

FEKETE ISTVÁN

ŐSZI VÁSÁR
Elbeszélések

Móra Ferenc Könyvkiadó
Budapest, 1970

Bartha László rajzaival
második kiadás
© Fekete István, 1970

A kiadásért felel a Móra Ferenc Ifjúsági Könyvkiadó igazgatója
Felelős szerkesztő: Majtényi Zoltán. Műszaki vezető: Gonda Pál.
Képszerkesztő: Zigány Edit. Műszaki szerkesztő: Simon Zoltán.
32800 példány, 14,8 (A/5) ív, MSZ 5601-59
69.3121 Egyetemi Nyomda, Budapest
Felelős vezető: Janka Gyula igazgató
IF 1098 – f – 7072

Tartalom:

GÖLLE

ŐSZI VASÁR
TENGERÉSZ VOLTAM
APRÓSZENTEK
A BIZONYÍTVÁNY
SÁRGARÉZ PATKÓK
A KÉT SZÁNKÓ
IBOLYA
SZERELMEM
HONVÁGY
SZEPTEMBER
ORVOSSÁGOK
TÓDOR
KARÁCSONYKOR
A TÖR
GRIFFMADÁR
KÍSÉRTETEK
ILONA
JAKAB
TÖRLESZTÉS
MEMENTO
PUSKA PÉTER
VENDÉGEK
JANCSI
A NADRÁGSZÍJ
FÉSZEKRABLÁS
SARLÓS FECSKE
FECSKEMADÁR
A KULCSLYUK
KALAPKY BÁCSI
SINYI
VALÓDI
A KÖSZÖRŰS
APÁM

ÚTMUTATÁS
KÁSA
A LEGENDA
BERCI
HÁROM FEJ KUKORICA
EGY ÉV
ZSAROLTAM
A CSENGŐ

ERDŐ - MEZŐ

TAVASZ
NYÁR
ŐSZ
TÉL
FEBRUÁR
NYÁRUTÓ
ŐSZI TÁVÍRÓ
SZÁMADÁS
A BOLDOG TÉL
EGY SZEM KUKORICA
A TÖLGY

GÖLLE

ŐSZI VASÁR

Illene ugyan tudnom, hogy ez a vásár milyen napra esett, de bizony – nem tudom. Ezt csak Finta Lajos bácsi mondaná meg, ha élne, de nem él már (nyugodjék!), ami elég baj, mert amíg élt, fiatal voltam, most pedig már...

A vásár mindenesetre ősszel volt, amikor a dombok aranyos lángolását mintha vörös borral öntözte volna meg valaki, s a völgyek ködöt ásítottak. Igen, ősszel volt, mert dideregtem egy kicsit, bár új kabát volt rajtam, melyet már a felszállásnál bemaszatoltam kocsikenőccsel.

De nem ezért voltam szomorú. A kabátnak az a sorsa, előbb-utóbb magához vonz valami kenőcsfélét, lekvárt vagy más ragadós holmit, a lónak meg az a sorsa, hogy vásárra viszik és eladják.

Én a lóért voltam szomorú. Fergeteg nevezetű lovunkért, aki a huszároknál is szolgált, és barátom volt.

– Nem etethetjük egész télen, meg sok baj is van vele – mondta apám. – Nyisd ki a szemed, és Lajos bácsit biztasd hazafelé... Nekem más dolgom van.

Igen, Lajos bácsit néha biztatni kellett, mert úgy volt a lacikonyhával és egyéb élvezeti helyekkel, mint a kabátom a kocsikenőccsel: megtalálták egymást, és ragaszkodtak egymáshoz. A Fergeteggel való sok baj pedig onnét származott, hogy a huszárok többször ott gyakorlatoztak falunk határában, és ha gyülekezőre zendült a kürt, Fergeteg szabályosan jelentkezett a sorakozón valamely földmívelő eszközzel, ekével vagy boronával, ami elé éppen be volt fogva. A trombita sürgetően harsogott, s arra már nem volt idő, hogy kivetközzék földmívelő mivoltából.

A huszárok majdnem megölelték Fergeteget, az öreg katonaló pedig boldog volt a bajtársak között, és undorral nézett Görbic Pista bácsira, aki izzadtan és felindultan érkezett meg fél óra múlva, ostorral és erőteljes kifejezésekkel Fergeteget, katonát és trombitát illetően.

De én szerettem Fergeteget, tiszteltem vitézi múltját, és rajta tanultam lovagolni, ha Pista bácsi szíve megenyhült, s a lovaglást engedélyezte.

Ezt az enyhülést azonban bizonyos szivarokkal kellett előidézni.

És most visszük Fergeteget a vásárra, mint egy közönséges igáslovat. Fergeteget, aki hűséges volt múltjához, olyan hűséges, amilyen csak egy ló tud lenni.

A kocsi elé Marcsa volt fogva lányával, a Mancival, míg Fergeteg a saroglyához kötve ballagott utánunk azzal a hosszú, könnyed járással, ami a kiművelt paripákra jellemző. Ha kocsmá előtt mentünk el, vidáman nyerített, jelezve, hogy katona korában azokon a helyeken szoktak megállni, ahol hosszúra vágott gyaluforgácsot lenget a szellő.

– Okos ló – mondta Lajos bácsi –, szinte kár érte. Hoó! Mindjárt gyüvök!

Mikor egyedül maradtunk, összenéztünk Fergeteggel, aki kérdően nézett rám okos, meleg szemével.

– Mi lesz ebből?

Székenykezve húztam meg a vállam, és helyet adtam Lajos bácsinak, aki férfias törkölyfelhőt lehelve érkezett vissza a ragyogó őszi világba.

– Tiszta orvosság! – vidámkodott. – Ilyet nem isznak a papok, de még a püspök se! – Lajos bácsi ugyanis a püspöki méltósághoz csak egészen kiváló törkölyt képzelt illendőnek. Valami azonban lehetett a dologban, mert mire a vásárba értünk, jóság ereszkedett ránk. Megemlékeztünk Fergeteg kiválóságáról és viselt dolgairól. Éppen ezért mérhetetlen méregbe jöttünk, amikor a cigánykupec megkérdezte:

– Mit kóstál ez az öreg bőregér?

Lajos bácsi távozásra szólította fel a kupecet, mert különben kiakasztja a löcsöt, akkor pedig lepedőben viszik el a kupec földi maradványait.

Ezek után pedig azt mondta, hogy menten szétveti a méreg, ha valami csillapítót nem vesz be. Csak várjak nyugodtan, azonnal jön.

Vártam nyugodtan, és imádkoztam, hogy ne jöjjön senki. Néztük egymást Fergeteggel tanácstalanul és megfélelkezve vásárról és vevőkről egyaránt.

– Maguké ez a ló, kisfiam?

Ott állt újra a kupec egy másik emberrel, aki csizmát és bőrfoltos lovaglónadrágot viselt.

– Nem! – mondtam, nem tudom, miért.

– Maga okos fiú, ugye? – kérdezte a bőrnadrágos, és elővette erszényét.

– Látom, jó fiú, ismeri ezt a lovat.

– Hát... ismerni ismerem – és körülnéztem, nem jön-e Lajos bácsi.

– Ne féljen, mi nem áruljuk el – és komolyabb ércpénzt nyomott a markomba –, rúgós ez a ló?

Tétováztam.

– Csak mondja meg bátran.

– Inkább harap – suttogtam –, de rúg is... katonaló volt.

A csizmás szemrehányóan intett a kupecnek.

– Na! Van magának szeme? Köszönöm, kisfiam.

Amikor elmentek, mélyen összenéztünk Fergeteggel, és amikor megláttam, hogy felénk integetnek, más vevőkkel is tudatva Fergeteg rejtett hibáit, leszálltam, és megsimogattam drága barátom nyakát.

– Azt hiszem, nem lesz baj!...

Nem is lett.

Lajos bácsi időnként meglátogatott.

– Na?

– Meg se kérdezte senki.

– Nem baj! Ilyen lovat nem is szabad eladni. Tudja mit, nem is adjuk el. Nem eladó! De erről otthon nem szólunk... mert ugye... ha nem is kérik...

– Persze – és majdnem megcsókoltam. – De Lajos bácsi hozhatna valamit a lacikonyháról, egy kis húst.

Az öreg zsebre vágta a júdáspénzt, és rövidesen ott ültünk a kasban őszi békesség koronájával bűnös fejünk felett. A meleg hús omlós volt, mint a vaj, a kenyér, mint a kalács, és a bor – igen, erről se feledkezzünk meg –, mint a hűvös arany, ami lángot vetett bensőnkben.

Ezután természetes, hogy az öreg Marcsát nyugdíjaztuk Fergeteg helyére, és csodálatos hangulatban robogtunk ki az országútra, ahol megcsodáltak bennünket a varjak, mert Fergeteg úgy rakta a lábát, mintha díszszemlére mentünk volna.

– Nem danolnánk? – kérdezte Lajos bácsi.

Hát mért ne danoltunk volna? Danoltunk, ahogy vidám vásárosokhoz illik, s a nóta elszállt, mint tűnő uszálya az útnak, időnek, szétterülve a tél felé ballagó őszi mezőkön.

TENGERÉSZ VOLTAM

Nem tudom, másutt hogy van, de nálunk a rokonságot a karácsony osztályozta, illetőleg az ajándékok, amelyekkel ezek a rokonok

kirukkoltak. Ennek az osztályozásnak alapján voltak első-, másod-, sőt harmadosztályú nagynénik, nagybácsik, öregszülők, sőt gyermektelen sógorok is, akik otthon talán mondtak egyet s mást ezzel az ajándékozási szokással kapcsolatban, végül azonban mégiscsak megjelentek egy-egy titokzatos csomaggal, amelynek alapján azután megtörtént az osztályozás. Természetesen az osztályozás itt sem volt végleges. Lehetett javítani, sőt el is bukni... ámbár voltak, akik szilárdan tartották helyüket, például Zoltán bácsi, aki nemcsak cukorkát és játékot, de még a gyertyákat, fényszórókat és az egyéb díszeket is mellékelte. Zoltán bácsi tehát rendes, első osztályú rokonnak számított, míg Pista bátyám egyszer két kézzel szórta az ajándékot, máskor megfélemedkezett rólunk. Ilyenkor húgaim korukat és női mivoltukat meghazudtoló erőteljes kijelentéseket tettek jeles nagybátyámat illetően... és a következő karácsonyig nem imádkoztak bűnös lelkéért és egészségéért.

Azon a szikrázóan hideg és nevezetes karácsonyon azonban Pista bátyámnak nemcsak hogy eszébe jutottunk, de családját is lehozta. Ez a család egy terjedelmes nagynéniből (széle-hossza egy ennek a szerencsétlen Gizinek – mondták a többi nagynénik) és egy kutyából állott, aki valamennyiönket meghaladó előkelőségben szenvedett, és csak a pamlagon tartotta az életet elviselhetőnek.

Amikor azonban a kocsi megérkezett, ezt a múlt évben elbuktatott családot azonnal szívünkbe zártuk, mert a saroglyában egy akkora láda terpeszkedett, amely a legkényesebb igényeket is kielégítette.

– Jeles! – mondta egyik húgom a sok közül, aki egy pillantással felmérte a helyzetet, és a nagy csókolódzási zűrzavarban bokán rúgott valamely régebbi adósság törlesztéseképpen.

Ebben a pillanatban azonban minden elviselhető volt.

Mögéje szegődtünk a ládának, és majd a szívünk szakadt meg, amikor apánk elválasztott tőle bennünket, s a ládát bezárta egy belső szobába, amelynek kulcslyukán karácsonyfaszag szivárgott ki.

– Menjetek a konyhába! – zavart el apánk. Majd este meglátjátok, de el ne felejtsetek Gizi néninek kezet csókolni.

Izgalmas nap volt ez nagyon, de délután háromkor már teljes parádében nyüzsgöttünk a tűzhely körül, minden ajtónyitásra megrohanva Futó Kati nénit, akit néha beengedtek a titokzatos szobába.

– Ruha is van... – súgta Kati néni – meg minden...

És Kati néni nem is csalódott, mert mikor a kis csikó csengője megszólalt, és angyalokat meghaladó szelídséggel bevonultunk a szobába, hát ott valóban volt minden. Cukor, bicska, baba, dominó, kard és vasút,

pisztoly és gumilabda, könyv és... szóval: minden... de a teteje mindennek egy öltözet kék, pantallós matrószruha volt, aranygombokkal és különféle tengerészjelvényekkel. Elállt a lélegzetem a boldogságtól.

– Próbáld fel, fiam – mondta Pista bátyám –, csak úgy szemre vettem.

– Csoda! – álmélkodott nagyanyám, akivel kivonultunk a ruhát próbálni. – Mintha rád öntötték volna. Tedd fel a sapkát is!

És úgy mentem vissza a családi körbe, mint egy admirális, és nem is érttem, eddig hogy lehettem meg tengerészruha nélkül. Aludni azonban nem lehetett benne, végül sajnos lehúzták rólam.

Akkor már vastag jégvirágok virágzottak az ablakon, és anyám úgy gondolta, hogy másnap talán mégis a vastagabb ruhámat kellene felvennem, mert a tengerészruha vékonysága és a jégvirágok valahogy nem illettek össze.

– Vékony, de tiszta gyapjú – mondta nagyanyám –, Pista nem vesz bővrit...

Anyám ezt rögtön belátta, s mivel nem akart a család becsületébe gázolni, másnap tengerészruhában mentem a templomba, mégpedig kabát nélkül, mert a kabátot levetettem az istállóban, és Csillag lovunk gondjaira bíztam. Majd felveszem templom után... nem veszik észre...

Az istálló ugyan meleg volt, de kint – ide gyapjú, oda tengerészsapka – rettenetes hideg; a tengerészruhát azonban eltakarni – ezt akárki beláthatja – nem lehetett.

A templom, mint a jégverem; de álltam az aranygombos dicsfényben, csak azt sajnáltam, hogy a sapkát nem tehettem fel. Lám, a zsidók felteszik... micsoda szép, régi szokás... közben úgy éreztem, a szemem ugrik ki a hidegtől.

Mise után még csak egy kis délutáni csúszkálást beszélünk meg szűkebb baráti körben, aztán haza, előkelő, hosszú léptekkel, mert egy tengerész nem futkoshat csak úgy összevissza.

És otthon majd belebújtam a kályhába.

Akkor éreztem talán először, hogy a dicsőséget nem adják ingyen.

De délutánra határozottan megenyhült az idő. A hőmérő már “csak” tíz fok hideget mutatott, így a csúszkálásnak nem volt semmi akadálya. Télikabátom ismét átadtam Csillagnak a széna alá dugva, de ez alkalommal már trikót vettem aranygombos ruhám alá.

Ezek után pedig: egy rohanás a rétig, és még az öreg fűzfák is felébredtek téli álmukból, mert ilyen valóságos tengerész nem csúszkált még ezen a tájon.

– A kerekcső mocsola is befagyott – mondta valaki, miután már az összes

kiöntéseket végigcsúszkáltuk –, de azon nem lehet...

– Nem? – szólalt meg bennem a külső ragyogástól elszédült hős. – Majd én megmutatom!

Ez a “kerekes mocsola” a közhit szerint “feneketlen” volt. Hát nem volt feneketlen, mert – amikor beszakadt alattam – másfél méter mélyen már földet értem, aztán ész nélkül iparkodtam kifelé, erősen lehűtött állapotban.

De a ruhám! A tengerészruha! Csak haza, haza!

Iszap, hínár rám fagyott, mire hazaértem, de nem éreztem hideget, csak ha apámra gondoltam, és az elrontott ünnepre, a haragra és az egész ház tönkretett békéjére, és ettől olyan hideg lett a szívem, mint egy halotté.

Az istállóban csak a kabátomat találtam, mert a lovak elmentek valahová, s amikor besurrantam nagyanyám szobájába, már alkonyat volt.

Dermesztő alkonyat.

– Mért nem veted le a kabátodat?

Hát levettem, mire nagyanyám szinte megtántorodott.

– Szentséges Isten!... Apád agyonver... szerencsére elmentek Gyalánba. Ne állj a kályha mellé! – kiáltott, mert a tengerészruha olvadni kezdett...

Öt perc múlva meztelen voltam, tíz perc múlva megmosdatva ágyban feküdtem, s a konyhából fazékkolompolás és vízcsurgás hallatszott... egy darabig, aztán semmi, csak az álmok kavargtak körülöttem. De az álmok már melegek voltak, bár mögöttük ott állt jeges pallosával a másnapi leszámolás...

És amikor kinyitottam a szemem, csak úgy dőlt be az ablakon a hótól szikrázó napfény, de én nem ettől pislogtam, hanem a látványtól, mert mellettem a széken ott feküdt a matróruha érintetlen tisztaságban, kimosva és kivasalva, és szívemben hangosan csordogálni kezdett a boldogság. De azt csak sokkal később értem fel ésszel, hogy az iszapos félelmet a szeretet és áldozat áztatta le szívemről, ruhámat a jóság mosta tisztára, hogy kivirágozhassék bennem annak a karácsonynak békéje.

És azóta nincs az a szép ruha, dicsőség, fény és pompa, amit oda ne adnék öt pere békességért, és nem akarok lenni tengerész, nem akarok én semmi más lenni, csak ami vagyok.

APRÓSZENTEK

A karácsonyi fenyő ellobbant, katonáim sebesülten heverték, felhúzzható vonatom pedig beadta a kulcsot, mert a rugó elszakadt, s a kulcs feleslegessé vált abban a pillanatban. A karácsony tehát elmúlt, de ezen a tájon még egyéb ünnepek is esedékesek, nagyon bölcsen elrendezve, hogy a kimagasló ünnepi csúcsok után ne essen az ember – azaz a gyerek – a hétköznapi portengerébe. Ez persze csak olyan hasonlat, mert abban az időben por legfeljebb csak a padlásokon van, kint azonban hó, esetleg sár tapasztalható. Abban az esztendőben – sajnos – sár volt előírva, és bár hajnalra meghártyásodott a pocsóták teteje, délre kelve csöpögtek az ereszek, s a nap szégyentelen hejehujával lángolt az égen, hogy gyermeki szívünk belefacsarodott.

Mármint az enyém.

De nem Görbic Pistáé, akinek a szíve kőből volt, és a szó valódi értelmében köpött, azaz helyesebben pökött az ilyen dolgokra. (Csodálatosan tudott pökni.)

– Hó nincs – mondta –, de gyűnnek az Aprószentek. Az az igazi multság. Jár-kél az ember, etetik, itatják, aztán még pár krajcárt is keres... Tudod a verset?

– Tudok verseket – mondtam bizonytalanul –, többfélét.

– Az aprószentekit?

Egyszerre kiderült hiányos műveltségem.

– Na látod! – mondta mesterem a jászol szélén ülve, mert hogy össze ne tévesszük a dolgokat, ezek a megbeszélések többnyire az istállóban folytak le, az öreg Vica tehát társaságában, aki emberek által soha el nem érhető nyugalommal hallgatta a legmeghökkenőbb dolgokat.

– De tudom az Anyám tyúkját.

– Elmehetsz a anyád tyúkjával, ahun a part szakad. Ide hallgass!

Hála Isten megértük az Aprószentek napját,

Adja Isten többeket is érhessünk...

De nem ilyen búval, bánattal,

Hanem:

Örvendetes napokkal!

Adjon az Isten bort, búzát, békességet...

(amikor kívánsz valamit, mindig odavágsz a korbáccsal) *a kendtők disznájának akkora sunkát, mint a kocsikerék, akkora szalonnát, mint a mestergerenda, a kendtők Lányának...* – és barátom folytatta a jókívánságokat, melyeket hosszadalmas lenne leírni, sőt lehetetlen.

Mindenesetre “eredetiek” voltak, sőt indiszkrétek. Akkor még nem ismertem ezt a szót, és csak megjegyeztem, hogy ha mi ezeket elmondjuk, azt hiszem, kiveszik kezünkől a korbácsot.

Pista csak legyintett a jászol magasságából:

– Ilyenkor szabad...

Nem voltam bizonyos a dologban, de barátom addig erősködött, míg leírtam a köszöntőt a kevésbé feltűnő jókívánságokkal, és este – hosszas tépelődés után – megmutattam nagyanyámnak, aki bizalmasom volt.

– Megyünk korbácsolni... ez lesz a vers.

Nagyanyám feltette az ókulát, aztán levette az ókulát, megtörölgette, mint aki nem hiszi el, amit lát. Aztán végleg letette, és a mennyezetre nézett, hogy nem szakad-e le. A mennyezet kitartott, de a vers egyenest a kályhába repült – egyet lobbant, s vége –, aztán kaptam egy olyan erkölcsi oktatást, példabeszédekkel sűrűn megtűzdelve, hogy szinte a pokol lángjai csaptak ki az öreg dívány alól, melyen ültem, s a lángok közt Görbic Pista mint csábító ördög tevékenykedett.

– Ki miben vétkezik, abban bűnhődik – mondta végül, és a “korbácsulást” kerekén letiltotta.

De azért mégis elmentünk. Addig rimámkodtam, amíg a vers át lett gyúrva, és az erőteljes kifejezéseket szelíd és hófehér mondásokkal helyettesítettük.

– Így szép – mondta nagyanyám.

– Lehet, hogy szép, de nem ér semmit – mondta barátom, amikor magunk közt maradtunk, és sűrűn pislogott, ami nála a hátsó gondolatokat takarta.

Egyszóval mentünk. Természetesen hajnalban, amikor a kakasok hiába erőltetik még a virradatot, és a háznép lehetőleg ágyban találta. A délelőtti korbácsulás már félig sem olyan érvényes, már ami a jókívánságokat illeti.

Izgalmas, szép hajnal volt, meg kell hagyni. Csizmánk kopogott, a tócsák jege frissen ropogott, és a kiskert-ajtók lelkes nyikorgással engedtek be bennünket.

Pista azonban nem izgult. Megverte a konyhaajtót, csak úgy döngött.

– Szabad-e aprószenteket köszönteni? – tette fel a kérdést, de olyan hangon, ami barátomra vetett bizalmamat “örökre” megalapozta. Délig bizonyosan...

Bent mocorgás, kapkodás – pilátusa ne legyen ennek a bűdös gyújtónak –, végül hunyorogni kezdett az ablak, és megnyílt az ajtó, melynek homályos keretében a gazda állt szellemfehérben, ámbár papucsban.

– Na, gyertök.

Odabent illedelmesen elmondtuk a verset – a javítottat –, és szégyenlősen rávertünk a dunyhákra, nyomatékul a jókívánságokra.

– Az öregre is üssetök – mondta az asszony –, a vékonyára, hogy kelése ne lögyön.

Szelíden meglegyintettük a gazdát is, aki kis poharakat töltött, megállapítva, hogy szépen és “tisztösségesen” beszélünk, hát most igyunk. Ittunk. Aztán sietve elköszöntünk, mert nekem egyszerűen fennakadt a szemem a pálinkától, míg barátom elhalóan azt mondta:

– E jó vót...

Amikor magamhoz tértem odakint, azt mondtam barátomnak, hogy én pálinkát nem iszom többet.

– Szamár vagy. Ettől leszünk igazán bátorok... És Pistának megint igaza lett. Bátorok lettünk. De még milyen bátorok...

A következő házban az illedelmes szöveg már bizonyos változtatásokat szenvedett, de az ital – itt kalácsot és bort kaptunk – megnyugtatót bennünket, amire egyébként csak nekem volt szükségem. A tizedik házban pedig gátlástalanul vallottuk az eredeti szöveget bővített és javított kiadásban.

– Affene a taknyosait – mondta a gazda –, ezek aztán kimondták...

Büszkén kerestük meg a kilincset – mert akkor már ügyesen elsiklott a kilincs a kezünk elől –, és most már világosan éreztem, hogy az élet rendkívül kellemes intézmény, és barátom valódi nagy férfiú.

– Na látod – mondta Pista a tizenötödik hely után –, ugye nekem volt igazam, és öreganyád vén szamár.

Mintha pofon vágta volna.

– Mit tátogsz? Vén szamár!

A düh úgy öntött el, mint a láva. Az előbbi tisztelet helyébe gyilkos harag nyargalt, és a valódi nagy férfiút úgy elvertem mindenféle vers nélkül, csak úgy porzott.

Először én őt, azután az apám engem – szintén vers nélkül –, mert mire hazaértem, már régen otthon volt jó hírünk. Akkor tudtam csak meg, hogy barátom mért üvöltött – pokoli dolog ez a korbács –, és azóta tudom; hogy nemhiába van mondva, hogy “Ki miben vétkezik, abban bűnhődik” – ámbár, ez sokszor csak akkor jutott eszembe, ha már suhogott a korbács.

Bizony, esendő féreg az ember...

A BIZONYÍTVÁNY

Sok bizonyítványt kaptam már életemben – egy-két gyenge darab is volt köztük –, de ez volt a legkeservesebb, pedig csak félévi volt. Szóval javítható, mégis úgy szíven ütött, mint azóta egy se, pedig akadtak köztük javíthatatlanok is. Egyébként szép téli nap volt, és délutánra korcsolyázás volt előírva a Szokola jegén, amely ekkor már elég vastag volt ahhoz, hogy bánatom alatt ne szakadjon be.

Otthon nem vettek észre rajtam semmit a kérges szívű szülők, pedig csak három gombócot tudtam fogyasztani a töltött káposztából, és utána a bizonyítványt a Családi Tanácsadó című könyvbe rejtettem, abban a hitben hogy hátha előveszi valaki a könyvet, s akkor... hát akkor túl leszek rajta.

Ebben a várakozásban kissé nyomottan róttam köreimet a Szokola jegén, és itt is csodálkoztam, hogy senki se vette rajtam észre, hogy... hát igen: megbuktam. Kettőből!!!

– Na, mit szóltak? – intett felém Horváth Laci, aki szintén érdekelve volt.

– Semmit. Majd kijavítom... Hát nálatok?

– A mama sírt egy kicsit, aztán kiabált, de tudja, hogy Antóni pikkel rám... – mondta Laci vidáman, és elsiklott a part felé, ahol Havas Gyuszi a hatodik “kadettugrást” csinálta hiba nélkül.

Lacit irigységem fekete felhője kísérte. Ez már túl van rajta. Istenem, milyen szerencsés! Az ő apja meghalt, az enyém pedig nem sírós természetű. Sajnos... Nálunk ha sírt valaki, az csak én lehettem, esetleg anyám, de az apám?

Múltott a nap. Vörös ragyogása már a malom felé hajlott, és a nádasból esti párák jöttek elő fagyosan, mint az éj lehelete. Lecsatoltam a korcsolyákat, s ekkor elhatároztam, hogy meghalok. Tisztult a jég is, hazamentek a boldog, bukás nélküli egyének, s én halálra szántan, lassan botorkáltam hazafelé. Néztam házunkat messziről, de nem látszott rajta semmi különös. Világosság nem volt az ablakokban, s így messziről olyan rideg, siralomház külseje volt.

Ugye, megmondtam, hogy keményebben kell fogni ezt a kölyköt... – szinte hallottam és láttam apámat, amint nehéz léptekkel jár fel-alá – de csak jöjjön haza, majd... Kicsit remegett a kezem, és most éreztem csak, hogy milyen nagy a baj. Kettőből... A házban dermedt csend. Senki, sehol.

– Úristen, hová mentek? Rendőrségre, talán a gimnáziumba az igazgatóhoz vagy a nagyszüleimhez megbeszélni az “ügyet”?

A konyhában Lassú Kati ült, aki ilyenkor hozta a tejet, és fel is forralta, ha nem talált a konyhán senkit.

– Hol vannak? – suttogtam, ahogy gyászházhoz illik.

Kati fontoskodva melengette a kezét.

– Hajaj – mondta Kati bizalmasan –, elmentek. Édesapád feketében, anyád is a sötétkék ruhájában, nyakláncosan...

Lerogytam egy székre, és elsírtam magam.

– Feketében? Azt hitték talán, öngyilkos lettem...

– Mi bajod van?

– Katikám, én megbuktam – és lehajtottam a fejem a konyhaasztalra.

– Meg? – kérdezte Kati csodálkozva. – Apádék meg a színházba mentek.

– Ilyenkor?

– Mér', hát nem hétkor kezdődik?

– Katikám, hát nem érted, hogy megbuktam?... Ilyenkor a szülők nem mennek színházba. – Kati tanácstalanul nézett rám, én pedig bementem a szobába, és felnéztem a Családi Tanácsadó című piros kötéses műre. Ott volt a helyén. Benne a bizonyítvány, benne a két elégtelen. Szóval még nem tudják... és ekkor úgy éreztem, ezt a várakozást, ezt a bizonytalan rémséget már nem bírom tovább. Elbujdosom! Meghalok! Mindegy, csak már vége legyen!

A bizonyítványt az asztalra tettem, télikabátom alá három inget és két szvettet vettem, és könnyeztem.

– Katikám, elmegyek. Vissza már nem is jövök, majd mondd meg... nem élem én ezt túl...

– Hideg van kint – mondta Kati, s az ablakra mutatott, hol virágokat kezdett már rajzolni az est, legalább a fejed alá vigyél valamit.

– Sajnálsz? – kérdeztem, és a díványról egy kispárnát a hónom alá vágтам.

– Persze – mondta Kati –, a fácányosi akolban sok a szalma, ott el is alhatsz, de én visszamegyek mondta az ajtóban –, mert kifut a tej.

Így hát elindultam, s – őszintén szólva – a bizonyítványról a vándorlás első perceiben meg is feledkeztem. A város lassan elfogyott, a mezei úton ropogni kezdett a hó, és a vacsoracsillag olyan szúrósan nézett rám, hogy beleszkettem.

A fácányosi akol nagy volt és már sötét, de a szalma ott volt, és én jó mélyen belevackoltam. Kicsit zizegett a szalma, de azután elcsendesedett. Fejem alatt a kispárna, körülöttem csend. Az akol nagy, nyitott száján túl látszott a város égre vert fénye s azon túl a csillagok. A szalma, a három

ing és két szvetter, a kispárna otthoni szaga, az eseménydús nap elbágyasztottak.

Holnap majd tovább megyek – gondoltam, aztán puhán betakart az álom...

... aztán egyszerre felébredtem. Moccanás nélkül néztem a sötétséget. Csak a szívem dobogott, és az egerek mászkálnak zizegve a szalmában. S ekkor a gerendán vészesen elrikoltotta magát egy bagoly. A dermedt éjszaka megmozdult, a csillagok reszketni kezdtek az égen, s én összehúztam magam, mert valami kimondhatatlan rém járt az éjszakában, és jeges kezébe vette tízéves szívemet. És távol valahol ropogni kezdett a hó.

– Jaj! Talán zshiványok? Itt akarnak osztózni a rablott pénzen, aztán észrevesznek és megölnék.

Az akol szájában egy lámpa kezdett himbálózni, szelíd fénye mintha a földön keresett volna valamit, aztán a magasba emelkedett, mint a megváltás betlehem csillaga.

– Pista, Pista fiam...

– Tessék, édesapám.

És mentünk haza szótlánul. A lámpát apám eloltotta, keze meleg volt, az éjszaka világos, pedig csak úgy magukban tündökölték a csillagok.

SÁRGARÉZ PATKÓK

Hajnalban hallottam ugyan valami motoszkálást ágyam mellett, de arra, ami történt, még álomban sem mertem volna gondolni: ellopták a csizmámat!

Csütörtök volt éppen, erre jól emlékszem, mert ezt a napot szabadságnak szentelte az akkori elemista ifjúság. Ilyenkor csillogóbban sütött a nap, és nyugodtabb nyújtózkodások estek a takaró alatt.

Ezen a napon azonban fokozottabb élvezetek ígérkeztek, mert részben befagyott a malomgát vize, részben pedig vadászat volt a határban. Ha azután mindezekhez hozzávesszük, hogy jó szüleim vásárba mentek már hajnalban, semmi kétség nem lehet szabadságos érzelmeim teljessége iránt.

Igen, igen... de hol a csizmám?

A szobában elég világos volt már, de viharvert és elnyaklott szárú csizmáskáim eltűntek az éjszaka. Szívemben rossz sejtelmek kezdtek

burjánozni. Abban az időben a nagyanyám volt a lakótársam, aki ebben a pillanatban azt mondta, hogy:

– Hrrr... phüü... hrrr... phüü... – és én gondolkoztam egy pillanatra, hogy felkeltem-e. Csizmáim sorsa azonban erősen aggasztott.

– Nagymama... – szóltam halkán.

A horkolás elhallgatott.

– Szóltál, kisfiam? – Tessék?

– Mintha hallottam volna valamit...

– Nagymama, hol a csizmám?

– A szuszternál, kisfiam. Apád már hajnalban átvitte. Ma úgysem kell iskolába menni...

A későbbi idők folyamán a történelemben s az irodalomban több nagyméretű bánattal és boldogtalansággal találkoztam, de ezek terjedelmükben meg sem közelítették az enyémet.

Belefűrtam fejem a párnába, és tocsogósra sírtam magam. Igazi bánat volt ez! Nem hangos, de bensőséges, s időnként úgy megrázott a zokogás, hogy nagyanyám megsimogatta a fejem.

– Ha tudnál új cipőidre vigyázni?...

Könnyeim zápora azonnal elapadt, és végtelen szomorúságom fellegei közül kivillant az első napsugár.

– Nagymama, csak itt a ház körül...

– De nagyon vigyázz, kisfiam, tudod, apád milyen...

Sajnos tudtam... de csütörtök volt és vadászat a határban, hol engem is alkalmaztak nem egészen a “ház körül”.

Sütött a nap, szólt a puska, bukfenceztek a nyulak, s az este olyan messze volt, hogy szinte valószínűtlennek látszott közeledése. Délután azonban már lehetségesnek látszott, hogy egyszer csak elmúlik ez a nap is – igaz: ekkor már új cipőim inkább szürkék voltak, és szörtyögve jelezték, hogy belsejükben lábamon kívül víz is tartózkodik.

És nem sokkal ebéd után – ó, irgalom atyja ne hagyj el! – levált egyik cipőm talpa... Ebben a pillanatban az est egészen közelinek látszott, s a harminc krajcár beláthatatlan távolinak, mert a napszámot csak este fizették ki, s nekem haza kellett mennem.

Vánszorogtam tehát a falu, jó atyám esti érkezése, azaz a végzet felé.

És fújni kezdett a szél, és megzörgette Csopaki Ambrus csizmadiamester bádogtábláját, amint dideregve elballagtam alatta, egyik lábam mindig magasra emelve, miközben a levált talp azt mondta: klapp... klapapp... klapp...

De a bádogtáblán aranyból volt a csizma, nemkülönben aranyból volt

Ambrus bácsi szíve is. Ezenkívül műhelye meleg és barátságos.

– Jaj, Ambrus bácsi, ha meg tudná csinálni...

Ott álltam mezítláb, s az öreg cipőim forgatta. Nem mondom, utálattal forgatta.

– Tikkbőr – köpött egyet –, de ilyenkor kell az öreg Csopaki! Foltozni!...

Máskor meg vén számár ugye...

– Ambrus bácsi!...

– Csak hallgass... – és megforgatta harisnyáimat a dobkályha fölött, és kézbe vette cipőimet, amelyeknek sem formája, sem színe nem emlékeztetett cipőre.

De múlt a nap.

A varjak már éjszakára gyülekeztek a templomtetőn, s egy-egy szánkó már elcsilingelt az ablak alatt, vásárról jövet...

– Jaj! Jó lesz már, Ambrus bácsi!

– Te csak hallgass...

Ekkor már lábam is reszketett a félelemtől és türelmetlenségtől. Végül az öreg mester két szép sárgaréz patkót szedett elő.

– Ezekkel aztán lehet kanyarítani a jégen... – mondta.

Volt is nekem kedvem kanyarítani! Egyik szánkó a másik után pengett el az ablak alatt, s végre én is elindulhattam.

– Majd a nagymama kifizeti, Ambrus bácsi... és szinte lábujjhegyen mentem hazáig. Otthon barátságos csend fogadott, és nagyanyám megdicsért a patkókért, melyek óvják a cipősarkot, és egyébként is úgy látszik, takarékos ember leszek...

Hogy szüleim mikor jöttek meg, nem tudom, de másnap reggel ott álltak foltos kis csizmáim az ágy mellett, ámbár sárgaréz patkó nem volt a sarkukon.

Kényes cipőimre pedig gondolni sem szerettem, pedig akkor még nem tudtam, hogy nem mind arany, ami – sárgaréz.

A KÉT SZÁNKÓ

Hogy mért kellett nekem az a második szánkó, most már pontosan nem is tudom, de valószínűleg a nagyravágyás, az elsőség kívánása volt a fő ok; és talán az is, hogy az árjegyzékben megláttam azt a furcsa alakú, magas lábú szánkót, amelyen egy fiú lovagolt bojtos sapkában. A mérhetetlen

sebességet pedig a fiú nyakában lógó sál repülése mutatta.

Nagyon tetszett!

Persze, nem a sál, ami a falunkban ismeretlen jószág volt, hanem a szánkó repülésének valósága, ami mellett elbújhatna Puska Ödön saját gyártmányú, alacsony szánkója is, ezzel pedig sokat mondtam.

Néztem a képet, gondterhelt fejem tenyerembe hajtva, és – mint már annyiszor – oda lyukadtam ki, hogy ebben a sorsdöntő kérdésben nem segíthet más senki a világon, egyes-egyedül Görbic Pista bácsi.

Odakünt szakadt a hó, hordta a szél, és Pista bácsit meg is találtam az istállóban, amelynél kellemesebb helyet ilyen sorsdöntő kérdések elintézésére el sem tudtam képzelni. A lovak halk őrléssel rágták a zabot, a tehenek gondosan kérőztek, és a pipafüst úgy szállt a szénaillat felett, mint a vágy és a fantázia megfoghatatlan madara.

– Ide nézzen, Pista bácsi! – és mutattam a száguldó gyereket.

– Jó! megüli... – nézte az öreg a képet – nem is tudom, hogy tud ez a gyerek rajta megmaradni.

– De a szán! Pista bácsi... Látja, mint a szél...

– Látom hát, de én igaziban szeretném látni, hogy eszi le a fene róla.

Ezen a kritikán nagyon elkeseredtem, zörögve reszketett kezemben az árjegyzék, és Pista bácsi már értette arcom ilyen elborulását. Kiment a szerszámos kamrába, én pedig felrohantam a házba, hogy a szükséges engedélyt a szánkó gyártásához megszerezzem.

Esett a hó akkor két napig, és két nap alatt elkészült a gólyalábú új szánkó. Olyan lett, mintha egy fejőszék alá talpakat vertek volna. De ott, az istállóban nagyon kényelmes ülés esett rajta.

– Remek! – mondtam.

– Az! – helyeselt az öreg. – Ha ezen ki nem töri a nyakát, akkor már az életben nem töri ki.

Apámnak azonban nem voltak ilyen aggályai. Kissé mintha elmosolyodott volna, aztán megjegyezte, hogy ők most elmennek az erdőre fáért, és ha netán mégis kitörném a nyakam, hát haza ne merjek jönni...

Én tehát két szánkóval vonultam ki ebéd után ispánék kertje mögé, ahol már kellően ki volt síkosítva a domboldal, és messziről hallatszott a serdületlen ifjúság visongása.

Megérkezésem először csendes közbámulatot és később – be kell vallanom – közderültséget keltett.

– Ki csinálta ezt a rondaságot? – kérdezte Ödön, mire Berta Jancsi azonnal mellém állt, mert Jancsi mindig és mindenütt az ellenzékét képviselte.

– Az igaz, hogy nem szánkó – mondta –, hanem fakutya, de majd meglátjátok, röpül, mint a szél. Na eredj, Pista!

Ezek után nyeregbe ültem, és noszogatva kissé a fakutyát, valóban repültünk. A keskeny, rövid talpak azonnal direktbe lendültek, és már a diadal sustorgott fülem mellett a szédítő rohanásban, mikor a szánkó egyszerűen kiment alólam, de külön is, elég gyorsan leértünk.

– Meg kell szokni! – mondtam, és megkerestem kabátgombjaimat, amelyek lemaradtak a “röpülésben”...

De hát nem lehetett azt a furfangos szerszámot megszokni, és mikor már tizedszer is hason érkeztem a célba, szégyen ide, szégyen oda, átültem a régi szánkóra, amely megtűrt magán, a “fakutyát” pedig félrelöktem.

– Megpróbálhatom, Pista?

Ezt Péter kérdezte, aki jó barátom volt, talán legszegényebb gyerek a faluban. Azonban napokkal előbb valamin összevesztünk, s most ez a kérdés a teljes kibékülést jelentette. Azonnal tele lett a szívem melegséggel, de egy kis aggódással is, mert szerettem Pétert, aki nem mindig volt egészséges.

– Szívesen, Péter, de úgy jársz, mint én.

– Megpróbálom.

Az első lemenetel neki sem sikerült, de a másodiknál már nyeregben maradt, és azután egyre jobban, egyre gyorsabban és biztosabban repült a szánkó át a völgyön, és még a túloldali dombra is messze felfutott.

– Csoda! – mondta Berta Jancsi. – Persze, érteni kell hozzá... Láttad Pétert? Nem úgy ül rajta, mint a macska a köcsögszárítón...

Ettől egy kis irigység kezdett felhőzni bennem.

– Add ide, Péter, azt a szánkót, majd én megmutatom...

– Lemehetek addig a másikkal?

– Nem! Várj...

Az irigység már komiszságba csapott át bennem, az a kecskelábú szánkó szinte megbokrosodott alattam. Ment az erre, ment az arra, néha megbillent, mintha le akarna vetni, végül rászaladt valami vakondtúrásra, amin nem volt hó, lefékezett, s én, mint a hulló csillag...

Csúnyán megütöttem magam, s a keserű irigy harag úgy elöntött, hogy szinte fuldokoltam.

Pórázra vettem a két szánkót.

– Hazamegyek...

– Nem hagynád itt az egyiket? – kérdezte Péter szerényen.

– Nem!

Elindultam hazafelé, fuldokolva a méregtől, megalázottságtól, nem

tudom én, még mitől, a két szán úgy kalimpált utánam, mint a rossz lelkiismeret.

Késő délután volt már. Fázni kezdtem, egyre lassabban mentem. Gondolataim fáradtan tisztultak, a szívem hidegen vergődött, aztán nem éreztem semmi mást, csak nagy szomorúságot és szégyenkezést, hogy ostobán és gonosz eszeveszettséggel megbántottam szegény, beteg barátom. Megálltam.

A kertek alatt hideg füst szállongott, a kenderkóró, kukoricaszár és akácgallyak ősi tűzhelyszaga; a garádok alatt már az alkony bujkált, mintha félne a nappaltól, de félne az éjszakától is.

És ekkor letértem az útról, ami hazafelé vezetett. Letértem, pedig semmi akarat nem volt bennem, hogy máshova menjek, mint haza, csak akkor, amikor Péterék kertjében húztam már a két szánkót, amelyek most már úgy jöttek utánam, mint két jól nevelt kutya.

A pitvarban senki, a konyhában sötétség.

– Rozi néni?

– Te vagy az, Pista? Gyújtom a lámpát.

A lámpa fellobbant, a fény a fehér falakról lassan lecsúszott a földre. Ott álltam, kezemben az egyik póráz, s mögöttem a megszelídült fakutya.

– A szánkót is behoztad?

– Be, Rozi néni, be... mert ezt a szánkót én Péternek adom... karácsonyra.

Sötét volt már, amikor hazaértem, csak a hó világított. Apámék akkor rakták le a fát.

– Hát a másik szánkó?

– Péteréknél hagytam. Péternek nincs szánkója... Apám, kezében egy nagy hasábfával, megállt egy pillanatra, aztán – mintha eldöntött volna magában valamit – feldobta a fát, és eligazította.

– Mire vársz? Eredj be, és húzd le a csizmát. Gondolom, hogy nézel ki...

Nem, azt még én sem tudtam, hogy nézek ki, de nagyanyám, amikor felém fordította a lámpát, azt mondta:

– Jézus Mária!... Apád agyonver...

Gyorsan levetkőztetett, s én már csak az ágyból sóhajtottam ki:

– Nagymama, a kabátgombok a nadrágzsebben vannak...

– Hát, tudod, fiam, megérdemelnéd... de az orrod. Atyaisten, mi van az orroddal?...

Másnap is ágyban maradtam, és akkor éreztem, hogy én még így

összeütve, nyúzva, törve nem voltam soha életemben.
De ilyen boldog se!

IBOLYA

A tölgyfa a rét szélén állt, egyedül. Túl rajta rejtelmes vízmosás, melyet befutott a földiszeder és iszalag. A földiszeder a partokat takarta, míg az iszalag a nyár- és kökénybokrokat hálózta be, rejtve fészkeket és egyes nyolc-tízéves csemetéket, akik száraz iszalagot szívtak cigaretta helyett a sötét sátorban.

A vízmosás agyagos partoldalában kis üregek voltak, ahol az élelmet és “italokat” tartogattuk, amikor már legeltetni lehetett, főleg pedig tüzet rakni, amelynek füstjéből és lobogásából ősi szabadság tüze csapott meg bennünket. A hazai szalonnának itt jött meg igazán az íze, és a nyárson sült kukorica édesebb volt, mint a cukros mogyoró, pedig annyi kormot ettünk meg vele, amennyi az emberevők gyomrában lehetett egy kéményseprő elfogyasztása után.

Csodálatos hely volt az öreg tölgyfa környéke. Télen titokzatos nyomok vezettek el alatta; tavasszal ott nyílt ki az első ibolya, nyáron édes, illatos meleg hentergett a vízmosásban, és ősszel a tölgy töredezett csonkjain pihentek meg az előkelő vándorok – sasok és sólymok – átutazóban.

Szerettem az öreg fát, s néha – ha egyedül voltam vele – megsimogattam. Átfogni öt ember is alig tudta volna, és csak Berta Jancsi mondta, hogy ő egyszer megmászta, amire nem is válaszoltunk, mert Jancsi hazudós volt.

Télen, amikor a szél vonítva hordta a havat az utakon, és a falut hófúvások ágyazták körül, sokszor álmodtam a tölgyfával. Elképzeltem, hogy recsegve viaskodik a széllal, meg-megrázva fejét, mint egy bozontos óriás, és mindig győztes marad, mert nélküle üres lett volna a réti világ, és kihez mentem volna én tavasszal első tavaszi látogatásra, amikor a rengő levegő melegen nyalja a zsendülő fűvet, és a fa alatt kinyitotta már csillagszemét az ibolya. Ilyenkor hátam durva kérgének támasztottam, és jó volt egyedül lenni az óriással, aki – végeredményben – a barátom volt.

Egyik tavaszon aztán furcsa dolog történt. Már messziről láttam, hogy valaki ott van a fám alatt, ott ül a helyemen, ide hajol, oda hajol – szedi az ibolyámat.

– Na, megállj!

Lány volt az illető, hiszen piros réklíje szemtelenül világított a tavasz lágy színei között, tehát haragom gátlás nélkül burjánozhatott, ami feltétlenül mérsékeltebb lett volna, ha például Berta Jancsi “lopja” virágaimat. Ez a barátom ugyanis nemcsak hazudós, de verekedős is volt.

Természetesen nem siettem, hiszen ellenségem el nem futhatott, de úgy látszik, nem is akart. Én pedig úgy mentem feléje, mintha csak éppen arra járnék, és jelentéktelen szoknyás személyét még észre se vettem volna. Aztán megálltam előtte, és csípőre tettem kezem, ami szerintem férfias és előkelti mozdulat volt.

– Mit csinálsz itt?

A kislány rám nézett.

– Nem látod?

– Ez a mi fánk – dobbantottam –, s ami alatta van, az is a miénk!

– A virág is?

– Minden. Kösd össze azt az ibolyát, és add ide.

Ilona – akivel mellesleg egy osztályba jártam szelíden megingatta kis kontyát.

– Nem adom.

Elkaptam csuklóját – olyan vékony volt, mint a veréb lába –, jól megszorítottam. A maszatos kis tenyér kinyílt, s a kék virágok lehullottak a földre.

Ilona meg se mozdult, csak lehajtotta fejét. Arcát tenyerébe borította, és pihés tarkóján ragyogni kezdett a tavaszi nap, de a világ elködösödött előttem, s a szívemben ősz lett egyszerre.

Az öreg tölgy ágai közt sziszegni kezdett a tavalyi száraz levél, mohás, szép oldalán valami ronda hernyó mászott, mögöttem elhallgatott a réti pacsirtaszó, s előttem sírt az a kis piros rékli hangtalanul, mint maga a bánat.

Még fogtam a kezét, de ez a fogás olyan volt már, mint a bársony.

– Ne sírj! – dadogtam. – Hiszen csak tréfáltam. Vidd el a virágokat... majd összeszedem...

– Nem kell – suttozta –, és most elmegyek. Felállt, lesimította kötényét, és könnyben úszó szemével a földet nézte.

– Elmegyek – mondta, de nem indult el.

– Mondtam, hogy tréfáltam. Legalább addig várj, amíg összeszedem ibolyáidat. Van szép madzagom is – piros! –, azzal kötjük össze.

Köténye sarkát sodorgatta.

Vállára tettem a kezem, és kicsit elmosolyodtunk.

– Itt a madzag, de ülünk le már...

Ilona kötözte a kis csokrot, a vén tölgy koronája zsongott, mint a távoli muzsikaszó, s a szívemben benne volt az egész tavaszi világ.

Aztán csak ültünk. A kislány játszadozott a csokorral, aztán félénken kezembe tette.

– Neked adom...

SZERELMEM

Autónk zümmögve futott az éjszakában. Két szeme csóvájában pipiskék rebbentek fel, kajla fülű nyulak cikáztak, s az út menti fák egymást üzve szaladtak mögénk a sötétségbe.

Valami dombháton jártunk akkor. Amikor lefelé ereszkedtünk, a völgy puha álmában fehéredni kezdett egy falu, és középen merev őrtállásban ránk nézett a templomtorony.

Öreg lehetett ez a torony. Poros gerendáin talán bagolynyomok vannak, keskeny lépcsője töredezett, harangkötele foszlott. Talán szakadt is.

Nappal galambok búgnak a párkányán, éjjel denevérek surrannak ki ablakán; és a harangozónak talán itt is van lánya, akinek kék a szeme? Kék a szeme, hajában pántlika, és nyolcéves, mint akkor én voltam?

Az öreg torony csak jött felénk, és zsalus pillájú nagy szeme alól rám nézett a gyermekségem.

Mondom: nyolcéves voltam. Nagyvérű gyerek. A nagyvérűséget ebben a korban a legmagasabb fákról leszedett fészkek, bedobott ablakok és üvöltő kortársak jelzik. Egyetlen verekedési alkalmat el nem mulasztottam, az órákat a házban elrontottam, a macskát a toronyablakból ledobtam, hogy vajon talpra esik-e. Nem talpra esett, hanem Berta Rozi néni kosarába, aki a fején vitte a kosarat és benne ebédet az urának.

Ma sem tudom, hogy talpra esik-e a macska, de azt tudom, hogy aznap állva ettem a vacsorát, mert a szék is sajgott, ahova leültem az erőszakos szülői beavatkozás következtében.

Egyszer aztán csodálatos változás történt. Otthon ülő lettem. Csendes. Könyvet kértem, igazi nagy könyvet, hogy olvashassak. A könyvet megkaptam. Amelyiket kívántam. Szép, piros táblája volt, és aranybetűkkel írva rajta: *Családi tanácsadó és levelező*.

Ez kellett nekem. Levelező! Egy óvatlan pillanatban, hónom alatt a nagy könyvvel, szívemben zsongó, nagy melegséggel, hátam mögött Nóra kutyánkkal elvonultam a kamrába, és a lisztesládán megírtam levelem.

Közben Nóra farkcsóválva nézte a gerendán lógó sonkákat. Sötétedett már, mire elkészültem.

“Imádott Nagysád” – így kezdődött a levél, és körmönfont szépséggel folytatódott egy szív körül, mely csak “Önért dobog”. Gyönyörű volt!

Estig a levelet többször is elolvastam. Mindig jobban tetszett. Az ágyba is magammal vittem, és itt kezdődött a baj. Addig olvasgattam, amíg egyszer csak látni kezdtem, hogy az én kis ideálom belép az ajtón, kiveszi kezemből a levelet, elolvassa, és azt mondja: “Én is imádom Önt, Uram.” Mert ilyen is volt abban a szép piros könyvben. De hogy honnét tudhatta ezt Pille Gergely harangozó lánya, a kék szemű kis Ilona, ezt fel nem foghattam. Nem is sokat tűnődtem rajta, mert Ilona odahajolt, és kis szája az enyémhez ért... Azt hiszem, az öreg dívány is megremegett alattam a boldogságtól.

Pedig ha tudtam volna!

Abban az időben nagyanyám szobájában aludtam. Ő adta a szokásos esti csókot, és ő húzta ki ernyedte kezemből a levelet...

De én csak álmodtam tovább Ilonáról. Már az esküvő körül tartottunk, amikor felébredtem. Az álom puha édessége ölelt még, de a kezemből hiányzott valami. Riadtan felültem. A levél!

Öreg kályhánkban utolsót lobbant egy kis láng, és én tapogatva, kétségbeesetten kerestem a levelet. Nincs, nincs! Elveszett. Elvették?

Homályosan visszaéreztem az álmat s a papír súrlódását, amint kihúzták a kezemből.

Körülnéztem a szobában. Hol keressem? Nagyanyám horkolva aludt: hrrr – phü – hrrr – phü. Féltém, de a levél elszánttá tett. A kis láng világossága mind apróbbakat lélegzett. Lábujjhegyen, reszketve tapogattam az asztalon, széken, és félve közeledtem nagyanyámhoz, aki – hrrr – phü – hrrr – phü – rémítgetett, mintha nem is ő vitte volna el a levelet.

Feje felett egy kis polc. Ezt kellett elérnem. Ezen a polcon egy Szent Antal-szobor körül tartogatta apró csecsebecsét, és egy kis cukorszelencébe szokta tenni megőrzendő apróságait.

Felálltam a székre, kezem, mint a gyík, bújt a nippel között, ujjaim felkapaszkodtak a cukortartó szélére, és – hej, Jó istenkém! – kiemeltem a levelet.

Aztán bedobtam a tűzbe szerelmem bűnös bizonyítékát. Most aztán

kereshetik levelem!

Keresték is. Mindjárt reggel, de a levél nem lett meg. Nagyanyám nem szólt, néha gyanakodva rám nézett, és nagytakarítás örve alatt felforgatta az egész szobát. Kereste még napok múlva is, és csak akkor kezdett példálódzni erkölcstelen fiúkról, akik szerelmes leveleket írnak, amikor belenyugodott már, hogy a levél nyomtalanul eltűnt.

Így a levélügy lassan elsimult, de szerelmem fennebb lobogott, mint valaha. Megmondani Ilonának, hogy is mertem volna? Egy út volt még: a hű barát. Puska Péter: Ő már megmondhatta üzenetem, hogy búcsúkor bukszát veszek Ilonának, egyébként pedig legyen a “szeretőm”.

Péter elloholt az üzenettel és egy marék mazsolával, én pedig a szénapadláson száraz torokkal vártam a választ. Amikor a létra megreccsent Péter alatt, behunytam a szemem.

– Ezt küldte – suttogta Péter, és két pitykegombot nyújtott felém mint Ilona szerelmének bizonyítékát. A pitykegombok Ilona apjának díszlajbijáról valók voltak, és ebből láthattam, hogy szerelme áldozatos és komoly, mert ha Pille Gergely bácsi észreveszi a hiányt, Ilonának menten leüti a derekát.

Így jött el a búcsú. A piros bársonybugyellárist megvettem, és a ringlis körüli tolongásban Ilona kezébe nyomtam. Közben mereven néztük a hintát, amiből pedig az izgalomtól alig láttunk valamit. Csodálatos boldogok voltunk.

A tolongásban, ha egymáshoz értünk, elveszett a világ körülöttünk.

Másnap már újra poros, nyári hétköznapi volt. Arattak a mezőn, s a falu üres volt. Reggel, mise után Pille Gergely megfog a templom előtt:

– Egy kis kérésem lenne, annyi a dolgom, majd elveszek. Nem húzná el a déli harangszót?

– Szívesen, Gergely bácsi. (Apósomnak ennyit igazán illik megtenni!)

– Csak az a baj, hogy elszakadt az öregharang kötele. Fel kell menni a toronyba. Csak odáig ér... – Nem baj. De ne szóljon senkinek, Gergely bácsi.

Az apám nem szereti, ha a toronyban mászkálok.

– Dehogy szólok. Hallgatok én sok mindenről, ha tudom is; hát szóltam egy szót a bugyellárisról!...

Azt hittem, elsüllyedek. Pille Gergely már messze járt, engem meg mintha odacövekeltek volna. Csak később lobbant fel bennem az öröm. Ilona szülei tudják! Most már csak az enyének beleegyezése kell...

Délben felmentem a toronyba. A kötél vége csak a meredek lépcsőig ért. Meglóbáltam a harangot – a galambok ijedten szárnyaltak a torony

körül –, és a déli harangszó zengve repült szét a mezőkön.

Közben arra gondoltam, hogy én is harangozó leszek, és Ilona lesz a feleségem. Ilyenkor hazamegyek, és a konyhában megcsókoljuk egymást. Átölel, és úgy csókol meg...

Még egy verset harangoztam, aztán – mint ahogy az szokás – egyetlen rántással megállítottam a harangot. A harang még kondolt egyet, de a foszladozó kötél az erős rántástól újra elszakadt, s én kibillenve egyensúlyomból, a kötélvéggel a markomban, Ilona csókjával gondolataim között, zuhantam a torony sötét garatjában.

Amikor magamhoz tértem, dermedten feküdtem egy darabig. Meghalásról szó sem lehetett, pedig már a koporsóm is láttam. Péter vitte a keresztet, és koporsóm mögött Ilona ballagott erősen könnyezve. Vele könnyeztem én is. Egyelőre a torony fenekén.

Körülöttem foszlott zászlók, öreg miseruhák, kimustrált gyertyatartók. Isten tudja, mikor dobálták ide. Olyan temetőszaga volt mindennek. A sarokban zacskó. Felemeltem, titokzatosan zörrenik.

Sötét volt, nem láttam, milyen pénz, de pénz! Mégse leszek harangozó. Kezem remegve túrt a csúszkáló nagy pénzek között...

Később azonban árnyak jöttek. A galambok nem búgtak már a toronyban, valami elsurrant mellettem, és bőregér nyikorgott a sötétben.

Sűrűn vetettem keresztet, ígéretet tettem az összes szenteknek, hogy jó leszek. A pénzt a templomnak adom... csak még egyszer, még egyszer napvilágot lássak... minden jótét lélek dicséri az Urat! – rebegtem közben, mert bagoly suhogott valahol felettem.

Évek se múltak nehezebben, mint amíg Pille Gergely nehéz koppanásokkal jött este harangozni. Hangom sem volt már, csak remegő sóhajtás:

– Gergely bácsi! Gergely bácsi!

– Ki az? – rettent meg felettem jövőendő apósom, és megállt, mert síri hangom szellemektől is eredhetett.

– Én vagyok idelent. Elszakadt a kötél...

– Hú, a teremtésit! – fohászkodott. – Nem törött semmije?

– Nem, csak húzzon ki valahogy...

– Hozom a nagy lajtorját. Csak harangozom elébb. Már a mocsolában is keresik, azt hiszik, belefulladt...

Sose vártam így az estharangszó végét.

– Vigyázzon! Eresztem a lajtorját.

Menekülésem már gyertyaszó mellett történt. Övemen zörgött a pénzeszacskó.

- Mi van abban?
- Pénz, Gergely bácsi. Sok pénz!
- Pille Gergely azonmód elfújta a gyertyát...
- Arany?
- Azt hiszem...

A templom előtt megálltunk, azután elindultunk Pillék háza felé. Engem a szívem húzott, jövődő apósomat pedig a zacskó. Pilléné összecsapta a kezét:

- Teremtő atyám! Hát nem fulladt a tóba?
- Én elsősorban a súlyos zacskót akasztottam le:
- Olvassa meg, Gergely bácsi!

Pille Gergely, a felesége és a zacskó eltűntek a belső szobába, és én egyedül maradtam Ilonával. Most már bátor voltam.

– Pénzünk van. Neked hoztam, mert szeretsz... Ilona remegő kézzel tisztogatta pókhálós, poros ruhám. A nyitott tűzhely lángja néha beborított bennünket, néha lehunyta szemét, és ilyenkor arcunk összeért.

Az elmúlt délután részeg remegésben lángolt bennem, átcsapott kis szerelmemre is, és amikor a konyha sötétbe szakadt: megcsókoltuk egymást.

A homály lehunytt szemmel sóhajtott körülöttünk, és csak arra ocsúdtunk fel, amikor Pille Gergely kilökte a szobaajtót, a zacskót az asztalra vágta, és megvetően csak annyit mondott:

– Réz!

Visszanézek még a hegyről. Az öreg tornyot már alig látom. Mégis pillogó, nagy szeme mintha szomorúan rám nézne, és azt mondaná: bizony, bizony, arany volt abban a zacskóban...

Most már én is tudom; az emlékek múltó aranya, melyből nem maradt meg más, mint a múltba süllyedt öreg torony és Ilona két nevető, kék szeme.

HONVÁGY

A barackfák már régen elvirágoztak, s a búzából alig látszottak ki a totyogó varjak, amikor – egy este – apám megállt az újságforgatásban, s azt mondta:

– Ezt meg lehetne próbálni... a gyerekekkel... Aggódva néztem fel, mert ezek a próbálgatások nem jelentettek eddig semmi jót.

– Mit? – kérdezte anyám, de a hangjában már ellenkezés volt, mert végül is neki kellett a felhőket eloszlatni nyolcéves fejem fölül, és kimenteni a csődből, amibe az atyai próbák taszítottak.

Apám kisimította az újságot, és megköszöörülte a torkát:

– “Graz környéki család szívesen adná cserébe egy évre nyolcéves fiát magyar családhoz hasonló korú fiúért. Ajánlatokat kérünk s «Nyelvtanulás» jelígre a szerkesztőségbe.”

Elpirultam, mert mindketten rám néztek, és ez a hirdetés nem is hangzott olyan borzasztóan. Utazás... meg minden...

– Na?

Anyám simított egyet kötényén.

– Azt hiszem...

– Ebben a korban ragad a nyelv, mint kutyára a bojtorján – mondta apám –, és nagy dolog lenne mégis...

– Az igaz – tévővázott anyám, és hozzám fordult –, lenne kedved?

– Igen! – rebegtem egy kis fenntartással.

– Okosan – lobogtatta meg apám az újságot –, szeretem, hogy érzed, milyen fontos a nyelv...

Erre már nem mondtam semmit, mert csapongó gondolataim között városok jelentek meg, idegen tájak, havas tetejű hegyek, bőrnadrágos gyerekek... de a nyelv... a tanulás... nem, erről szó sem volt, hiszen az úgyis ragad rám, mint a bojtorján...

Ezzel is aludtam el, és álmodtam aztán csodálatos városokról, hegyekről, melyeknek lejtőjén úgy legeltek tehenek, mint a csokoládé reklámpapírján; még az a mennykő nagy sas is ott volt, szelíd lebegéssel, mintha a kisborjúkat őrizte volna.

Nagyanyám csak hajnalban értesült jeles unokája sorsfordulásáról, és legszebb álmomból azzal ébresztett, hogy:

– Guten Morgen, Mein Kind...

– Mi? – néztem rá bambán, mert – majdnem elfelejtettem – az álombeli osztrák gyerekek is mind magyarul beszéltek, de ez fel sem tűnt.

Az azonban feltűnt, hogy az ágy elé oda voltak készítve a cipőim.

– Vasárnap van, nagymama? – néztem a cipőkre...

– Nem járhatsz mezítláb – mondta öreganyám –, aki Lindenthalba megy, nem jár mezítláb... ott senki sem jár mezítláb.

Ezen elgondolkoztam; ez a Lindenthal azonban olyan szépen hangzott, hogy felhúztam a cipőket, s elhatároztam, hogy az odavaló ifjúságot

felvilágosítom a mezítlábjárás csodálatos előnyeiről. A cipőket pedig Deres Laciéknál úgyis levetem...

Laci kissé csodálkozva nézett rám, amint a pitvaron végigkopogtam.

– Lindenthalba megyek – mondtam szerényen.

– Cipőben? Feltöri a lábad...

– Vonaton... Ausztriába... de nem most... most levetem, tedd be a kamrába.

Laci enyhe tisztelettel tette el cipőimet, amelyek esetleg velem jönnek Ausztriába, aztán nem törődünk többet az egész üggyel, mert a Cöndébe mentünk, ahol két ígéretes gilicéfészek volt, és gombázni is lehetett.

A hír azonban elterjedt a faluban Kuka Juli révén, aki nagyanyám bizalmasa volt, és kissé nagyot hallott.

– Mindenkiálba megy ez a Pisti – adta tovább a hírt –, valami svábokhoz, némötül tanul... – Azt azonban már nem tudta megmondani, hogy hol van ez a furcsa község, de mindenesetre Toponáron túl.

Másnap apám vadonat irkát tett elém.

– Írni is meg kell tanulnod németül, ezentúl mindennap leírsz egy oldalt... este bemutatod!

Kezdett az ügy nem tetszeni... de megtettem, mert közeledett már a vizsga, amikor úgyis félre lehet dobni mindenféle irkafirkát.

És itt ért az első sérelem, és Lindenthalt kissé unni kezdtem.

– Most jobban ráérsz, ezentúl két oldalt is leírhatasz...

Apám közben élénk levelezést folytatott pótszüleimmel, s abban állapodtak meg, augusztusban lehozzák Hansot, és visznek engem; de akkor már az egész ház németül beszélt...

Lindenthal iránti lelkesedésem “furt und furt” csökkent.

Barátaim sajnálkoztak is rajtam, és a Kács alatt, fürdés közben megtanácskozták, hogy aki az osztrákokhoz megy, hazaáruló, mert hűtlen lett “Kossuth apánkhoz”.

Ezt a sértést természetesen terjedelmes verekedés követte, ami nem sokat segített megtépázott nemzeti önérzetemen.

Az idő pedig ballagott. Engem Hanzinak csúfoltak ellenségeim, s amikor esténként egyedül maradtam a kertben, a nyárszagú almafák alatt, rádöbrentem, hogy én tulajdonképpen búcsúzom. Búcsúzom a kerttől, a bolthajtásos öreg szobától, Bodritól, a malomgáttól, a gabonával megrakott kocsiktól, a kenyérszagú kévétől, mert nagyanyám azt mondta, hogy ott nincs aratás és nincs cséplés... ott csak hegyek vannak és mindig szépen öltözött kisfiúk...

Kódis népség lehet – gondoltam –, csak azt nem tudom: mi a fenéből

öltöznek, ha nincs búzájuk. És álomba sírtam magam.

És ezután már úgy közeledett felém az ismeretlen Lindenthal és az ismeretlen Hans, mintha összes hegyeit hozta volna magával, de most már tehenek és sasok nélkül. Hidegen és kopáran.

Mit tegyek, mit tegyek, kerestem az utat, sirattam a tájat, a patakot, a poros utcát, a nádist, a cserszagú erdőt... mindent, de nem találtam kibúvót, és nem vettem észre, hogy megtaláltam a hazámat.

Egy reggelen azután beütött a mennykő, és nyomában azonnal kisütött a nap.

– Sürgöny – hallatszott kívülről, de aztán kiderült, hogy nem halt meg senki, csupán Hansot vitték kórházba tifusszal, és súlyos betegségre való tekintettel ebben az évben már aligha jöhet.

Aztán elaludt az egész ügy, de még egyszer felrévült ez a régi emlék, amikor – talán húsz éve – Ausztriában jártam, és rettentően kínlódtam, mert nem tudtam, hogyan kérik a szakaszjegyet – németül.

– Sose vesződjön vele – legyintett a kalauz magyarul –, inkább azt tessék megmondani: mi újság Soroksáron?

Ma sem tudom, hogyan kérik németül a szakaszjegyet, de akkor elképzeltem, hogy milyen csodálatosan szép lenne, ha az egész világon egy nyelven kérnék a szakaszjegyet.

Lehetőleg: magyarul.

SZEPTEMBER

Öregember ült az asztal mellett, és kinézett az ablakon. Csak nézett. Kalapja az ölében, botja két térde között, és szeme meg se rebbent a szigorú nézésben. Az ablakban két muskátli között a szomszéd kéménye látszott, a kéményen gólyafészek. A fészek peremén a kis gólyák szárnyukat próbálgatták: néha felugrottak a levegőbe, és pár pillanatig fent is maradtak.

Az öregember bólintott.

Közben megérkezett hol az egyik öreg gólya, hol a másik, és sorjában megetette a fiakat. A fiatalok tolongtak, lökdösték egymást, de az öregek sose tévesztették el, melyik kapott már, és az erőszakoskodót keményen félrelökték.

Az öregember megint bólintott.

Július elején járt az idő. Párás, meleg reggel volt, és az öreg arra várt, hogy tarisznyáját megrakják egy hétre való élelemmel. Ment volna már, mert a konyhót csak a kutya őrzi, de nem mehetett, mert özvegyasszony lánya az unokával volt a konyhában elfoglalva.

– Na, gyere már, Péterkém...

– Előbb adjon enni...

– Kapsz azután; éppen lángos van; de vár öregapád...

– Nem megyek!

– Csak az arcodat mosom meg.

– Nem. Előbb enni adjon...

A vén csősz nézte a gólyákat. Most mind a két öreg madár ott volt, és mereven azt figyelték, hogy a fiatalok hogyan repülnek át egyik kéményről a másikra. Talán ez volt az első repülésük, mert a kéményt alig tudták elérni, de elérték. Csak a harmadik kis gólya tétovázott. A másik kettő már kétszer is megrepülte a rövid utat, de a harmadik felugrott ugyan a levegőbe, aztán visszaereszkedett újra a fészekre. És amikor már harmadszor rebbent fel, és harmadszor is meggondolta magát, az egyik öreg madár úgy alávágott, hogy az ijedtségtől vagy a fájdalomtól majdnem leesett ugyan, de repült végre; oda is és vissza is. Akkor a gólyák visszahajtották nyakukat, és kelepeltek.

Az öreg pedig felkelt, és kiment a konyhába. A gyerek ült a padon borzasan, mosdatlanul, egyik lábát makacsul a másikra fonva.

– Itt van öregapád is, na, gyere – és az asszony ránézett apjára. Hosszan nézett rá, és leeresztette a kezét szégyenlősen és ijedten. A konyhában csend lett.

– Ne erőltesd, Mari. Kettőnkre szedj össze kenyeret, miegymást. A gyerek is gyün.

– Kiviszi, édesapám?

– Ki!

– Nem sok szabadsága van már – mondta az asszony kérlelően –, beíratam az elsőbe...

Az öreg a szűrt a padkára lökte, s a szűr nagy csatja nekiütődött a mosdótálnak, hideg, kemény csattanással.

– Jobb, ha Pétörnek az apja tarisznyájába pakulsz, az enyimbe nem fér el. Pokrócot az istállóbul viszek. Az asszony szeme elnedvededett, a gyerek ijedten lapult.

– Mozdulj! – nézett rá az öregember hideg csendességgel, és a kisgyerek fűgén lecsúszott a padról.

Ez júliusban volt, július közepén, most pedig szeptember van. Hajnal. A kukorica már elhallgatott, mert harmat szállt éjszaka a beszédes levelekre, és a tücskök is elnémultak, mert a citerák húrja megereszkedett az ébredés józanságának párájában.

Csak a tűz él még a hamu alatt, és lágy, kék füsttel tapogatja az érkező világosságot.

A kunyhón most kezd színe lenni a tökvirágnak, amiből már sose lesz tök, de ez nem baj. A patakparton egy varjú károg, ébresztgetvén a világot, és dühösen recsegteti a riadót, mert senki sem igazodik hozzá.

Az öreg csősz átballag a kis hídon, és felnéz a varjúhoz:

– Fenének lármázol, más talán nem tudja, hogy reggel van?

A kunyhó előtt Péter rakja a tüzet. Az öreg megáll a kukorica közt, mielőtt kiérne, és nézi a gyereket. Hosszan és csendesen. A tűz lángra kap, és pattanik néha, mintha száraz ágat törne valaki, ámbár, hiszen töri a tűz is.

A gyerek ásít.

– Ráértél volna – lép oda az öreg –, van még idő.

– Vízet hoztam, meg meg is kellett mosdózni. Azt mondják, ott megnézik az ember kezit is...

– Na, a tiedet megnézhetik...

A gyerek maga elé tartja két kis kezét.

– Öregapám is elgyün az iskoláig?

– Ha akarod... Ámbár aki éjjel meg meri járni a határt, aki meg meri állítani az idegön kocsit... És te megmerted...

– Nem félek én!

Az öreg szőlőt rak ki a pokrócra, meg almát, pirosat.

– De azért elmegyek veled; mert mért ne mennék? Ilyen meg – int a gyümölcsök felé –, ilyen nem lesz ott senkinek.

A varjú elhallgatott már, a tűz is eltűnt a nap ragyogásában, némán érik a határ, és csak az öreg ballag az unokával a csendes dülőúton. Most a kezét fogja, mert nagy út a mai. Szó nincs, de a kézfogásban minden benne van. Ennél többet mondani úgysem lehetne.

Az égen gólyák repülnek dél felé, s amikor az öreg feltekint, egy pillanatra elereszti a gyerek kezét.

Elereszthetem már én is – gondolja, de azért mégiscsak újra megfogja a kis kezét.

Aztán eltűnnek a fordulónál, és mögöttük édes, meleg, aranyló őszi csend marad az úton.

ORVOSSÁGOK

Elég későn ugyan, de most már bevallom, hogy én szeretem az orvosságokat. Itzés doktor bácsi olyan remek orvosságokat írt fel húgaimnak (majd fél tucat volt), hogy azoknak elfogyasztása csakis testvéri alapon történhetett. Mind megkóstoltam. Egyik jobb volt, mint a másik; más-más ízűek ugyan, de édes valamennyi. Doktor bácsi csóválta kicsit a fejét a hatalmas fogyasztáson, de mivel a betegek egyébként jól viselték magukat, és szépen gyógyultak, nem szólt semmit, csak levette a fogasról csodálatos fekete cilinderét, és távozott. Ez volt az első cilinder, amit életemben láttam.

Ne térjünk azonban el az orvosságoktól, amelyeknek sokféleségét nem győzöm magasztalni. Természetesen csakis az “evőkanállal” jelzésűekét. Ezek ugyanis mindig nagyobb üvegben voltak, s így illetéktelen fogyasztásom nem tűnt fel annyira. Arról persze szó sem lehetett, hogy derék húgaim eláruljanak, mert részint mindenkinek volt valami a rovásán, részint pedig hol egy képpel, hol egy-két lopott kockacukorral befolyásoltam a boldog beteget. Az is előfordult, hogy az orvosság oroslánrészét én fogyasztottam el, a beteg mégis meggyógyult, jelezve, hogy a medicina egészen kis hányadában is hatalmas gyógyítóerők rejtőznek.

Egy ízben azonban egészen kellemetlenül csalódtam öreg doktorunkban, ám az is lehet, hogy a patikus csinált valami rossz tréfát. Az történt ugyanis, hogy az egyik húgom semmi áron sem akarta az orvosságot bevenni, s én alig vártam, hogy egyedül maradjunk.

– Adsz belőle? – kérdeztem szerényen.

– Az egészset, olyan utálatos íze van.

Mosolyogtam. Kényes népség ezek a lányok, azzal felhajtottam az üveget. Hát – mi tagadás – nem volt jó, de férfionérzetemben már nem hátrálhattam meg, hát kihúztam majd a felét.

– Na, látod – mondtam kissé elsápadva, és gyorsan elrágtam egy kockacukrot, mert az orvosság, amint hamarosan kiderült – ricinus volt.

Nagyon mozgalmas napom volt ez a nap, ráadásul meg is vertek a ricinus “élvezéséért”, s még azon a napon megharapott Puskáék kutyája, pedig csak a kölykeit akartam megnézni.

Doktorunkat azonban változatlanul szerettem, különösen, amikor

rájöttem, hogy kellemes orvosságokat csak a gyerekeknek ad. A felnőttek azonban keserűt, huh, milyen keserűt kapnak!

Egyik vendégnagynéni megbetegedett nálunk, és láttam, hogy valami sárga port ostyában vesz be. Az ostya kis tasakban volt, míg a porok külön. Azokból el lehetett egyet emelni... Felosontam tehát kincsemmel a padlásra (titkos ügyeimet ott intéztem el), s egy darabig gyönyörködtem a por sárga színében meg is szagoltam –, majd teljes szakértelemmel a nyelvemre öntöttem. Nyeltem egy nagyot, és azt hittem, rám szakad a padlástető a keserűségtől. Mert keserű lett körülöttem a világ, s a felnőttadag kinin keserűségét még a csizmám szárában is éreztem.

Aznap nem ebédeltem, csak kóvályogtam, s bánatomban cukorral próbáltam a keserűséget elűzni, de még a cukor is keserű volt.

Mindezekről függetlenül azonban, vagy talán éppen ezekért, változatlan egészségnek “örvendtem”, és amíg húgaim szinte fürödtek a bárányhimlőben, diftériában és egyéb sarlachokban, én vidáman fogyasztottam orvosságukat, állandó csodálkozásba.: ejtve Itzés bácsit, aki húgaimat különféle fecskendőkkel döfködté, s azt mondta, hogy én olyan komisz lókötő vagyok, hogy rajtam nem fog a bicska sem.

Nem is voltam én beteg egészen katona koromig, amikor azonban a spanyolhoz címzett járvány olyan alattomosan cserkelt be, hogy mire észrevettem, már nyakig, azaz negyven fokig ültem benne. Ráadásul szabadságom utolsó napja volt, s még aznap Pesten kellett lennem. Gondoltam: inkább ott fekszem be valami kórházba, ott talán többet tudnak a doktorok, s ebben a hitben másztam fel Kaposváron a vonatra. Egy kis katonafülkébe támoltyogtam be, ahol egy szál – amint később kiderült: dalmát – bajtárs nézte gyászos bevonulásomat. Lerogytam a padra, aztán laza kézjelekkel megmagyaráztam a dalmátnak, hogy állapotom magyarul a “dögrovás” című fejezetbe tartozik.

A dalmát fiú legyintett, majd a pad alól egy eszményien fonott üveget vett elő.

– Medicina! – mondta magyarul, és karimáig töltötte bádogpoharamat.

Hiába hazudnék: nem esett jól. Nehéz dalmát vörös bor volt.

– Brr – mondtam dalmátul, mire a koma csak nevetett, s olyanféle kézmozdulatot tett, hogy: várd meg a végét!

Dombóváron újra ittunk, de itt már simább volt az ital, és alélt gyomromban mintha langyos kismosás kezdődött volna.

Kurdcsíbrákon újra, és Sárbogárdon már az volt az érzésem, hogy egészen jól megértem ezt a régi-régi barátomat. A látóhatár tágult, sőt színesedett, a betegségből már csak valami lázas bizsergést éreztem, ám

lehetséges, hogy ezt a bizsergést a bacilusok temetési menetei okozták...

Kelenföldön kedélyesen birkóztunk, és majd kirúgtuk a kocsi oldalát, s a Keletin baráti csókkal búcsúztunk hosszasan és érzékenyülten. Arra már nem emlékszem, milyen nyelven.

Végül azután egymagamban és elsomorodva megállapítottam, hogy egészséges vagyok. Miért? Azért, mert – mind hajdan húgaim – most a derék dalmát fiú elől elittam az orvosságot.

TÓDOR

Abban az időben nem úgy volt, hogy:

– Eredj át, fiam, a borbélyhoz, és nyiratkozz meg, mert olyan a fejed, mint egy pemetelő... – ugyanis a borbély néha csak havonként jelent meg a malom mellett, mert ott kezdődött a falu, és két-három napi erős munka után tűnt el a temető mellett, mert ott végződött a falu.

A fejek és szakállak tehát – hogy úgy mondjam gazdátlanul gazdagodtak, ámbár abban az időben – a bajuszok és szakállak idejében – ez nem tűnt fel senkinek.

Voltak persze előkelő kivételek, akik két-három hetenként is ollóhoz jutottak, de ezeknek ki kellett menni a pusztára, ahol Király bácsi, a juhász számadó teremtett rendet, sőt frizurát a kérelmező fején. Természetes, az ilyen nagyravágyás nem maradhatott büntetés nélkül, mert lám, egy ilyen pusztai nyiratkozás közben csak bevágott a mennykő az akolba, s úgy látszik, az ollóba is juthatott valami, mert tüzes (egyések szerint kénköves) láng vágott ki belőle: Király bácsi nagyot ordítva dobta el a szerszámot, míg Kovács Miska csak lefordult a jászol széléről, és nem szólt semmit, ámbár a képe fekete lett, mint a kéményseprőé, és nem is múlt el hetekig. Máskülönben tehát nem lett baja Miskának, sőt nyert is vele, mert három Kovács Mihály is lakott a faluban, akik közül kettőnek volt már tisztességes neve (egyik volt a “Pille”, másik a “Hideggatyás”), míg villámsújtotta Mihályunk csak ez alkalommal vette fel a végleges Kormos Kovács Miska nevet.

Én azonban nem jutottam Király bácsi ollója alá, ami két okból nagy baj. Először: mert ma sincs előnevem, amit sokszor búsan nélkülözök, másodszor pedig, mert apám függetleníteni akarta magát a borbélytól, aki – egyébként – Tódor névre hallgatott, (A faluban sokan meg voltak

győződve, hogy ilyen név nincs is, és csak a borbély találta ki tréfaképpen.)

Ez a függetlenítési szándék titokban született meg, és meglepetésnek volt szánva, ami csodálatosan sikerült is. Mivel pedig a meglepetések ideje a karácsony, a gyantaszagú, gyertyákkal ékes fenyő alatt, a vasút és kapszlipuska mellett egy kis csomag is szerénykedett. (Repülőgép és autó akkor még nem volt, ámbár Tóka Ferkó bácsi látott egy léghajót, ami nyilvánvalóan füllentés volt, de hogy egy reggel kétszer találkozott az ördöggel, azt szentül hitték többen.)

Miután tehát kigyönyörködtem magam a felhúzható vonatban, s az egész szoba kapszliszagú volt a lövöldözéstől, apám elővette a kis dobozt, és kivett belőle egy csillogó-villogó hajnyíró gépet.

– Ezentúl pedig magunk nyíratkozunk... – és körülnézett.

Gyönyörű kis szerszám volt, meg kell hagyni. Mellette olajos üveg, ecset és használati utasítás, melyet apám hangosan felolvasott, miközben a család úgy nézett rá, mint ahogy Madáchra nézett volna a familiája – ha lett volna szegénynek –, amikor először felolvasta az “Ember tragédiáját”-t.

– Én megnyírom a gyereket, maga meg – s itt anyámra nézett – engem.

– Igen – mondta anyám büszkén, mert ő soha életében senkinek nem mondta, hogy “nem”.

– Én is elbánok azzal a kis géppel – legyintett nagyanyám, aki kissé mellőzve érezte magát.

– Minket is, minket is! – üvöltötték húgaim, de rájuk se néztünk. Hogyne, egy leánynak hajnyíró gép, kopasz fej, mi jut eszetekbe?

– Talán legjobb lesz, ha mindjárt meg is nyírlak nézett apám bozontos fejemre –, holnap nagy ünnep... pár perc az egész, aztán vacsorázunk...

Nagyanyám vadonat lepedőt kanyarított nyakamba, anyám három kis vánkost tolt alá, apám pedig kissé távolabb ment, és úgy nézett rám, mint a festők a tájra, amely már ecsetjükben viszkelt. Aztán megcsattogtatta az ollót:

– A fülénél kezdem...

És elkezdte.

– Szsz... szszsz...

– Mi az?

– Húz!

– Olajozd meg, fiam! – mondta nagyanyám. – Új még a masina.

Apám beolajozta a fényes szerszámot, és újrakezdte.

– Jujujjuj...

– Mi a fene van ezzel a géppel? – húzta ki apám. – Lassan... lassaaan...

– ordítottam, mert az olló nem eresztette el a hajamat.

- Talán a csavar – vélte anyám.
- Persze hogy erre nem gondoltam – és apám szakszerűen engedett egyet a csavaron.
- Ne kapkodd a fejed! Neked Tódorral is mindig bajod volt...
- Kényeskedik – mondta egyik húgom, akinek nem engedtem lövöldözni a puskámmal.
- Na, vigyázz! Tartsd keményen a fejed! Tartottam, az olaj a fülembe folyt, és könnyeim a szám sarkába.
- Ne kínozza azt a gyereket – szólalt meg anyám, aki mindjárt könnyezett, ha könnyet látott.
- Ugyan, fiam! – legyintett nagyanyám. – Mást is megnyírnak. Kicsit húz, hát húz.
- Pedig most egész jól megy – mondta apám, kiérve végre a fejtetőn, és kifújta az ollót, akárcsak Tódor. – Csak itt, a fülénél akadékoskodik. Tartsd magad, fiam!
- Szs... jujjujj... édesapám... nagyon húz!
- A család most már meghökkent. Apám nagy ügyel-bajjal kiszabadította az ollót, ráfűjt, aztán rám nézett:
- No, nem bánom, pihenj egy kicsit. Most megvacsorázunk – azzal zsebre vágta az ollót, és kiment. Én pedig úgy maradtam ott, mint egy megkezdett görögdinnye.
- A vacsora kissé eloszlatta a nyírás körüli felleget, és határozottan kiderült az ég, amikor apám azzal jött vissza, hogy most már fáradt, a nyírást reggel folytatjuk.
- A család megkönnyebbült, és a különleges izgalomra való tekintettel hamarosan nyugovóra tért. Én azonban sokáig nem tudtam elaludni, mert a megnyírt részem fázott a hajashoz viszonyítva. Jóval később aztán hallom, hogy apám átszól anyámhoz:
- Alszik?
- Nem.
- Hát alighanem igaza lehet a gyerekeknek, mert az olló tényleg húz. Kipróbáltam.
- Hol?
- Az istállóban, a kisborjún... rúgott, mint a veszedelem...

És másnap reggel hallom, amint azt mondja anyám odakint:

- Tódor, magát az angyalok küldték.
- Jöttem volna, kérem, én már előbb is, de lakodalom akadt útközben, és nagyon marasztaltak... Amikor pedig megpillantotta fejem, szigorúan

összevonta szemöldökét, aztán szakszerűen ide-oda forgatta:

– Fuser munka! Igazi fuser munka! Így tönkretenni ezt a gyönyörű fejet!...

Ez volt életemben az egyetlen alkalom, hogy valaki a fejemre azt mondja, hogy: gyönyörű, hát hogyan emlékeznék hálás szeretettel Tódorra, akinek a keze reszketett ugyan egy kicsit, de ez előfordul, ha a szegény borbélyt még éjszaka se hagyják békén, és erőszakkal ott tartják a lakodalomban.

KARÁCSONYKOR

A kályha nagy volt, fekete, és ajtajára az volt írva, hogy Kaláni Vasgyár. Sajnos, ma sem tudom, hol van ez a nevezetes gyár, de a feliratot jól megjegyeztem, mert többször tartózkodtam mellette, mégpedig térdelve. Bevallom: nem valami vallásos áhítat kényszerített ebbe a kényelmetlen helyzetbe, hanem a tanítói önkény, ha magaviseletem vagy tudományos felkészültségem nem felelt meg az iskola követelményeinek.

Szerencsére a büntetésnek ez a formája kiment már a divatból, bár határozottan voltak jó oldalai is. A kitérdeltetett egyén ugyanis, háttal az osztálynak, magába szállhatott bűnei súlyosságát illetően, vagy elfoglalhatta magát valami kellemesebb dologgal is, mert kirekesztve a komoly tanulók társadalmából, nem fenyegette a feleltetés veszélye.

Azon az emlékezetes délelőttön is megnyugodtam már abban, hogy nem lesz belőlem semmi – mert ezt apám is többször és határozottan állította –, újra elolvastam, hogy Kaláni Vasgyár, de ettől a kályha nem lett melegebb, és a téglák sem puhábbak, mert a kályha már kihűlt, a parkett pedig téglából volt. Ezekkel a kellemetlen tényekkel azonban nem foglalkoztam tovább, mert hátam mögött szinte észrevétlenül elcsendesedett az osztály.

Valami baj van? – döböntem meg, és a tisztesség határain belül hátraleselkedtem. Minden arc az ablak felé fordult, mert az ablakon túl lágyan, sűrű pelyhekben esett a hó. És minden arc felderült, mintha az a megfoghatatlan, lágy tisztaság megérintette volna a szíveket; még én is elfeledtem a megszegyenítést, bár hátrafordulva szemem megakadt kis csizmáim harmonikáján, amelyek rongyosak voltak, sőt egyiknek a talpa is válófélben.

Azt lehetne hinni, hogy ezen elkomorodtam, holott erről szó sem volt.

Pár nap múlva karácsony, és nekem az új csizmákat mindig a Jézuska hozta. Pontosan a megfelelő méretben. Ebben megdönthetetlenül hittem, valamint abban is, hogy a csizmaosztásban angyalok segédkeznek, mert Jézuska egyedül nem tarthatja nyilván azt a rengeteg lábnagyságot. Ez olyan világos és megnyugtató tény, hogy nem is érdemes vele foglalkozni.

Másnap már vakáció volt, térdig érő hó, szánkózás a templomdombon és egészen enyhe bánat csizmáim talpát illetőleg, amelyet már úgy drótoztam fel, saját kezűleg. A szülők ehhez nem értenek, és egészen merev álláspontot foglalnak el egy levált talpért, ami érthetetlen, hiszen az illetékes angyal úgyis meg hozza a másikat...

Karácsony előtti napon azonban a csizmám végleg “beadta a kulcsot”, mert – a zord időre való tekintettel – azt nem mondhatom, hogy a “fübe harapott”. Apám pedig azt mondta:

– Itthon maradsz! Talán kibírod már ezt az egy napot, ha ugyan... ha ugyan az angyal egyáltalán törődik az ilyen lóköttővel...

Ez a megállapítás határozottan rosszul esett, de én bíztam az angyalban rendületlenül, mert tudtam, hogy a csizmaügybe a szülőknek beleszólása nincs. Ezért azután a szobafogság sem keserített el túlságosan, sőt az egész házon átreszkető izgalom kellemes várakozással töltött el.

– Olvasgass, kislány – mondta nagyanyám –, és maradj a szobában, ügyis meg vagy fázva. – Ezzel kiment, és rám zárta az ajtót.

Hát én nagyon szerettem olvasni, ha nem mondták, de ha mondták, azonnal nem szerettem. Ha pedig tiltották, majd meghaltam a betűért. Unatkoztam tehát mindaddig, amíg a szekrénykulcsokat fel nem fedeztem a zárban. Ebben a szekrényben már tettem egy-két kutatást, amelyek értékes gombokat eredményeztek, de általában zárva volt, s most itt az alkalom. Kinn csendes minden, a kulcs mintha vajban járna, az ajtó feltárult, és a titokzatos naftalinszag megborzongatta kutatásra feszült idegeimet.

Csend. Odakint nem mozdul semmi, a kabátok lógnak, és nem törődnek vele, ha összeviszsa forgatom őket. De ilyen gombjaim már vannak... Ekkor megakadt szemem egy dobozon. Írás nincs rajta, de amikor felemelem, kellemes bőrszaga van. Hallgatózom: nem jön senki. És akkor kinyitom a skatulyát, és majdnem elejtettem, mert feketén és érthetetlenül rám nézett egy pár új csizma.

Csak álltam, és összezavarodott bennem minden. Aztán csendesen visszatettem a dobozt, betettem a szekrényt, leültem az ablakhoz. Odakint olvadt, megrokkant a hó, az eresz csepegett.

Talán nem is az enyém – próbáltam vigasztalni magam, de az a két új

csizma feketén ásított gondolataim között, s ettől olyan fájdalmasan üres lettem, hogy összeszorult a szívem, és rá sem néztem nagyanyámra, amikor bejött.

– Olyan csendes vagy – homlokomra tette a kezét, és én elhúztam a fejem. De még pislogott bennem valami remény, ami aztán a fenyőszagú, gyertyaszagú fényességben teljesen elveszett. Összedőltek a mesék, zagyva szürkeségbe fulladtak az álmok, mert a fa alatt ott volt az a doboz, benne nem csizmák, hanem a kétkedés malomköve, s alatta a hitem, amit elvesztettem egyetlen délutánon, csak azért, mert a felnőttek rövid életű mesét szerkesztettek az örökkévaló valóság helyett.

Régen volt ez nagyon, de a kis csizmák még ma is előjönnek ilyenkor, elmúlt fenyőfácskák erdejéből, aztán eltűnnek újra, nyomtalanul, mert esik a hó, hordja az idő szele, és temeti önmagát, az iskolát, a kályhát – bizony, temeti egész régi, ragyogó gyermekségem.

A TÖR

Itt – természetesen – nem arról a törőről lesz szó, amellyel gyilkolni szoktak középkori sikátorokban, és azokról sem, amelyek összependültek valamely harmatos hajnalon, megzavarva a madarak hangversenyét, akik oktalanságnak tartották a pipaszárlábú lovagok ugráندozását, mint ahogy az is volt.

Nem, itt olyan törőről lesz szó, amely lószőrből van fonva, és gyanútlan madarak megfogására szolgál. Természetesen csakis barna vagy fekete farokszőrről lehet szó, melyet bizonyos veszedelmek között szerez meg az ember, azaz a gyerek. Némelyik ló ugyanis ragaszkodik a szép hosszú farokszőrhöz, melyet légycsapónak használ, és rúg, mint a veszedelem, nem is beszélve arról, hogy a lótulajdonos is közvetlenül szokta megtorolni azt a rongyos pár szál szőrt. Ne is beszéljünk tehát erről a szűkkeblűségről, hanem inkább arról, ami a gondolatot adta a tör felállítására padlásunkon.

Igen, én – annak idején – a padlásra jártam gondolkodni. Padlásra vittem örömöm és bánatom; a padláson művelődtem, elolvasva Ubrik Borbála keserves történetét és nagyapám szerelmes leveleit. A padláson álmodoztam, és a padláson leskelődtem az egérfamíliák családi eseményei után, amíg csak meg nem jelent Náci nevezetű macskánk, elhurcolva a családfőt.

Általában a padláson minden más volt, mint a lenti zajos életben. Itt homály volt, és műltszagú csend, amit régi ruhák, utazókosarak, csizmák, edények leheltek felém, emlékeztetve elődeimre, akik viselték ezeket a ruhákat, utaztak ezekkel a kosarakkal, hajnalokon és erdős estéken, és ezek a régi holmik megőrizték az elmúlt idők és emberek érintését. Akkor még persze nem tudtam, hogy ez így van, de világosan éreztem, s amíg anyám vadonatúj télikabátjáról habozás nélkül levágtam egy-két hadvezéri "arany" gombot, eszembe se jutott a foszlott, százéves mellény pitykegombját lecsavarni.

Természetesen gondjaimat is felhordtam a padlásra, és az álmodó, puha csend sokszor tanácsot adott, még anyagi gondjaimban is. Közeledvén ugyanis a búcsú, emésztő gondjaim voltak, mert egy Ilona nevezetű nyolcéves hölgynek ebben az évben könnyelműen bársonybukszát és gyöngysort ígértem. Ez a becsületbeli adósság mázsás súlyként nyomta kilencéves keblemet, amikor egy galamb jelent meg a padlásablakban, és egy kis forgolódás után beszállt a búzára, és enni kezdett.

Hm – gondoltam – nono!... Ez a galamb ugyan a mi galambunk, de lop, tehát büntetést érdemel. A büntetés csakis lószórhurok alakjában képzelhető el, utána pedig Ödön következik, aki apám után a legnagyobb galambtenyésztő a faluban. Ödön életét adja egy szép galambért, de tíz krajcárt feltétlen, és egy bársonybuksza alig harminc krajcár; és a gyöngysor is kikerül negyvenből. Világos és tiszta üzlet ez, ámbár az üzlet mögött felrémlt apám néha érthetetlenül zordon alakja. Igen ám, de a következő pillanatban Ilona nézett rám a padlás homályából, gyűrögetve kezében kis kendőjét, sőt meg is szólalt:

– Igazán, nekem vetted?...

Kis egérfogai megcsillantak, és úgy nézett rám, de úgy, hogy baljós sejtelmeim ijedten hátráltak, mint a kelő nap elől a nyári köd.

És másnap már fel volt állítva a tör, én pedig a legsötétebb sarokból lestem a fejleményeket. Erre az alkalomra Nácit kizártam a padlásról, mert esetleg éppen akkor jut eszébe valamelyik ürge egér után loholni, amikor jön a galamb, és világgá megy a tíz krajcárommal.

Már szinte elálmosodtam, amikor jött is a galamb, és búgni kezdett, hajbókolva kifelé valami láthatatlan galambhölgynek, akit a pokolba kívántam. A galambnak rengeteg mondanivalója volt, amíg végre megakadt a szeme a búzán. Aztán leszállt, és óvatosan körültipegte a tört.

– Eridj már bele – dühöngtem –, nem lesz semmi bajod. Ödön is ad annyit enni, mint mi, és ott faragott galambdúc van...

Ekkor jött az egér. Nem volt nagy egér, de bátran odament a búzához,

fenékre ült, s egy szem búzát hámozni kezdett. A galamb figyelte, aztán nem törődött vele, és szépen belesétált a törbe. Jött-ment a hurkok között egy darabig – úgy dobogott a szívem, mintha egy ló ügetett volna az udvaron –, aztán idegesen húzogatni kezdte piros lábát. Az egér ijedten surrant el, én pedig felkeltem, és kalickába segitettem az erősen szabadkozó galambot.

– Ne félj, számár, nem eszlek meg – biztattam, és aznap galambtenyészetünk két taggal lett szegényebb, és én húsz krajcárral gazdagabb.

Így közeledett a búcsú, és galambjaink fogytán fogytak.

– Valami hordja a galambokat – mondta apám egyik ebédnél –, de majd végére járok a dolognak. Felállítottam a csapdát.

Egy kicsit elmosolyodtam, bár a kezem reszketett.

Csapdát? Hát én nem megyek bele, az bizonyos gondoltam.

Már csak egy galamb kellett, hogy imádoztam bársonybukszája s a gyöngysor meglegyen, s alig vártam, hogy apám elmenjen valahova. De nehezen indult el, s még előbb a boltba is elküldött, mire pedig hazaértem, már nem volt otthon.

Szüret! – gondoltam, és rohantam a padlásra. A törnek megvolt a helye a búzában, jól kipróbált és látható helye, mindig odatettem, és nem hiába. Most is. Beletúrtam kezemmel, hogy elsimítsam a helyet, s akkor...

– Juj – ugrottam, mint egy szöcske, mert kezemen egy drótcsapda lógott, és a kémény mellől, mint a zord végzet, előlépett apám.

– Mondtam ugye, hogy felállítottam a csapdát... – mondta csendesen – majd odalent számolunk.

És számoltunk!...

A tör sokáig ott lógott ágyam felett, figyelmeztetve erre a számadásra, búcsúkor pedig rácsos ablak mögül néztem a sátrak tetejét, a ringlispíl forgó arany gombját, és könnyes szemmel gondoltam Ilonára, akinek kicsi szíve, ha most meg nem szakad, hát soha.

GRIFFMADÁR

Először egy téli estén találkoztam vele. Künn esett a hó, a kemence lángját néha visszavágta a szél, s a száraz fa ilyenkor csillagokat vetett a konyhába, hol tollat fosztottak, s én álmosan hallgattam a mesét, amit Futó

Kati néni mondott a griffmadárról.

Csizmáim a kemence padkáján száradtak, és pihenték az egész napi szánkózást, én pedig álmosan szaladtam a mese fonalán a gyémánthegy tetejébe, hol a griffmadár (minden szál tolla színaranyból volt) két karddal védelmezte az óriásország határát. Persze hiába, mert a szegény ember harmadik fia – a legkisebbik – kis kanászbotjával nyifára verte a pompás madarat, amit a hallgatóság el is várt.

– Talán nincs is olyan madár – mondta Kovács Treszka, aki legközelebb ült a tűzhöz és Pista kocsishoz, aki kukoricát morzsolt.

Kati néni mérges lett.

– Mesében minden van, ezt még a legbutább jérce is tudja, Treszka lányom.

Ekkor megint szikrát vetett a tűz, és Treszka elhúzódott a kemencétől.

– Jobb is, ha messzebb vagy egy kicsit a lángtól mondta Kati néni, és Pistára nézett –, mert még tüzet fog a szoknyád. – Azután folytatta a mesét, és Treszka nem kételkedett többé a griffmadárban. De én se!

Amikor ágyba bújtam, és ellobbant a lámpa lángja, megjelent előttem a hegy. Zengve zúgott rajta a szél, s a bérceken ott ült az aranytollú griffmadár két karddal a kezében...

Következő találkozásom egy nyáron történt, amikor a gabonás kocsik nehéz zökkenőkkel jártak már az utcákon, a faluvégén megmordult a cséplő, s a malomgát vizére a vadkacsa kihozta fiait, hogy lássanak világot.

Ekkor történt, hogy Bodóék tehene legyektől vagy mitől megvadult, és végigrohant a falun. Úgy robogott el házunk előtt, mint egy mozdony, s mivel én éppen akkor léptem ki a kapun, úgy fellökött, hogy egy bikának is becsületére vált volna.

Szidtam a tehenet, de ez nem segített a dolgon. Lábam vizes ruhába került, magam pedig bús rabságba azon a gyönyörű nyári napon, amikor legalább kétszer lehetett volna megfürdeni a Kácsalja vizében, nem is beszélve a szarkafészekről, melyet nélkülem szednek majd ki barátaim.

Tele szívfájdalmakkal ültem a besötétített szobában. Az öreg bútorok délutáni hangon beszélgettek, az óra azt hitte, tán éjfél van, mert olyan hangosan járt, a háztetőn galambok búgtak, és én tehetetlenül néztem körül a szobában, hogy mivel lehetne eljátszani, vagy szétszedni.

Egy piros könyvön akadt meg a szemem. Talán vannak képek benne... amiket ki lehet vágni... Odasántikáltam a könyvhöz. – *Petőfi Sándor összes költeményei* – olvastam lassan, mert másodikos elemista voltam akkor, s az olvasásnál még megrágtam a betűket.

Az első lapon mindjárt: *János vitéz*...

Nono! Édesanyám azt mondta, hogy ő “látta” a János vitézt Pesten... Itt valami nincs rendben. Általában ekkor már gyanakodtam a felnőttekre.

A karácsony körüli dolgokban sem voltam biztos, mert amikor Pista kocsist megkérdeztem, hogy látta-e az angyalt, azt mondta, hogy Andocson látott egyet, de az fából volt.

És a gólya körüli dolgok is homályosak és megbízhatatlanok voltak.

A faluban a bábaasszonyt is gólya néninek hívták. Ahol ő megjelent kopott táskájával, ott biztosan lett kisgyerek, míg amelyik házra csak odaszállt a gólya... egyszóval ezt nem lehetett ellenőrizni.

És most itt van ez a János vitéz. Jó lesz elolvasni, hátha kiderül valami a nagyok dolgaiból, amire annál inkább számítottam, mert ez a Petőfi azzal kezdte a könyvét, hogy *Szabadság, szerelem! E kettő kell nekem...*

Olvastam, döcögve olvastam a János vitézt. Elmúlt a délután. Kinyitottam a zsalugátert, hogy lássak, s az utca sivár, szürke és poros volt. Vissza a könyvhöz! Tele volt a szívem János vitézzel, Iluskával, Tündérországgal, és amikor odaértem, hogy Kukorica Jancsi meglövegolta a griffmadarat, megcsókoltam a könyvet, mert ez volt első találkozásom a költéssel és második találkozásom a griffmadárral.

A harmadik a következő nyáron történt.

Talán június közepe lehetett, mert a rozs akkor kezdett hullámszni, és a Palánkosban térdig ért már a kender.

Az út mellett Bence Ferkó szántott, és nem bánta, ha egy fordulóban én hajtom a lovakat, mert addig ő megtömi a pipáját.

A lovakat persze nem kellett hajtani, tudták azok a maguk dolgát, de én büszkén lépegettem mégis utánuk. Az ekevas csillogva úszott a fekete földben. A párás szántás felett remegett a levegő, és én füttyörészni kezdtem éppen – mert az életet feneketlenül szépnek éreztem –, amikor az eke egy marékra való apró tojást fordított a barázdába.

– Hó-ha!

A lovak megálltak, és Bence Ferkó bácsi is odaballagott.

– Miféle tojások ezek, Ferkó bácsi?

– Ezek? – jól megnézte a tojásokat, melyeknek a héja puha hártya volt.

– Hát bizony ezek a griffmadártojások.

Majd elszédültem. Néztam az arcát. Komoly volt, és le nem vette a szemét a tojásokról.

– Griffmadártojások?

– Azok.

Átvette a gyeplőt, én pedig felszedtem a kis tojásokat.

– Hazavigyem?

– Persze. Ki kell tenni a napra, mert ezeket csak a nap költi ki. Színarany lesz a tolluk, jáspisból a szemük... de én most szántok tovább.

– Ne menjen még, Ferkó bácsi – esengtem. – És mit esznek?

– Harmatot. Tiszta harmatot... de most már menjen haza azokkal a tojásokkal, mert ha erre vetődik az anyjuk, rossz világ lesz.

– Ferkó bácsit nem bántja?

– Engem? Hát nyúltam én egy ujjal is a tojásaihoz? Nem én. De maga jó lesz, ha siet... Látja azt a felhőt?

A nyugati égen csúnya fekete felhő torlódott felfelé, és úgy látszott, mintha sötét szárnyai átérnék az egész világot.

– Hát ilyen felhőben szokott jönni. Jobb lesz talán itt hagyni azokat a tojásokat, vagy nagyon sietni...

– Sietek.

Zsebkendőmbé kötöttem a tojásokat, és borzongva vittem hazafelé a kincset.

A réten alacsonyan jártak a fecskék, a nap szürkülni kezdett, valahol ijedten robogott egy kocsi, és én rohantam hazafelé, mert jött a fekete felhő viharebesen, és benne – fiaim után – énutánam a griffmadár.

Mire a kertek alá értem, már villámok villantak a torlódó felhők árkaiban. Morgott az ég fenyegetően hörögve. A nyárfák jajgatva hajlongtak, a gyepük aljáról halott levelek keltek életre a szél zúgásában, és én nem mertem felnézni, mert éreztem, hogy fejem felett repül a griffmadár.

Egy-egy esőcsepp is arcomba vágott, de ezt nem is éreztem. Ijedt láz borzongatta az arcom, a szívem fuldokolva kalapált, és amikor udvarunkba értem, már csak a lábaim vittek öntudatlanul előre. A tornácos folyosón nekidőltem a falnak, és zsebkendőmet kiterítve a tornác párkányára, azt mondtam magamban:

– Itt vannak a tojásaid, griffmadár... nem akartam rosszat... harmatot szedtem volna nekik... de ha nem akarod, itt vannak... vidd el.

Ekkor rettentőt roppant az ég, és valami földöntúli kék villanás szétvágta a nyárfánkat az udvarunkon. Megmozdult a föld is! Az eső dölni kezdett, és eloltotta az égő nyárfa lobogását.

Sötét lett. Bebotorkáltam a konyhára, és nem szóltam senkinek, hogy én láttam a griffmadarat. Igen. A nagy villanásban ott repült az aranytollú madár a kertünk felett, és aranytollán szikrázva záporozott a szakadó eső.

Nehezen aludtam akkor éjjel. Sokszor felriadtam, s ilyenkor a sötétségből újra elindult felém a fekete felhő.

Arra ébredtem, hogy süt odakünn a nap. A fecskék vidáman diskurálnak

az ereszen, és úgy éreztem, hogy az elmúlt nap, s a félelmek valahol messze járnak.

Óvatosan mentem ki a tornácra, és alig mertem odanézni, hogy megvannak-e még a tojások.

Zsebkendőm a nagy napsütésben fehérén feküdt a párkányon. Rajta tojáshéj, és mintha mozogna rajta valami.

Hát mégis?! A nap kikeltette őket?...

Már nem féltem. Világos volt, reggel volt, Bodri kutyánk ott csóválta a farkát mellettem, amikor odahajoltam a griffmadarak fölé.

Néztem, néztem őket, és sírón összeszorult a szívem: mert apró gyíkok keltek ki a tojásokból, és az én mesevilágomban csak üszök, romok és világos valóságok maradtak.

De azután megbékéltem, mert a kis gyíkok szeme olyan volt, mint a jáspis, bőrük, mint a harmat, és torkukon jól látszott, amint ver a szívük.

A mese meghalt bennem, de éreztem, hogy a griffmadárnál és minden mesénél sokkal nagyobb csoda a napsugárban született gyíkok dobogó kis szíve.

Ekkor elbúcsúztam a griffmadártól, de azért sokszor eszembe jutott azóta is, amikor a kétségek, a gond, a bánat sötét szárnyú griffmadara hajszolt, és csak a másnap világosságában láttam, hogy ezekből se születik más, mint jáspisszemű kis gyík, melyben több az élet, mint a mesevihar vijjogó griffmadarában.

KÍSÉRTETEK

Kísértet – ez köztudomású – többféle van. Varinak temetői kísértetek, padlás- és pincekísértetek; úti kísértetek, gyermek- és felnőttkísértetek, gyalogos- és lovaskísértetek, néma és hangos kísértetek, sőt olyanok is, amelyek nem is jelennek meg valamely földi alakban, csak úgy belülről csábítgatják az embert különféle kellemes, de bűnös tevékenységre. Ezek a legveszedelmesebbek.

A temetői kísértetekkel nem is érdemes foglalkozni, annyira mindennaposak. Ruházatuk fehér lepedő; abban imbolyognak a sírok között, ide-oda lengnek, akinek jó füle van, az ilyenkor csontzörgést is hallhat. Ha leesik a hó, a fehér leplet feketére cserélik ki, mert fehérben a kutya se látná meg őket. Abban azonban megegyeznek, hogy az első

kakasszóra eltűnnek.

Ha tehát szolt a kakas, ne is fáradjon senki kísértetet látni, mert olyankor már minden tisztességes kísértet – alszik.

Ámbár a padlás- és pincészellemek más regulához tartják magukat, és néha nappal is zörögnek a padláson; lelöknek egy-egy régi tepsit a gerendáról, almával gurigáznak, egyesek láncot csörgetnek. Hogy miért éppen láncot, a fene jobban tudja. A pincében viszont inkább az abroncsot pattintják el, vagy hordót döngetnek – persze üres hordót –, mintha az élőket figyelmeztetnék, hogy egy kis borpára a szellemeknek is jót tesz. (A borpára nem tévesztendő össze a “borpárlat” nevezetű konyakkal.) Ruházatuk ezeknek is sokszor valamely lepel; néha azonban valamelyik elhunytnak padláson őrzött régi ruhájába öltöznak, mivel az kéznél van. Ugyanezen szellemek előszeretettel járkálnak az öreg padlás- és pincelépcsőkön, amelyek ilyenkor panaszosan pattognak és nyekeregnek, ezzel adván tudtul az élőknek valamely kívánságukat, amelyet életükben nem teljesítettek.

Az úti kísértetek lehetnek gyalogosok, lovasok, esetleg valamely állat alakjában jelentkeznek. Természetesen nem tehén vagy birka alakjában, mert ezek az állatok kísérteti szempontból – úgy látszik – hasznavehetetlenek. Ellenben igenis mén, azaz fekete csődör alakjában, melynek szeme úgy ég, mint a pokol két lámpása, de nem dobognak, nem is doboghatnak, hiszen lábuk nem éri a földet.

Néha azonban fekete kecskebak alakját öltik fel. A kecskebak nem követi a kocsit, csak áll az árokparton. Két szeme zölden világít, és néha mekeg, de nem mindig. A baknak félreismerhetetlen pokol, azaz ajnszag szaga van, mint a kénnek. Szalmacsóvát kell feléje dobni, akkor eltűnik. Szalmacsóva helyett háromszor köpni is lehet, de ez gyengébb fegyver. Szénacsóva nem használ.

Az úti kísértetek közé tartozik még a kotlós, amely kottyogva hívja csibéit a gyalogos utas körül. Ez kimondottan kora esti kísértet. Szereti a ködöt és az öreg embereket, akiket a kotlós a faluig kísér, jelezve nekik közeli halálukat. Ezek az öregek aztán rendszerint – idők múltával – meghalnak. Ezek az öregek többnyire a szőlőből, azaz a pincéből jönnek, és öregesen botolognak. A vállukat húzza a szőrtarisznya s a benne levő pintes üveg. Ha a pintesből egy kis újbort locsolnának a láthatatlan kotlós felé, az azonnal távozna, de hát kinek van szíve a finom újbort ellocsolni? Inkább a szeme folyjon ki annak a kotlósnak! Így aztán az öregek menthetetlenek.

Ne feledkezzünk meg azonban a kályha- és kéménykísértetéről sem,

amelyek kopogással és huhogással jelzik jelenlétüket, de van olyan is, amelyik csuklik. Ezek többnyire elhunyt kéményseprők, akik még kísértetni sem mernek az özvegyi otthonba idő után hazajárni. Az özvegy kéményseprőné elhunytával ezek a kopogások, sóhajtozások megszűnnek, jelezve, vége a felelőtlen kujtorgásnak.

Természetesen a kísértetek válfajait megközelítőleg sem ismerjük. Én csak egyet ismertem személyesen. de az sem az volt; egyébként Banádi Jóskának hívták. Ezt a fiatalkorú kísértetet saját padlásunkon ütötték le kísérteties működés közben, ámbár egy valódi halas bicsakot nyert vele.

A mi padlásunkon ugyanis megszámlálhatatlan veréb és nagyon is számon tartott galamb tanyázott. A galambokat János bátyám tartotta számon, aki olyan ráérős öreglegény volt, és számon tartotta baráti köröm, akik bizonyos jogokat élveztek padlásunkon. Ebbe a véd- és dacsövetségbe furakodott be Decsi Laci, akinek iksz lába és halas bicskája volt. Befurakodását túrnünk kellett, mert Laci bizonyos borosüvegek révén János bátyám bizalmát, sőt szeretetét élvezte, mert a borosüvegek nem voltak üresek.

Laci kemény, bátor, mondhatnám, szemtelen egyéniség volt, aki az egyik gerenda alatt fészkelő fehér és búbos galambpárról kijelentette, hogy azok az övék, mert a fiókákat János bátyám neki adta.

Megjegyzem, a galambok elméletileg apámé voltak, gyakorlatilag azonban János bátyám "kezelte" őket. Elég bajunk is volt vele, s csak még ez a Laci hiányzott...

– Majd megugratom én ezt a fűrészbaklábú alakot – mondta Jóska –, hogy ész nélkül megy világga.

El kell árulnom, hogy a megugratás nem sikerült tökéletesen, bár Jóska mindent megtett a cél érdekében. Fellopózott a padlásra, s ott egy használaton kívüli asztalterítővel magát kísértetnek álcázva várta Laci látogatását a fehér és búbos galamboknál. A padlás homálya kísértetjárásra feltétlen alkalmas volt, már csak azért is, mert valóságos múzeuma volt a kiselejtezett öreg ruháknak, edényeknek, gyertyatartóknak és egyéb szerszámoknak.

Laci azonban nem volt fogékony a múlt eme patinás tanúinak beszédes öregsége iránt, leült a gerendára, és nézte a kis búbos anyát, aki alatt a két kis szőrös galamb lapult.

Beljebb a sötétben ekkor valami kaparászás hallatszott. Laci odanézett és megborzongott. A kaparászás halk zörgéssé erősödött.

Laci megremegett és felállt. Megfutamodásról szó sem lehetett, mert a kísértet elől úgysem lehet elszaladni, hátat fordítani pedig halálos

könnyelműség, mert akkor meglovagolja az embert, ezt mindenki tudja.

S ebben a szívdermesztő csendben némán és borzalmasan a homályban megmozdult egy sötét rém. Laci olyat ordított, hogy mi is megboroztunk, akik a kémény mögött lestük a fejleményeket, és ijedtében egy törött kapanyéllal úgy fejbe vágta a fekete alakot, hogy az elnyúlt, mint a béka. Aztán rohant, s a kémény mögé rendkívül sápadtan érkezett.

– A... agyon... ütöttem a kís... kísértetet.

– Uhú – kiáltott valaki –, a Jóskát?

És rohantunk Jóskához, aki a molyrágta lepel alatt feküdt; látszólag holtan, ámbár a lába mintha mozgott volna.

– Jóska – sírta Laci –, Jóska – húzta le róla a leplet –, még csak egyszer nyisd ki a szemed, igazán odaadom a halas bicsakom...

Jóska erre – természetesen – kinyitotta a szemét, mert ki tudna ilyen ajánlatnak ellenállni? Senki! A világon senki! Még egy kísértet se! Sőt, még egy halott kísértet se.

Azóta sem láttam kísértetet.

ILONA

Amikor a kerítés mellett kibújt a csalán, a rétre sárga csillagokat rakott a gólyahír, és a kislibák először néztek fel a tavaszi égre: kitártam karjaimat, és a szívembe édes mézével, repülő szárnyával, titkos szomorúságával beköltözött a szerelem.

Eleinte nem volt neve ennek a szerelemnek. Álmodozó messzeség volt, távoli vágy, ismeretlen reszketés csupán valami után, ami tiszta és szép, elérhetetlen és új, megfoghatatlan és továtűnő, mint maga a tavasz.

Nevet csak később adtam ennek a titkos ismeretlenségnek, s akkor Ilonának hívták. Csodálatos, azóta már hívták Bözsinek, Évának, Jankának és Zsófinak, de a megismerésben csak ott tartok még, amikor Ilona volt a neve.

De Ilona volt az első, s ezért az egyetlen. Én kilencéves voltam, ő hét, én fűzfa sípot faragtam az árokparton, Ilona a kislibákra vigyázott, akik egy öreg lúd felügyelete alatt akkor kapták az első úszóleckéket.

Az öreg lúd rám sziszegett, mire Ilona megintette az öreg ludat, aki nem tudhatta, hogy ismerősök vagyunk. Ezek után leheveredtünk az árokparton.

Ilona kis csokrot kötött korai virágokból, én fűzfa sípot fűjtam, az égerfákon pintyek daloltak a tavaszról, a patak lágy, ismeretlen nyelven mondott valamit a boldogságról, s ekkor döbbsentem rá először, hogy Ilonát én nagyon szeretem, és feleségül fogom venni.

A libákat estefelé már együtt hajtottuk haza, ami körülbelül annyi volt, mint másutt ha eljegyzést tartanak. A faluban pedig elterjedt a hír, hogy én Ilona szeretője vagyok...

Nálunk különben minden gyereknek volt "szeretője", de ez a szó tiszta volt, mint a virág, amit a kislányok az útszéli keresztre tesznek. A szeretőnek nálunk csak kötelezettségei voltak, jogok nélkül. Így a szeretőnek illett almáját megosztani, és sügni, ha szíve hölgye nehezebb felfogású volt, és megakadt a földrajzban vagy az egyszeregyben.

Ilona tehát a szeretőm lett.

Ha tízpercben "véletlenül" találkoztunk, mindenki diszkréten félrevonult, mintha sorsdöntő titkokat mondtunk volna egymásnak.

– Tudod a földrajzot?

– Nem.

– Akkor délután a földrajzkönyvet hozd ki.

– Kihozom...

Nevető kék szeme rám villant és elváltunk. Ennyi volt az egész, de ebben a pár szóban titkok és vágyak gomolyogtak, mint az élet a csírák és rügyek mélyén.

Délután már ott hasaltunk a patakparton. Földrajzkönyvünk nyitva, és Ilona kicsit énekelve szépen sorra elmondta, amit csak tudott a dunántúli dombos vidékről...

– Nagyon jól tudod – dicsértem, de ő a lányok szorgalmával még egyszer elolvasta, s csak azután csukta be a könyvet.

Ekkor kicsit szorongva előhúztam első ajándékom.

– Neked hoztam!

Ilona szutykos kis keze bátortalanul nyúlt a képhez.

– Igazán?

Csak bólintottam. Nagy pillanat volt ez mindenképpen.

– Gyönyörű! Ilyen szép képet még nem láttam. A kép nagyapámat ábrázolta huszáratillában, és nem vettem észre rajta semmi változást, hogy rosszabbul érezné magát Ilona kezében, mint a családi albumban, ahonnan kiemeltem...

Másnap egy nagy gyöngyház csatot vittem Ilonának, harmadnap pedig egy köteg fogpiszkálót. Elfogadta, rám nézett, megsimogatta a kezem, és én még ma is csodálkozom, hogy a szívem kibírta azt a boldogságot.

Egyszer azután láttam, hogy Ilona tiszta fehér kis zsebkendőt simogat markában. Rám néz, zavart, és csak gyúri a kis kendőt.

– De szép kis kendő!

– Én varrtam.

A kendő szélén goromba kis ákombákom, düledező, remegő kis cifraságok.

– Nekem adnád?

– Majd varrok szebbet...

– Nem. Ezt!

– De meg ne lássa senki!

Akkor este arcom alá tettem a kis kendőt, és úgy aludtam.

Másnap esett az eső. Harmadnap is. A falu csupa sár, a szobában némaság, a szívemben vágy, és Ilona a túlsó faluvégen. Kezem önkéntelenül nyúlt a toll után, és megírtam első levelem:

“Tudatlak, hogy itt esik az eső, és jó lenne, ha megállna. Te mit csinálsz? A képekre vigyázz, én is vigyázok a kendőre. Az órába dugtam, amelyik nem jár. Isten veled.”

Negyednap kisütött a nap, és levelem egy szivarosdobozban magam vittem ki Ilonának. Kicsit pirultam, amikor felolvastam, de Ilona féltő tisztelettel nézett rám.

– Te már levelet írsz! – sóhajtott. – Egyszer mink is kaptunk levelet Jóska bátyámtól, aki kiment a világba.

– Írj te is – biztattam.

– Hogyan?

– Úgy, mint én. Azután beletesszük ebbe az iskátulába, és elássuk ide a nagy fa alá. Nem tudja ezt meg soha senki...

Gödrös kis arcán titokzatos komolyság ült meg egy pillanatra. Szeme tágra nyílt, és izgalomában köténye sarkát csavargatta.

Attól kezdve leveleztünk. A leveleket felolvastam, és eltettük az öreg fa odvába a szivarosskatulyába.

A kislibák közben megnőttek, fűzfa sípot már nem lehetett csinálni, mert elvénült a fűzfák ága, a fű derékig ért a réten, és Ilona vizet hordott az aratóknak, ahova én nem mehettem.

De leveleztünk. A szivarosskatulya volt a postaládánk, és én ezen a nyáron betege lettem az írásnak. Tollam akadozva panaszkodott az irkalapoknak, és kis szeretőm utáni vágyam ott sírt a dülöngő, élő betűkben.

Azután egyszerre szeptember lett.

Engem városi iskolába írtak, és suhogó őszi eső verte már a tarlót, amikor elvittem a búcsúlevelem. A patak zavaros, sárga vizet hordott, és olyan hangja volt, mint a vénasszonyoknak, a felhők alacsonyan jártak, mintha szennyes ponyvával takarták volna el az eget, s az öreg fa ágán varjú káromgott téli üzenetet a mezőknek.

Ez volt utolsó levelem.

Azon a télen városi lakosok lettünk. Új évek jöttek, új képek, új lányok, akiknek vidáman vagy szomorúan, ha levelet írtam, titokban úgy éreztem, Ilonának írom és a Tavasznak, akiknek emlékét ott őrzöm az öreg fűzfa odvában.

Azóta háromszor jártam szülőfalumban, és sose mertem kimenni megnézni, megvan-e még a kis postaláda, és őrzi-e még első szerelmem emlékét.

Mert így tudom, hogy megvan, de ha elmennék, és nem lenne ott, összeroskadna bennem minden, és úgy érezném, maga a Szeretet halt meg, és soha többet Tavasz nem lesz a világon.

JAKAB

Jakab – kivételesen – kutya volt és pumi, aki a hivatalos kutyológia szerint a pulinak tájfajtája; ezt azonban a pumi nem tudja. A pumi a pásztornak nemcsak jobb keze, de mindkét lába is, és rohan helyette naphosszat, amíg a pásztor kampósbotjára támaszkodva búsul, vagy a világ hiányos berendezésén gondolkodik. Ezenkívül Jakab a barátom is volt – bizonyos vándorlási időt leszámítva –, aki gazdáját tisztelte ugyan, ha látta, de engem folyamatosan szeretett.

Hát ilyen pumi volt Jakab, aki nevét a kisbíróról kapta, mert mindketten sántítottak. Jakab – a kutyajakab – lábára ugyanis rálépett egy tehén, amennyi esze egy ilyen tehénnek van... Később Jakab lába rendbe jött (ebcsont beheged...), de annyira megszokta már a sántaságot, hogy néha megfeledkezett róla, hogy sántán nehezebb járni, mint rendesen, s ilyenkor úgy ment, hogy szájalom volt nézni. Éppen ezért Jakab nem kapott állandó beosztást, csak mint kisegítő szerepelt, hol itt, hol ott, s ezért hozzászokott a különféle emberekhez, ami egy puminál főbenjáró bűn; de Jakab kivétel volt...

Azon a bizonyos napon is magánszorgalomból szegődött a falkához, amelyet anyja dirigált, de a faluvégen a pásztor rászólt, hogy:

– Eredj a házat őrizni, Jakab, ki hívott ide?... és botját is felemelte, ami minden kétséget eloszlatott.

Jakab tehát bánatosan megfordult, s elindulván hazafelé, nagyokat sántított, mint mindig, ha bot került szóba, mert úgy érezte, hogy egy sánta kis kutyát bottal még megfenyegetni sem szabad.

Ekkor megszólalt valaki az árokpartról:

– Fáj a lábad, Jakab?

Jakabnak még a fájós lába is fennmaradt a levegőben a csodálkozástól. Idegen öregember ült a bokor mellett, és nevén szólította... ámbár szólíthatta a nevén, hiszen az előbb a juhásztól hallhatta. Jakab tehát bizonytalanul billentett kettőt suta farkával, ami tartózkodást jelentett, de nem visszautasítást.

Az öreg vándor ezután bicskát vett elő és szalonnát... Erre Jakab leült, mint akit érdekel a dolog, de azonnal vakarózni kezdett, jelezve, hogy éppen erre járt, s most csak vakarózik... de a szeme úgy szikrázott, hogy a szalonna majdnem olvadni kezdett.

– Itt van, Jakab – mondta az öreg, s még kenyeret is tett melléje –, egyél... – és elfordult, mint akit sem Jakab, sem a szalonna sorsa nem érdekel.

De minek aprózzam? Jakab, az álnok, fél óra múlva hanyatt feküdt az öreg ölében, aki bolháit fogdosta össze, fülét vakarta, és fájós lábát simogatta.

– Jó kis kutya a Jakab... szép kis kutya a Jakab – duruzsolt az öreg –, ilyen szép kis kutyát ritkaság látni... – és Jakabnak, akinek eddig csak juhászokkal és tehenekkel volt dolga, mindez csodálatos gyönyörűség volt.

– Hát akkor menjünk, Jakab – intett az öreg.

És mentek. Esőben, hóban, télben, nyárban. Mentek, mentek. Elül Jakab, mögötte a vándor, aki kutyájával lassan mindent megbeszélt, mint ahogy magányos emberek csak úgy maguknak beszélnek. És Jakab szótára csodálatosan bővült.

– Nem pihennénk egyet? – és Jakab már le is ült alkalmas bokor alá.

– Enni kellene, Jakab... – s a kis pumi sűrű farkcsóválással jelezte, hogy: enni? Azt mindig!

A város végén azt mondta az öreg:

– Gyere, kis szolgám, megkötlek, mert sintér is van a világon... – és Jakab engedelmesen tartotta nyakát a madzagnak, de ellenszenvét ilyenkor erős sántítással jelezte.

– Itt várj, Jakab, vigyázz a holmira.

S Jakab azonnal morogni kezdett, mintha máris ellenséggel vitázna.

Jakab szívében nem volt más, mint tökéletes hűség, s az öregében csak Jakab és rozszant öreg rugók, vezetékek, miegymás, melyeket elrágott már az idő rozsdája. Ekkor már mind sűrűbben ült le Jakab holmi patikák előtt, míg bent az öreg elsárgult cédulákat szedett elő, és alkudozni próbált, ami rendesen sikerült is.

De a járás lassúdott, egyre-egyre, és ha az öreg sóhajtozva dörzsölte szívét, és panaszkodott, hogy mennyire fáj, Jakab nyüsztetett, és odafúrta fejét az öreg hóna alá.

Egyszer azután újra város felé fordultak, ami egyúttal patikát is jelentett, de ekkor már alig vánszorogtak. Jakab már madzagot sem kapott a nyakára, s ezért beosont a patikába is. A patikus leültette az öregembert, megsimogatta Jakab fejét, és azt mondta, hogy Jakabnak ugyan itt nincs helye, de most az egyszer nem baj.

– El tudna menni a kórházig? – kérdezte a patikus. – Majd telefonálok.

– El – suttozta az öreg, és lehajtotta fejét. – Csak arra kérem, ha valami történne velem, a kis kutyát vegye magához. Jakab a neve.

A kórházi portás ránézett az öregre, azután a kutyára.

– Tudok már magukról – mondta –, a kutyára majd vigyázok, amíg magát vizsgálják. Enni is adok neki.

– Hát akkor várjál, Jakab. Itt várjál.

És Jakab várt. Egy napot, két napot, három napot. Három napig nézte az ajtó minden nyílását, amerre gazdája bement a nagy épületbe, de a negyedik nap hajnalán nyugtalan lett. Kaparta az ajtót, aztán felemelte fejét, és gyászosan vonítani kezdett, mint minden őse, ha az elszálló élet megérintette hűséges kutyaszívüket.

Ezután Jakab sóhajtott még egy nagyot, megevett másfél kiló mócsingos húst, s amíg a portás telefonált a patikusnak, hogy jöhet a kutyáért, Jakab kiosont az ajtón, átugrott a kerítésen, és csak a tejeskocsisok láttak egy kis szürke pumit, amint végigrohant a városon.

Júliusban járt már az idő, amikor különösen csendesek a reggelek, és a párás messzeség olyan közel jön, mint a simogatás. Jakab leült egy kicsit pihenni a város végén, s amikor kifújta magát, egyenest nekivágott délkeletnek, azaz a falu irányába, ahol született.

És négy nap alatt szerencsésen meg is érkezett, útközben mindössze egy beteg nyúlfiat és egy könnyelmű ürgét fogyasztva.

– Vakuljak meg, ha ez nem a Jakab – mondta a juhász.

– Hun tekeregtél, te haszontalan?! Iszen, csak ne lennél sánta, majd

ellátnám a bajodat...

Jakab azonban ezúttal is erősen sántított, de egyébként is tudta, hogy egy sánta kis kutyát egyáltalán nem illik bántani.

TÖRLESZTÉS

A krumpli – melyet a finom emberek burgonyának neveznek – mindenestre be volt már hordva, és a kukorica le volt törve, ez is bizonyos, mert az udvar végében kukoricaszárral volt befödve a krumplisverem.

Balra tőle szalmakazal, jobbra a kert, amelynek fái már csak itt-ott integetett egy-két piros levél, biztatva a szelet, hogy szakítsa már le őket, mert pihenni akarnak a kerítés mellett vagy a mogyoróbokrok alatt.

Ősz volt egyszóval, amikor a köd és a füst megül már a kertek alatt, varjú károg a jegenyén, de a nap melegen ácsorog még déltájban korhely darazsak örömére és elgémberedett legyek vigasztalására.

Ősz volt – ismétlem –, ez bizonyos, mert a pusztai gyerekek is részt vettek a “kifutó”-nak nevezett labdajátékban, akik csak akkor elegyedtek közénk, ha már iskolába jártunk, és kifutózás közben erősítették magukat a délutáni előadásra.

Azt már csak később tudtam meg, hogy ezt a játékot a városi csemeték “hosszú méta” néven is tisztelik, ámbár a honi csapattal mérközve szóhoz sem juthattak volna, mert a kanász számadó fia, Király Ferkó, ha megütötte a töltött gumilabdát, akár leülhettünk várakozni, amíg leesik, nem is beszélve Skandera Gyuláról, aki ha megdobott egy-egy nyargaló ifjút, az a találatot olyan üvöltéssel nyugtázta, mintha puskából lőtték volna meg.

Kellemes, szép játék volt, az bizonyos; nekem mégis határtalan szomorúságot okozott egyszer, s elsötétítette azt az őszt, amely éppen olyan puha, aranyfényben fürdő lehetett volna, mint a többi. És hogy nem lett olyan, oka volt a már említett Király Ferkó új töltött gumilabdája, de elsősorban én magam.

Amikor Ferkó megmutatta az új, hamvas labdát, azonnal megkívántam, mert én hiába magyaráztam a tornyos kontyú nagynéni-karnak, hogy töltött gumi a szívem vágya. Töltött gumi, tömör gumi, belül is gumi, egy darab gumi, egyszóval olyan gumi, amiben nincs levegő...

– Olyan labda nincs, kisfiam – mondta Lujzi néni.

– Dehogyan nincs! Dehogyan nincs!

– Ne oktasd Lujza néni – torkolt le nagyanyám. – Még a világon sem voltál, amikor ő már labdázott. Emlékszem, százszor is falhoz ütötte a labdát anélkül, hogy egyszer is leejtette volna. Régen volt... hajaj...

És könnyeztek, én meg a fogam csikorgattam, mintha én tehettem volna róla, hogy olyan későn, Lujza néni rekord labdázása után jöttem a világra. Ettől függetlenül szeretettel gondoltam Miklós bácsira, aki – állítólag – Lujza néniel labdázott, mielőtt “megtért őseihez” – ahogy mondani szokás.

Ezzel a Lujza néniel tehát nem lehetett okosan beszélni, úgy látszik, derék Miklós bátyám is ezért tért át a szóról a tetre – s ezért kaptam egy olyan hatalmas, zöld, széllal bélelt labdát, hogy Fáni tehenünk elbőgte volna magát a vágytól, beleharapni abba a lucernaszínű holmiba.

A labda egyébként aznap kidurragt.

És ezután jött Ferkó azzal a csodálatos, vadonatúj, szürkén hamvas töltött gumilabdával.

– Cseréljünk – ajánlottam fel Ferkónak, aki jó barátom volt. Neked adom a csúzlímat, szájharmonikámat.

– Nem cserélek.

– Meg egy mesekönyvet is.

– Nem.

– Hát akkor fordulj fel – kívántam gyengédten, és elkezdünk kifutózni azzal a káprázatos labdával, amely repült, mint a hulló csillag, és ha eltaláltak vele valakit, az két kézzel kapott érdekelt testrészt.

Király Ferkó pedig remekelt, mert úgy elütötte egy szerencsés ütessel a labdát, hogy átszállt az egész udvaron, és a szalmakazalban kötött ki. Nagy keresés, létra, gereblye, de a labda nem jött elő, nem is jöhetett, mert átesett a kazalon, és a földön gurulva a kukoricás között bújt meg. De ezt – úgy látszik csak én láttam, én pedig nem szóltam. Mégis enyém lesz a labda. Igaz, hogy nem játszhatok vele, mert megismernék, de nem játszhatik Ferkó sem.

Hát nem is játszott. Szomorúan kereste egy darabig kincsét, aztán elment haza rekedten és szédelegve, mondván, hogy alighanem beteg lesz.

Akkor már bántott a labda, de – gondoltam majd ha újra iskolába jön, “megtaláljuk” a labdát, és majd örül neki. Éppen ezért ott hagytam, ahová gurult.

De Ferkó nem jött többet iskolába. Házukra rászállott a szürke rém, a torokgyík, és egy napon kivonaglott pitvarukra a jajongó bánat, harmadnap pedig magasba lendült barátom a Szent Mihály lován, azon a lovon, amely

nem hoz vissza a házhoz senkit, mert istállója a temetőben van.

Ballagtunk Ferkó után döbbenet az elmúlás fekete kígyózásával, és én még külön is vonszoltam azt a gömbölyű gumidarabkát, amely felfoghatatlan súlyosra nőtt, jóvátehetetlenre, áskálódó, szörnyű koloncra bennem és ott a kukoricaszár között.

Aztán a temető!

Az ének síró szárnyalására peregni kezdtek a fák néma levelei, Ferkót elnyelte a föld, s a koporsó dübörögve húzta magára a hantok örökös takaróját.

De a labda! A labda!

Mintha a könnyek a torkomra folytak volna, keserűn, mint a bűn és savanyún, mint a rossz emlék, és megesküdttem: soha nem nyúlok senki holmijához.

Mégis másként lett minden.

A következő labdázásnál újra odagurult a labda, és Ferkó labdáját megtalálta Bíró Jancsi, és zsebre is tette nyomban.

– Aki meghótt, annak nem kell labda – mondta, s engem mintha megszúrtak volna, mert elhatároztam, hogy Ferkó vagyonát majd később mégis visszaszerzem az anyjának.

– Ide a labdát! – mondtam fuldokolva a dühtől.

– Akarsz egyet? – kérdezte Jancsi, aki gyenge gyerek volt, de erősen szemtelen. – Mert kaphatsz a fejedre!

És mivel elindultam feléje, Jancsi úgy elvert, mintha mozdulni sem tudtam volna, de nem is tudtam, mert megérdemeltam, mintha a temető vert volna meg, halott barátom emléke és a bűn, amelyért mindig meg kell fizetni. Túrtem és törlesztettem.

Hazamentem sírva és megkönnyebbülve.

És elterjedt súlyos vereségem története, és Jancsi másnap új kalappal jött iskolába, melyet hetykén hordott, mint ahogy illik, s az első lehető alkalommal egyszerűen nyakon legyintett.

És Jancsit akkor rettenetesen elvertem, utána az új kalapot megtapostam; mert ez már nem volt törlesztés, ez – ha megint hagyom – már uzsorakamat lett volna.

Törleszteni – igen, de kamat: – nem!

MEMENTO

A varjúfogásnak többféle módja van: csapda, hurok, enyves papírzacskó, sőt az erős cérnára fűzött kukoricaszem is, melyet ha lenyel az a szegény varjú fogva van. Volt már mindenféle madaram, ámbár nemigen maradtak meg, elpusztultak többnyire, pedig mindent adtam nekik, még sonkát és tortát is.

De – mondom – varjam nem volt, pedig sok volt belőlük, és én vágyakozva néztem esti vonulásuk az erdő felé, ahol éjszakáztak, vagy hangos örvénylésüket, ha tudtára akarták adni az embereknek, hogy valahonnét északról elindult már a hó.

Sajnos, a mi kertünkben semmiféle csapdát nem engedett meg a szülői önkény, a fészkek éppen csak hogy törzskönyvezve nem voltak, és ha a padláson vagy a pajtában mégis ráakadtak egy-két rabmadaramra, annak – megfelelő oktatás után – “kézzelfogható” következményei lettek.

Igy aztán csak néztem a téli utakon totyogó titokzatos varjakat, és panaszos káromlásuk a szívemre hullt, hiszen nyilvánvalóan éhesek voltak és fáztak, és én szívesen megosztottam volna velük ételem, ágyam, sőt kucsám is odaadtam volna valamelyiknek, hogy fészkeljen bele, ha akar.

De – úgy látszik – nem akartak. Pedig kemény december szakadt abban az évben a határra, amikor szinte pengett a levegő, az éjszakában a csillagok szeme szúrt, mint a tű, és ha nyelvünkkel a külső kilincset megérintettük az iskolában, úgy odaragadt, hogy csak bőr nélkül lehetett elhúzni.

Nem tudom, ki találta ki ezt az elmés játékot, de mi, fiúk valamennyien kipróbáltuk, míg a lányok csak nézték, és nyilván számárságnak tartották ezt a hősködést, ámbár arra is gondolhattak, hogy a nyelvükre nekik igen nagy szükségük lesz valamikor, tehát kímélni kell.

Hazafelé azonban elfelejtettem börtelenített nyelvem, elfelejtettem mindent, mert – igen, bent a szobában, a két ablaküveg között – egy valóságos varjú ült.

– Meglőtték valahol, vagy mérget ehetett szegény – mondta apám –, ideesett az udvarra. Gyógyítsd meg, ha tudod... De ne szorongasd, ne fogdosd. Akkor – talán – meg is szelídül.

Odaültem az ablakhoz, és néztem. A varjú vissza. De azután berajzottak hűgaim, és olyan visongást csaptak, hogy a varjú riadtan húzódott a sarokba. Fogtam tehát madaram, és óvatosan levittem az istállóba, s egész nap barátkoztunk, ami abból állt, hogy eléje raktam egy baromfiudvarra

való élelmet, de nem evett. Biztattam pedig erősen, meg is simogattam, de mégsem evett. Csak harmadnap, amikor megszámlolt kukoricaszemet raktam kuckójába, és pár szem hiányzott. Végül: megbarátkoztunk. Nagyon beteg lehetett, mert eltelt egy hónap is, mire fel tudott repülni a lovak saroglyájára, de ekkor már nem félt tőlem. Megszokta hangom, mozdulataimat, melyek az élelmet jelentették számára, és úgy látszott, nem is kíváncszott a külső világ felé.

Pedig kint megváltozott a világ. A jégcsapok régen letöredeztek a zsúptetőkről, a disznóölést is elfelejtettük már, és böjti szelek seperték a farsang vidám emlékeit a száradó utakon, amikor arról volt szó az iskolában, hogy holnap hamvazószerda, és hogy “porból lettünk, és porrá leszünk”. Az, hogy miből lettünk, nem érdekelt különösképpen, de hogy porrá leszünk, ezt valahogy nem szerettem. Eszembe jutott a két kis testvérem, akiket eltemettünk... eszembe jutottak régi madaraim, és másnap, amikor a hamu szürke foltja odakerült homlokomra, elhatároztam, hogy Jánost (ez lett ugyanis varjam neve), ha kitavaszodik, szabadon bocsátom.

Ezt azon a felhős, ködös délutánon meg is mondtam neki. Azután csak ültünk az istállóban. Ő a zabosládán, én a kis fejőszéken, és láthatólag búsulgattunk. Néztem a kezem: hát ez is por lesz? Megmozgattam lábam a csizmában: hát ez is por lesz? Ránéztem Jancsira, és azt gondoltam, Jancsi nem lesz por, mert Jancsi elrepül majd, és repül, repül, repül... a végtelenségbe, mert Jancsi nem a földhöz, hanem a levegőhöz tartozik.

Közben kitavaszodott. Megérkeztek a fecskék, s mivel Jánost szokatlan és betolakodott idegennek tekintették, egész nap sikongva csapkodtak feléje, de másnapra már megbékültek. Lehet, hogy János közben megmagyarázta nekik a körülményeket. Megérkeztek a gólyák is az istálló tetejére, és varjam féloldalt fordította a fejét, és úgy hallgatta kelepelésüket. És figyelte a kis lyukat a törött ablakon, talán azt nézegette: kiférne-e rajta.

De szabadon bocsátását még mindig halogattam, pedig madaram nyugtalan lett, néha panaszosan káromgott is. Ezt arra magyaráztam, hogy patkányok költöztek a jászol alá, és néha még nappal is mászkáltak a járdán.

– Ne félj, János, megfogjuk őket, aztán igazán eleresztelek. – Erős, szöges csapdát állítottam tehát a járdára, és Jancsival együtt lestük, hogy mikor mennek bele. De nem mentek, pedig már ékes hússzeleteket tettem csaléteknek.

Közben érkezett a fészkelés ideje, és Jánosnak tett ígéretem be kellett

váltani.

– Hát reggel elmégy, Jancsi... – és remegett a kezem, amikor fényes fejét megsimogattam – hát elmégy... de aztán télen, ugye, visszajössz?

Bizony nem jött vissza, igaz, el se ment, mert reggel, amikor megérkeztem búcsúzni, tele elkésett jó szándékkal, kedves, szép madaram ott feküdt a csapdában, leeresztett szárnyakkal és összetörve.

És hiába volt minden. Hiába a sírás, önvád, selyempapír szemfedő, szivarosdoboz koporsó. Amikor a kis skatulyán peregni kezdett a hant, elkeseredetten nyeltem könnyeimet, hogy hiába, a vége egy: por és hamu.

És nincs tovább!

PUSKA PÉTER

Ma is látom kicsit hunyorgó, okos szemét, foltos nadragját és durva vászoningén a kék üveggombokat.

A Passióban ő énekelte Júdást, az iskolában mindig “vigyázó” volt, és cseresznyelopáson sohasem érték.

Több volt, mint én. Ezt – magamban – készségesen elismertem, de ha sor került rá, megvertem. Erősebb voltam. Ha ketten voltunk, erre az erőre nem volt szükség, mert okossága lenyűgözött, de ha fölényét pajtások előtt fitogtatta, összeverekedtünk, és alulmaradt.

A pajtások – akikkel egyébként alig álltunk szóba – nekem adtak igazat, ilyenkor szégyelltem magam.

Tulajdonképpen: szerettük egymást.

Fél hold földjük volt, és pár öl a szőlőhegyen, ahol senki sem őrizte a tőkét, és az egyik fán apró alma, mely soha nem pirosodott meg, mert olyan fajta volt.

– De már érett! – mondta barátom, Puska Péter, és késő nyáron is kimentünk a szőlőbe, ahol akkora pincéjük volt, mintha törpék laktak volna benne. A kulcsot – természetesen – nem kapta meg Péter, ezért mindig azt hittem, hogy a szüette, öreg ajtó mögött titkok és kincsek vannak, holott csak darazsak voltak, akik temetővirágokból gyűjtötték a mézet, és mély dongásuk úgy hallatszott, mintha az orgona legmélyebb sípja szólalt volna valahol nagyon közel vagy nagyon messze.

Az alma fanyar volt, mint maga az ősz, és sehogy sem ízlett, mégis ettem, mert nem akartam megbántani barátom, aki mást nem tudott adni

nekem.

A nyár végi nap ránk szórta puha aranyát, amint ott ültünk az almafa alatt, és a távoli dombok olyan közel jöttek, mint álomban a mesék.

Én hajóskapitány akartam lenni, ő kőműves. Nem olyan kőműves, aki apró paraszti házakat rak egyformára, mint a fecskefészek, hanem olyan, aki sokféle emeletes palotákat épít, amelyek még nem felhőkarcolók, de majdnem azok...

A következő évben gimnazisták lettünk. Én, mert módunk volt hozzá, ő, mert taníttatására a rokonság pénzt adott össze.

Őszelő volt. A csomai állomás sürgönydrótjain álmos ökörnnyál lengett, és még el sem búcsúzhattunk rendesen, már becsattogott Péter vonatja. Elnehezült a szívem, de nem maradhattunk együtt, mert Péter más iskolába került.

Elmúlt az év. Sokszor gondoltam barátomra, ha néha alig tudtam elsurranni egy-egy szekunda szögletes árnyéka mögött, és amikor nyáron találkoztunk, szégyelltem megkérdezni:

– Milyen a bizonyítványod?

– Vastag betűs voltam...

– Akkor most játszunk?

– Nem lehet – mondta Péter –, mert napszámba megyek. Ruhára kell.

És azon a nyáron Péter kőműves mellett dolgozott. Hordta a téglát, keverte a habarcsot, és szívta a kőport, pedig erősen köhögött.

A köhögés azután nem is múlt el.

Én ősszel újra iskolába mentem, Péter pedig otthon maradt, mert akkor már ágyban feküdt. Nehéz dunyhák voltak rajta, és a kis szobában penészes kenyérszag úszkált. Karácsony táján aztán levelet kaptam, és a levélben Péter halálhírét.

Megsirattam, de sosem felejttem el. Ha durva vászoninget láttam, okos gyermekarcot, szakadt csizmát, Péter jutott eszembe, s akkor is, ha fanyar almát ettem őszi szőlőhegyen.

És most nemrég újra megjelent előttem Péter. Levelet kaptam valahonnét, hogy olvassak fel egy délvidéki kisvárosban. “Tüdővész ellen küzdünk” – írta többek között a levél, és én másnapra halasztottam megírni, hogy sajnálom, aligha tudok elmenni.

És akkor éjjel Péterrel álmodtam. Ott ültem újra ágya mellett a dohos, nyirkos szobában, ahova soha nem sütött be a nap, és Péter után testvéréi is egymásnak adták a kilincset a – temetőben.

Ott ültem, és szerettem volna azt mondani, hogy meggyógyul, de nem

tudtam szólni, mert tudtam, hogy nem gyógyul meg.

Másnap pedig megírtam a levelet, hogy megyek felolvasni. Fél napot ültem hajón, fél napot vonaton. Alig értem oda, már rohantam vissza, minden mást elmulasztottam, de elmentem.

Elmentem, mert ha újra álmodok rég elhunyt kis gyermekpajtásomról, el akarom mondani neki, hogy én is tettem valamit a szürke árnyék ellen, ami ott settenkedett mindig nyirkos, sötét kis szobájukban.

– Láttad volna csak, Péter! Mindenféle híres emberek ültek ott... és tapsoltak, amit én alig hallottam, de a szemem párás lett, mert akkor is te jártál az eszemben, és senki sem vette észre, hogy az a kis írás, amit felolvastam, neked, egyedül csak neked szólt – Péter.

VENDÉGEK

Tulajdonképpen szerettem a vendégeket. Persze, nem amikor látni akartak, és meg kellett mosakodni, nyáron cipőt húzni, és azt mondani: kezét csókolom. Így a faluban nem köszönt senki. Mivel kézcsók nem volt, nem is mondták egymásnak az emberek. Nekem azonban néha kezét kellett csókolnom. Igaz ugyan, hogy ezeket a kézcsókokat egy kis orrdörzsöléssel helyettesítettem, amit nem is vett észre senki, hiszen nem voltam náthás.

Szóval: szerettem a vendégeket, mert ilyenkor a szülői szigorúság meglazult, és a kézcsók és meghajlás kellemetlen, de rövid szertartását nem tekintve, nem törődött velem senki. Átesve tehát jó modorom és neveltségem ezen szerény mutatványán, mindig örömmel hallottam apám rövid utasítását:

– Elmehetsz, fiam!

Bölcs ember volt apám, aki tudta, hogy “Guba a gubához, suba a subához”, azaz: a gyereknek gyerek a barátja, és semmi keresnivalója a felnőttek komoly vagy komolytalan társaságában. A gyermekprodukáltatás szörnyű szokása akkor még nem volt divat, és a vendég nem volt kényszerítve különféle lelkes felkiáltásokkal igazolni, hogy Pisti tényleg csodagyerek. És ha Gyurikával vagy Pistikével sokat okvetetlenkedtek volna az imádatba merült szülők, a vendég végül azt mondta volna:

– Hát, édes öregem, most már vigyétek ezt a kölyköt a csudába, nekem is van otthon öt, és nem gyereknézni jöttem hozzátok.

Szóval a vendégeskedés kellemetlen része számomra hamar véget ért.

A konyhában ekkor már sercegett a zsír, csapódott a fehér gombos tűzhelyajtó, és a lelkes sürgés-forgásban mintha még a stelázsik is elindultak volna. A pinceajtó vidáman nyikkant, az istállóban idegen lovak rágták az idei lucernát, amely olyan finom takarmány volt, hogy csak ecet és olaj kellett volna rá, hogy fel lehessen tálalni a sült kacsa mellé.

Ilyenkor – levetve természetesen a vendégruhát Bodri nevezetű kutyánkkal körülszaladtuk az udvart, aztán kockacukrot ettünk.

– Vendég van, Bodri!

Bodri farkcsóválva helyeselte a vendéglátás kedves szokását, és ropogtatta a cukrot, melynek dobozába, ha jó anyám legközelebb belenézett, azt mondta:

– Úgy fogy a cukor, mintha fűjnék. Máskor a cukor nem fogyott így, és édesebb is volt.

Anyám kihagyta a számításból, hogy “máskor” én még nem éltem, ami pedig az édességet illeti – Bodri a megmondhatója –, kifogástalan volt.

Mondom, ha távolról is, de szerettem a vendégeket. Akkor is, ha elmentek... Tévedés lenne azt hinni, hogy terhemre voltak, de az üres szobában ott úszkált még a szivarfüst, enyhe borszag, az idegen hangok foszlánya és a félretett székek, melyek mintha befejezetlen mozdulatokat őriztek volna. Ilyenkor besettenkedtem a szobába, szaglálódtam, megültem a székeket, sőt – egy alkalommal – ittam is az egyik félbemaradt pohárból.

Csend volt odakünn.

Apám elment a vendég bácsikkal, anyám a konyhában rakosgatott, tehát semmi akadály nem volt, hogy a bort újra meg újra meg ne kóstoljam. Másodszorra már nem is volt olyan rossz... és utána határozottan megkívántam a cigarettát. Újra ittam, s ezek után már egyszerű lett minden. A Hölgy szivarkát két ujjam közé fogtam, ahogy láttam, és az volt az érzésem, hogy a borban és a cigarettafüstben “van valami”. Ezek után már töltöttem magamnak, s a képek, bútorok, sőt borosüvegek helyeslése közben rágyújtottam a második Hölgyre.

Ez már kevésbé ízlett.

Később – alkonyodott már – kissé elszomorodtam, sőt sóhajtottam is.

– Hajaj! – és legyintettem, mint ahogy az öreg Peták legyintett, amikor a számara a lábát törte.

– Hajaj – és szomorúságom nőttön-nőtt! Az is eszembe jutott, hogy múltkor megverték. Kétszer is. Egyszer itthon, egyszer baráti körben.

Nehéz lett a szívem, és gyomromban a két elszívott cigaretta mintha cigánykereket hányt volna. Ezenkívül harangoztak is... Finoman, túlvilági kis cincogással, de határozottan harangoztak, és ekkor már világosan

éreztem, hogy meghalok. Berta Jancsi viszi a keresztet (amilyen erőszakos).

Elsírtam magam, s kitámolyogtam a szobából, amely egyébként is úgy hullámozott, mint egy süllyedő hajó, és semmi csodálkoznivaló nincs azon, ha egy süllyedő hajón tengeribeteg lesz az ember.

Egyszóval: kihajoltam a korláton, s akkor láttam, hogy itt a világ vége, mert rengett a föld, a kút kiszaladt a kertbe, a fák őrült forgásban voltak, és Csapó bácsi egyszerre három példányban jött be a kapun.

Aztán lefektettek.

De azért – tulajdonképpen – szeretem a vendéget. Akkor is, ha jön, akkor is, ha megy.

JANCSI

Vannak távoli emlékek, amelyek úgy bukkannak fel a múlt óceánjából, mint magányos sziklák, amelyek az idő sűrű ködében aludtak hosszú ideig, de egyszer csak felsüt a nap, s a régi, kedves, mohos szikla zölden int felénk, mintha nem múlt volna el semmi, mint ahogy – úgy látszik – nem is múlt el semmi.

Furcsa az is, hogy ehhez a kivilágításhoz nem kell nap, és egyáltalán nem szükséges világosság. Elég egy mozdulat, valamilyen rég elfeledett illat, egy tárgy, egy ágroppanás, a szélnek a zizzenése, s az emlék felüti fejét, ránk néz, és olyan üdén, vidáman vagy szomorúan valódi, mint a jelen minden valósága.

Jancsit például egy piros bársonydoboz hozta elém majd fél évszázad kódéből, holott Jancsi ezt a dobozt soha nem látta, és semmi közük nincs egymáshoz.

Itt meg kell állnunk egy pillanatra, hogy Jancsit bemutassam, mert ez úgy szokás, bár erről a barátomról semmi rendkívülit nem mondhatok. Sovány volt, szegény volt, és apátlan volt. Ez minden, és ha még hozzáteszem, hogy körülbelül hétéves volt: el is mondtam mindent, amit Jancsiról mondani lehet.

Mindezen szerény tulajdonságok azonban barátomat egyáltalán nem érdekelték, és egyáltalán nem keserítették el. Sőt! Jancsi vidám volt, mint márciusban a cinege, szívós, mint a kökényvessző, és fürge, mint a mókus. Volt azonban egy olyan tulajdonsága, amit ma is csodálok: rendkívül

jószívű volt, és adakozó az utolsó darab palavesszőig, sőt az utolsó darab kenyérig. Azóta már tudom, hogy csak a végtelenül szegény ember lehet ilyen végtelenül adakozó, túl minden határon, és feltételezve mindenkiről, hogy hasonló módon gondolkodik.

Barátomat az ajándékozás lázában – természetesen – nem gátolta az sem, hogy maga az ajándék – hogy is mondjam?... – másé volt. Ezt az értelmetlen felnőttek úgy mondták, hogy Jancsi lopott, holott ez nem igaz, hiszen Jancsi nem tartott meg semmit, még a sajátját sem. Kétségtelen azonban, hogy barátom ajándékaival vigyázni kellett, mert előfordult, hogy éppen kirakodó szemlét tartottam vegyes eredetű játékaim között, miközben János bácsi, az asztalos és apám a világpolitika irányvonalát állapították meg.

Egyszer csak János bácsi szeme megakad játékaim egyvelegén, és azt mondja:

– Hopp, a srófhúzó!

Apám – ahogy az ilyenkor szokás – elvörösödött, de én még jobban elvörösödtem, mert a srófhúzót Jancsitól kaptam, aki “találta”...

– Hát az a lóköttő sem teszi be ide többet a lábát – mondta apám, miután a srófhúzó eredete kiderült, bár Jancsit igyekeztem tisztára mosni.

– Miért nem barátkozol te Péterrel, Jóskával, pláne Harangozó Miskával? Azok jó módú gyerekek... azoknak nem ragad a kezükhöz semmi...

Az atyai intelem azonban falra hányt borsó maradt, és én nem tágitottam Jancsi mellől, de ajándékaival csak titokban játszottam, mert származásuk bizonytalan volt, akár egy időjárásjelentés...

Az ajándékokat – természetesen – viszonzni kellett, mert barátom kapni is majdnem annyira szeretett, mint adni. Így aztán ceruzák tűntek el, pecsétviasz, a kártyából a makk disznó, sőt nagyanyám stelázsijáról a kis szent Antal-szobor is, amit azonban vissza kellett kérnem Jancsitól, mert rettentő vallatásnak néztem elébe.

– Majd hozok mást helyette – ígértem barátomnak, így a szobor meg is jelent a polcon, s egy szóval sem árulta el, hogy Jancsiéknál járt látogatóban.

Ígéreteimet persze megtartottam, és egy szép, piros patront “szereztem” Jancsinak, ami súlya után ítélve töltött volt.

– Eldurrantjuk! – örvendezett barátom, és konyhájuk nyitott tűzhelyére dobta a patront, amely azonban begurult a búbos kemencébe, és egyáltalán nem akart durranni. Közben bejött Juli néni, Jancsi anyja, és összekotorta a paraszat, és adatolta a levest is a tűzhöz, amikor aztán a patron nagyon

szépen durrant... sőt, a levesesfazekat is felborította, pedig három lábon állt...

Mondanom sem kell, hogy rémülten távoztunk a konyhából – elől Juli néni, aki az első ijedelem után seprűt fogott, de... nem, Juli néni nem vert meg soha senkit, és elsősorban nem: egyetlen fiát.

Az anyai szeretet azonban nem óv meg mindentől, főleg nem a betegségtől, és így bizony Jancsi egyszer ágyban maradt.

– Olyan gyöngéforma vagyok – mondta, s anyja tehetetlenül ült ágya mellett, mert nem segített sem a tyúklevés, sem a hársfatea.

– Doktor? Hun van nekem arra pénzem?! mondta Juli néni. – Csak legalább valami jó orvosság lenne!

Azóta ötven év múlt el, és tegnap kezembe került ez a piros doboz, amit úgy hívunk, hogy “patikás”. Belenyúlok, nézem az ismeretlen, megmaradt orvosságok gyűjteményét, és egyszer csak... lám, ragyogni kezd az emlékek tengerében a mohos szikla... anyám éjjeliszekrényének fiókja (még a szagát is érzem), s egy kis kéz kotorászik benne... az én kezem.

Vettem ebből is, abból is, csomagoltat és cukorformát, fehér port és sárga port, mert barátomnak orvosság kellett, mégpedig jó orvosság.

Vettem és vittem, ostyával és anélkül, és összeülve hárman beosztottuk az adagolást.

– Juj, de keserű – fintorgott Jancsi az egyiktől, mire Juli néni azt mondta: az a jó, mert akkor gyógyít... és utána megengedtük, hogy a csokoládéból is egyen a keserűség ellensúlyozására. Ez a csokoládé egy kis dobozban volt, és “Purgó” felírást viselt.

Ezek után Jancsi megnyugodott, ámbár délután barátom igen mozgalmasan viselkedett, mondván, hogy valóban jó orvosságot hoztam, mert betegsége dacára többször ugrott ki ágyából, mint egy életvidám szöcske.

Akkor aztán sokáig, nagyon sokáig nem láttam barátomat, talán azért, mert a szívemben őriztem. Azaz mégis! 1945 áprilisában, amikor Budapest romtenger volt egy örült háború után, és az éhség azt hitte, úr lehet a város felett: levelet kaptam Jancsitól, hogy ekkor meg ekkor érkezik.

Meg is érkezett. A vonat tetején, füstösen, kormosan, de vidáman. Hóna alatt nagy kenyér, másik kezében egy füzér csirke, s akkor eszembe jutottak a “jómódú gyerekek”, és megtöröltem a szemem, mert korom ment bele... eszembe jutott Péter, Jóska, Harangozó Miska... és megöleltem Jancsit, aki szegény volt és – egyetlen barátom.

A NADRÁGSZÍJ

A tavasz érkezését – abban az időben is – különféle jelek hirdették. Nemcsak közönséges jelenségekre gondolok persze, hogy – teszem azt – megcsordultak a jégcsapok az ereszekben, megjelentek a bíbicek a rét felett, és Kis Jancsi bácsi, a falu hivatalos koldusa előhúzta taligáját (mert ő nem holmi éhenkórász gyalog koldus volt, de valóságos fogatolt koldus), hanem arra is, hogy kivételes esztendőben milyen ragyogással bejött a tavasz az egyik faluvégen, olyan nyirkos, sötét vonaglással osont be a másikon a torokgyík. És amíg az ekék meleg barázdákat ágyaltak a magvaknak az élet melegétől gőzölgő mezőkön, addig hánykolódni kezdett a temető hideg, sárga földje is, és meg nem nyugodott, amíg a nyár tüzes anyakeze ki nem égette a torkokból a penészt, és ki nem seprúzta a döglődő gyíkot a mocsár felé vezető úton, mert nyilván ott tanyázott. Legalábbis így mondta ezt nekem barátom és mesterem: Görbic Pista, aki mindent tudott, mindent látott (kétszer volt Andocson is), mindenhez értett, csak egy kicsit hazudós volt.

– Hát most mutasd meg nekem, melyik az a bűdös torokgyík? – mondtam barátomnak egy alkalommal, amikor a láp vizét tapostuk, és különféle kígyók, békák és gyíkok mászkáltak körülöttünk.

– Azt nem lehet látni ilyenkor. Csak tavasszal.

– Te láttad?

– Láttam. Penészes volt és röpút. Felnéztem a levegőbe.

– Kicsi volt? Nagy?

– Eccer kicsi, eccer nagy; mert mindig akkora, amilyenre akarja magát... ezt tudhatod. Szégyelltem, hogy nem tudtam, azért csak annyit mondtam, hogy: persze – és irigykedtem barátomra, aki mindent tudott, mindent látott, mindenütt ott volt alkalmas időben, s úgy látszott, hogy nélküle komoly dolgok nem is történhetnek. Ő látta meg az első léghajót a falu felett – később azt mondta, hogy le is szállt a legelőn, s a katonák tőle kérdezték az utat Uzd felé... ő találta meg az akasztott embert a temető mellett, akkor még élt, de két ördög ült a lábánál, és rámorogtak, amikor elővette a kést, hogy elvágja a nadrágszíjat, amire az akasztott ember akasztva volt.

– A sírásó azt mondta, hogy kötélre volt akasztva... – ellenkeztem.

– Szép, új nadrágszík volt – mondta Pista igen meggyőzően –,

niklicsattal... – (Barátomnak egy ilyen niklicsatos nadrágszíj volt az álma.)
– Még gondútam is, hogy kár elvágni... aztán mire kiment a doktor meg a többiek, már kötélén lógott.

– A fenét... – álmélkodtam.

– A sírásó kicserélte – mondta barátom dühösen. – Amíg én beszaladtam a faluba, kicserélte. Hát ez ilyen ember.

Ezután megvetéssel gondoltam a sírásóra, aki ezek szerint fittyet hányva a kétségtelen ördögöknek, levette a halottat a fáról, levette a niklicsatos nadrágszíjat, és újra felhúzta a szegény öngyilkost.

– De majd búcsúkor lesz nekem sárga nadrágszíjam – álmodozott tovább barátom –, meg Ilonának is veszek lagövet...

És itt rendült meg barátságunk.

Ma sem tudom, hogy ez is csak olyan álmodozás volt-e, mint sok minden egyéb, és volt-e barátomnak joga Ilonának lakkövet venni, de hideg harag omlott a szívemre, hiszen az egész falu tudta, hogy Ilona kék réklíjével, nevető szemével és diónyi kis kontyával már régen nekem ígérte magát. Nem szóltam tehát barátomnak, de kerülni kezdtem, és nem szóltam Ilonának sem, de vártam a búcsút, hogy vesz-e szerelmemnek lakkövet, és az – a hűtlen kígyó – elfogadja-e.

Közben tél lett, és közben tavasz.

Szokatlan enyhe tél volt, és szokatlan korán jött akkor a tavasz esővel, köddel és az alkonyi párákban alattomosan érkező torokgyíkkal.

Barátommal már régen találkoztam, s csak akkor jutott eszembe, amikor apám azt mondta, hogy Pistát nem szabad meglátogatni.

– Torokgyíkja van – mondta komolyan –, nagyon beteg szegény...

Ha nem szól, eszembe se jutott volna, hogy elmenjek a beteghez, de mivel meg volt tiltva – és különben is, most már Pista többet tudhat a torokgyíkról –, el kellett mennem. Persze, nem az utca felől, hol emberek jártak, és vörös cédula őrködött, hanem a kertek alatt.

Egyedül volt, amikor beosontam hozzá, mert anyja orvosságért ment. Egyedül volt, és a gerendákat nézte.

– Hoztam almát – suttoztam.

Csak a torkára mutatott:

– A gyík... az éjjel láttam...

Ültem tehetetlenül, szomorúan és borzongva, s amikor barátom elaludt, hazaosontam.

És többet nem találkoztam vele, csak a sírját láttam kint a temetőben; de akkor már nyár volt, a kis halmot benőtte a fű, az élet, s akkor nem éreztem, mintha barátom örökre elmúlt volna.

Búcsúkor mindenesetre megvettem a “lagövet” Ilonának, az azonban bizonyos, hogy sokkal szívesebben vettem volna barátomnak sárga nadrágszíjat. Niklicsattal, persze.

FÉSZEKRABLÁS

Gyöngyvirág még kevés volt az erdőn, de a kakukk már májust kiáltott. A bokrok alatt feketerigó szaladt, és a harkályok megkopogtatták az öreg fákat, mint az orvos a beteg ember hátát.

Szólt a kakukk, kopogott a harkály, s a nagy fák hamvaszöld sátort tartottak az erdő fölé, hogy a visszhang el ne reppenjen idegen határba.

– Szedjünk ibolyát is?

Megálltunk a tenger gyöngyviráglevelé között, mert levél az volt bőven.

– Ibolyát?

Megszagoltam pár szál gyöngyvirágot. Csak egy-két kis alsó harang volt nyitva, de úgy éreztem, illatos tőlük az egész erdő.

– Nem kell ibolya!

Pedig de sok volt. Hosszú szárú, fakó, illattalan erdei virág. Nálunk falun csak a gyepük alatt lehetett egy-két szálat találni, de azok illatosak voltak és kékek, mint éjjel az ég. Amikor városba kerültem, ismertem meg ezt a fajtát, és ez volt az első kiábrándulásom.

– Nem, ne szedjünk ibolyát.

Így aztán csak ténferegünk az erdőn. A tisztásokon megálltunk, arcunkat az égnek fordítottuk, és úgy éreztük, a napsugár átver rajtunk, és megmelegíti szívünket.

Egy villámvágott öreg fa mellett meglódult képzeletem, mert a fa csonka volt, és odva, pereme még fekete a villámtól.

– Ilyenbe költ a bagoly – magyaráztam városi barátomnak –, de nem szabad bántani, mert kiszedi az ember szemét.

Barátom botot keresett.

– Az enyémet ugyan nem...

– Na, csak vigyázz! Felénk történt már ilyesmi... Barátom azonban nem hallgatott rám. Nagyot ütött a fa oldalára, és nevetve nézett rám.

– Ez csak olyan falusi mese – de alighogy kimondta, megsuhog valami az odúban, és széles szárnyalással kireppent belőle egy nagy bagoly. Megijedni se értünk rá, már eltűnt az erdőben.

- Ugye, mondtam!
- Legjobb lesz, ha hazamegyünk – indítványozta megszeppent barátom.
- Ki kellene szedni!
- Mit?
- Fiait. Fel kell nevelni. Okos madár nagyon. Egerészik a ház körül.

Az odú mély volt. Fenekéről egy félig tollas fióka nézett rám, és fűjt, mint a macska. Körülnéztem a májusi erdőben, és úgy éreztem, valahonnét titkos szemek néznek rám. Talán az anyja valamelyik sűrű fakoronából.

A kis bagoly megcsípte az ujjam, de azután tűrte, hogy megfogjam, és becsúsztam kabátom öblébe. Azután sürgősen le a fáról!

Futottunk az erdő széléig.

– Most már biztonságban vagyunk – szuszogtam. – Ide már nem mer utánunk jönni. – És kivettem a kis baglyot a füre.

Tántorgott egy kicsit, azután leült, és nagy szemével álmosan ránk pislogott. Mintha szomorú lett volna.

– Az anyja most keresi?

– Keresi. De aztán megszokja... – és az erdő felé néztem. Ekkor már nem szólt a kakukk. A nagy fák mereven álltak, s a réten egy felhő árnyéka szállt át.

Otthon nagy kalitkába tettem a kis baglyot, és vattából raktam fészket neki. De nem ült bele, csak a kemény deszkára, és lehunyta szemét, mintha elálmosodott volna.

Estefelé meg akartuk etetni, de nem evett. Pedig sonkát kínáltam neki.

– Fiatal ez még – mondta barátom –, etetni kell. De úgy sem evett. Egy falatot beleerőszakoltam a szájába, de nem nyelte le. Behúzódott az egyik sarokba, és csak nézett.

Aztán este lett. A fények elszálltak a város fölül, szobánkra homály szakadt, és nem világított más, mint a kis bagoly szeme. Engem nézett.

Aznap este nem ízlett a vacsora. Leckém sem csináltam meg. Ültem a sötétben, és néztem madaram, de gondolataim az erdőn jártak, ahol most éjszaka van. A nagy fák mereven állnak, a hold lázas nagy udvart rakott magának, és a nagy bagoly ott ül a csonka fa peremén, és nyers fájdalommal kiáltja meg az erdőnek, hogy elvitték a fiát.

Az éjszakám is nyugtalan lett. Ágyamból odaláttam a kalitkára, és nem tudtam levenni szemem róla. A kalitka az ablak előtt állt, s az ablak mögül az éjszaka leselkedett.

És álmomban mintha baglyom huhogott volna. És amikor kinéztem az ablakon, a feljáró kőoszlopán ott ült az öreg bagoly. Szomorúan ült, és a fiát nézte. Nehéz lett a szívem.

Olyan nehéz, mintha valaki a Kicsit emlegette volna, aki a húgom volt, és eltemettük.

Az édesanyám nézett így néha ebédnél, ha a Kicsi neve kicsúszott valamelyőnk száján. Ilyenkor csend lett.

Az asztal felett rég elmúlt sírások párája úszkált, s anyám felkelt.

– Mindjárt... – mondta, de az ebédhez már nem jött vissza.

Vergődtem az ágyban, s a bagoly csak ült az oszlopon. Mintha a mellemen ült volna.

Hajnal volt, amikor felébredtem. Az ólmos szürkületben az éjszaka még nagyon közel volt, és a virradat még messze. Az álom pókhálója még az arcomon feszült, de a valóság még testtelen volt.

A bagoly nem ült már az oszlopon.

A csatornában az eső kopogott, és a kis bagoly úgy ült a sarokban, mint az este. De szeme most barátságosabb volt.

Esett még az eső, amikor elindultam az erdő felé. A mezőkön ködben volt még május arca, s a gyalogutak síkosak voltak, mint novemberben.

Az erdő várakozólag nézett rám, a nagy fák fölém hajoltak, mintha az öblömbe akartak volna nézni, hogy hoztam-e valamit.

Csak az eső kopogott a leveleken, amikor reszketve felmásztam az öreg fára, és a kis baglyot visszatettem az odúba.

Aztán elbújtam egy bokor alatt, és lestem az ébredő erdőt.

Először egy feketerigó kezdett fuvolázni, és ettől bizakodóbb lettem.

Azután megint csend lett. Talán szél mozdult a fák koronájában, talán suhogott, de amikor odanéztem az odú kormos szájára, már ott ült az öreg bagoly.

A hűvösség ekkor már elmúlt. A párázó erdő meleg lett, és amint hazafelé szaladtam, utánam füttyögettek – mint ismerősnek – a madarak.

A dombháton már sütött a nap, a távoli erdő puha volt és békés. Valahol harangoztak hajnalra.

SARLÓS FECSCKE

Csak a gondolatnak nincs ideje és határa – mondom magamban, amint az autóbusz elrohan a Vérmező mellett. Az előbbi pillanatban még Martinovicsra gondoltam, a demokrata barátra, akinek feje itt valahol hullott porba és vérbe, de a következő pillanatban már két fekete madár

repült tűnődésem felhői közé: két sarlós fecske.

Tudom, hogy a két madár csak távoli rokona az igazi fecskéknek, és inkább sarlós szárnyuk, és alakjuk miatt mondják őket fecskéknek, én mégis fecskéket látok bennük, mint gyermekkoromban az öreg torony mellett, ahol lábatlan fecske volt a nevük. Így nevezte őket a falu, mert ezek a fecskék sohasem szállnak le a toronyra, házra, fára, sziklára; sohasem pihennek, és csak nagyon ritkán kapaszkodnak meg téglaperemben vagy kőszegélyben.

Még a fészkek anyagát is a levegőben szálló pelyhekből kapkodják össze, és azt mondják: – Szüi... süi... püi... – akár fiaikat tanítják repülni, akár a sólyomra figyelmeztetik a rokonságot. Bár még a sólyom sem igen kezd ki velük, hiszen a sarlós fecske sokkal gyorsabb az igazi fecskénél, s a villámgyors fordulatoknak igazi mestere.

Az öreg torony egy váromladéknak volt utolsó maradványa, közvetlenül a falu melletti dombon. Üregeiben nemcsak sarlós fecskék, de vércsék, csókák és baglyok is fészkeltek a legnagyobb egyetértésben, és éppen úgy nem zavarta őket a gyermeksereg lármája, mint minket sem a fecskék és vércsék sivalkodása. A fészkek kiszedéséről pedig szó sem lehetett, mert a fal meredek volt, és keskeny párkányán felmászni meg sem kísérelte senki... azaz, hiszen éppen ez jutott eszembe a Vérmező mellett, miközben a két fecske, mint két fekete szigony villámlott a levegőben.

Egyszer mégis felmászott valaki a keskeny párkányon, és ez a valaki nem kisebb személyiség volt, mint Skandera Gyula, akinek valamelyik őse török volt, és itt maradt magyarnak. Gyula barátunk arról volt nevezetes, hogy a legsimább bükkfatörzsön is úgy mászott, mint a mezeipoloska, ámbár a fészkek kiszedéséért néha csodálatos veréseket viselt el. Az öreg Skandera ugyanis nemcsak híres takácsmester volt, de szigorú madárvédő is, míg fiát olthatatlan vágy vonzotta a magasságok és madárfészkek felé.

Azon a nevezetes reggelen is – a kis vércsék már kint ültek a fészkek peremén – felvetődött a régi kérdés, hogy meg lehet-e mászni a falat, amikor Gyula azt mondta, hogy: igenis, meg lehet...

– Jár a szád – legyintett Bozsoki Pali, aki zsugori volt, mint egy hörcsög.

– Hűsz krajcárért megmászom.

Mivel Pali állandóan “tele volt pénzzel”, tizenkét krajcárt vakart elő zsebéből.

– Ennyit adok, de egy vércse az enyém.

Gyula meghúzta a nadrágszíját, még egyszer felmérte a falat, és nekiindult.

– Leesz a fene, Gyula – mondta szelíden Puska Péter, aki bölcs volt, mint egy öreg, de nem is élt sokáig.

Péterre azonban nem hallgatott – mint a bölcsekre általában – senki, igaz, nem is nagyon mertünk beszélni, mert egy hibás mozdulat, és Gyula a nyakát töri. Már magasan volt. Tapadt a falhoz, mint a pióca, lábát centiméterenként csúsztotta előre, de nagyon aggódó volt már az arca, amikor a fészket elérte.

– Vigyázz!! – suttogta valaki, amikor a kis vércsét kiemelte és inge alá dugta, miközben az anyamadarak sikongva csapkodtak hozzá, szinte sírva a fiókákért.

Gyula ekkor már jött visszafelé. Hátra nem nézhetett, és csak lábával tapogatta a mozgó téglákat, és füle sárga volt, mint a viasz. És a mienk is. Rettenetesen féltünk. De Gyula jött. Szörnyű lassan, de jött. Amikor már csak pár méterre volt a föld felett, Pali, a “pénzember” azt mondta:

– Most már nem lesz baja...

Pali azonban nem volt jóstehetség, mert a baj csak ekkor kezdődött. Az egyik fal mellett Skandera bácsi kalapja bukkant fel, és látható érdeklődéssel nézte fia nyaktörő mutatványát. Nézte, de a szeme sötét volt, mint az ítélet. Már ott állt mellettünk, de fia nem láthatta, csak amikor leugrott, s ekkor arca még fehérebb lett, akár a gyolcs, amit apja szövögetett.

Az öreg takács egy követ ütögetett botjával, és a földet nézte.

– Emlékszel, mit mondtam?

– Édesapám! – rimánkodott Gyula.

– Azonnal visszaviszed a madarakat!

– Édesapám, leesem... – és a fiú térdre hullt.

– Leesel? Én nem siratlak jobban, mint azok a szülők ott fent – és botjával a sikongó vércsepárra mutatott. – No, eredj, fiam.

Ezt már egészen szelíden mondta Skandera bácsi, de keze, mint a kés, mutatott a falra.

Gyula elindult. Hogy meddig tartott, amíg felért a fészekhez, meddig, amíg visszajött, nem tudom. Nem néztünk fel, de a szívünk mintha kint vergődött volna a fűvön, és elállt a verése valahányszor egy-egy kódarab leesett.

Gyula aztán lerogyott mellénk, és sírva fakadt.

– Aztán iparkodj haza, mesterékhez viszed a vásznat – mondta az öreg takács, és leballagott a domboldalra.

A sarlós fecskék ott maradtak a Vérmező felett. De az emlékezésnek nincs határa, s mindezt egy perc alatt újra átéltem, megjártam időt és teret,

és közben még eszembe jutott az is, hogy Skandera Gyula soha többet sem fára, sem falra nem mászott.

És eszembe jutott az is, hogy Bozsoki Pali nem akarta megfizetni a tizenkét krajcárt, mert nem kapott kis vércsét. Palinak tulajdonképpen igaza volt, de nekünk is igazunk volt, amikor ezért Palit alaposan elvertük.

A verekedést végignézték az immáron boldog vércseszülők visszakapott fiaikkal, és nem kétséges, hogy ők nekünk adtak igazat.

FECSEKEMADÁR

A fűzfák akkor bontották leveleiket, a patakparton zöldülni kezdett a csalán, s egy korai lepke tántorogva repült a napsugárban.

Mi a parton hevertünk. Meguntuk már papírcsónakokat eresztetni. Néztük az eget, néztük a vizet, és jó volt elnyúlni a napon a tél sok köde, borulása után.

Egyszer csak barátom – Puska Péter – felugrik, és felmutatva a levegőbe, elkiáltja magát:

– “Fecskét látok, szeplőt hányok...” – és szaladt a vízhez arcát megnedvesíteni. Én utána. Arcunkról lepergett a víz, és összenevettünk, mert nem volt szeplős egyikünk se.

A fecske pedig kanyarodott egyet a levegőben, leszállt a patak kiöntésére, ivott a vízből, és csivitelve mondott valamit a siető kis hullámoknak.

Péter egy nagy, gömbölyű kavicsra mutatott:

– Eltalálnád?...

– El, de nem akarom. – s felvettem a kavicsot.

– Nem találnád el. Mondani könnyű...

A fecske még mindig ott totyogott a sáros kiöntésen, és nem figyelt ránk. Talán a fészekre gondolt, melyet innét rak meg ragadós sárpéppel, talán a fiaira, akik majd lesznek...

A karom meglendült, a kő elrepült; s a felrebbenő kis fecskét elcsapta a levegőben.

Dermedten néztünk egymásra. Vége lett a tavasznak egyszerre. A szám keserű lett, a szívem ijedt és nehéz.

– Te mondtad...

– Csak tréfáltam – dadogott barátom, aztán rohantunk a fecskéhez.

Törékeny kis teste megvonaglott, szeme fájdalmasan pillantott még egyet-kettőt, szárnyai szétterültek, mintha védeni akarna valamit, aztán nem mozdult többé.

Két vállamra pedig ólomcsizmával odaült a bánat. Hogy repült még az előbb ez a kedves madár!... Hogy kiáltott csivitelve az ismerős vizeknek... fészket akart rakni, és most jóvátehetetlenül mindennek vége. Szemünket elöntötte a könny, és nem néztünk egymásra.

– El kellene temetni – szipogta Péter. Megijedtem. Arra gondoltam, hogy a napsugárban, kéklő égben szálló madár nem kerülhet a föld alá.

– Nem. Nem!!

– Hát akkor?

– Várj!

A legjobb papírcsónakot kiválasztottam. Teleraktuk apró virággal, és reszkető kézzel ráfektettük a kis fecskét. Megsimogattuk zománcos tollát, lehunytt szemét, és vártunk. Valami hiányzott még. Az ostoba bűn renyhén feküdt még szívünkön, és Péter tért először magához.

– Hát akkor búcsúztassuk el.

Levette foszlott kis kalapját, rám nézett kicsit szégyenkezve, és megcsókolta a holt madarat. Odahajoltam én is, és a toll puha érintését még ma is érzem a számon.

A patak halkán locsogott, amikor útra eresztettük a kis csónakot. Egy szitakötő hintázva szegődött kíséretnek, és mi a parton levett kalappal, nagy szomorúsággal mentünk mellette.

Mentünk, amíg csak be nem alkonyodott, és a patak be nem futott kis hajónkkal a nagy nádasok közé, ahol sírón sziszegett a tavalyi sás, és a nádbugák némán bókoltak a felhők közé bukó napisten előtt.

Azóta a szívemhez nőtt nekem minden fecskemadár.

Ha tavasszal érkezni látom: most is leveszem a kalapom, és most is elmondom az ősi köszöntőt.

A KULCSLYUK

Ha az ember nem nézhet be az ajtón, de nagyon kíváncsi az ajtó mögött történő eseményekre: egyszerűen benéz a kulcslyukon. Ilyenkor – természetesen – figyelemmel kell lenni, hogy az ajtó kifelé vagy befelé nyílik, mert ha kifelé nyílik, akkor a felfedezés veszedelmén kívül még

orron is ütik az embert, amitől a leselkedő egyén hanyatt is eshetik, ugyanazon pillanatban veszítvén el testi és lelki egyensúlyát. Végül esetleg a leselkedő, ifjúkorú egyént meg is verik.

Mindezekből nyilvánvaló, hogy valamikor én is igénybe vettem különféle kulcslyukak ismeretterjesztő látómezejét több-kevesebb eredménnyel és izgalommal. Karácsony táján például egy bizonyos szoba gyötörte kíváncsiságunkat. Ennek ajtaját ugyanis egyszer csak zárva találtuk, és a kulcslyukon is csak sötétséget lehetett látni, mert a szoba el volt sötétítve. Ilyenkor szaglászni kellett, orrunkat a lyukra nyomva, és ha édes, hószagú fenyőillat szállt ki a nyíláson, megnyugodtunk a karácsonyfát illetően.

De nemcsak látni és szaglálódni, hanem hallgatózni is lehetett a nevezetes lyukon, ha a felnőttek valamilyen titokzatos céllal ebbe a szobába mentek beszélgetni. Házunk klastrom volt valamikor, s ez a szoba volt egyedül bolthajtásos – két lépcsővel lefelé –, a barátok ebben őrizték könyveiket és ódon okmányaikat, talán titkaikat is, mert ez a szoba mindig hűvös volt, süket és néma.

Hallgatózni azonban mégis lehetett a külvilágba vezető lyukon, s ez a hallgatózás főleg akkor volt kifizető, ha nagynénik és nagyanyák teregették odabent a családi szennyest. Így tudtuk meg, hogy az az “áldott” Sándor bácsi micsoda hallatlan csirkefogó volt annak idején, és hogy Miska bácsit rendesen úgy kellett kiváltani, ha a “Befűjta az utat a hó” című nóta felzendült valamelyik kávéházban vagy csapszékben, mert Miska bácsi csak a nótában volt válogatós...

Ha férfiak vonultak ebbe a szobába, nemigen törtük magunkat a kulcslyukért. Száraz dolgokról beszélgettek, sőt egyik nagybátyám egyszer a csillagokról beszélt olyan unalmasan, hogy unokaöcsém az ajtónak dőlve elszenderedett, és – mivel nem volt tisztában az ajtó teherbírásával – legurult a hét lépcsőfokon a tudós lába elé, ahol már nem voltak csillagok, legfeljebb az a pár darab, amit egy nyaklevestől látott meg átmenetileg.

Ha azonban asszonyok – főleg az öregebbek – helyezkedtek el az öreg könyvtár dohos árnyékában, némán verekedtünk az elsőségért. Itt már aztán lehetett érdekes dolgokat hallani! Gyilkosság, kísértetek, szellemek, temetők, üres koporsók, aztán Artúr, aki *látó ember* volt, és fél liter törkölytől “mindent megmondott...”, ámbár nem volt részeg. Á, szó sincs róla! Olyan józan volt, mint most te vagy én.

Ilyen alkalommal hallottam a márványkecskéről, akit még a törökök hagytak a temetőben, s minden újhoid éjjelén mekegni kezdett... Itt vettem tudomást a doktorról, aki minden este hat kemény tojást etetett meg

feleségével, s ezzel ölte meg... S egyszer, amikor nagyanyám meghalt, itt láttam meg, hogy apám sírni tud...

Nem is tudom, miért mentem oda leskelődni, de vonzott az a szörnyű csend, ami kihuhogott a kulcslyukon. Nagyanyám messze városban halt meg, s mikor apám megjött és megcsókolt bennünket, egyenesen bement ebbe a szobába. Aztán – csend.

És én beleskeltem, és megláttam, hogy apám sír. Arca eltorzult, mint a gyermeké, könnyei peregtek, szája mintha mondott volna valamit, és hangtalan vergődése, a szeretet és a gyász olyan kegyetlen, édes egységébe verte szívemet apáméval, hogy sírva tántorodtam el az öreg ajtótól, és soha többet a kulcslyukra nem tettem a szememet.

Azaz: mégis!

A napokban, amint kamránk előtt megyek el, izgatott, figyelmeztető cinkecserregés üti meg a fületem. Nono – gondoltam, és hallgatózni kezdtem, mert valamelyest értem a cinkebeszédet, hiszen régi-régi barátságban vagyunk. A cserregés azonban homályos volt. Részint aggodás, részint hívogatás. Mi ez? És lehajoltam a kulcslyukhoz...

Aztán dermedten felálltam, mert arcomat a félelem szőrös lábú pókja szaladta be, hogy az emlékek régi kulcslyukán még egyszer sírni látom az apámat. Csak álltam, és tudva tudtam, hogy az élet végtelenségében ő már nem sír többet soha.

És tegnap fűröt vettem, a legkisebbet, amit kapni lehet, és egy kis lyukat fűrtam kamránk ajtajába, mert a cinkék ismét nagy beszédben voltak odabent.

Most már megértettem mindent. A cinkeanya a mérlegen ült, és hívogatta negyedik fiát reggelizni, aki még kívül volt, egyben szidta az egyiket, aki a paprikás szalonnát csipegette:

– Ne abból egyél, te szerencsétlen, mikor ott van az a jó puha vaj!...

S a kis cinke szépen odament a vajhoz. A mama erre megnyugodott, és megnyugodtam én is, és a kulcslyukra nem gondolok többé.

KALAPKY BÁCSI

A tárgyak viselkedésében néha csodálatos titokzatosság van. Titokzatos következetesség.

Így például tegnap leugrik a rádió az asztalról, és nem találom sehogy se. Azért mondom, hogy “leugrik”, mert csak megmozdítottam a vonalzót, s a mellette levő öreg rádiógumi, mint a szöcske, ugrott fejest az asztal körüli homályba s eltűnt. Mindenféle ócska rádiót nem keres az ember – majd előkerül a takarítási hadjáratban –, de ez a rádió nem volt, “mindenféle” rádió, ez a rádió Kalapky bácsi rádiója volt, amíg kellett neki, ezelőtt majd ötven esztendővel.

Mi lesz ebből? – gondoltam, mert a rádió eltűnése megérintett bennem valami régi hűrt, ami pendült egyet, és halk pendülése nyomán szállni kezdett az emlékek pora.

Ma kora reggel megyek a városba, s az egyik kávézó ablakából ki néz rám, mint Pacolai, régi-régi barátom. Majd begyalogoltam a kirakatba örömben, de aztán mégiscsak az ajtón át iparkodtam megölelni Pacolait.

Aztán néztük egymást fél óráig, később megállapítottuk, hogy pocsékul megvénültünk, azután sorra vettük az ismerősöket, s ezek között azt mondja barátom: – Te, a Kalapky bácsi is meghalt...

– Lehetetlen!

Beismerem, hogy ez a felkiáltás értelmetlennek látszik, mert hiszen többnyire meghalunk, de hogy Kalapky bácsi is... Ilyen fiatalon....

– Bolondokat beszélsz – intett Pacolai –, azt hiszed, te tizenöt éves vagy? Nyolcvanöt éves volt az öreg.

– Hát persze – bólintottam –, eljárt az idő. Mindezekből azt lehetne gondolni, hogy Kalapky bácsi valami “nagy” ember volt. Erről szó sincs. Kalapky bácsi egyszerű vidéki postás volt, levélhordó, de Ember volt, nagy E-vel. Nélküle a Honvéd utca talán szétesett volna, mert Kalapky bácsi kötötte össze cikcakkos iparkodásával. Nem ment ugyanis végig az egyik soron és vissza a másikon, hanem ide-oda járt egyik oldalról a másikra, kényelmesen és lassan, mert meg is várta, amíg a leveleket elolvassák. Kalapky bácsi a Honvéd utcában született (akkor még csak három házból állt), és – amint barátom mondja – ott is halt meg. Mindenkit ismert, mindenkivel együtt érzett, a híreket tudnia kellett, mert micsoda gondolat az, hogy Horváth néni a 82 alatt ne tudja elmondani, hogy mit írt Hosszú Mariska a 14 alá. Vagy hogy az öreg Mikucskának mit írt a fia (az a haszontalan) Fiuméből? Mindenki beláthatja, hogy ez lehetetlenség! Így aztán a Honvéd utca nem utca volt, hanem egy nagy család, amelynek tagjait Kalapky bácsi kötötte össze óvatosan és nagy tapintattal. Az ő hírei ugyanis – a szokástól eltérően nem vadultak meg a továbbításban, hanem megenyhültek, kissé tompultak, ha kellett, és felragyogtak, ha a ragyogásra a legcsekélyebb alkalom kínálkozott. Ezek szerint Hosszú Mariska ugyan

állást változtat Pesten, de komoly fizetésemeléssel, és ifjabb Mikucskát ugyan eltávolították a Zára nevű hajóról, de valószínűleg vitorlamester lesz a Jaguáron. A Zára kapitányát már nem lehetett kibírni, mert folyton a magyarokat szidta... – Ezek után az egész Honvéd utca igazat adott ifjabb Mikucskának, aki szemet lapátolt egyelőre, és a Jaguárt egyszer látta messziről. Kalapky bácsi ezt körülbelül tudta, de az ő hírei nem bírták el sem a reménytelenséget, sem a szomorúságot, mert Kalapky bácsi jó ember volt.

Ez akkor is kiderült, amikor az intőkonferenciák elviharzottak a serdülő ifjúság kék egén, ám a vihar után bizonyos hivatalos papírok kezdtek szállingózni, amely szerint ...“értesítjük a szülőket, miszerint fiuk mennyiségtanból és... tárgyakból... nem tett kellő előrehaladást...” stb., stb. Ilyenkor Kalapky bácsi egészen nagyvonalúnak mutatkozott, és az iskola pecsétjével ellátott levelet átadta a leskelődő nebulónak, ám minden alkalommal megfedtte az illetőt, és hozzátette, hogy ez az utolsó eset... Ugyancsak Kalapky bácsi volt az, aki napokig hordta magával egy-egy vidéki rokon elhunytát jelentő gyászjelentést, megtakarítva a Honvéd utcai családnak az utazást és a koszorút jelentő költségeket.

És ugyancsak Kalapky bácsi volt az, aki egy alkalommal megfogott az utcán, és nagyon komolyan a vállamra tette a kezét:

– Te, Pista, van neked valami jó tintaradirod? (Ez a kérdés 1916-ban hangzott el, amikor háború volt, és amikor a postások “rózsaszínű” lapokat és értesítéseket hordtak szét az országban, ámbár feketét is hordhattak volna, mert könny és fájdalom csordult le ezekről a rózsaszínű lapokról.)

– Van, Kalapky bácsi.

– Aztán hallgatni tudsz-e?

– Tudok, Kalapky bácsi.

– Hát akkor délután gyere el hozzánk, és hozd el a radírt, de senki ne tudjon róla.

És aznap délután egy vöröskeresztes értesítésről leradiroztam három szót, és írtam helyette kettőt. A három szó ez volt: “Hősi halált halt.” És a kettő: “Fogságba esett.” A dátum maradt.

– Mert, fiam, ha a Horváth néni megtudná, hogy a Laci gyerek... szóval özvegy is, szívbajos is... érted, ugye?

– Értem, Kalapky bácsi.

– Mással én ezt meg nem teszem, mert kibírja. De Horváth nénivel meg kell tenni, ugye? A radírt azért csak hagyd itt...

Így aztán Horváth néni még örült is, hogy fia már biztonságban van, és nem is tudta meg a valóságot, mert a háború végét nem érte meg. És

amikor vége lett a háborúnak, Kalapky bácsi visszaadta a rádiót.

– Tedd el, fiam, nincs már rá szükség.

Hát eltettem a rádiót, és valahogy megmaradt. Nem őriztem különösebben, nem használtam, megmaradt. Vannak tárgyak, amelyek ragaszkodnak az emberhez, és ez a rádió ilyen volt.

És most eltűnt.

Kell a rádió Kalapky bácsinak, mert valahonnét valami rossz hírt akar kiradírozni, talán csak egy szót, talán még mielőtt megírnák, talán a “háború” szó helyett ezt a szót akarja írni: “Béke”. Kalapky bácsi mást nem írhat, és nem is ír.

A rádiót tehát nem is keresem.

SINYI

Amikor én megismertem, már öregember volt. De csak korára. Kedve fiatal maradt, és halkán füttyörészett, akár az órák javításával bíbelődött, akár a kályhákat foltozta, ha kiesett belőlük a sáрозás. Ő volt az a bizonyos “rossz” a családban, és nagyapám – akinek testvére volt – nagyokat sóhajtott úgy tavasz tájon, amikor Sinyi vidám kék szemével a felhőket nézte, melyek idegen országokból jöttek.

– Sinyi, Sinyi, sose nő be a fejed lágya...

– Nem bánt az, testvér, senkit – felelte Sinyi –, ha én már csak ilyen vagyok. – És ilyenkor éjjel is felkelt néha, hogy a holdat is megnézzze, mellyel mint a széllel és a felhőkkel – szinte atyafiságot tartott.

Sinyi csavargó volt. Az utak szerelmese, a távoli horizontok reménytelen imádója. Jogásznak indult, de egyszer csak megszállta a kóborlás szelleme, és hazatalpalt az akadémiáról – egy nap és egy éjjel egyhuzamban –, holott vasúton is jöhetett volna. Ettől kezdve Sinyi, a családra nézve, elveszett. Ha jött a tavasz, különös, idegen fények gyúltak ki szemében, és hallottuk, hogy éjjel óvatosan nyílik az ajtó, be is zárul, mert Sinyi már nem bírta ki a négy fal között.

– Fulladok a szobában... – mentegetőzött, pedig sohasem köhögött.

Később néha eltűnt estefelé, és csak a hajnal vetette haza. Ilyenkor már sűrűn érkeztek a csomagok a rokonságtól Sinyi számára, megpakolva “alig használt” fehérneműkkel, ruhákkal, lábbelivel. Készült Sinyi stafírungja...

Nagyapám a fejét csóválta:

– Ennek a Sinyinek van legjobb dolga a világon! Mi gondja van ennek?...

Nemsokára kizöldellt az erdő. Visszhangja volt már a madárfüttynek, és Sinyi bátyánk botot faragott a kőpadon, hova odatűzött a nap, és megcsillant az öreg legényősz bajuszán.

– Mikor megy, Jancsi? – kérdezte nagyapám, ki csak komoly esetekben szólította így a régi nevén, melyet már csak az öregek tudtak.

– Nem tudom még – esett zavarba Sinyi –, üzenetet várok... – és nem nézett fel a világot sem, pedig mindenki tudta már, hogy valamelyik éjjel csöndesen kisurran, titokzatos jeleket rak a küszöbre, és búcsúzás nélkül köddé válik...

De azt is tudta mindenki, hogy ha jön az ősz, úgy András-nap táján, egyszer csak megzörren az ablak, és Sinyi betoppan, rongyosan, éhesen, de vidáman, és kék szeme betölti nevetéssel az egész szobát.

Néha már a hó szállongott, és Sinyi még mindig nem jött meg. Ilyenkor nagyapámmal elmentünk túl az erdőn, és elnéztünk messze, messze a tar mezők között futó nyárfás úton, hogy nem jön-e Sinyi.

– Még valami baja esett... – aggódott nagyapám, de Sinyit nem kellett féltetni, mert mire hazaértünk, már ott ült a kerek asztalnál, és nagy nevetés volt körülötte.

Beszélt minden elfogadható nyelven, és amikor karácsonyi vakációra hazakerültem, öt perc alatt elkészítette német házi feladatomat, amelyre azt mondta: – Semmi az, öcsém, csak nekem szólj... – s amelyre Antóni tanár úr akkora szekundát adott, mint egy kútágas. Ebből látszik, hogy miféle alakok tanítják nálunk a német nyelvet, mert Sinyi bátyám tökéletes németségében egy pillanatig sem kételkedhettem.

Egyik ősszel vásárra mentem nagyapámmal. Hideg hajnalon indultunk, amikor még szikrázva égtek a csillagok, és a hold sarlója álmosárgán hullt az erdők ölébe, és késő délután kocogtunk hazafelé, amikor már a vetésekről a síkvizekre húztak a vadludak, és a varjak károგva gyülekeztek éjszakára a nyárfákon.

Ballagtak a lovacsák, és én odasimultam öregapámhoz, mint a hajtás a vén fához. Talán arra gondoltam, hogy évek múlva hozzám simul majd így valaki, aztán meg őhózzá, de el nem fogyunk soha-soha az őszi utakról... – talán arra, hogy nekem adja nagyapám karja melegét, mellyel átkarolva tartott, hogy tovább adhassam annak, aki utánam jön... – amikor megszólalt:

– Te, nézd csak! Nem a Sinyi megy ott? Biztasd egy kicsit a lovakat!

Hamarosan elértük a két vándort. Bizony az egyik Sinyi volt.

– Isten hozott, öcsém – mondta nagyapám Sinyinek –, hazafelé jössz?
Sinyi zavarban volt.

– Haza... hogye... de itt van a barátom Krakkóból... nem hagyhatom... – és nagyapám, miután megölelte Sinyit, kezét adott a lengyelnek, és a kocsira mutatott.

– Üljetek fel! Jut még hely a barátodnak is... Sinyi recsegve magyarázott valamit a lengyelnek, aki vidám kis szalmakalapban pompázott, fittyet hányva a divatnak, novembernek, és én szájtátva hallgattam az idegen szavak áradatát, ismét elítélve német tanáromat, aki szekundát mert adni Sinyi bátyám dolgozatára, aki ilyen folyékonyan beszél – lengyelül. Mi ehhez a rongyos német?...

A lengyel azonban csak fejét hajtogatta, melyből kiértzett, hogy a kocsi intézményét nem tartja az ő szabad pályájával összeegyeztethetőnek.

Sinyi zavartan mondta:

– Nem akar kocsira ülni...

Nagyapám felmért:

– Hagyd a pokolba a nyavalyás polyákját...

Sinyi újból kapacitálta a lengyelt, és úgy éreztem, mélyen szégyellte, hogy velünk összeakadt. Ilyen rokonság! Kocsijuk, lovuk van, meleg szoba otthon... talán még a ház is az övék... – gondolhatta a lengyel – és Sinyi széttárta karjait, hogy sajnálja, de ő erről nem tehet.

A lengyel mosolygott, és nagy grandezzaival melyből nem hiányzott bizonyos gúnyos felsőbbbség – megemelte szalmakalapját, és elfordult egy gyalogútra, mely a szántások közt pántlikázott végig.

Sinyi megdöbbsent.

– Csak menjetek, bátyám... nem hagyhatom... Krakkótól jöttünk együtt... majd elérlek benneteket... – és utánatalpalt a lengyelnek, ki meg-megállt a gyalogúton, és fonnyadt virágot dugott a kalapja mellé, mintha az fontos lenne, pedig csak Sinyit várta, akiről tudta, hogy nem hagyja cserben.

Nagyapám megrántotta a gyeplőt:

– Gyű, Bogár... ha kedvesebb neki a lengyel... – és elnézett messze a ködjárta úton, melyen őszi álmosággal zörögtek a vásáros szekerek.

Mire hazaértünk, Sinyi már ott vidámkodott a nagy asztalnál, és éppen azon derült a család, hogy Sinyinek ministrálni kellett némely lengyel klastromokban, hogy enni kapjon. Már fél órája otthon volt, de ezen nem is csodálkoztunk, mert Sinyi ismerte az összes gyalogutakat... Rómától – Lembergig...

– Nem hagyhattam a kamerádot – mentegette magát... – Útba kellett

még igazítani..

Mi összenéztünk és mosolyogtunk, de Sinyi ezzel nem törődött...

Amikor karácsonykor hazakerültem, már az összes órák pontosan jártak, a kályhák vígan égtek, mert Sinyi rendbe tette őket.

És hajnalban ő rakta meg a tüzeket, mert aludni nem tudott sokat. Néha felébredtem, amint végigcsoszogott a szobákon, leguggolt a kályha elé, és hosszan nézte a lángra lobbantott tüzet, mely vörös világot dobott Sinyi arcára. Szemei ilyenkor merengők lettek, és dúdolni kezdett valami öreg pásztordalt...

... a nyáron

Csősz leszek én a nyáron...

Kedves, öreg hangja vágyódón, álmodó melegséggel zengett, és benne volt a nyár napsugara, távoli utak aranyos pora, a hegyek messze kékje, lekaszált rétek édes, szomorú illata és hús patakok csobogása, melyek felett szitakötők táncoltak, és hajló бүrűk vittek keresztül...

Ilyenkor jó lett volna odamenni és megölelni öreg bátyámat, akit nagyon szerettem, mert egy vér voltunk mi a nyár, a felhők, a szél s az őszi másnapok szerelmében...

De múlt a tél is. A hosszú jégcsapok letöredeztek az eresz alól, puha, lucskos lett a hó, és a patakok sárga ágya felzavarodott, mintha rosszul lett volna a teméntelen hólétől.

Aztán jöttek a böjti szelek, szomorúan dúdoltak a kéményben, és kísértetiesen zörgettek meg valamely nyitva hagyott padlásablakot, melyet nappal soha nem lehetett hallani.

Mikor húsvétra hazakerültem, Sinyi bátyánk már készülődött.

Korán jött a tavasz. A som már rég elvirágzott, és a mogyoróbokrokon úgy döngtek a méhek, mintha vasárnap lett volna.

Sinyi ült a köpadon, faragta a vándorbotot, és ha fecskék suhantak el felette, utánuk nézett, s szólt, mint régi ismerősöknek:

– No, madárcák, megjöttek?

Nagyapám nyugalmasan pipálva nézte Sinyi faragcsálását.

– Mikor mégy, Jancsi? – kérdezte komolyan, régi nevén szólítva, mely furcsa volt nekünk és idegen, és Sinyi is meghökkent ilyenkor...

– Nem tudom még... üzenetet várok... – és nézte a felhők járását, melyek ezen a tavaszon nem hozták a hírt, hogy hova is kellene menni az öreg vándornak.

Sinyi csak faragta a botot nap nap után a napsütésben; már régen

elkészült vele, ki is cifrázta titkos jelekkel, mint öreg pásztorok, kik sok éjszakába beleselkedtek – de az üzenet egyre késett.

És egy fáradt délután, amikor a vadkörtefa fehérbe öltözött, és a réten már kislibák jártak, mint sárga virágok, Sinyi bátyánk megfeszítette térdén reszkető kezével a szép botot, mely sóhajtva hajlott, és jajdulva elpattant.

Aztán egymásra néztek szomorú csendben nagyapámmal, ahogy csak az öregemberek tudnak nézni, és Sinyi sápadtan felkelt:

– ... nem ... nem várom már az üzenetet mondta, és befordult az ajtón, amely mögött sötétség volt, mert elment már a nap.

És elaludt azon az éjjelen – örökre.

De azért – így ősszel –, amikor öregesen sírdogál a szél a nyár után, vándor baktat az úton, akit nem szabad elérnem soha: tudom, Ő jár előttem...

Sárga tölgylevél van a kalapja mellett, és én lassan ballagok utána.

VALÓDI

Azzal kell kezdenem, hogy nálunk minden “valódi” volt, a szó idézőjelbe tett, magasrendű, egyszóval valódi értelmében. Nekem valódi “tiroli” zergebőr nadrágomnak kellett volna lenni (ami szülői fogalmak szerint “örökös”), és valódi “kordován” csizmámnak, de hát nem futotta ezekre a dolgokra, így nadrágom ceig volt (ma sem tudom, mi ez), és csizmámat Potyondi bácsi csinálta, akinek ókulája szurkos fonállal volt fülére akasztva. De azért valódi Potyondi-féle csizmák voltak.

A valódiság kultuszának zászlóvivője nagyanyám volt. Szerinte a házba bejönni másnak, mint valódinak nem lett volna szabad. Lám, az ő stafírungja ma is olyan, “mint a vas”, mert valódi szepességi vászon s az apja – aki akkor még nem tudhatta, hogy az én dédapám lesz, akinek alávalóan, ámbár nagy szeretettel bolygatom síri nyugalma – nem húzott a lábára mást, mint valódi orosz “bagaria” csizmát amelyhez valódi lengyel nadrág dukált. Ezt azonnal be is bizonyította, behozván dédapám fényképét, amint karba tett kézzel, az említett csizmában és nadrágban, irtózatos szakállal, ujnyi vastag nyírfá korlátnak támaszkodva nézett szembe a hitvány utódokkal és a mulandósággal.

És a kutyánk is valódi bernáthegyi lett volna, ha... szóval a derék Bodrinak csak a papája volt bernáthegyi. Egyébként vékonyka volt, ámbár

magas, és az emberek tanácstalanul néztek az agárforma kutyára, melynek olyan hangja volt, mint egy ökörnek.

– Csak azt mondd meg nekem, te Bodri – állt vele néha szóba Görbic Pista bácsi –, hogy honnan a fenéből szorult beléd ez a marha nagy hang?

Bodri a farkát csóválta, de nem tudott vagy nem akart felvilágosítást adni. Lehet, azt hitte, ő valódi bernáthegyi, mert nemigen nézett tükörbe, csak egyszer... s ebből valódi nagy disznóság lett.

Nagytakarítás volt! Bodri nem tudhatta, hogy a nagytakarítás már a csillagjósok szerint is árvizet és egyéb nagy bajokat jelent, így nyugodtan heverészett a tavaszi napon, majd átfordulván a másik oldalára, először megrettent, majd szőre borzolódni kezdett. A fal mellől ugyanis – nagyanyám másfél méteres “valódi” velencei tükreből – egy lompos, de nagyon izgatott idegen eb vicsorgott Bodrira, sőt közeledett a támadás minden jelével.

Bodri – egy életem, egy halálom! – üvöltéssel ugrott az idegennek, s a valódi velencei tükör abban a pillanatban valódi, néhai velencei tükör lett. Bodri a nagy csetepatéből megérezte, hogy szörnyű hiba történt, és sokáig foglalkozott az elbujdosás gondolatával, de mivel mi, gyerekek, továbbra is szeretettel vettük körül, úgy határozott, hogy inkább marad.

Ámbár – tavasz lévén – egy darabig nélkülöznie kellett társaságunkat, mert tavaszi betegségeinket bonyolítottuk le. Ez egy darabig igen kellemes állapot volt, sőt házunknak bizonyos előkelő szint is adott a ragályt jelentő piros cédula, melyet személyesen és hálóingben néztem meg a kapun... Később azonban, amikor húgaim már javában kertészkedtek – komolyra fordult a dolog, mert unatkoztam, és a láz mindjobban elő kezdett venni. Hetekig!

– Mi lesz veled, te gyerek? – kérdezte apám aggódva, ámbár ő nemigen ijedt meg a tényektől, de választ nem adhattam, mert a jövő lázas titok volt. Az azonban kétségtelen, hogy a betegség valódi volt, míg a doktor nem volt az a régi, valódi doktor...

Ezt nagyanyám állapította meg, s amikor apám elment hazulról, hosszas sűgás-bűgás után estefelé beállított homályos betegszobámba “a” Piti.

Piti – neve dacára – komoly öregember volt, sőt tudós. Afféle vajákos ember, akit marhához is hívtak, ha nem tudott megborjázni, meg gyerekekhez is, ha élete gyertyácskáját nagyon libegtetni kezdte a túlvilági szél.

Szóval, Piti homlokomra tette kezét – jó hideg keze volt, kellemes pipaszagú –, hogy majdnem elaludtam tőle, és nézett, csak egyre nézett. Ettől a nézéstől megbizsergett még a sarkam is. Aztán rám olvasott, meghintvén faszénparázson szűrt vízzel... s ez mélyen titokzatos volt. A

homályos szoba, a sístergő, felhőző víz, a monoton ráolvasás s az öregember egész szobát betöltő, nyugodt egyénisége.

Azután valami fűtőrmelékét szórt a forró vízbe.

– Ha leült a fű, cukros pálinkában igya a gyerek, mert így keserű. Három-négyszerre igya meg.

Azzal még egyszer megsimogatott s elment, de valami csodálatos álmos nyugalom maradt utána. Nagyanyám leszűrte a teát egy üvegkancsóba, odakészítette a cukrot, pálinkát, hogy majd ha lehül, bejön, és megcsinálja az orvosságot, és beosztja a négy adagot. De ezt én már nem vártam meg. Valami ellenállhatatlanul vonzott a valódi orvosság megkóstolására. Fele tea, fele cukor, fele pálinka. Akkor ittam először pálinkát, ami nem lehet rossz, mert Görbic Pista bácsi is szereti. Szépen megittam az egészet egyszerre.

Remek volt!

Azt a kesernyész, mégis édes, cukros mámort én soha el nem feledem, mert – legyünk őszinték – fél óra múlva olyan valódi részeg voltam, “mint a piny”, és további fél óra múlva úgy kiyert a víz, hogy a matracot is cserélni kellett. Állítólag közben daloltam, mégpedig valódi kanászdalokat... de harmadnap felkeltem, mintha beteg soha nem lettem volna.

Nem kétséges tehát, hogy Piti valódi doktor volt! Azóta már rég halott nagyanyám is, Piti is. Nyugosznak szépen, ahogy valódi halottakhoz illik, mert – sajnos – a földi életnek ez a befejezése is tökéletesen – valódi.

A KÖSZÖRÚS

Az iskolában a hátam mögött ült, és ha felelni szólították, szinte fájdalmat éreztem a lábamban, mert ilyenkor először a pad reccsent meg, aztán valami nehéz tárgy vonszolódása hallatszott, amely egy koppanással helyreállt, és Tóth Sándor nehéz zökkenővel elindult felelni a katedra elé.

Tóth Sándornak múltába volt, az ötven év előtti kor és a szegénység merev falába, amelyről sose került le a cipő, térdben nem hajlott, és minden lépésnél egész testével kellett előredobnia.

Nem is tudom, miért nem ültették az első padba, és miért kellett neki is kívánszorogni a katedra elé felelni, hiszen a tanárok arcán is látszott a szájalom, amíg a fiú kiérkezett. De mégsem változtatott ezen senki, mert

ez volt a rend, s úgy látszik, nem lehettek tekintettel Tóth Sanyi rendhagyó falábara.

És azt sem tudom, a konferenciákon történt-e valami a nyomorék gyerek érdekében, mert egyébként a felelés és feladatok körül semmi enyhítést, semmi megkülönböztetett bánásmódot észrevenni nem lehetett.

Azaz: mégis! A legkegyetlenebb, legmerevebb tanárunknál, Bendeynél történt valami, de ez is lehetett véletlen, ámbár egy matematikatanárnál nincsenek véletlenek. Tóth Sanyi nem állt valami jól ebből a nevezetes tárgyból, és vizsga előtt Bendey "utoljára" kihívta felelni, hogy javítson. Sanyi felírta a táblára az egyenletet, és amíg az a szörnyű faláb ide-oda kopogott és nyekergett a dobogón, olyan sóhajtó csend volt a teremben, mintha az egész osztály fuldoklott volna.

És a feladat nem sikerült! Janda, az osztályelső lehajtotta a fejét, és senki sem nézett a táblára többé. Vége! – gondoltuk. – Sanyi megbukott.

Keserű arca ott vonaglott előttünk, zsebkendőjével megtörölte verejtékes homlokát, szeme ott vergődött az x-ek és y-ok között; Bendey az osztálykönyvet forgatta, s a lapok suhogása úgy hallatszott, mint a kaszasuhintás.

Bendey krákogott.

– Na látja, Tóth – vetett egy pillantást a táblára –, na látja – és újra krákogott –, nem ördögösség ez... Törölje le. Sajnáltam volna, ha meg kell buktatnom.

Sanyi helyére vonszolódott, s az osztály úgy érezte magát, mintha ötperces fuldoklás után most kapott volna először lélegzetet.

– Nem vette észre! – üvöltött Hartung Feri. Micsoda szerencséje van ennek a Köszörűsnek! Tiszta marhaság, amit felírtál, Köszörűs...

Igen, ezt is be kell vallanom, Tóth Sanyinak éppen Hartung adta ezt a nevet, mert a sánta fiú olyanformán rakta falábat járás közben, mint amikor az utcai köszörűs egyszerű masinája pedálját tapossa.

Ez a Hartung – egyébként – vörös volt és szeplős, de csak magunk között hívtuk Pulykatojásnak, amely – tudvalevőleg – szintén bővelkedik szeplőkben –, mert nemcsak jó tanuló volt, de jeles verekedő is. Komisz és kemény, ravasz és kegyetlen.

– Mozogj, Köszörűs – mondta Sanyinak órák után, mert egymás mellett lakott a két fiú –, mozogj, mert itt hagylak.

A furcsa csak az volt, hogy azért sohasem hagyta ott, mindig együtt mentek haza, miközben Hartung körülcikázta sánta barátját, szidta, hogy nem siet, sapkáját dühösen toltá tarkójára, s ilyenkor vörös haja világítani kezdett, mint a muskátli.

– Mit gorombáskodsz vele? – hördült fel egyszer Horváth Laci. – Hagyd ott, ha nem tudsz lassan menni, hazatalál maga is.

– Hülye vagy! Tudod, hogy mellettünk lakik.

– Na és?

Hartung az ilyen rövid kérdéseket szükséztlenül szokta elintézni.

– Megrúgjalak?

Horváth Laci valószínűleg nem akarta, hogy megrúgják, ezért gyorsan elsietett, magával víve emberszeretetét és felháborodását, míg a Pulykatozás nem tágitott barátjától, s vagy szidta hazáig, vagy a sapkájával hadonászott, miközben a Pitagorasz-tételt magyarázta. Ez persze hangosan történt; meg-megálltak, és újra kezdték.

– Na, szervusz – intett a vörös fiú Tóthék kapujában –, csak azt tudnám, mi van a te fejedben agyvelő helyett!

Mindez azonban olyan régen történt, hogy alig találtam vissza az időnek abba a messzeségébe a múlt héten, amikor ismét öreg városunkban jártam. Nem is jártam, csak úgy ténferegtem, mintha elmúlt időket és talán magamat kerestem volna.

Itt volt a sörgyár – gondoltam –, most talán más? A kapu előtt két zsák volt egymásnak támasztva, szép új zsákok. A kapu félig nyitva, valószínűleg, hogy szemmel tarthassák a zsákokat. Szemlélődésem gyanús lehetett, mert hamarosan megjelent egy ember, s a zsákok mellé állt, jelezve a tulajdonjogot. Nézem az embert, s ő néz engem. Először mérgesen, aztán kutatva, aztán bizonytalanul.

– Szervusz, Pulykatozás! – mondom, s arra gondoltam, csak nem vág nyakon, hiszen-nem vörös már a feje, hanem tisztos molnárszürke.

Elmosolyodik, és szemében az előbbi ellenséges fény olyan lett, mint a bársony.

– Kanyaró! – ordította, és olyant csapott a vállamra, majd lerogytam. – Kanyaró!... (ez volt az én nevem az osztályban.) De csúnyán megöregedtél! és ölelgetjük egymást, és összevissza emlegetjük a múltat az évtizedek tördelt messzeségében.

– Te Feri – mondom –, mi lett Tóth Sanyival?

– A sógorom...

– Nahát... – és egy kis csend ereszkedik közénk, amíg a falábú emlék kínlódva döcög a katedra elé – nahát...

– Gyújts rá! – ez már a régi, komiszkodó hang volt. – Úgy volt, tudod, hogy az a mulya Lili – emlékszel a húgomra – egyszer csak elkezd sóhajtozni, hogy így meg úgy meg meg egymás, végén kiböki, hogy ő meg a

Sanyi... De Sanyi nem mer szólani. A guta kerülgette a családot, de aztán én a sarkamra álltam... szóval nagyon rendes házasság lett belőle. Te, olyan múltába van, hogy center lehetne a Fradiban... különben várj egy kicsit.

Aztán másról beszélünk, s rövidesen egy autó fordult a járda mellé. Azt hittem, a szemem káprázik. A kormánynál olyan kiköpött valódi Pulykatojás ült, hogy elakadt bennem a szó, és mellette egy hasas egyén, aki már kászálódik is ki.

– Megismered? – ordít Feri. – Megismered? – És ölelgetjük egymást Köszörüssel, a rettentő vörös és szeplős fiú pedig összecsapja a bokáját, és keményen kezet fogunk.

– Hát ezt aztán nem tagadhatod le – mondom Ferinek, és mutatok a fiúra...

Egymásra néznek, és úgy nevetnek... és Tóth Sanyi pocakja reng.

Feri bedobálja a zsákokat, amíg a Köszörűstől és a fiútól elbúcsúszom.

– Hát szervusz! – ölel meg Pulykatojás is. – Tudod, min nevtünk?

– Nem én.

– Hát ez a fiú nem az én fiam, hanem a Sanyié! Na? – Csak nézek rá, mint akit fejbe ütöttek.

– Ugye, igazam volt, hogy kitartottam a Köszörűs mellett?

Alig tudok szólni, csak nézem ennek a megőszült hajdani komisz kölyöknek párás, meleg szemét.

– Mert – súgja – a falábat mégsem öröklí az ember, és nekem, sajnos, nincs gyerekem.

Nézek az autó után, s arra a régi osztályra gondolok, amelyben mindenki sajnálta Tóth Sanyit, csak Hartung Feri nem. Mi sajnáltuk és elfeledtük, ő kitartott és cselekedett.

A mérleg egyik serpenyőjében mi vagyunk, az egész osztály, a másikban egyedül ő, és mi bizony kegyes sajnálatunkkal súlytalanul fent vagyunk a levegőben.

APÁM

Úgy emlékszem, mintha késő május lett volna, mert kertünkben régen elvirágzottak már az almafák, és a szomszéd háza tetején a kis gólyák

nyaka állt ki a fészekből, amikor valaki felkapott a földről, mert a vályúnál tülekedő jószág megvadult, és dübörögve rohant az istálló felé.

Azt, hogy május volt, és hogy azért lehetett május, mert elvirágoztak az almafák, és fiagólyák voltak a fészekben, csak úgy visszagondolva mondom, mert akkor nem tudtam még, mi a május, mi a fészek, gólya, vályú, jószág, csak azt tudtam, hogy az a nagy bajuszú ember, az az erő, oltalom, jószág, aki felemelt, az az Apám!

Három-négy éves lehettem akkor; nevetve néztem az istálló előtt torlódó állatokat, nevetve, a magasból, mert félkarján tartott az Erő és a Törvény. Mi bajom eshetett volna?

Bal karján tartott – csak úgy melleleg, később se csinált nagy parádét belőlünk –, és jobb kezéből az ostorral keményen odavágott, ha valamelyik csikó a másik hátán akart előbb a jászol elé érni.

Nagyon tetszett nekem, ahogy az ostor megvonaglott a levegőben, s a kigyózás a sudaránál mintha egyszerre erőszakosan megszakadt volna, hangos csattanással valamelyik állat bőrén.

– Én is! – mondtam. – Én is!

Apám szó nélkül letett a földre, és kezembe adta az ostort.

– Na, gyerek!

(Ó, hányszor mondta ezt később; örömök és szorongások idején! Lesújtva és felemelve, vigasztalva és megróva. Betegségben és könnyelműségben, örömben és elesettségben, kérdezve és parancsolva, dicsérve és korholva. A hangsúlynak ezer árnyalatával, a hangulatnak derűs simogatásával vagy komor feddésével: – Na, gyerek!)

– De, Árpád!

Ekkor megint felnyílt a szemem, és a kibontakozó értelem eddig homályosan pergő filmjén egyszerre megláttam a nagyanyám. Tudtam eddig is, hogy van, éreztem, láttam is, de most megláttam. Szeme rettegő és büszke volt egyszerre, tagadó és engedő; visszahúzott és küldött, mert szerette volna látni, mit csinál a kisgyerek a nagy ostorral; mit csinál, hogy mer az ő fiának fia.

– De, fiam!

Apám azonban csak nevetett.

– Hagyja, édesanyám, a lovaknak több eszük van.

Több is volt.

Igaz, én is csínján bántam az ostorral, mert akkor egyszerre tele lett a szívem a csikók szeretetével: amikor szabad lett volna megütni őket. A föld porzott a fiatal izmok dobogása alatt, a combokon és inakon játékosan csillogott a tavaszi szőr, a szemekben talán ugyanaz volt, mint az

enyémbe: ébredő, ámuló, felelőtlen szeretete a tavasznak és felismerése az életnek.

Több eszük volt a lovaknak, szépen kikerültek, én pedig – kicsi ember – ott álltam közöttük, és nem tudtam mit kezdeni az ostorral.

Azóta se bántottam tudatosan állatot, hogy rászabadítottak; sokszor eszembe jutott, és hallom ma is apám hangját:

– Hagyja, édesanyám, a lovaknak több eszük van!

Aztán múltak az idők. A tavaszok elfordultak múltó naptárlapokon, de vissza is jöttek, mint a szerelem, és tudtam már, mi a fészek, a vályú, a jószág. Tudtam sok minden egyebet is, amikor Görbic Pista bácsival lucernát kaszáltunk a réten. Nem egészen a réten, inkább a szántók aljában, de ez most már egészen mindegy.

Görbic Pista bácsi kaszált, én pedig néztem a dőlő rendeket, és belélegzettem a füvek nyers, édes, halódó illatát. Fürödtem a tavaszban, ösztönös zsengeségemben és gondolataimban, melyek éppen olyan fiatalok és édesek voltak, mint a füvek csorduló, zöld vére.

A kocsi – kicsit megsüppedve a frissen kaszált tarlón – ott állt mellettem, én pedig hallgattam a lovakat, amint rágták a fűvet meg a kaszát, ami úgy hallatszott, mintha valaki ezer s-et mondott volna egyfolytában; amikor eszembe jutott, hogy tulajdonképpen lovagolhatnék is. Itt van ez a két ló, az Elemér meg a Fergeteg, valamelyiken lovagolok egy kicsit. Utána visszamennek a saroglyához, és tovább rágják a lucernát.

Pista bácsi közben kaszált.

Egy lépés, egy suhintás.

– Sss – sss – sss.

Komoly munka ez, tudtam, és gondolkodtam, szólhatok-e. Ha megállna – az más. Ha elővenné a tokmányt és a kaszakövet, az is más. De így, csak lép, csak suhint, dől a rend; egy-egy lepke ijedten libbent fel, amikor kidőlt alóla a virág; nő a sor, a nagy csizmák önmagukba lépnek, mint a törvény: nem mertem szólni.

Világosan tudtam, hogy vannak dolgok, amelyeket megállítani, és vannak dolgok, amelyeket siettetni nem lehet.

Vártam.

Néha a kasza sorvetésére néztem, néha az égre, mely abban az időben sokkal magasabban volt, és a felhők olyan vidám komolysággal jártak-keltek, mint kitanult postások az emberek között, akiknek eljegyzési és halálhíreket egyforma közvetlenséggel kézbesítenek; amikor Pista bácsi végre, de minden harag nélkül azt mondta:

– A radai rosseb egyen meg!

– Mi baj van?

Nem is válaszolt. Otthagyta a megkezdett rendet, és kaszáját fél kézzel tartva ballagott mellém.

– Megette a fene már a vaddisznót is! Már úgy értem, a vaddisznós cégérű kaszát – mondta magyarázóan, ami helyénvaló volt, mert hétéves létemre nem lehettem tisztában a kaszamárkák tulajdonságaival. Ebben az esetben a “vaddisznó” védjegyű kaszát hamarabb kellett kalapálni a kelletténél, és ez keltett Görbic Pista bácsiban méltó haragot.

Leült mellém, és elkezdett kalapálni.

Én csak néztem, és arra gondoltam, hogy melyik lóra kéredzkedjem fel. Az Elemér egy kicsit bogaras volt, és a Fergeteg néha – de nagyon ritkán – egyszerűen nekiment a nagyvilágnak. Hogy miért, ezt most már nehéz lenne megtudni, de előfordult, hogy Göllében kezdett boronálni, és Uzdón fogták meg, ami elég szép teljesítmény, tekintve, hogy közben nyolc kilométer nádas, rét, legelő, szőlő, és a jó isten tudja, még mi volt.

Néztem a lovakat, és úgy gondoltam, mégis lovagolni fogok.

– Pista bácsi!

– No!

– Nem ülhetnék fel a Fergetegre?

Verte tovább a vasat. Azóta sokat gondolkodtam azon, hogy ez a kemény csattogás miért nem bántotta a mezők csendjét. Mert nem bántotta. Igaz, hogy csattant, de abban a pillanatban eloszlott, mint a kiáltás, és kemény darabkái permetezve hulltak szét a tájon.

– Csak itt a kocsi körül – esengtem.

Az öreg Görbic megtapogatta a kasza életét, pendített egyet rajta, és láthatólag nem törődött az én szívbeli óhajtasommal. Helyreigazgatta a kaszát, végignézett a hajlason, mintha célozna, aztán pipára gyújtott.

– Van két szivarom is, Pista bácsi...

– Lopta?

Kicsit elpirultam erre a tapintatlanságra, de mivel a szóban nem volt semmi megrovás, bevallottam, hogy:

– Még búcsúkor.

– Ahá! – bólintott; szinte helyeselve, mintha az lenne a világ rendje, hogy búcsúkor szivart lop az ember.

– Hát én nem bánom – állt fel –, de ha leeszi a fene: engem ne okoljon...

Fergeteg gyanútlanul rágt a lucernát, és kelletlenül nézett hátra, amikor az öreg feltett a hátára, s mikor a zablát is a szájába nyomta, Fergeteg

indulatosan dobbantott.

– Csak lépésben, itt a kocsi körül, hallja! De ne úgy üljön, mint a macska a köcsögszárítón.

A ló elindult, s én azt gondoltam, hogy alulról nem is látszott, milyen fene magas ez a Fergeteg. Elláttam egészen a malomig, aztán fordultunk, akkor meg három falu tornya is felállt a párás messzeségben.

Megveregettem a ló nyakát.

– Fergeteg – biztattam –, Fergeteg – hogy lépjen egy kicsit gyorsabban, mert ez mégse lovaglás.

A ló csendesen ügetni kezdett, mintha most már ő is kedvét lelné régi mesterségében – hiszen huszárló volt valamikor –, én pedig, amikor megtaláltam a ritmus és az enyhe sebesség összhangját, mérhetetlen gyönyörűséggel “szeltem” a levegőt.

– Csak lassan, lassan – aggódott pártfogóm, de nem hallgattunk már rá sem én, sem a ló. Főleg a ló. – Fogja, fogja a száját, a Ponciusát!!... Reszelje a száját – ordította –, reszeljeeee...

Reszelhettem! Kitanult öreg csont volt a derék Fergeteg, fogára kapta a zablát, nyerített egyet vidám gyönyörűséggel, mintha trombita zendült volna gyülekezőre, aztán olyan vágtaiba csapott, hogy egy szót se szólhattam a gyorsaság ellen.

Irány: hazafelé!

Leugrani most már nem mertem. Ráhasaltam a ló nyakára, s csak ijedt ködön át láttam a felém rohanó falut, az egymásnak eső házakat, szétrebbenő libasereget, a meghökkent embereket, akik riadtan néztek az utánunk gomolygó porfelhőbe, mintha tűzvész hírért hoztuk volna.

Fergeteg ívben kanyarodott a kapunk elé, én pedig arra gondoltam: otthon van-e az apám! Ma sem tudom, hogy az öreg huszárló látta-e, hogy a kapu zárva van, vagy parádés megállást akart produkálni, mert a kapu előtt megtorpant, mint a cövek.

Én pedig – akár a hulló csillag – át a ló fején, át a kapun, és nagy puffanással hasra, mint a béka, egyenesen apám lába elé. Indult valahova éppen.

Nem éreztem semmi fájdalmat, csak rettenetesen ijedt voltam, s a kapuban a ló nyihogott.

– Megjöttél, kisfiam? – mondta apám csekély érdeklődéssel. – Majd nyisd ki a kaput, ha “kiheverted magad”. A ló is be akar jönni...

Hát ilyen ember volt az apám. Nem csinált parádét senkiből és semmiből, sem önmagából, sem másból, legkevésbé gyermekeiből, s még

ezek között is legkevésbé belőlem. Sokáig azt hittem, talán nem is szeret engem; soha meg nem csókolt, csak nagyon későn, akkor már erre kevés időnk volt. De akkor ott a földön elnyúlva arra gondoltam, hogy ha agyonütöttem volna magam, talán szigorúan elhidegült volna a szeme, és elment volna az asztaloshoz.

– Majszter uram, csináljon ennek a bitang kölyöknek egy jóra való koporsót. Hát nem kitörte a nyakát? Ezen azután elsírtam magam. Ilyen szívtelen apa!

Szinte láttam a gyászmenetet, ahol engem vittek Berta Jancsi magasra tartotta a fekete keresztet –, és zokogva nyitottam ki a kaput Fergeteg előtt, aki nem volt tekintettel gyermeki bánatomra, és kapálva követelte a bebocsátást.

Akkor este messziről láttam, hogy apám hosszabban beszélgetett az öreg Görbiccél, aki széttárta a karját, jelezve, hogy idegen erők működtek a dologban, de nekem nem szólt egy szót sem, csak rám nézett, amikor úgy mentem a vacsorához, mintha minden csontom srófra járt volna.

De azért másnap már újra a réten voltunk Görbic Pista bácsival. Most már igazi réten, nem holmi vetett csalamádén. Én kék-zöldre ütött tagjaimat gyógyítottam a napon, az öreg pedig megint kaszált a sásos, virágos mezőben. A lovak a saroglyánál, mint tegnap, de már eszembe se jutott a lovaglás. Elég volt. Nem is tudtam elképzelni, hogy én valaha lovagolni akartam.

A nagy rétség fölött melegen reszketett a levegő, a sás és a réti virágok szaga fullasztóan édes volt, a patak apró loccsanásai elhordták a tegnapi bánatot, s a rétiheják úgy hintáztak a nádas felett, mint a súlytalan remény, amikor az öreg is lassú ballagással odatelepedett mellém. Így szólt:

– Hát én rólam is levették a körösztvizet, csak éppen hogy meg nem béráltak. Hun az a két szivar?

Így növegettem látszólag a falu és mezők puha ágyában, valóságban pedig az apai akarat sziklás zátonyai és a szabad lehetőségek virágos mezői között. Néha – most már a kegyelet és a végtelenségbe hulló szeretet szavával mondom – majdnem gyűlöltem az apámat.

Egyszerűen azt mondta, hogy: nem, és akkor kénköves földindulás jöhetett vagy körvadászat: a nem: nem” maradt mindörökké. És akkor sírhatott az anyám, duzzoghatott a nagyanyám, átjöhetett nagyanyai nagybátyám, az öreg pap: nem változott semmi. Kínlódunk – és látszólag –, küzdöttünk ez ellen a hatalom ellen, de amikor váratlanul és önmagától ledőlt, néma sírásba csuklottunk valamennyien, mert vele együtt magunk is

összeroskadtunk, és a dübörgő hantok túlvilági takaródója után nem maradt semmi, csak a szeretet és a vágy még egyszer az alatt a hatalom alatt élni.

Ekkor már világosan láttuk, hogy az a nem mindig igent jelentett, de kiskorúak voltunk mellette, és azok is maradtunk mindvégig.

Úgy látszott néha, hogy csak az eredmények érdeklik, és a kézzelfogható, materiális valóságok, amikor egyszer – Pesten jártunk éppen mind a ketten – a Lánchídon mentünk keresztül, és szemünk előtt úgy imbolyogtak a sirályok, mint valamikor a lágy röptű, fehér lepkék a göllei réten.

– Én nem tudom – mondtam (katonaviselt ember voltam már ekkor, akinek saját véleménye is lehetett) –, én ilyen nagy víz mellett mindig szerelmes vagyok. Nem valakibe, nincs neve ennek a szerelemnek, de érzem, tele van vele a szívem.

Azt hittem, az apám talán elneveti magát, de nem nevetett. Mentünkben a vállunk egymáshoz ért.

– Én is! – mondta csendesen.

És ekkor – először – szép lett a város. A távoli gyárkémények füstje nem nyomorúságról beszélt, a villamosok robaja nem robotról, s az emberek hajszolt rohanása mintha vidám sietség lett volna, ajándékvásárló karácsony felé.

És ekkor – a Duna felett – tisztán és világosan éreztem, hogy az apám – én vagyok.

Egyek vagyunk mi ketten, az idegen vér csillapító, ködlő puhasága akármit hozott belém; és a hideg nemek egyszerre meleg pajzsok lettek önmagunk ellen, és az emlékek cinkosan közösek, mint maga az elmúlt idő.

És ekkor egyszerre hálás lettem a régi verésekért, kegyetlenségnek látszó útbaigazításokért, könyörtelen megtagadásáért minden álmomnak, mert megértettem, hogy önmagától óvott, egyenes folytatásától annak az életnek, amelyhez nem tartott elég erősnek.

Ekkor jutott eszembe, hogy első cigarettázásom és első verekedésem megtorlása után – amikor elővette a mogyorópálcát –, miért ment este a legbelső szoba magányos sötétségébe, mintha önmagát vigasztalta volna a jelen értelmetlen keménységéért, a jövő vigasztaló tisztasága reményében.

Ez a szoba egyébként is titokzatos volt akkor, és az is maradt most már mindörökké. Bolthajtásos volt – régi maradéka egy zárdának –, és lépcsőn kellett belépni, mint amikor a múltba lép fényes nappal az ember.

A zsalugáter álmos délutánjain itt olvastam először Petőfit, és itt láttam meg Arany költészetének mélységeit. A szavak itt zendültek meg először a

szívemben, és a versek itt tették ünneppé a hétköznapiakat. Ez a szoba volt a másnap, és ez a szoba volt a remény, mert amikor megérkeztek a varjak, és a cinkék kék kabátkája bujkálva tűnt elő a lícium hajlós ágain, egyszer csak zárva találtam ennek a szobának ajtaját, de kulcslyukán csak úgy dőlt ki a fenyő gyantás, ünnepi illata, és tudtuk, hogy közelget immáron a karácsony betlehemes, bársonyos valósága.

A kulcslyuk feletti kilincset ma is látom, és ha ilyen régimódi kilincset látok valahol, az apám jut eszembe.

Aztán – átugorva az időket és emlékeket, váratlanul, a megdöbbenő valóságot meg sem értve, meg sem mérve – apa lettem magam is. Persze nem olyan, mint az apám, csak árnyéka a régi apáknak, de azért megátalkodtam a reményben, hogy ha annak idején több eszük volt a lovaknak, talán most több eszük lesz az embereknek is. Falun laktunk akkor, és tanítónk néha meglátogatott bennünket. Ilyenkor meghánytuk-vetettük a világ sorsát Attilától napjainkig; amikor ebbe belefáradtunk, elővettük a hazai állapotokat, és kemény véleményt mondtunk a kül- és belpolitikáról, színházról, filmről, közgazdaságról, a helybeli tűzoltóságról, egyszóval mindenről, ami nem ránk tartozott.

Így érkeztünk a tejkérdéshez.

Újabban iskolánkban ingyentejet osztottak a gyerekeknek, s azon tanakodtunk, miképpen lehetne az adagokat felemelni.

– Talán az erősebbektől el kellene venni?

– Nem lehet – ingatta fejét tanítónk –, a gyermek mind egyforma, és igazságérzetében rendülne meg, ha egyiknek más mértékkel mérnénk, mint a másiknak. Itt van például a Pista. (Ez az én fiam.) Tudom, hogy idehaza jut neki elég, de azért ő is megkapja a pohár tejet, mint a többi.

Mérhetetlenül felháborodtam.

– Tanító úr, ez tévedés lesz.

– Dehogy, kérem. Úgy issza, mint a vizet. Egy hajtásra. El nem engedné a világért sem.

Alig vártam, hogy egyedül maradjak. Megállj, gazember! Minden gyerek önző, és a hétéves csemetétől nem várhatok csodát, hogy vékony csontú kis pajtásai javára lemondjon, de azt elvárhatom, hogy akkor idehaza is megigya a tejet.

De idehaza nem issza meg. Mert egyszerűen ott hagyja az asztalon, ha nem nézünk utána; az öreg kutyánkkal szövetkezik, s az issza meg helyette. Miután ezért tetteleg léptem közbe, kávét kért, mert ő nem bírja meginni a tejet. Undorodik tőle.

És most! Mint a vizet. Egy hajtásra. Megállj, lóköttő!

Kimentem a kertbe, hogy megfelelő pálcát vágjak. Nagy híve vagyok ugyan a lelki nevelésnek, de a lelket előbb fel kell ébresztteni. Hogy pedig erre a mogyorófa pálca nagyon alkalmas eszköz, ezt tapasztalatból tudom, s abból az időből, amikor még bennem ébresztgették.

A gyerek még nem volt otthon, a pálcát a sarokba támasztottam és vártam. Haragom kicsit ellanyhult már, mert alkonyodott. Ablakomon árnyékok jöttek látogatóba. Szeretem a késő délután árnyékait, mert puhák és finomak. Nem feketék, nem fehérek, nem élők és nem holtak. Olyanok, mint az emlék.

Sűrűsödtek az árnyékok, és én újra elhatároztam, hogy a gyereket megverem. Elissza a tejet azok elől a szegény kis esett vállú pajtásai elől.

Nöttek az árnyak.

Megverem! Keményen megverem!

Jöttek az emlékek.

Megverem!

Öreg óránk csendben hatot ütött. Régi óra. A gyerekségemet látta, álmainkat ez vigyázta, lakodalmakat és sírásokat ez temetett.

Ütött az óra.

– Ne bántsд a gyereket – mondta. – Nézz egy kicsit magadba, és emlékezzél.

Én is hétéves lehettem akkor. Tél volt, havas arcú, békés tűzű karácsonyváró tél, és mi pásztorjátékra készültünk a göllei iskolába. Én voltam az egyik angyal. Ma sem tudom, hogy gondoltak rám ennél a megtisztelő szerepnél, mert az ördögök is tanulhattak volna tőlem egyet s mást, de angyal lettem a világ színe előtt, s ehhez mért komolysággal tanultam szerepemet. Közben – mint angyal – behógolyóztam Puskáék ablakát, és beszakadtam a malomgát vizébe, ahol aztán majdnem angyal lettem a szó legszorosabb értelmében. Zörgőre fagyott ruhában loholtam haza, és édesapám nem volt tekintettel fagyos lelkiállapotomra.

Ezen előzmények után érkezett a várva várt nap. Szárnyakat kötöttem, fehér ingbe bújtam, és hatalmas izgalommal vártam a jelenésem.

A színház – azaz iskola – zsúfolásig tele. A nagy gőzben a lámpa nagyon gyengén mérte a fényt, de a görögtűz segített a dolgon, és a közönség áhítatos csendben leste a fejleményeket.

Én is angyalhoz mért komolysággal daráltam el mondanivalómat, és az előadás végén még egyszer meggyújtottuk a görögtűzet, mert – mi tagadás – ez tetszett a legjobban.

Utána meghatott csend. A tapsot nem ismerték akkor még Göllében, és

csak nagynénim tapsolt, ami vidámságra fakasztotta a gyerekeket, és egy öregasszony megjegyezte, hogy ő már ugyan sokat megért – Pécsett is volt egyszer –, de el nem tudja gondolni, hogy az a pesti asszony mért csapkodta össze a tenyerét.

Ezzel zárult aztán a színdarab. A közönség kitódult az utcára, s a lámpa mindjárt vidámabban égett, pedig akkor már nem volt rá szükség. Letettem a szárnyakat, levettem az angyali inget, és hazamentem, ahol a tenyérverdeső nagynéni jóvoltából volt minden, ami csak megterem a pesti bazárok árjegyzékében.

Az ünnep azután elmúlt. A játékok hamar beadták a derekukat. A furulya berekedt, a vonat rugója elszakadt, a puskához elfogyott a kapszli, s a labda kipukkadt, mert ráállítottam az ebédlőasztal egyik lábát, hogy kibírja-e. Nem bírta ki!

Játékaim romjai tehát nem érdekeltek, de annál jobban vártam a másnapot. Ez a nap egyike volt azoknak a kivételes napoknak, amikor szívesen mentem iskolába, mert akkor osztották szét a “színészek” között az előadás jövedelmét.

Nagy csendben vártuk az eredményt. Volt, aki húsz krajcárt remélt, volt, aki harmincat, sőt akadt olyan, aki egész koronára gondolt.

Természetesen a főszereplők többet kapnak. Sokáig latolgattam, hogy egy angyal főszereplő-e, és angyal kollégámmal oda döntöttünk, hogy az angyalok mindenképpen főszemélyek, tehát a mi fontosságunk se lehet kétséges.

És halálos csendben kezdődött a jutalmak kiosztása.

Esküdt Lajos mint Szent József egy koronát kapott. Jó. Neki volt a főszerepe.

Csima Ferkó negyven krajcárt.

Angyaltársam harminc krajcárt.

Megkapta mindenki a magáét. Rólam szó se esett.

A szívem elnehezült. Mindenki engem nézett. Ráborultam a padra, és sírtam, sírtam keservesen.

– Nem szégyelled magad? – korholt otthon édesapám. – Elvennéd a szegény gyerekek elől a pénzt? Hát miféle gyerek vagy te? Rászorulsz te arra?

Nem tudtam válaszolni. Igazságérzetem, a felnőttek csalhatatlanságába vetett hit összedőlt bennem, könnyeim a szívemre folytak, és nem tudtam megmondani, miféle gyerek vagyok én.

Most már tudom, éppen olyan voltam, mint a többi: gyerek voltam.

Közben besötétedett. Az öreg óra halkan járt a szobában, és bólongatva azt mondta: bizony – bizony bizony...

A gyerek tejrészét azután elküldtem az iskolába. A pálcát összetörtem, s a tűzbe dobtam. Nehezen égett, s olyan lángja volt, mint azoknak a tüzeknek, melyeket gyermekkoromban a göllei árokparton raktam – és csodálatos, melengető kis lángjaik lobognak még ma is. Lobognak, lobognak az élet elröppenő melegével, és tükröt mutatnak ma, mint ahogy lángjuk hegyével írták akkor azt, amit itt leírok.

Vége lett a nyárnak, ősz kezdett már sepregetni október agglegény portáján, amikor előrevetette koszorúlengető, búcsúzó fényét mindenszentek ünnepe.

Az iskolába járás ilyenkor ugyan már megkezdődött, de délután és alkonyattal ott bújócskáztunk a temetőben. A lábdobogás talán lehallatszott az alvókhoz, és némelyik magyar fel is neszelt rá, átszólva a szomszédjához:

- Hallod, András, zshiványoznak az unokák.
- Hallom, Péter. Hadd játsszanak.
- Persze hogy hadd játsszanak. Mink is játszottunk.
- Játszottunk, de az elmúlt.
- Elmúlt, Péter, hát akkor aludjunk.

A föld már nem nehéz, a testet már szétszítették a bokrok és fák, de azért álmuk ott van, ahová letették őket.

Álmodnak az öregek egyszerű, nyugodt álmot, és ez meg is látszik a temetőn. Tavasszal kivirágzik magától, nyáron idejár pihenni a csend, de a kakukkfű illatában részegen dongnak a méhek.

Itt nincsenek kísértetek, nincsenek semmiféle rémségek; tavasszal itt lombosodnak ki először a cseresznyefák, és nyáron itt furulyázik legszebben a sárgarigó, fiait oktatóván a népi zene igazi művészetére. A kápolna padlásán baglyok és verebek költenek ünnepi békességben, és a vén diófák odvában mókusok alusznak télen, ha lehull a hó, és a szánkók csilingelése úgy táncol végig a sírok szelíd fehérségén, mintha az emlékek régi sarkantyúi pengénének az élet elmúlt lakodalmán.

Itt nincs hullaház, mert csak halottak vannak, akik felett az otthon virraszt, amíg rájuk nem simul a föld, és a hullaháznak készült kis pajtában Banai bácsinak, a sírásónak a szénája van, illatos temetőfüvekből, amelyek különben teának főzve, torokfájás ellen is nagyon alkalmasak.

És ez a legjobb búvóhely az egész temetőben; itt csókoltam meg először Kovács Ilonát, mire Futó Kati néni – ott van eltemetve közvetlen a pajta

mellett meg is csóválta a fejét.

– Na, ezek a taknyosok is elég korán kezdik... De ünnepe a temetőnek mégiscsak a mindenszentek volt! A frissen gereblyézett sírok földszaga összekeveredett az őszirozsa álmos, özvegyi illatával, később a gyertyák nehéz lélegzetével, s amikor lebukott a nap, az apró lángok késői tüze mellett úgy ültek könnytelen öregasszonyok, mint a fakuló emlékezet.

Nekem két kis testvérem is aludt odakünt, és estefelé, mikor szüleim hazamentek, megdöbbenve láttam, hogy a kicsik sírján szinte utolsót lobbannak a gyertyák. Nem sokat tanakodtam. Hazaloholtam, elloptam a bolti könyvet, és – lesz, ami lesz – három csomag karácsonygyertyát vásároltam a javából. Ebből aztán olyan kivilágítást rendeztem a két síron, hogy angyallá lett testvéreim igazán meg lehettek elégedve ünnepelve-gyászoló buzgalmammal.

A sírok négy sarkára ültetett fenyők csendesen zsongtak az őszi sötétben, pedig a szél se mozdult, s az aranyló kis lángok meglibbentek, mintha elcsitult sóhajok szárnyaltak volna felettük.

Szép este volt ugyan, de csak látszólag lett vége azon a napon. Hónap vége felé ugyanis apám elővette a bolti könyvet, hogy sűrű fejcsóválások között összeadja az eredményt, s egyszer csak azt mondta:

– Három nagy csomag színes gyertya – és anyámra nézett. – Miféle gyertya ez?

Nagyon melegem lett egyszerre.

– Én nem hoztam semmiféle gyertyát – mondta anyám.

– Hívd be a Rozit – nézett rám.

Kimentem a konyhába Roziért. Nem, Rozi se hozott gyertyát.

– Te hoztad? – és rám nézett.

Akkor már sok volt a rovásomon; úgy éreztem; összedől a világ körülöttem.

– Gyere be!

Sokszor hallottam, hogy egyes gyerekek elfutottak a verés elől, de én ezt soha meg se kíséreltem. Lenyűgözött valami kegyetlen akarat, és én mentem a vesztőhelyre. Ez a vesztőhely a sötét szoba előtt volt. A szekrény tetején a pálca. Még láttam, amint anyám ellöki maga elől a tányért, és rettenetesen sajnáltam magamat.

Apám levette a palcát.

– Most már nemcsak hazudsz, hanem lopsz is. Kinek adtad a gyertyát?

– Senkinek, nem adtam senkinek.

– Hát akkor minek kellett?

Hallgattam, a temetőre gondoltam, és csendesen elsírtam magam.

– Beszélj! – és felemelte a pálcát.

– A kicsik sírjára... mindenszentekkor... – eltakartam az arcom, és szerettem volna én is kint lenni a temetőben. Akkor hallottam, hogy a pálca koppanva hull vissza a szekrény tetejére, csukódik az ajtó, és egyedül maradtam.

És ezekről a gyertyákról soha többet nem esett szó, de sokszor gondoltam rájuk, és amikor egyik könyvemnek a *Tíz szál gyertya* címet adtam, csak később döbrentem rá, hogy hiszen még ezeket is az apámtól kaptam, emlékeztetve, hogy a szeretet gyertyái túllobognak a sorok titkos világán is, és el nem múlnak soha, de soha.

ÚTMUTATÁS

Május volt akkor, távoli, érintetlen május, künn a határban és benn a szívünkben. De erre akkor nem gondoltunk, csak éreztük, mert fiatalok voltunk nagyon – hét-nyolc évesek talán –, amikor még mienk volt minden cserebogár az út menti bokrokon és minden vércsefészek a reszkető jegenyéken. Azt hiszem, akkor boldogok voltunk, ámbár ezt nem tudtuk, hiszen éppen ezért voltunk boldogok.

Most már abban sem vagyok biztos, hogy május volt-e, de annak kellett lennie, mert akkor kezdett szólni a kakukk, és ugyancsak akkor kezdte furulyázni a sárgarigó, hogy “Huncut a bíró”, ami lehetett igaz is, nem is, ámbár mi jobban szeretnénk volna tudni, hogy hova rakta fészket az arany mellényű dalnok.

És akkor fogott el a szalmánk is, lévén az előző esztendőben aszályos a nyár. Az, hogy a szalma elfogyott, engem nem ejtett kétségbe, de Fáni tehenünk – aki különféle díjakat nyert, ez okból kényes lett és rátarti – nem akart lefeküdni a puszta földre, mert azt a pár szál szalmát igazán nem lehetett alomnak nevezni.

Apám belátta, hogy Fáninak igaza van, tehát azt mondta egyik este:

– Holnap az erdőre megyünk leveles alomért.

Ez körülbelül akkora boldogság volt, mint amikor a lányt szerelme táncba hívja, csak valamivel tartósabb...

Erdő!!

Cserszagú, titokzatos végtelenség, hol idegen madarak kopogtatják a fák oldalát; csend, ami valami rejtelmes suttogással szól, amelyben a szakadék

árnyékos mélysége sóhajt, és arany szemű gyík leselkedik a korhadtt, múltszagú tuskókon. Tulajdonképpen sose értettem, hogy miért nem ilyenkor adják rám ünneplő ruhámat, ámbár ez a ruha mindig kényelmetlen volt, és úgy éreztem, hogy a hétköznapiak gyönyörűségeiért ebben a matrózgalléros egyenruhában vezekel az ifjúság.

Mindegy most már... lényeges az, hogy másnap felugráltunk a “hosszi kocsira”, és neki a tavaszi ragyogásnak. Mi, persze hátul, lábunkat lógázva, ami – beleszámítva az alattunk berregő kocsideszkákat – el nem mondható élvezet volt. Apám ugyan enyhén tiltakozott Görbic Pista barátom részvétele ellen, aki ritka nagy lókötő volt, s akihez én éppen ezért ragaszkodtam, de azután, mivel az öreg Görbic is velünk jött, beleegyezett, gondolva, hogy úgylis szem előtt leszünk, tehát nem történhetik semmi baj.

A kocsit csattogva robogott, porpántlikát lengetve utánunk, az út szürke vászna szédítve rohant a falu felé, az avargyűjtő nagy kosár ott táncolt mögöttünk, nagyokat ugorva minden zökkenőnél, és ez adta barátomnak azt a “remek” gondolatot, hogy a nagy vékát borítsuk a fejünkre, s a véka nyílásain kukucskáljuk a világot...

Hát – kukucskáltunk is, néha összeütve a fejünket – ami szinte teljessé tette a kirándulás gyönyörűségét, ámbár... a fogódzkodást a kosár alatt mellőznünk kellett...

Ne szaporítsuk a szót. Egy nagyobb zökkenőnél hirtelen megállt az út, csak a kocsit vágtatott tovább, ám nélkülünk, mert mi vékástul lemaradtunk, és mire kihemperegtük magunkat, és eszünkbe jutott ordítani:

– Hóó!-ha! Hóóó... itt ne hagyjanak!... – a kocsit már messze járt, de a nagy zörgésben hiába is ordítottunk volna.

Ekkor már nem tartottuk az ötletet olyan remeknek, sőt, ha apámra gondoltam, amikor majd megérkeznek az erdőre, és se gyerek, se kosár..., a gyomromban kellemetlen émelygés támadt. Barátom azonban nem volt ilyen aggályos természetű. Hegyesen köpött egyet (nagyon szépen tudott köpni!), és azt mondta: – Tudok egy rövidebb utat, mi is ott leszünk akkorra...

Az erdő nagy volt, nekünk nagyon is nagy, és hiába találtunk benne három kazalra való leveles avart, a kocsit nem találtuk. Folyt rólunk a veríték, mind nagyobb lett a csend, és üvöltésünkre csak a harkály nyerített vissza fölényesen és fenyegetően.

– Majd megtalálnak bennünket – mondta barátom.

Még csak ez hiányzott amúgy is bizonytalan és zilált lelkiállapotomhoz. Később, talán vigasztalásul hozzátette még:

– Csak zsványok ne gyűjjenek!...

Erre csak lerogytam az egyik fa mellé, és csendesen elsírtam magam. Görbic Pista egy darabig nézett, azután – szó se volt már legényes sercintésről – férfias beismeréssel bögni kezdett:

– ... de nem biztos, hogy gyűnnek...

Zümmögő, zsongó csend folyt körül bennünket, és az erdő lassan akkora lett, hogy nem is volt már más a világon, csak erdő... Nagy dongók jöttek-mentek fényes szárnyukat csillogtatva, madarak szálltak a tisztásra, és nézegettek bennünket, kicsit ellenségesen, mintha azt mondták volna: Mi itthon vagyunk... aztán elrepültek, és nem maradt más semmi, csak a végtelen erdő és fullasztó csend.

És ebben a nagy csendben egyszer csak felkelt valami, elindult valami. Nem a szél hozta, mert levél se lebbent, nem a fény, mert csupa árnyék volt a világ, a fülünk se mondott semmit, mert hiába hallgatództunk, de megérintette valami az erdőt, megsimogatta a földet, elénk hozta az elvesztett utat és az otthont.

Csak azután hallatszott valami messzi, lágy zümmögő ének.

– Búcsúsok!

Felkaptuk a nagy vékát, és barátom elkiáltotta magát:

– Uzsárdi!

Azóta se hallottam ezt a csatakiáltást, és értelmét, biztató, győzelmi ízt ma is inkább csak érzem, de akkor nem is gondolkodtam rajta. Ha uzsárdi, hát uzsárdi! Az énekszó úgy húzott bennünket, mintha orsóra gombolyított volna valaki fonalat, amelynek végén két kisgyerek van és egy nagy kosár. Ritkultak a fák, már látni lehetett az aranyló májusi utat, a porlepte utasokat, és amikor elgyötörve, lihegve kibuktunk az útra, a búcsúsok mögött ott állt kocsink, s az egyik ló éppen szügyéhez vágott, mert sok volt a bogár... apám pedig ebben a pillanatban szállt le a kocsiról az ostorral együtt, és elindult felénk.

Az öreg Görbic mereven nézett maga elé, mint aki eleve és aljasul beleegyezik a történendőkbe, mi pedig megálltunk, mert ami jön, hát jön, csak már túl vagyunk rajta.

– Hol voltatok?

– Kiestünk... – rebegette barátom – kiestünk... aztán én tudtam egy utat...

Na, most! – gondoltam, de nem történt semmi, mert felharsant a búcsúsok éneke, és az énekszó szelíd áradása lenyűgözött mindent.

Apám tanácstalanul megvakarta fejét, mérgesen az erdőre nézett, aztán ránk, végül az ostorra...

– Üljetek fel... – mondta csendesen.

KÁSA

Itt most nem köleskásáról, hajdina- vagy rizskásáról lesz szó, hanem egyedül Kása Jánosról, barátomról és osztálytársamról, akit – én nem tudom, miért sose szólított senki Jánosnak, Jancsinak vagy Janinak, hanem egyedül Kásának. És amíg minden rendes hallgatónak megvolt a maga külön neve is – pl. Kovács Béla volt a Bütyök, Bene Gyula a Hadaró –, addig Kása nem kapott más nevet, ami azt jelentette, hogy ez a név elegendő önmagában is.

Kása barátom mindezekről függetlenül erősen hazudós volt. Ha szabad mondanom: lelkesen és folyamatosan hazudott, csodálatos rendszert alkotva hazugságai szövevényében, és olyan lelkenedző meggyőződéssel, hogy a leghidegebb kételkedés is elhanyagolt hazugságának meleg csábfényében.

– Nem jössz el gombázni? – kérdi egyszer Kása. – Atyám tegnap egy zsák vargányát hozott a csákberki erdőből...

(Kása jellemrajzához még hozzátartozik bizonyos választékos nyelvezet is, amelyet kineveltünk és tiszteltünk. Ő sosem mondta, hogy a “Fater” vagy az “Öregem”, neki az apja “Atyám” volt, anyja “Jó anyám” stb.)

Erősen benne voltunk már a nyárban, amikor Kása barátom gombázni hívott a csákberki erdőbe, amelyről csak annyit tudtam, hogy van valahol, messze, bizonytalan titokzatosság mögött.

– Sose érünk oda – ellenkeztem.

– Tudok egy rövid utat – csábított Kása –, és ha jókor felkelünk, délutánra már itthon is vagyunk. Egy-egy hátizsák finom gombával, persze. Jó anyám már szárítja, amit atyám hozott. Hús fűszerrel lett...

Így csábított Kása, az erdő és a gomba, és nincs azon semmi csodálni való, ha másnap a hajnal már a lángosi legelőn talált bennünket, erős igyekeztben a csákberki erdő felé. Szapora lépteinkre fokozó hatással volt Kása drámai előadása egy bikáról, amely ezen a tájon szokott legelni, és több pásztort átsegített már a boldogabb legelőkre...

Mondom, igyekeztben nem volt hiány, mégis majd dél volt, amikor lerogytunk végre a mérhetetlen erdő hűsén pihenni.

De gombát nem találtunk. Amit találtunk, arra Kása azonnal rámondta: mérges.

– Hát hol a fenébe szedte “jó atyád” a vargányát?

– Odább, ne légy türelmetlen. A kitartás meg hozza a maga gyümölcsét...

Hát nem hozta meg! Annyit tekeregtünk pedig a sűrűben és szálásban, bokrok közt és vízmosásban, hogy a végén azt sem tudtuk, hol vagyunk. Kása szerint a gomba amilyen gyorsan nő, olyan gyorsan el is tűnik. Valószínű, hogy összeszedték a cigányok...

– Cigányok?! Gyerünk haza, Kása...

– Várj csak; ugye, mi keletnek indultunk el, és nézd – a fának ez az oldala mohás... tehát erre van észak. Ugye?

Tökéletesen eltévedtünk. Egyszerre éhesek lettünk és szomjasak, főleg nagyon ijedtek az éh- és szomjhaláltól, vérengző bika és gyermekrabló cigányok árnyékában.

Egyszer csak Kása felüvöltött:

– Strekk! Strekk!

Kása “jó atyja” ugyanis nyugalmazott pályafelügyelő volt, és gyermeke a vasútvonalat sose mondta másként. Később azonban kissé elbúsultuk magunkat, mert a megnyugtató sínpár nem mondott semmit, nem mondta, hogy jön vagy megy, és merre induljunk el rajta hazafelé.

Kása fejét vakarta, és talán még ma is vakarná, ha a melegben rezgő sínek végén fel nem tűnt volna egy kézi hajtány távoli zörgéssel.

– Trezina – ujjongott Kása –, trezina... – és mint vasutasgyermek, otthonosan lengette sapkáját a csattogva közeledő jármű felé.

A harcsabajuszú trezinás gyanakodva állt meg, de rögtön felderült. – Nini, te vagy az, kis Kása, hogy van az öreg?

– Tisztelteti Kovács bácsit... tetszik tudni, mi gombázni jöttünk.

– Fene van ebben a kánikulában, nem gomba. Gyertek, kapaszkodjatok föl, olyan ebédet kaptok, amilyent még nem ettetek.

Ez igen – gondoltam vidám trezinázás közben a bikára gondolva, amely a trezinát aligha támadja meg, s az ebédre, amilyent még nem ettünk. Vajon mi lehet?...

– Vendégeket hoztam! – rikkantott Kovács bácsi. – Anyjuk, elő azzal a finom kacsával!

Kovács néni terjedelmes volt, állandóan nevető, rettenetesen jószívű, mert minden combot a tányérunkra rakott, míg maga nem evett. Ennyi kacsacombot nem láttam még egy rakáson, de ilyen jót se.

– Ez azért ilyen finom – magyarázta a pályaőr –, mert kemencében sült, és valódi fűtyülő récék voltak.

– Vadrécék? – érdeklődött Kása.

– Hát elég vadak, de a cigányok azért megfogják. Furcsa, de vízzel fogják meg...

– Hogyhogy? – firtatta a dolgot Kása, Kovács néni pedig úgy nevetett, hogy a szék majd kiesett alóla.

– Úgy, hogy kiöntik a lyukból. Ürgehús ez, fiam, de a legfinomabb étel a világon...

Kása ekkor tarthatott a nyolcadik combnál... de megállt evés közben, és csuklott egyet. Elfehéredett, aztán csuklott még egyet, nagyot... tartalmasat.

– Vén számár – szidta Kovács néni férjét, de még akkor is nevetett. Igen jókedélyű asszonyság volt.

Bennem azonban jobban kitartott az ürge, ámbár többet én se kértem...

Kását akkor gyengéden hazatámogattam és lefektettem.

Később, évek múlva hallom, amint valakinek mondja:

– Előítélet, barátom, előítélet. Jó atyámnak volt egy alkalmazottja, aki kiválóan készítette el az ürgehúst. Csodálatos pecsenye, mondhatom...

Nem szóltam semmit; mert minek szóltam volna? Kása bácsinak nem volt alkalmazottja, csak házinyulai voltak: *belga óriás meg bécsi kék*. De Kása azokból se tudott enni.

A LEGENDA

A badányi dékány, azaz sekrestyés, júliusban halt meg, ami nem olyan világrengető dolog, hiszen a dékányok is több-kevesebb évek után beadják a kulcsot – jelen esetben a templomkulcsot. – Hogy mégis megemlítem ezt az eseményt, oka egyszerűen az, hogy a dékány nélkül nem lenne a legendából semmi, és Futó Kati néni semmiképpen nem láthatta volna a sánta harangozót halála után három nappal, az öreg harangláb alatt, amely őrtorony volt még a török időkben.

A valóság pedig az, hogy látta! Fényes nappal, abban a ruhában, amiben eltemették, egyik kezében füstölő, másik kezében a harangkötél, melyet néha megrántott, erőtlenül persze, de egy szellemtől többet kívánni nem is lehetett.

A harang apró kondulásait az egész falu hallotta. A sírásó is. Tehát további kételynek helye nincs.

Kati néni később még hozzátette, hogy a boldogult szelleme igen

bánatosan nézett rá – csodálatos, hogy tud az ilyen kísértet nézni –, kezét ájtatos mozdulattal összetette, ami kérdés volt egyúttal, ámbár hogy mi kellett volna még a boldogultnak, ez nem derült ki. Ezt még Kati néni sem értette meg; ezek után a szellem köddé vált, csak a kötél himbálózott egy kicsit a torony alatt, ámbár szél nem volt egy leheletnyi se.

Én ezen a nevezetes napon szintén Badányban jártam. Véletlenül, mondhatnám, akaratom ellenére. Apám süldőket akart venni a badányi tanítótól, és felültetett maga mellé, hogy szem előtt legyenek, egyszóval: ne rontsam otthon a levegőt.

– Húzz cipőt is – mondta, hogy elkeseredésem teljes legyen, holott ebben az időben minden rendes gyerek már régen mezítláb járt s apa nélkül...

Az út egyébként kellemes lett volna, ha apám – micsoda szokás! – nem tett volna fel kényelmetlen kérdéseket számtanból, meg hogy milyen hosszú a Balatonon. Én a Balatont még nem láttam, és sem hosszúsága, sem szélessége nem érdekelt.

Örültem, amikor megérkeztünk.

Megbámultam a mester kecskeszakállát, a begyes galambokat a háztetőn, s amikor megalkudtak, apám az iskolaajtóra mutatott.

– Eridj be, nézd meg a faliképeket. Ők pedig bementek egy kis áldomásra.

A kis iskolateremben fonnyadt virágszag úszkált a falakon ott voltak a vizsga réti koszorúi –, s az ablakon éhes legyek ostromolták az érthetetlen üveget. Megnéztem a faliképeket, de mivel a krokodilus és paradicsommadár is ugyanaz volt, mint a mi iskolánkban, elkezdtem unatkozni. A táblára firkáltam volna, de nem volt kréta. A szekrény zárva volt... A mester asztalában egy jó vastag mogyorópálca. Aha! Hát itt is! Különben a kecskeszakállúból nem is néztem ki semmi jót...

Az ablak alatt gágogtak a ludak.

Ez mindjárt elterelte gondolataimat a pálcáról, csendesen kinyitottam az egyik ablakot, és elővettem a csúzlít, melyet finomabb emberek gumipuskának neveznek. De a finomabb emberek nem is értenek hozzá; én pedig értettem. A csúzliba folyami kavics van előírva, de környékünkön nem volt sem folyam, sem kavics. A badányi legények ugyan azt énekelték sorozáskor, hogy:

A badányi kikötőben áll egy hadihajó...

Ez azonban csak merő és felfokozott képzelődés volt. A badányi patak

gólyahírt és nefelejcsét termett minden valamirevaló béka átugrotta –, de kavicsot nem termett. Így azután öregszemű söréttel lövöldöztem, ami jobb, mint a kavics, és messze még a tél, amikor a sörét hiányát a vadásztarisznyában észreveszik.

A libák azonban messze voltak. Nézelődtem. A mester szobájából harmóniumszó szivárgott át – tehát apámat szórakoztatja –, az én szemem pedig megakadt a harangon. Ott állt az öreg torony, alig húsz lépésre egy kis gyepek közepén, s már a második lövésemre megszólalt a kis harang:

– Plink!

Csendes, szénaszagú nyári délután volt. A harmónium fuvolás zsongása szétáradt a házban, tehát semmiképpen nem hallhatták, amikor a kis harang megint ijedten feljajdult:

– Kling...

De meghallották a faluban. A fiatalok ugyan a mezőn dolgoztak, de a kiskert-ajtóban itt is megjelent egy öregasszony, ott is, és tenyerüket a szemük fölé emelték, hogy jobban lássanak, és fejüket megcsóvázták.

Halk harmóniumszó, bazsarózsailat, pókhálós csend a padlásokon, öreg szívek és titkos álmok, melyeket megpendítettek a rejtelmes kis kondulások.

– Ting... – mondja újra a kis harang – ting... valami megüt engem...

De az öregasszonyok ezt nem értették, és borzongva elindultak az öreg őrtorony felé, ahol Futó Kati néni már várta őket.

Másnap ebéd után Görbic Pista barátom és mesterem csizmában jelent meg kapunkban, ami nyár derekán és hétköznapon megdöbbentő tünemény volt.

– Gyere – mondta igen komolyan –, a badányi dékány megjelent az öreg torony alatt. Előbb egy verset harangozott, aztán kérte a népeket, hogy imádkozzanak érte, mert kivett a perselyből három forint tizenkét krajcárt... Gyere, mindenki odamegy.

Hát azt nem lehetett mondani, hogy “mindenki” odament, de egy-két öregasszony arrafelé ballagott az úton, és nem is válaszoltak a legényeknek, akik szénát kaszáltak, és azt üzenték a meghalt harangozónak, ha találkoznak vele, hogy szóljon azon a másvilágon egy kis száraz időért, csak amíg a széna megszárad...

Az öregasszonyok szemében azonban mintha valami bűvölet lobogott volna, s én, aki tudtam a kísértetjárás okát, magam is beleestem ennek a bűvöletnek lehetetlen valóságába.

A torony körül csend, néha halk suttogás, a földszagú fekete szoknyák

suhogása, összekulcsolt, száraz, eres kezek, és szemek, melyek felfelé néznek a végtelenbe. Kamillaszag és néma házak, a házak mögött árnyék, a temető felől nehéz délutáni porfelhő.

Szinte rázott a borzongás este, és mély részvéttel gondoltam a megtévedt dékányra, aki három forint tizenkét krajcárért ilyen bajba került. Ámbár az ilyen kis összeget – úgy véltem – igazán visszaadhatná a rokonsága is.

BERCI

Igen – ez az igazság –, Berci ette a csirkét. Nem állandóan – ezt nem lehet mondani –, csak amikor játékos kedve úgy kívánta. Eleinte talán nem is gondolt rá, csak hajkurászta a csirkét széles jókedvében, aztán, ha már megfogta, meg is ette. Van ebben logika, azonban egy házőrző ebtől nem logikát vár az ember, hanem a majorság megőrzését. A csirkeevést bízta csak a gazdára.

A bűn ebben az esetben annál nagyobb volt, mert idősebb Puska Péter nem ette a csirkét. Arról persze szó sincs, mintha Péter bácsit valami gyomorfájdalom vagy más emésztési panasz akadályozta volna meg a csirkeevésben. Péter bácsit a szegénység akadályozta meg a baromfival való táplálkozásban, és Berci bűne azért volt égbekiáltó és megbocsáthatatlan, mert Berci pénzt evett, azaz hol egy kendőt, hol egy kaszának a felét, egy fél liter borocskát, szóval azt, ami a csirke árából kitellett volna.

Mi már régebben tudtuk a kutya előkelő hajlamait, figyelmeztettük is a következményekre, sőt meg is vertük, de Berci a verés után megrázta magát, mintha azt mondta volna, hogy:

– Oda se neki! A csirke megérte!

Amikor azonban idősebb Puska Péter meglátta Berci szájában a szép rántani való csirkét, a pohár azonnal kicsordult, és ítélet lett mondva.

Vastag kenderzsineget kötött a kutya nyakára, és a végét barátom, ifjabb Puska Péter markába nyomta:

– Kiviszed ezt a dögöt az öreg kúthoz, rákötöd a gémre hátul, a csapófát meg lenyomod a vízbe. Megértetted? Majd utánad nézek...

Kemény és könyörtelen ember volt Péter bácsi, ravasz és kegyetlen, mint akinek a szívét a szegénység és különféle csapások cserzették

érzéketlenre. A családban rajta kívül senkinek szava nem volt, és senkinek más akarata nem lehetett. Lánya máshoz ment férjhez, mint akit ő akart, ezért többet nem állt szóba vele, és nem látta meg, ha keresztülesett rajta, akkor sem. Pétert – aki barátom volt, és a legjobb gyerek, akit ismertem – apróságokért is keményen megverte, és ezért – gyűlöltem, és félttem tőle.

Elindultunk tehát Bercivel, aki előkelő póráznak vélte a kenderzsinórt, és úgy lépegetett, mint egy paripa. Húzott bennünket vidám viháncolással, mi pedig rettegéssel és irtózáttal lépkedtünk utána. Az elhagyott gémeskút a nagy legelő közepén állt, és már régen csak pihenőnek használták az ölyvek és más pusztai madarak, ha a finom ürgehús megfeküdte a gyomrukat.

Tavaszi volt akkor, de ezt nem éreztük. Sütött a nap, de nem láttuk a ragyogását, s a meleg párák nem melegítették meg szívünket.

Nem is mentünk, csak vánszorogtunk, aztán leültünk a kút mellett, megroskadva és tehetetlenül, mindhárman; mert mintha most már Berci is megérezte volna a készülő tragédiát, csak ült, és nézett bennünket.

– Látod, Berci, látod – mondta barátom könnyes szemmel, és Berci lehajtotta fejét, mintha azt mondta volna: – Hát bizony, ez így van, de hát megtörtént.

– Főköttöm – suttozta Péter –, főköttöm, aztán elfutunk...

Hallgattam.

– Én nem tudnám – dadogtam –, én nem tudnám...

– Én se – sóhajtott Péter –, de az apám agyonver. Berci ekkor elvakkantotta magát, ami kutyanyelven annyit jelent, hogy: valaki jön...

Az ember hamarosan odaért. Valami pásztorféle lehetett, vagy csősz, de nem ismertük.

– Mit csináltok, gyerekek?

– Semmit – mondta Péter –, semmit.

Az ember szeme olyan volt, mint a késpenge, ami szétválasztja a dolgokat.

Jól megnézett bennünket, aztán Bercit (ez a szégyentelen azonnal illedelmesen megcsóválta a farkát), végül a kútágasra nézett.

– Ehen – mondta –, ehen. Mi baj van a kiskutyával?

– Eszi a csibét – mondta Péter elkeseredetten. – Aztán tik most fölköttetek?

– Sajnáljuk – vallotta be Péter –, amúgy jó kis kutya... meg, még kölök is...

Az ember előrelódította a tarisznyát, és madzagot vett ki belőle.

– Na, gyere, kiskutya. Nálam nem eszel csibét, mert nincs. Mi a neve?

– Berci.
– Na, gyere, Berci.
És Berci – ez a gyalázatos – ment.
– Gondolom, odaadjátok?
– Oda hát!
– Hát Isten veletek... meg hát köszönöm is.
És elmentek.
Hátra se néztek.
– Aztán most mit csinálunk? – nézett rám Péter, és tudom, mire gondolt.
Ha az apja mondta, hogy Berci fel legyen akasztva, hát akkor annak fel kellett akasztva lenni. Ha felmegy a kertjük végében levő dombra, láthatja, hogy lóg a kutya, vagy nem lóg a kutya, és nagyon is a fülünkben volt, hogy: “Majd utánad nézek...”
– Van nálad bicsak? – és Péter mintha megkönnyebbült volna. Odaadtam a kést, és csak néztem, hogy vág ki egy Berci nagyságú gyephantot, aztán vág a bokorból négy lábat, sőt egy görbe farkot is.
Ekkor már nevettünk, és felkötöttük “Bercit” vidáman és sietve, aztán lenyomtuk a gém sudarát a vízbe, megakasztottuk egy téglába, miközben “Berci” fájdalom nélkül felrepült a magasba.
– Oda nézz! – mondta Péter.
Messze a dombélen kicsi, fekete alak állt, és látni lehetett, hogy tenyerével a szemét árnyékolja.
– Nézheted! – mondta Péter kissé tiszteletlenül távoli atyjának, mert onnét csak azt lehetett látni, hogy egy kutyaforma valami lóg a kútgémén.
Az alak eltűnt a dombról; s akkor egyszerre tavasz lett körülöttünk. Édes, meleg, ragyogó tavasz. Szólni kezdtek a pacsirták, fütyentettek az ürgék, és haptákba álltak a lyuk szájánál, az ég kék lett egyszerre, a távoli patakok ezüst, és szívünkben Berci csóválta a farkát. Búcsúzott tőlünk, ámbár lehet, hogy csak a csirkéktől.

HÁROM FEJ KUKORICA

Mostanában már én is azt mondanám: hogy három cső kukorica, de leírni nem írom így, mert amikor ez az eset megtörtént, a kukoricának még feje volt, és nem csöve, ami nincs ma sem, mert a cső belül többnyire üres, nem is beszélve arról, hogy fej mindenesetre előbb volt a világon, mint

cső. Az, hogy van cső, amelyik nem üres, és van fej, amelyik...

Szóval, ezt hagyjuk!... Végeredményben, ha a csőben van valami, már alig cső, és ha a fejben nincs semmi, már egyáltalán nem fej.

Maradjunk tehát a fejnél, és térjünk a tárgyra. Térjünk a három fej kukoricára, mely mostanában jutott eszembe egy szem piros paradicsommal kapcsolatban. A paradicsom vidáman pirosodott egymagában egy kis elhagyott mezei kertben, és amikor le akartam szakítani – mert nagyon szomjas voltam –, szinte megégette a kezem, és nem szakítottam le. Nem bizony, mert abban a pillanatban már három fej kukoricát láttam a helyén, érdesen és leszakíthatatlanul.

– Mért nem veszed le? – kérdezte barátom.

– Meleg – mondtam fanyarul –, úgy megmelegedett ebben a forróságban, hogy még szomjasabb leszek tőle.

Barátom ezek után leszakította és megette, de neki nem volt három fej kukoricája. Lehet, hogy mása volt, de kukoricája nem volt, s ezért a paradicsomot megette. Ez a barátom – egyébként – jeles madarász, akinek fele életét a madarak töltik ki, ezért könnyű szívű és jó ember. Ilyenkor bújja a rétet, a nádat, meggyűrűzi a madárfiókákat, hogy tudni lehessen: merre és meddig vándorol a gólya, a kócsag vagy – mondjuk – a barázdbillegető. És mindezt “hivatalból” teszi, még meg is fizetik érte. Megfizetik örömét, tudományos kalandozását. Ebből látszik, hogy barátom nemcsak jó ember, de okos ember is, ami együtt ritkaság.

Mellesleg – az a paradicsom valóban meleg volt, mert tikkadt aszály aszalta zörgősre a mezőket, és mi a szomjúságtól fuldokolva kerestünk vizet, de hiába. Lehet, hogy ez a lázas állapot is hozzájárult, de amikor kinyújtottam kezem, hogy leszakítsam az árva paradicsomot, egy hang megszólalt mellettem:

– Te dolgoztál érte?

És elkaptam a kezem, mintha megégettem volna.

A madarakat – különben – már apám is szerette. Neki galambjai voltak, s amikor városba kerültünk jöttek a galambok is új lakásunk padlására. Egyelőre még fogságba, hogy szokják a helyet, és fiaik legyenek; mert a madár – nagyon okosan – a fiaihoz és környezetéhez ragaszkodik elsősorban, és csak azután a barátaihoz.

Élelmüket azonban venni kellett, és apám sokszor panaszkodott ezért, mert gyerek és galamb szépen akad a ház körül, pénz azonban csak úgy futólag. Ez adta a gondolatot egyszer, amikor az erdőből hazafelé mentem madarászásból, hogy három fej kukoricát “magamhoz emeljek”. Csendes,

magányos nyári alkony volt. A lágyan lengő kukoricalevelek árnyékában a tücskök már hangolni kezdték hegedűjüket, amikor egyszerűen letörtem a három fej kukoricát, s este hazaérkezve diadalmasan a család asztalára tettem.

– A galamboknak – mondtam, és vártam a dicséretet.

– Hol kaptad? – kérdezte apám, és rám nézett.

– A mezőn – mondtam bizonytalanul, és a dicséretvárás biztonságos tornya ijedten megingott.

– Kitől?

– Ott volt a... ott sok volt... az a...

– Loptad?

– Elhoztam... a galamboknak!

– Te dolgoztál érte?

Az asztal felett hideg csend lett.

– Visszaviszed oda, ahonnét hoztad!

– Igen... majd... – és kinéztem az ablakon, mert akkor fekete este volt már.

– Nem majd. Most! Azonnal!!

És én visszavittem a három fej kukoricát, pedig az a kukoricaföld messze volt. Félelmetesen messze túl a szőlőkön, túl a világosságon, túl mindenben.

Az út porában tompán puffant minden lépésem, és minden lépés azt mondta:

– Lop – tad... lop – tad...

Kukorica, krumpli, tarló, megint krumpli, megint répa, és én nem találtam azt a kukoricást; hát most hova tegyem ezt a három fejet? Ha megálltam, árnyékok mozdultak a homályban, s a kukoricalevelek hidegen susogtak. A derengő homályban ismeretlen és titokzatos lett minden.

– Hova tegyem? Hova tegyem? Otthon már megették a vacsorát, és én itt egyedül. Otthon az asztalon meleg, békés világosság, én meg itt, mert...

– Mit keres itt?!! – zörrent rám a kukorica közül a csósz, és én megrogytam, és úgy éreztem, leszakad alattam a föld. Ellöktem magamtól a három fej kukoricát, és mint aki esztét veszttette, nekilódultam az útnak.

– Fogd meg!!

A többire már alig emlékszem. Valami kutya nyiffnyaffolt mögöttem, minden pillanatban vártam a harapást, ezért oldalt ugrottam, be egy kukoricásba, és törve-zúzva, vakon rohantam, amíg csak egy természetes tökre nem léptem. A tök és a világ kicsúszott alólam, s én elhasalva megadtam magam.

Jöjjön a csősz, jöhet a kutya, vigyenek börtönbe, haljak meg – nem bánom...

De nem jött senki és semmi. Csak a szívem dobogott fuldokló vágatában, s a kis tücskök húzogatták bánatos vonójukat üveghegedűjükön, és melegen fölém hajoltak a nyári csillagok.

Hát ezért nem szakítottam le azt a paradicsomot, pedig majd meghaltam érte – és ezért hazudtam a barátomnak, hogy nem kell, mert meleg.

Remélem, nem olvassa ezt a kis írást, mert barátom csak madarakkal foglalkozik, akik nem tűnődnek azon, hogy a kukorica cső-e vagy fej, és – főleg!! – soha nem hazudnak.

EGY ÉV

Augusztus vége felé járt az idő, és szinte beleuntunk már a nyárba. A malomgát vize poshadt volt, a pataknak csak a fenekén tekergett valami kis vérszegény folyadék, ami lábvíznek is kevés volt, nemhogy fürödni lehetett volna benne. A nyári alma, barack elfogyott, a szilva nem érett még meg, a fészkek üresek, a rétet lekaszálták, s a szőlő olyan savanyú volt, hogy a kecske is elmekegte volna magát tőle, amikor Berta Jancsival kertünkben ténferegünk és unatkoztunk.

Jancsi ugyan ajánlotta, hogy a sárga, elvénült uborkákból csináljunk “lovakat”, de az uborkaágyások tája már tele volt a tegnapi és tegnapelőtti “lovak” szétvagdosott testrészeivel, azonkívül jó atyám megígérte, hogy ha a magnak való uborkákból még egy hiányzik, hasonlóképpen fog felnégyelni bennünket. Jó atyám szavatartó férfiú volt, ezért Jancsi ajánlatát mereven elutasítottam.

– Két hét múlva iskolába megyek – mondta ezek után barátom, aki a legsötétebb unalomba is rést tudott vágni, és úgy mondta ezt, mintha valami csodálatos kaland lappangott volna mögötte.

– Az lesz csak a jó világ!

– Mi?

– Az iskola! Édesanyám megvarrta már a tarisznyát, palatáblám is van meg griflitartóm is...

Elkeseredetten hallgattam.

– Aztán majd írunk, olvasunk, meg minden. Aki sokat tud, az könyvet

kap a végén, meg pénzt is...

– Pénzt?

– Persze. Aztán elküldik a nagyoskolába.

A nagyoskola nem nagyon csábított, de a pénz izgatott, legfőképpen pedig a könyv, aminek tábláján oroszlán van meg olyan zöld kígyó, hogy az ember nem tudja a szemét levenni róla. A szája pedig mindkettőnek tátva. Hogy melyik eszi meg a másikat: ez van belül megírva.

– Te nem gyössz? – kérdezte Jancsi csak úgy mellesleg, mintha ezt a kérdést egyedül én dönthettem volna el.

– Mindenki gyün, Péter is, Kálmány is, Treszka is és – Ilona is...

Csak ezt ne mondta volna! Ilona a legkedvesebb pajtás volt a karikós világon, és már láttam, amint egzámen után új ruhában, csodálatos ajándék könyvekkel a hónuk alatt jönnek ki az iskola ajtaján.

Szemem elfutotta a könny, hanyag szüleimre gondolva, akik talán nem is akarják, hogy könyvem legyen, vagy talán sajnálják a palatáblára a pénzt. Hányszor hallottam, amikor a nagyok beszéltek, hogy: bizony, sokba kerül a taníttatás... Hát erről volt szó!

Hát szülők ezek?...

Így aztán este nagyanyám könnyek között talált, nekidőlve a kályhának, amelyen mosolygó angyalfejek voltak, akiknek szárnya a nyakukból nőtt ki.

– Hát neked meg mi a bajod?

A mélységes bánat és mellőzöttség teljesen elvette a hangom, és csak hosszabb hallgatás után derült ki olthatatlan vágyam a tudományok iránt.

– De hát, édes kisfiam, még nem vagy egészen hatéves...

Igen! szóval nagyanyám is jó atyám pártján van... – gondoltam, és zokogva öleltem át a kályhát, melyen az angyalok részvétlenül mosolyogtak.

Apám azonban nem mosolygott. Apám a tettek embere volt. Másnap cipőt húzatott velem – ami sohasem jelentett jót –, kézen fogott, és szó nélkül elvezetett az iskolába.

– János – és eltolt maga mellől, hogy Ganzler bácsi kellően szemre vehessen, mintha nem látott volna mindennap –, Jánoskám, ez a gyerek iskolába akar járni. Lehet? Nincs még egészen hatéves.

– Lehet hát. Majd beszélek a tanfelügyelővel.

– Hát akkor írd be!

Én csak álltam az ünnepélyes, fanyar csendben, és szívem mélyén aggodalom szaladt széjjel, mint a nyári eső tapogató kis patakjai. A falon még ott voltak a múlt vizsga virágfüzérei, a szekrény tetején egy

kibicsaklott nyakú félgömb állt, jelezve, hogy elromlott a tengelye, s ezért van annyi baj a világon, ámbár ezt akkor még nem tudtam, csak éreztem.

A nagy, fekete tábla is mintha hanyatt akart volna esni, tartójában kék rongy, krétatörmelék és – igen! egy testes – pálca!...

Nem tagadom, ismerős volt ez az eszköz, de nem gondoltam, hogy itt is... ezenkívül a pálca erősen használatnak látszott.

... Nono! itt résen kell lenni!

De a falakon szép, színes táblák voltak, előkelő és titokzatos képek, s ezek az ismerkedés vágyával töltöttek el.

Aztán elmentünk a boltba, táskát vettünk, palatáblát, palavesszőt és griflitartót, aminek magyarul tolltartó a neve. Ganzler bácsi könyvet is adott, aminek furcsa, jó szaga volt. Egyelőre csak ezt élveztem, s azóta is bolondulok a könyv szagáért.

Boldog voltam, és úgy készültem az iskolába, mint a szüretre, ajándékosztásra vagy az erdőbe, amelynek titokzatos mélységében drága titkok vannak, mesék, Hófehérkéék törpékkel elegyest.

Nem így lett.

Elsősorban nem ülhettem Ilona mellé, de Jancsi mellé se, ami amúgy is gyenge vigasz lett volna. Másodsorban Ganzler bácsi egyszerre “tanító úr” lett, akinek még a hangja is megváltozott, s azt mondta, hogy a légy zümmögését is akarja hallani. Hát nem hallotta eleget a nyáron?

Harmadsorban – ezt nem is értettem – én, én, akit reggel hatkor meg se lehetett volna kötözni az ágyban... igen, én fél nyolckor még olyan álmos voltam, hogy – nagyanyám szerint – úgy kellett kiásni az ágyból.

Negyedsorban... – de hát miért folytassam? Elkeseredetten és bölgve dőltem az angyalos kályhának, és odanyilatkoztam, hogy én pedig nem megyek iskolába.

– Mi? – kérdezte apám. – Micsoda? – És levette a szekrény tetejéről a pálcát.

Ezek után sürgősen fogtam a táskát, a palatáblát, a könyvet, és egy földgömbnyi bánattal a szívemben elindultam az iskolába. Könnyezett az anyám, a nagyanyám, legfőként én, az áldozat, aki egy évet dobtam el szabadságomból, s azóta se teszek mást, csak iskolába járok. De most már határozottan tudom, hogy azért nem lehet belőlem semmi, mert hiányzik az az egy esztendő. Ha akkor kellően megerősödöm, és nem nyúlok korán a betű édesen szomorú mákonyához, ki tudja, mi lehettem volna...

Talán még csősz is!

ZSAROLTAM

Algebraóra volt. Idegesség sziszegett a levegőben. A táblán megcsikordult néha a kréta, izzadt az osztály, és meleg volt, mint a műtőkben súlyos operációk előtt.

Odakünt sütött a júniusi nap. A nagy diófákon lágyan füttyentett a sárgarigó, és valahol messze vonat zakatolt virágos rétek között, szabad, messze, ismeretlen tájakon.

Engem már nem bántottak az algebra problémái. Az elmúlt órán megszereztem véres verejtékkal a nyugodt elégséget, és most már csak fizikai énem volt jelen a matematikai viharban.

Elöttem papírlap, melyre különféle horgokat, horognyeleket, parafa úszókat rajzoltam, és amelyik kiválóan sikerült, az alá odaírtam: *Ezt*. Ami annyit jelentett, hogy a lerajzolt készség lesz hivatva az ötkilós pontyokat szárazra segíteni a vakáció ragyogó napjaiban.

Éppen egy dupla horog szakállát rajzoltam, amikor oldalba lök a szomszédom, és a szakáll azonnal huszárbajusz formáját vette fel. Vissza is adtam az oldalba ütést, de ekkor valami meredt csend támadt a levegőben, és a szomszédom odasúgta:

– Nem hallod, te örült?... Téged szólít...

Még mindig nem értettem. Az egész osztály rám nézett, és kajánul mosolygott, olvasva a másodperceket, mellyel az óra megrövidül... – Mit néznek ezek? – gondoltam. – Az én osztályzatom le van zárva, és vége. Valami tévedés... Körülnéztem.

Ekkor megszólalt Bendey tanár úr, és cvikkere villanása, mint a késpenge, vágott felém.

– Nagyot hall maga, fiam? Nem hallja, hogy hívtam?...

– Bocsánatot kérek. Nem hallottam – és a gyomromba mintha polipok tapogattak volna.

De még mindig rugdalózott bennem valami kis reménység. Azt mondta, hogy “hívtam”, és nem azt, hogy “szólítottam”... cikáztak gondolataim. Talán el akar valahova küldeni?... Cigarettaért... egy pohár vízért... Haj, micsoda friss vizet hozok neki! Szegény. Nem csoda ebben a melegben... és odaálltam a katedra elé. Nem a felelők helyére.

– Tessék parancsolni, tanár úr!...

A szorongó csend kezdett felolvadni. Mögöttem halkan derült az osztály, és én szigorúan visszafordultam. Micsoda illetlenség ez? Más is megszomjazik ebben a melegben... és már láttam magam, amint a

pedellusné kis zöld tálcáján beegyensúlyozom a friss vizet hidegtől harmatos pohárban. Harmatos lesz! Esküszöm...

Bendey tanár úr úgy nézett rám, mint aki nem szomjas.

Akkor talán cigaretta?... Mégis cigaretta! Elfogyott szegénynek, és most nem akar kérni attól a pimasz Baloghtól... Igaza van! Én sem kérnék. Itt van ez a kedves, szolgálatkész fiú. Az osztályzata már lezárva... Majd ez elmegy! Nincs ennek itt már semmi dolga...

Bendey tanár úr cvikkerében felágaskodott valami kis vidámság, de azután hidegen a felelők helyére mutatott.

– Micsoda új divat ez? Oda álljon a tábla mellé. Vagy fejből akarja levezetni az egyenletet?...

Álltam. A cvikker villanása azonban odalódított a vérpadra.

Hát jó! Én elviselem, bár az osztályzatom le van zárva, de hogy a történelem mit ír rólad, Bendey, azt megnézheted.

Ekkor csodálatosan beborult minden. Az egész osztály összevissza hintázott előttem; a padok összehúzódtak és szétnyíltak, mint a harmonika.

– Tanár úr, kérem – suttogtam –, nem jól érzem magam.

Bendey rám nézett:

– Azt elhiszem, fiam – és gúnyosan elhúzódott a szája –, de ki érzi itt jól magát?

Hát ez igaz volt. Senki sem érezte jól magát. Még Huber Gurka sem, aki pedig mindent tudott, de most öreges ráncokat vetett homlokán az ismeretlenekkel való verekedés félelme. A mennykő ott lógott a levegőben.

Nem sokáig. Némi kis dörgés előzte meg, azután belém vágott egy exponenciális egyenlet alakjában. Utána letöröltem a táblát, és illedelmesen meghajtottam magam, miközben a vértanúk mosolya lebegett pattanásos arcomon. Ekkor szólalt meg a csengő, és gyászosan csilingelt, amíg helyreszédelegtem. Elbuktam!

Barátaim némán osztoztak gyászomban, én pedig csak legyintettem.

– Szerencsétlen! Ez sem tudja, “kit” buktatott el...

Ezen teljesen indokolatlan megjegyzésem után öt perccel a szomszéd osztályban már elterjedt a hír, hogy a főigazgató nagybátyám, aki a rettegett Bendeyt nyársra húzza, de legalábbis elhelyezi. Hús perc múlva pedig tudta az egész iskola. Csak Bendey nem. Azt hiszem, még ma sem tudja.

Peregtek a napok. Nem ettem, nem aludtam, és pisztolyt vásároltam, egyelőre ismeretlen célból, egy koronaért. Kitűnő pisztoly volt. Elültöltő. A belső zsebemben hordtam, hogy jól látható legyen, miközben a kakasok kegyetlenül böködték a bordáimat.

– Minek “az” neked? – kérdezte Rajczi Feri, akinek kék szemeiben mindig valami melankólia borongott.

– Kell! – vágtam el zordonan.

Feri kezét nyújtott, és szemei könnyesek lettek.

– Rám mindig számíthatsz – mondta, de még ma sem tudom, miben számíthattam volna rá, mert gyenge fiú volt és félénk. Talán a temetésemre gondolt, hol az egész osztály helyett könnyezett volna...

Azután egy vadászkést szereztem, melyet nadrágomon belül az övembe dugtam. Ettől kicsit nehézkesen mentem, mert a kés hosszú volt, és kívágta volna a nadrágom. Járásom tehát lassú és komoly lett.

El is késtem naponként a találkáról, melyet a katonakórház csendes környékén tartottunk Székhelyi Sárival, akiről az egész osztály tudta, hogy feleségem lesz. Már a kelengyéjét varrogatja... Még csak leérettségizem, a főiskolát végzem el, aztán megesküszünk. Azonnal!

Sári szemén látszott, hogy mindent tud.

Mellém ült a kőkorláton, és megfogta a kezem.

– Istenem, mi lesz most?

– Semmi! – legyintettem, és közelebb hajoltam Sárihoz, részint hogy üde kis kölniszagát érezzem, részint pedig...

– Jesszusom! mi van a zsebedben?...

– Az az én magánügyem, Sári. Nem neked való és megcsikorgattam fogam.

– Ha meg nem mutatod, itt hagylak – szomorodott el.

– Sárikám, ez a férfiak dolga. Sajnálom, hogy felfedezted... ne kívánd. Titokzatosan merev lettem.

– Ha titkod van előttem, akkor úgyis vége mindennek – pityergett, és úgy tett, mintha indulna... De nem ment el. Szipogott egy kicsit, azután benyúlt a zsebembe.

– Nem! Sárikám Nem! – kis keze ott kotorászott a mellemen, végre kihúzta a félelmetes pisztolyt.

Rettenetes volt. És olajos.

Sári szemei kinyíltak, mint a fáklya, és láttam, hogy ebben a drámai pillanatban halálosan belém szeretett.

– Most már mindent tudsz – szóltam szaggatottan. – Megkérlek, rejtsd el fegyvereimet... amíg indulok... – és kihúztam a kést is, mely előkelő mozgásom szabályozta.

Sári szívéhez szorította fegyvereimet.

– Nyugodt lehetsz. Inkább meghalok – és kezét nyújtotta, de ha szólok, meg is csókolt volna. Nem akartam. Eddig könyörögtem az első csókért, de

most férfiatlannak tartottam kunyorálni. Itt élet és halál forog kockán...

A bizonyítványt szombaton osztották. Hol leszek én már akkor! – Kivettem a postatakarékból megtakarított pénzecském, ami summa summárum öt korona volt.

Pénteken megváltottam a jegyemet.

Este találkoztunk Sárival. A nagy platánfák susogtak felettünk, valahol cigány húzta, és a kaszárnnyában zengve szólt a kürt takarodóra.

Könnyeztünk. Ez az utolsó este. Összebújtunk, mintha hideg lenne, és megéreztem, hogy Sári az ünnepélyes alkalomra mamája parfümjét használta.

Azután átnyújtotta a kést, melynek tokot varrt, és a pisztolyt, melynek mord teste selyemzacskóban himbálódzott.

– Gondolj rám – suttogta –, és írd. Én várok a sírig – és a vállamra hajtotta fejét.

Kis keze meleg volt, mint a madárka, tarkóján aranylott a pihe, mint a kis csibéken.

– Sáriám! – akadoztam. – Nagy útra indulok. Illene, hogy megcsókolj!

És Sári engedelmesen, először odaadta száját, mely meleg volt, illatos, mint a friss kalács, és édes, mint a méz, pedig a sós könnyek odaperegtek szegletébe.

De azután egy bakancs kezdett kopogni felénk, és elváltunk.

A villanylámpa alól még széles mozdulattal meglengettem a kalapom. mint amikor hajóról integetnek szerelmesek, kik új világba mennek, azután egészen egyedül maradtam.

Csodálatos: nem éreztem a bukást, a szégyent, a szülői haragot, mely mintha már tornyosult volna, csak egyet éreztem tisztán, világosan: Sári édes, édes csókját!

Az iskolába másnap megizentem, hogy beteg vagyok, és csak később megyek a bizonyítványért. Jegyem már megvolt, és nemsokára döcögött velem a vonat Fonyód felé. Zsebemben a pisztoly és négy korona. Kis csomagban a kés, pár fehérnemű és Gárdonyi *Láthatatlan embere*.

Nagybátyámékhoz megyek. Egyelőre... azután, ahogy a sors hozza.

Idős pár ült még a kupéban. Összehúztam magam a sarokban, és néha rájuk néztem, nem figyelnek-e. Az öreg úr néha rám nézett, különösen a zsebem tájára. Ez sejt valamit.

Megállt a vonat a város külső állomásán is. Nem néztem ki. Még felismernek... Szüleim hátha már kerestetnek... Búcsúlevelem majd csak akkor írom meg, ha megérkeztem.

A folyosón kopogás. Valaki felszállt. A kopogás megállt a fülkénk előtt.

– Van itt szabad hely?

Úristen! Ez a hang! Fejem magától fordult arrafelé, és lábaim is maguktól álltak fel, és a derekamat is mintha láthatatlan erő hajlította volna meg.

– Jó napot kívánok, tanár úr!

Bendey volt!

Üdén, frissen. Cvikkere ragyogott és mosolygott.

– Hova utazik, fiam? Igen?... Hát majd eldiskurálunk. Persze, nem ám az algebráról – nevetett szélesen, s az öregek is vele mosolyogtak –, de nem ám! (Gazember!)

– Hát milyen volt a bizonyítvány?...

Nem szóltam semmit, de éreztem, hogy a szememet elfutja a könny.

Süket csönd támadt a fülkében. Ragyogott a határ, amerre a vonat rohant, de az én szegény kis diákszívem tragédiája ott remegett a levegőben.

Bendey már nem mosolygott. Az öregek is ijedten néztek rám, s akkor az algebra félelmes tanára szelíden maga felé fordította könnyes arcot.

– ... a tanár úr – fuldokoltam – megbuktatott... – és megrázkódtam a sírástól.

Bendey az öregekre nézett, akik elfordították fejüket, és velem könnyeztek. Azután idegesen kapott a zsebéhez:

– De fiam... fiacskám... ez tévedés!

És már lapozott abban a rettenetes piros noteszban.

– Itt van ni! Ide nézzen!...

Ekkor kiderült a határ. Nagy vattás felhők utaztak az ablak előtt, és benéztek Bendey tanár úr noteszára, és mosolyogtak az öregek, mosolygott a tanár úr, és mosolyogtam én is, könnyesen...

Kiderült, hogy nem is láttam a bizonyítványom. Bendey nagyokat nevetett.

– És most szökik, ugye? Meg se nézi a bizonyítványt.

– Egres! – kiáltott a kalauz.

Bendey felugrott.

– Itt a másik vonat. Azonnal hazamenni! Gyerünk. Hozza a cókókját!

Leugrott a vonatról, megváltotta gyorsan a jegyem. Én bódultan vettem elő bugyellárisom.

– A jegy ára... – rebegtem.

– Majd ha államtitkár lesz – nevetett. – No, itt a vonat. Isten áldja! – és kezét nyújtotta. Én pedig ott a fényes állomáson, amikor két vonat utasai is néztek, hirtelen kezét csókoltam Bendey tanár úrnak.

– Ne bolondozzon – mondta zavartan, és majd a lépcső mellé lépett.
– Mehet! – kiáltotta a kalauz, és elindult a vonat lágyan, ringatva. Még ma is csodálkozom, hogy elbírt a boldogságom.
Otthon nem tudtak meg semmit. Rohantam a bizonyítványért.
Az ebédől ugyan elkéstem, de ezt észre sem vették, hiszen a szállongó hírekből már tudták, hogy algebrából pótvizsgáznom kell.
Ragyogó arcomról azonban mást olvastak, és mélyen fellélegzettek.
– Jobb is lehetne – mondta édesapám szigorúan, de láttam arcán, hogy szívesen megölelt volna. Nem is ettem. Bementem szobámba, hanyatt vágtam magam a díványon, és boldog kábulatban néztem a mennyezetet. Az ebédlőből anyám hangja hallatszott:
– Látja, nekem lett igazam. Nem buta gyerek ez a mi fiunk...
Összevissza hazudozik az a Horváth: Jóska.
Ebből megtudtam, hogy Horváth Jóska mondta, hogy én megbuktam. Én megbuktam! Hahaha! Nevetséges! És Jóskát meg fogom nyakalni.
Este pedig levelet kaptam Sárítól, megszólítás nélkül.
“Ön játszott velem, és becsapott. Nem volt komoly szándéka, és esze ágában sem volt útra kelni, és még csak meg sem bukott... csak azt akarta elérni, amit elért... Ó, én hiszékeny! Tekintse a dolgot meg nem történtnek, és ne köszöntsön. Zsaroló!!!”
Hiába, a “dolgot” nem tudom meg nem történtnek tekinteni.
Néha még álmodozom, amikor nagy platánok alatt járok, melyek elfeledett időkről sutognak, és ilyenkor szinte érzem Sári hamvas kis száját, mely meleg volt és illatos, mint a friss kalács, és édes, mint a méz, pedig a sós könnyek odaperegtek szegletébe...

A CSENGŐ

Mivel magam sem szeretem a rejtélyes címeket, mindjárt megmondom, hogy itt nem a kis csikó nyakán csilingelő csengőről, esetleg száncócsengőről, hanem kizárólag valódi villamos, azaz elektromos csengőről lesz szó.

A mai kor igényes gyermeke talán elbiggyeszti száját ezen a nevetséges témán, azonban a fenti csengő ezelőtt majd ötven esztendővel szólt (amikor szólt...), s a faluban általában azt hitték, hogy a megfelelő drótokat titokban megrángatja valaki, s attól rezeg a konyhában levő, legyekről

sűrűn látogatott csengő kis ütője.

Őszintén bevallom, magam sem hittem benne teljesen, mert a konyha messze volt, s ha megnyomták, nem voltam benne biztos, hogy szól, ha pedig a konyhában voltam, ahol berregni kezdett (a kis kupolán emésztő legyek ész nélkül mentek világgá), nem voltam meggyőződve, hogy nyomják-e odabent a gombot, vagy a drótot rángatják.

Tény az, hogy valóságos villamos csengőnk volt, s ez öreg házunknak bizonyos előkelőséget "kölcsonzött". Erre a kölcsönre egyébként szükség is volt, mert más előkelőség nem zavart bennünket.

Ez se sokáig, mert a csengő egyszer csak akadozni kezdett, bánatosan ciripelt, mint a nyár végén a tücsök, aztán végképpen elhallgatott.

– Kimerült – mondta apám olyan hangon, mintha Csillag nevezetű lovunk állt volna meg szántás közben, de egy kis pihenés után újra megindul; a csengőnek azonban végkimerülése lehetett, mert konokul hallgatott.

– Nincs semmi baj – legyintett apám –, itt van ez a Lajos, Pesten tanult, majd megcsinálja. Pesten állítólag már villamos lámpák is vannak a házakban...

Compó Lajos a szomszédunk volt, szép szál barna legény, kovácmesterséget tanult Pesten, és most jött haza, hogy Compó bácsi kovácműhelyét fellendítse. Compó bácsi ugyanis inkább méheivel foglalkozott, s mint időjós volt közismert.

– Lajos, te ezermester vagy, nem próbálnád megcsinálni a csengőnket?

– Megpróbálhatom – mondta Lajos –, de csak ünnepkor, mert máskor nem érek rá.

És izgatottan vártuk Lajos megjelenését, aki egykét mozdulattal úgy megindítja majd a megátalkodott csengőt, hogy leugrik a falról.

Lajos ünneplőben jelentkezett, és hiába tiltakozott, hogy ő már odahaza reggelizett, végig kellett ennie egy komoly vasárnapi reggelit.

– Nincs az a rakott szekér, amelyikre nem fér még – biztatta Lajost apám. – Egyél, fiam, megdolgozol érte.

– Ez csak olyan játék – mondta Lajos.

– Tanultál érte. Na, ebből a szilvóriumból!

Végül azonban Lajos mégiscsak hozzájutott ahhoz a titokzatos ládikához, amiben furcsa edények, ólomszínű rudak voltak, amelyeknek a végén rézdrót kunkorodott, mint a kismalac farka.

Lajos elgondolkodva nézte, tapogatta az edényeket, meg is szagolta, sőt ujját beledugva meg is nyalta a folyadékot.

– Azt hiszem, kimerült a telep...

– Mondtam én is – nézett körül diadalmasan apám.

– Igen, szóról szóra ezt mondtad, fiam – igazolta nagyanyám, de ebben nem is volt hiba, mert Lajos alig vette le kabátját, hogy a telep erejét visszaadja, máris felhangzott – nem a csengő, hanem a figyelmeztetés:

– A leves az asztalon van.

– Gyere, fiam – mondta apám Lajosnak –, majd ebéd után folytatod.

Lajos tehát felvette kabátját, és asztalhoz telepedtünk. Igen, telepedtünk, mert egy ilyen vasárnapi asztalhoz nemcsak úgy kutya-futtában ül oda az ember.

Az aranylós tyúkleves és a túrós rétes között tetemes idő telt el, s amikor felkeltünk, el nem tagadható bágyadság lengett körülöttünk.

– Pihenj kicsit, Lajos fiam! – ajánlotta apám. Nem fut el az a fránya csengő.

Nem is futott, és délutánra hajlott már az idő, amikor Lajos újból végigtapogatta a drótokat, szétszedte a telepet, magát a csengőt is, és azt mondta:

– Tessék megnyomni odabent!...

– Eredj, fiam! – nézett rám apám.

Bementem, s egyfolytában három percig nyomtam a gombot dühösen, hogy én nem lehetek ott a csengő megszólalásánál. A csengő azonban nem szólt.

– Majd én – mondta nagyanyám. – Nem kell az ilyesmit gyerekekre bízni.

Azzal bement, mi pedig körülálltuk a telepet, a csengőt, és majd a szemünk ugrott ki a figyelésben. – Ne zörögjön most azokkal a lábasokkal – intette le anyámat apám –, így nem halljuk meg. Csak a legyek zümmögtek a konyhában.

Lajos ezek után szépen helyrerakott mindent.

– A telep nagyon ki van merülve – mondta –, nagyon... A pálcák is öregek már, hozatni kell... és csodálatos neveket mondott, hogy lamella meg pozitív töltés meg ilyeneket.

Azután kiültünk a kertbe.

– Mesélj, fiam, Pestről!...

– Élvezetes nap volt – mondta apám, amikor Lajos este elment –, ritka értelmes gyerek ez a Lajos.

– De a csengő!... – kockáztatta meg anyám.

– Kimerült, hát kimerült. Majd meghozatjuk azt az izét... aztán újra szól. Lajos megmondta, s ha valaki, hát Lajos ért hozzá.

ERDŐ - MEZŐ

TAVASZ

A hajnal széllel érkezik, elsuhan a fatetők felett, aztán leszáll a csalt bokrai közé, és szétszórja a didergő világosságot.

Hideg van még. Az ágak fázósan hajladoznak, a tölgyfák levelei szárazon zizegnek, és konokul ragaszkodnak anyjukhoz, mert a tölgy mereven elutasította a nagy számtartót, az Őszt, amikor felszólította a fákat, hogy tessék fizetni.

– Nem! – mondta a Tölgy meg a Cser. – Nem és nem...

– A földtől kaptátok őket, ennyi tisztesség igazán lehetne bennetek...

– Majd tavasszal visszaadjuk, de most eredj a dolgodra, mert gorombák leszünk.

Az Ősz megcsóválta a fejét – mert nem szeretett veszekedni – és odább ballagott. A puha nyárfa aztán első szóra leszórta ezüstjét, a nyír aranyát, s a többiek mind apró levélpénzeiket, amelyeket kölcsönkaptak egy esztendőre. Csak a fenyők maradtak zölden, mert nekik folyószámlájuk van – folyton kölcsönöznek, de fizetnek is –, de még köztük is van olyan – a vörösfenyő –, amely éppen úgy lehullatja tűlevelét, mint a hárs vagy a többiek a lombot.

A hajnal egyre világosodott, a szél tanácstalanul kerengett összevissza, aztán megállt, mert a keleti ég pereméről vörösen és mérgesen nézett az erdőre a nap.

– A havat nézi – suttogta a hajnal a szélnek –, már tegnap mondtam, hogy takarítsd el.

– Havas seprűvel nem lehet havat takarítani – sziszegett a szél. – Adjon az öreg meleget, hiszen magam is össze vagyok gémberedve. Favágók tüzével nem lehet az egész világot felmelegíteni... Tőlük próbáltam egy kis meleget lopni, de olyanokat mondtak, amit jólneveltségemre való tekintettel inkább elhallgatok.

– Csak-csak-csak – szaladt végig az avaron egy feketerigó –, csakhogy a favágók is elmentek már, és nem is csodálom, hogy szidtak, egész télen fűjtad őket.

– Az a dolgom! – sziszegett mérgesen a szél. Nem élhet meg mindenki fuvolázásból.

– Ki így, ki úgy – csattogott a rigó, és elmerengve nézett maga elé –, úgy érzem, nemsokára előveszem fuvolámat. Csak-csak olyan feledékeny ne lennék! Az ősszel eltettem valahova, de ideje, hogy megkeressem.

Azzal elrepült.

A szél és a hajnal utána néztek.

– Ez a Füstös mond valamit – suttogott a hajnal, de el is hallgatott, mert ragyogni kezdett az erdő, s a nap millió sugara a hónyomott avarra mutatott.

– Segítsetek nekik! Itt az ideje...

A szél langyos suhanással lendült az avar fölé, s emelgetni kezdte a száraz leveleket, a hajnal pedig kiemelte a levelek alól egy-egy hóvirág fehér kis bimbóját.

– Fény – suttogták a kis virágok –, világosság. Meleg nem lesz?

– Lesz! – nevetett a nap, és közel hajolt a földhöz, olyan közel, hogy a téli fagy párává omlott, a völgyek gőzölögni kezdtek, a fák hideg kérge átmelegedett, és a Tölgy meg a Cser is fizetni kezdett, mert az új levelek lelökték a tavalyiakat.

A feketerigó is megtalálta közben fuvoláját, de valami nedvesség érhetette a télen, mert az első hangok nagyon kenetlenül sikerültek.

– Nincs neki... nincs neki hangja – kiabáltak a cinkék, mire a rigó kissé szégyenkezve elhallgatott. – Majd lesz, ha felmelegedik... de titeket nem kérdezett senki – azzal lerepült a földre, és kaparni kezdett a száraz levelek között. A zörgésre egy nagy nyúl ugrott ki a bokor alól, de nem ment messze, amint meglátta, hogy csak egy rigó ijesztette meg.

– Szeretném tudni, hogy hol pihenhetek meg végre? – nézett a rigóra.

– Csak-csak – csakis a napon – csattogott a rigó –, hopp, egy szép giliszta.

A nyúl bajusza rezgett az utálattól.

– Giliszta – fintorgott –, hallani is rossz... nyújtózkodott, aztán elindult a völgy felé, ahol a bokrok alsó ágait el lehetett érni, s a nyúl ezt csemegének tartotta.

A nap ekkor már magasan úszott a dombok felett. A vízmosások partján melegen rengett a levegő, s a szél is unottan piszkálta a leveleket, mert egyedül volt, és sóhajtásaira nem válaszolt senki.

– Az én szolgálatom lejárt – mondta az előbb a hajnal, és a szél egyedül maradt.

– Igazán kibújhatnátok már magatok is, nyomjátok egy kicsit – susogott

a levelek alá a bátortalan virágoknak –, nekem másutt van dolgom.

– Hehehe-hihihi –, nyerített egy nagy zöld harkály –, a szél lusta, a szél heverészni akar. Hát az ibolya, hát a kankalin? Tessék dolgozni, és róluk is lebontani a téli avart.

– Majd lebontom én azt a piros sapkát a fejedről, aljas besúgó, éppen oda indultam. – Ezzel fellendült a levegőbe, és leereszkedett a domboldalon, ahol száradóan zizegett a tavalyi fű, és egy őzsuta melengette magát a napon.

– Nem bánom, ha letelepszél kicsit – szimatolt az őz –, de ne mozogj nagyon, mert akkor mindjárt hidegebb van. A téli szőr már nagyon viszket, és csak a meleg indítja meg.

A szél elterült a domboldalon, és csak néha került egyet-egyet. Ilyenkor az őz mindig beleszagolt, hogy nem hoz-e valami gyanús szagot. Emberszagot, fegyverszagot, de a lengő levegő tiszta volt.

– Ámbár talán nem is menekülnék – vakarta meg füle tövét –, ilyenkor már nem szól a puska, és nekem kicsinyeim lesznek...

– Nekünk is! Nekünk is! – vijjogott magasan két ölyv, és egyetlen szárnymozdulat nélkül vágták óriási köreiket a ragyogó magasságban.

Később az őz lehunyta szemét, mert nagy lett a csend. Fűszál sem mozdult, levél se perdült, még az apró gyapjas kis felhők is megálltak, kissé tanácstalanul, mert átutaztak éppen ezen a tájon.

– Mi van? – gomolyogtak. – Mi van?

– Semmi – vijjogtak az ölyvek –, hát nem érzitek, hogy a szél is elaludt? Melegedjete!

– Köszönjük – emelkedtek felfelé a felhők –, köszönjük! Ennél butábbat csak egy keselyű mondhatott volna – hiszen a hőség megöl minket... – s emelkedni kezdtek a rideg magasságok felé, ahova nem ért fel a földről felsugárzó meleg.

De a kis felhők bánatával nem törődött senki. A szél napokig aludt, az őz elhullatta vastag téli szőrét, az ölyvek kijavították tavalyi fészkeiket, a bokrok alján annyi volt az ibolya, hogy kaszálni lehetett volna, s az erdő visszhangzani kezdett az érkezők dalától.

De a szél még mindig aludt, s amikor felébredt, nem ismert rá a tájra, mert virágzott a vadcseresznye, s az erdő alatti nagy, kopár legelőt zöld lehelet vont be, mert megindult a füvek országa.

– Megnézem – tápászkodott lustán a szél –, megnézem – és átlendült a fák koronáján, ahol kis zöld levélkék bontották ki szárnyukat, s a szél érintésétől puhán, távolian megzendült az erdő.

– Majd visszajövök, és muzsikálunk – intett a fáknak a szél –, előbb

megnézem azt a mozgalmasságot ott kint, a legelőn.

A nap lángolóan úszott az égen, s a meleg levegő reszketve hintáztatta egy kolomp kondulásait, mert az anyajuhok kihozták már fehér bárányaikat, és egy legényke fűtörészve támaszkodott hosszú juhászbotjára; mellette ült kutyája, és hallgatta.

Nagyot aludtam – gondolta a szél –, de éppen eleget rohangáltam a télen. – Megsimogatta a legényke arcát, felborzolta a kutya szőrét, és belefűjt a szamár orrába, aki a galagonyabokor mellett lógatta fejét.

A szamár egészségeset tüszentett, aztán ledobta magát a fűre, ide-oda hánykolódott, négy lábával az ég felé kapálva.

– Mi az, mi az? – rohant oda a puli.

A szamár előbb kirugdalózta magát, aztán felkelt, és elhúzta száját, mintha nevetne.

– Szamár! – mondta a szamár a kutyának, fülét vidáman billegetve. – Szamár, hát nem érzed, hogy tavasz van?

NYÁR

A kis fecskék ötven voltak, és sorjában ültek a fészek peremén. Ha valamelyik szülő megjelent, mind az ötven kinyitották szájukat, ami ugyan jó étvágyra vallott, de teljesen felesleges volt, mert úgymint sorjában kaptak enni, egyformán és eleget.

A kis fecskék már majdnem akkorák voltak, mint a szülők, teljesen tollasak, de még nem határozták el magukat a repülésre.

A fészek egy nyitott szénapajában volt, s a szülők a gerendán aludtak, mert a fészekben nem volt hely. – Igazán szárnyra kaphatnátok már – csivített hajnalban a fecskeasszony, de a fiak riadtan pislogtak.

– Nem merünk.

– Mozgassátok a szárnyatokat – mondta az apa, aki türelmesebb volt –, és ha fogja a levegőt, legalább egyik gerendáról a másikra repüljete.

– Nem merünk – szepegtek a kicsik –, hátha leesünk, mint a kis veréb, aztán jön a macska...

A szülők tehát vártak, etették a fiatalokat, és ha meglátták a macskát a pajta felé settenkedni, vészes kiáltásokkal csapkodtak hozzá, mert igaz volt, hogy egy kis veréb kiesett a fészekből, s a macska azonnal elkapta.

Az öreg kutyával azonban nem törődtek, mert a kutya békés volt, kicsit

vaksi, és csak azért jött a hűvös pajtába, hogy a legyek hagyják aludni. Mert kint, a tűző napon milliárd légy zsongott, és szúrtak, mint a veszedelem, de bent, a pajtában árnyék volt és szénaszagú csend.

De a tanácsot megfogadták a fiókák, időnként kinyújtották szárnyukat, forgolódtak, s úgy érezték: jó lenne repülni. A pajta már kissé unalmas is volt, és idősebb testvéreik ott cikáztak a kapu előtt, csivítelve mindenféle csodálatos dolgokról.

Végül is addig mozogtak, amíg a szélső testvért ki nem lökték a fészekből. A kis fecske ijedten szétcsapta szárnyát, sikkantott egyet, és – repült. Nem, azt igazán nem lehet mondani, hogy ez valami híres repülés volt, de átért a gerendára, s a testvérek egy kis vágyódó irigységgel néztek utána.

Ezek után a szülők már erélyesebben követelték a repülést, mert akik egyformán ettek, azoknak egyformán kell repülni is. Az igazság az, hogy pár nap múlva már valamennyi fióka átjutott a gerendára, onnét másik gerendára, aztán végig a pajtán, s a bukdácsoló vergődésből egy hét alatt határozott repülés lett.

– Meddig akartok még idebent játszodozni? – kérdezte az anya, aki a nevelésben szigorúbb volt. – Repüljete ki a tető alól, és ha elfáradtok, ott kint is megpihenhettek.

– De a szemetek nyitva legyen, és ha nagyobb, hegyes szárnyú madarat láttok, azonnal vissza a fészekbe – tette hozzá az apa.

A fiókák komolyan pislogtak, s ezzel megfogadták, hogy vigyáznak magukra.

– Gyerünk! – kiáltott a kis fecskeasszony, s a család szép ívben kilendült a pajta kapuján, fordultak egyet, s leszálltak egy vén akácfára, amelynek fele már száraz volt.

– Nézegessetek és vigyázzatok, az élelmet majd idehozzuk.

És a kis fecskék szorongva nézték a teret, amely olyan nagy volt, hogy összeszorította szívüket. Nézték a felhőket, messze dombokat, a mezők és vetések határtalan határát, de szépen egymás mellett ültek, hogy a szülők az etetési sorrendet be tudják tartani.

Alattuk mozgott egy nagy udvar minden lakója, de ezekkel már nem törődtek, sőt rásikongtak a macskára, amikor pipiskedve végigment a fa alatt, és rájuk se nézett, mert tudta, hogy a fecskék már elérhetetlenek.

De jártak odalent emberek is, akikre a szülők nem mondtak semmi rosszat, és lovak jöttek néha nagy, dülöngélő kocsikat húzva, amelyek siránkozva nyekeregtek a kék sulya alatt.

Ebben az időben már messzebb is elrepültek a háztól, reptében vették át

a legyet a szülőktől, és ittak a patakából, csak annyira érintve a vizet, mint az eldobott lapos kő. És ha valahol feltűnt a héja, a karvaly vagy valamelyik fecskeszárnyú sólyom, besurrantak a nádasba, ahol könnyebb volt a menekülés.

De ebben az időben megbarnultak már a mezők, kiszikkadtak a legelők, a kaszálók kemény tarlóján szöcskefiak ugrottak versenyt a szülőkkel, nem feledkezve meg letarolni, amit a kasza meghagyott.

A szöcskék nyomában komoly varjak lépkedtek, és a falusi gólya is kihozta fiait, mert a szöcske, sáska és más mezei bogárféle kitűnő eledel – tápláló és könnyű, s ezzel a gólyák is tisztában voltak. Igaz, hogy felkapták a kígyót és békát is, sőt a vakondot is, ha könnyelműen feltúrta magát a földből, de ez ritkán fordult elő, mert a könnyelmű vakond is ritkaság. És a békák és kígyók is inkább a patak apadt vize mellett tanyáztak, hiszen a réten elbújni nem lehetett.

Igen, a patak nagyon megapadt. Partjai megrepedeztek, mint az öreg bőr, s a gyalogutat olyan keményre szívtá a nap, mintha kőből lett volna.

De ezen a gyalogúton most már alig járt valaki, mert az embereknek a réten már nem volt semmi dolguk. A szénát már hazahordták, s a gulya majd csak akkor jön ki legelni, ha a füvek tarlóját újra megveri az eső, és újra kizöldül, ámbár már virágot nem hoz.

A gyalogút tehát csak úgy magában kanyarog, némán szalad valahonnét valahová, így a patak fölött bólongató sárga vízililiomot nem tépi le senki. A lilium csak áll, nézi magát a lassan folyó tükörben, és a felhők közé dugja szép virágát, mert a felhők is ott utaznak a tükörben.

Erre is elrepül néha az öt kis fecske, de most már bátran, mert a szárnyak élesek és kemények lettek, mint a késpenge.

De kirepülnek a kukoricaerdők fölé is, hol babot szednek az asszonyok, és piros kendőjük a zöld erdőben fel-felvillan, mint a pipacs. És alacsonyan szállnak a krumplici fölött, amelynek bokra már szétterült, mintha szoknyájával a földbe rejtett gumóit őrizné.

A nappalok azonban egyre rövidülnek, s az éjszakák egyre hosszabbak. Reggel felé hűvös már a levegő, s a legyek – a meleg szülöttei – alig repülnek, csak ülnek a falon, gerendán, levelek alján, mintha a mulandóságon gondolkodnának.

Ebben az időben már fecskecsapatok érkeznek északról, de csapatba verődnek a mi kis fecskéink is, és a zengő sürgönydrótokon meghallgatják az öregek tanácsait, aztán felszállnak a templom oromfalára, mert a drótokon már nincs elég hely.

– Igen, az idő elérkezett – sívít ezernyi kis madár, és a toronyban lakó

bagolyfiókák zavartan pislognak, mert aludni szeretnének, és ebben a lármában nem lehet.

– Tanácskoznak – vakarják meg orruk tövét az öregek –, nem tart sokáig. Aludjatok.

A kis baglyok erre újra lecsukják álmos nagy szemüket, és úgy tesznek, mintha aludnának, mert szófogadó gyerekek. A csivitelés aztán egyszer élesen felcsapott, erősebben, mint eddig valaha:

– Szárnyra! Szárnyra, aki élni akar!

És utána álmos nagy lett a csend. A fecskék magasan szálltak, mint amikor szunyograjt hajt a szél, és alattuk elmaradt a táj, és elmaradt az idő. Elmaradtak a tarlott mezők, sziszegő náderdők, bólongató napraforgók, hallgatag erdők, poros pajták és régi fészkek, amelyek üresen és vágyakozva tartják tenyerüket azok elé, akik majd visszaérkeznek, mert elmúlt a nyár.

ŐSZ

A darazsak egy öreg pince padlásán laktak, és tolvajok voltak, de ezt nem tudták. Az ember nevezte így őket, mert a darazsak mindenféle gyümölcsöt ettek, de elsősorban szőlőt, hiszen ezért laktak a pince padlásán. A pince a szőlőben volt, szép kis szobával, hiszen e nélkül padlása sem lehetett volna. A szoba előtti térségben üres hordók voltak, kádak, kármentők, tőtikék és egyéb szüretelési szerszámok, amelyeknek olyan szaguk volt, mintha örökké szüret lenne a világon, bár ez – sajnos! – nincs így. Végül a pincéhez pince is tartozott; egyszóval: tökéletes pince volt.

De a darazsak ezt sem tudták.

Szűrni azonban remekül tudtak, építkezésük pedig tökéletes volt. A méhekkal nem tartottak rokonságot – pedig rokonok voltak –, de ez az emberek között is előfordul.

Éltek tehát nagy csendben a padláson, ahol nem zavarta őket senki – ez nem is lett volna tanácsos –, és akkora fészket építettek maguknak, mint egy óriás sonka, amelyben tízezer kis szoba van. A padláson mindig homály volt, enyhe, édes viaszszag, s a darazsak állandó zsongása úgy hallatszott, mintha ez az illat szülte volna, nem tudni, mikor, és nem is hallgat már el soha. Melegben melegebb volt a mézes viasz lélegzése, de

ilyenkor szinte zúgott a darazsak ezer gordonkája, míg ha megdermedtek kint a fák, s a tőkék úgy lapultak a hó alatt, mint a nyulak, a meleg muzsika is bezárkózott a meleg fészekbe, és szinte nem is lehetett hallani. A hideg azonban sose ártott meg nekik, mert a fészek tízezer sejtje megőrizte a meleget; de a padláson nem is volt soha nagyon meleg vagy nagyon hideg, mert nádteteje volt, melyet hiába süt a nap, vagy szorongat a fagy, nem ereszti át egyiket sem.

Így élt a darázsderekú, sárga csíkos nép, látszólag muzsikáló semmittevésben, valóságban azonban szorgalmas munkában, a maguk hasznára. Mert igaz az, hogy az embernek semmi hasznót nem tettek. Meglopták a cseresznyét, az édes körtét, a ringlót, a kint felejtett húst is, de mindez csak várakozás volt a szőlőre, amelynek érését gondosan figyelték, hogy lecsaphassanak rá, mint a kirakott cukorra vagy a bábosok mézes süteményére... Közben megrabolták a méheket is – néha meg is ölték –, és nagy hozzáértéssel vadásztak a legyekre, amelyeket úgy kaptak el a levegőben, mint sólyom a verebeket.

Ebben az időben azonban még nem lehetett látni nagyobb darázsgyülekezetet, csak a fészek körül, amelyet egyre építettek, nevelték a fiatalságot, és tömték élelemmel.

Egyszer azután megváltozott a dolog rendje, megváltozott kint minden, de bent, a nádtető alatt ekkor sem változott semmi.

Szokatlanul elcsendesedett a határ.

A szőlőbogyók zöldje sárgásra enyhült, a diók burka meghasadt, a telt hasú szilvák a földet nézték, és csend lett a tőkék között, mintha a nagy levelek valami titokról hallgattak volna.

Az öreg diófák elengedtek egy-egy levelet, éjszakánként ködöt ásított a világ, és nappal ezüst pókhálók utaztak dél felé, mint a vándormadarak, akiknek útjelző szólongatása olyan fájdalmas volt, mint maga a búcsúzás.

A virágok megfakultak az út mellett, a kukorica sásos levele úgy suttogott egész éjjel, mintha tolvajok jártak volna benne, a pásztortüzek füstje tétován lengett, és keserű volt, mint a tegnapi mámor, a lapályokon lila virágát hintette el a kikerics, és a patak menti nyárfán varjú káromgott, de hogy mit, azt csak egy másik varjú tudta volna megmondani.

A káromgás elszállt a tájon, s a nyárfáról peregni kezdtek a levelek, pedig nem volt szél.

A szőlőhegyen néha emberek jártak, hordók kongtak, kinyíltak az öreg pinceaajtók, s a délutáni nap aranyos ragyogása megsimogatta a vén falakat, s emlékeket keltett szárnyra, amelyeknek muskotályszaga volt, mint a régi szüreteknak.

A darazsak megrezgették szárnyaikat.

– Készül valami... készül valami – zengték a kis hegedűk –, érik a cukor, és édességszaga van a világnak.

– Most már csak eső ne legyen – mondta egy kis öregember, akinek egyik zsebében most is metszőolló volt, a másikban pedig kötözőháncs, pedig ezekre most már nem volt semmi szükség, hiszen a metszésnek és a kötözésnek is régen elmúlt az ideje. – Most már csak eső ne legyen...

Nem is lett!

De az éjszakák hűvösek lettek, s a palacsintaképű hold úgy járt az égen, mintha az egész világ az ő szőlőskertje lenne, s éppen most nézné, hogy milyen lesz a termés.

A csillagok szeme szigorúbb lett, mintha feleslegesnek tartanák a földi csillagokat: a pásztortüzeket, a patakok némán siettek, mintha valami sürgős üzenetet vittek volna, s az egész égen áthajolt a tejút csodálatos, fénylő selyempántlikája.

Eső azonban nem lett, s a nappalok még olyan melegek voltak, mintha a nagy búbos kemencében még élő lenne a nyári parázs, és megérkeztek a seregélyek is, mert szüretszaga volt a világnak, s a seregélyek naptárjában (amelyet a begyükben őriznek) pontosan fel volt jegyezve a szőlőérés ideje.

De ekkor már idei rókakölykek ugatták meg a holdat, amíg csak eszükbe nem jutott, hogy éhesek, s hogy ilyenkor az éhség ellen legjobb a kiadós – szőlőkúra.

És másnap mérgesebben szóltak a darázshegedűk: – Lopják a szőlőt, lopják az édességet... – és körülzúgták a megrágott fürtöket, amelyeknek édes illata úgy lengett a tőkék között, mint az ígélet ideje. A kis öregember figyelmesen nézte meg a fürtök körül rajzó darazsakat s rókanyomokat.

– Fene ezt a bitang rókát, hát itt mindenki szüretel? A seregélyek is, rókák is, darazsak is. Nem várok!

És leszüretelt.

A darazsak minden puttonyt elkísértek, minden kosarat, minden fürtöt. Megkóstolták a mustot, és amikor a csősz odacsapott a kalapjával, megcsípték a csősz fülét. A nevezetes fül estére emlékezetes nagyra nőtt, de ez már nem segített, mert reggelre, mire a darazsak kialudták a mámort, üres volt a szőlő. Tegnap még éjszaka is szóltak a hegedűk, s a darazsak kissé későn ébredtek. Azonnal kirepültek egy kis utómulatságra, de a tőkéken nem maradt egyetlen biling, a fákon egyetlen szilva. A pinceajtó zárva volt, a vén diófáról lekoppant egy-egy szem dió, és a holt leveleket a hűvös szél olyan csendesen ringatta le a földre, mint a koporsót a sírba.

A darazsak már nem voltak mámorosak, és nem voltak mérgesek se.

– Mi ez? – kérdezték szomorúan. – Mi ez?

A szél fellendült a fa koronájába, és szelíden megpendítette az ágakat.

– Ősz... – zendültek meg az ágak. – Ősz! – susogtak a levelek, és a darazsak hegedűi is búcsúzóan zsongtak fel, egyhangúan, mintha semmit nem mondtak volna, pedig mindent megmondtak:

– Ősz... ősz... ősz...

TÉL

Még csak a cinkék voltak ébren. Halk perregéssel repültek egyik bokorról a másikra, és úgy látszott, mintha reggeli testgyakorlatot végeztek volna, forogtak az ágakon, és néha tótágast álltak. De ez a kúszás, mászás, csüngés, forgás nem volt torna, hanem élelemkeresés, mert a kis kék kabátosok néha azt mondták:

– Nincs – nincs. Nincs – nincs...

Halkan mondták a kis cinkék, de nem panaszképpen. És ide-oda rebbenésük is olyan puha volt, olyan szerény, mintha nem akarták volna megzavarni a reggelt s azoknak az álmát, akik netán még aludtak, vagy már aludtak.

Csendes reggel volt, párás, majdnem enyhe, pedig már decembert írt a kalendárium. Ha kiáltott volna valaki, messze hangzott volna, de nem kiáltott senki, és ebben a csendben egyszer csak megszólalt az erdő ősi távirója:

– Tap-taptap-tap-taptap... halljátok?

A piros sapkás távirász – a harkály – egy kis szünetet tartott, aztán újra eldobolta a hívó jelet:

– Tap-taptap. Tap-taptap... figyeltek!? Egy északi sólyom érkezett, ő mondta, ő mondta...

– Na, erre kíváncsi vagyok – szuszogott egy öreg róka hazatérőben, de azért leült, mert éppen vakarózni is kellett.

– ... Ő mondta, hogy elindult már... elindult már... jaj!

És a harkály elhallgatott, az erdő pedig tanácstalanul állt a néma reggelben.

A róka fülelt, a kis cinkék aggódalmasan pislogtak, a baglyok várakozóan nézték barlangjukban a sötétséget, a mókusok karikába

penderülve várták a hír folytatását, de a távíró elhallgatott, a harkály nem mondott semmit, hanem rémülten pislogott egy odúban, ahova az utolsó pillanatban ugrott fejest a héja elől.

– Gyilkos, Gyilkos, útonálló zsvány! – sivalkodott egy szajkó, ámbár jó magasról, ahonnan látta az eseményeket. De már loholt is, mert a héja véletlenül tényleg az volt, aminek a mátyásmadár mondta, az erdő és mező első számú közellensége. A héja nem törődött senkivel, nem érdekelték a hírek sem, és a kis rádióst is szétépte volna, ha nem éppen egy odú mellett veri híreit.

Így aztán nem tudta meg senki, hogy mit mondott az északi sólyom, hogy ki indult el, s hogy ez jót jelent vagy rosszat. Tanácstalan maradt az erdő, figyelő és aggodalmas, és ez a várakozás szétterjedt hegyen-völgyön, némán és burkoltan, mint a köd.

A távoli utak ide-oda kanyarogtak, mintha nem tudták volna, hova menjenek, a kémények füstje hol erre, hol arra mutatta a szelet, a varjak felrepültek, hogy havat jelentsenek örvénylő repülésükkel, de aztán csak leszálltak, mintha nem is azért repültek volna fel; a verebek egyet se szóltak a kerítés bokrai között, a nyulak csak megszokásból rágták meg az akácfák kérgét, a mocsár gőzölgött, s egy szürkegém nézte magát fekete tükrében; egy szürkegém, akinek már régen Afrikában, a tengernél kellene halászgatnia.

Mit mondhatott az északi sólyom? – törte nagy fejét egy fülesbagoly, és annyi egeret evett, hogy már csak a rend kedvéért kapott fel egyet-egyet, mert annyi volt az egér az enyhe időben, mint a kutyában a bolha.

Néha még egy-egy méhecske is kiballagott a repülő deszkára híreket szimatolni, de az idő olyan volt, mint egy szétszórt szalmakazal, ami nem mond semmit, így aztán a kis méh is visszabotorkált népes családjához.

– Semmi, semmi – zümmögte –, hogy a tetű egye meg a héját, most aztán nem tudunk semmit.

De még a fák is tanácstalanok voltak, és a bokrok és a fűvek is. Egyes könnyelmű mogyoróbokrok például kibontották barkáikat, és a patakparton olyan zöld fű sarjadt, hogy a kopárság színei között már szinte szemtelenségnek számított.

A pincékben nehezen érett a bor, némelyik hízó már olyan kövér volt, hogy nem lehetett tudni, hol az eleje és hol a hátulja, de nem lobbanhattak fel vidám perzselőtüzek, mert az idő csak feküdt, renyhén, mint az iszap, s disznóölésre teljesen alkalmatlan volt.

A vetések olyan dúsak lettek, hogy az már nem is volt jó, és a vadlibák valósággal pocakot eresztettek, ami pedig nem szokásuk. Esténként

nehézkésen szálltak fel, s úgy tottyantak le alvóhelyükre a nagy vízen., mint a kő.

Az ég nem volt borult, s a csillagok mégis alig látszottak, s az újhóld olyan volt, mint egy öreg sarló, keskeny és fénytelen.

És nem történt semmi sehol, mintha valami öreg padlás lett volna az egész világ, ahol nem gurigáznak dióval az egérkék, nem dobban a macska, s a gerendákra vetett öreg csizmák nem mesélnek már semmit az élet lakodalmáról.

A hold azonban nőtt és fényesedett. A szél forgott, de még határozatlan volt, felkapott egy-egy marok száraz levelet az avarból, és szétszórta, s a levelek, mint holt lepkék, szálltak erre-arra.

Az erdő várt, a mező várt, de ezen az éjszakán a nagy fák koronájában sziszegni kezdett a szél, s a nádas délnek dőlt, mintha valaki megnyomta volna. Aztán a szél váratlanul északira fordult, megvonaglott, mint a kígyózó ostor, és levágott a világra. A mogyoró barkáit szétszórta, a vadlibákat dél felé sodorta, a korhadt ágakat recsegetve törte le, s ez úgy hallatszott, mintha valaki a fogát csikorgatta volna. Északról pedig feltorlódtak ijesztő, hamuszín fellegek.

Ebben a pillanatban már nem is lehetett elhinni, hogy tegnap még tanácstalan ténfergés volt a világ. A szél már örvongött, s a fák sikoltva verték össze ágaikat, a felhők már itt száguldottak, a nádas leborult a vízre, az öreg róka ész nélkül vágatott hazafelé, a bagoly hátat fordított kuckójában a világnak, a mocsár vizét a hideg rázta, s az éjszaka metszően szürke lett, mert millió tűfogával marni kezdte a világot a hó. De nem szállt le sehova, nem ragadt meg az ágak hóna alatt, a patak vályújában, vén fák oldalán és a bokrok szoknyája alatt. Ez a hó még kemény volt, mint a kristálycukor, melyet pattogva sepet a szél az éjszakában. Rideg volt ez a hó, mint a dermedés, nem állt szóba senkivel, nem takarta le a vetéseket, a vackokon lapuló nyulakat, a házak tetejét s a kazlak lomha hátát. Csak vágott és repült, szúrt és zizegett, mintha az északi éjszaka minden kaptárja kiengedte volna fehér darazsait, mintha tudta volna, tisztára kell seperni a földet, mire reggel lesz, megölni a tunya álmokat, öldöklő harcra hívni mindenkit, aki él, mert jön valaki, aki verekedni akar, aki kardot hoz és mérleget, és pusztulni kell mindenkinek, akik nem érdemesek arra, hogy éljenek.

Aztán lassulni kezdett a szél, s a hódara után nagy pelyhekben hullani kezdett a hó.

Aztán reggel lett.

A szél elállt, a hó már csak szállingózott, hamvas felhők mögött volt a

nap, de a táj fehér volt, világos és tiszta, és most már mindenki tudta, hogy a világot birtokába vette az Idő negyedes fejedelme, a Tél.

Ezt akarta kidobolni a kis piros sapkás távirász, de ki az a bolond, aki élete árán akar híreket mondani?

FEBRUÁR

A nagy fák hidegek voltak az éjszakától, s amikor a gomolygó köd rájuk ereszkedett, egyszerre csepegni kezdett az egész világ. Náthás reggel ígérkezett.

Egy csillag ragyogni próbált az elnyújtózkodott felhők között, mert valamikor régebben úgy hallottam, hogy “azért csillag, hogy ragyogjon...”, de ebből sem lett semmi. A csillag könnyes párában úszott, de a könnyekből nem lett zokogás, prüsszenteni pedig a csillagok nem szoktak. Ámbár lehet, hogy prüsszentenek, csak nem hallatszik le...

Csepegett az erdő, és jött a hajnal, halkán lépegetve az avar bőrös hátán, s a borókabokrok felemelték szoknyájukat, mert a tél betegszobájából folyt a víz, és különben is sötét volt még. Lusta, nyújtózkodó sötétség.

A gyalogúton mintha mozdult volna valami, ámbár ezt is csak a bagoly látta, amint éhesen és mérgesen hazafelé szárnyalt, és lepillantott egy vaddisznó fekete alakjára. A bagoly mindössze egy kis egeret talált ebben a nedves világban, mert az egerek is kényesek bundájukra. A bagoly most megy haza, az édes otthonba, ahol tojásokon ül bagolyné, és nem mond semmit, csak ránéz majd férjére, de ebben a nézésben minden benne lesz.

– Hát fogjon magának! – lendül mérgesen a bagoly. – Addig inkább ráülök a tojásokra – és azon gondolkodik, jobb lenne talán haza se menni.

A nagy fekete árnyék lassan mozog tovább a gyalogúton. Nesz nincs. Az elgondolt sóhajtás több zajjal jár, mint az öreg koca, aki el van nehezedve, hasa majdnem a földet súrolja, és most sorra látogatja a régi vackokat, hogy melyikben is hozza világra a csíkos kis apróságokat.

Nagy gond ez mindenképpen.

De a bükkfák törzse egyszerre csak látszani kezd, egy nyírfá fehér oldala szinte kiált, s az öreg koca meglódul, mert keleten söpri már az éjszaka kormát a gyorsan mosdott virradat.

A borókák illedelmesen leeresztik szoknyájukat (nincs szép lábuk, azért is...), egy szajkó recsegetve kiált reggelt, és a harkálylyuk odújában mozgás

támad.

– Hallod?

– Persze hogy hallom; már régen töröm a fejem, hogy melyik fáról adjam le a híreket. Valami jó, száraz fa kellene, de hol találok most jó hangú, száraz törzset?

– Keress. Az a dolgod... tegnap is olyan kásás, pudvás hangú volt az újságod, hogy szégyelltem magam.

– Lám!... és ilyen hangulatban menjek én újságot szerkeszteni? Hajh, kutya élet! – rikkantott a harkály, ezzel fejére csapta piros szerkesztőségi sapkáját, és kiívelt a világosodó erdőbe. Egyenesen a nyírfára, melynek a kérge egy helyen fel volt válva, és kitűnő, zengő hangot adott.

– Újság! – rikkantottak a csókák. – Újság!

– Ne zajongjatok – mondták a varjak –; mit mond?

– Tup... tuptup... tup.. prrrrr...

– ... Megérkeztek, igen, megérkeztek az odúgalambok. Bruku és neje. Tup – tup – koppkopp... útjuk kellemes volt... ámbár egy kis szelet kaptak. Régi szállásukat foglalták el, mindenkit üdvözölnek.

– Hallod? – nézett Brukuné párjára. – Kiszerkesztett bennünket. – A hím galamb kidüllesztette mellét, és úgy nézett a világosodó világba, mint egy galamb. Enyhén és ostobán.

– Kopp-tupp-tak-tuk... Érdekes és izgalmas, ámbár előfordul... Rókáéknál nagy családi perpatvar volt tegnap estefelé. Ravaszdy Ravasz Elek alaposan eltángálta nejét, aki... de hát ne szólj szám, nem fáj fejem. Brozovics Borz választotta szét őket... Úgy Ravaszdyt, mint Brozovicsot számos harapott seb érte. Szép kis hölgy, el lehet mondani...

– Kellett ez neked? – vicsorgott Ravaszdyné, de a férj úgy tett, mintha aludna.

– Kap-kap-kapp... – írta tovább hangos újságját a piros sapkás – kaptupp... éjszakai riporterünk, Csuvik Aladár jelenti, hogy Kocáriné Koca önagysága előrehaladott állapota ellenére is frissen és üdén mozog. Jelenleg vackot keres: aki tud, szóljon a derék asszonyságnak, akinek előre is gratulálunk...

Harkályné erősen fülelt lakosztályán, és szeme csillogott:

– Hiába, tud ez az öreg hírharang. Kedves leszek hozzá, mert kissé igazságtalan voltam...

– Tupkopp-koptupp... felhívás: Felhívás! Nyusziné, Kalán Eleonóra aggódva keresi férjét. Kalán barátunk tegnap alkonyatkor hagyta el otthonát azzal, hogy siet haza...

A rókalyuk homályában Ravaszdyné kéjesen nyújtózkodik, aztán

kecsesen megnyalja a szája szélét:

– Hát, ami azt illeti, sietett is... ámbár van még nyúl a világon.

– Tup-tupp-tatata... Örömhír! Örömhír! Azt hiszem, mindenki velünk érez, ha Őz Egon, a legendás bak gyógyulásáról adunk hírt. Egon sebláza elmúlt. A golyó szerencsére nemesebb testrészt nem ért, és a daliás bak továbbra is erdők büszkesége marad. Felkérjük egyúttal hódító Egonunkat, hogy máskor ne könnyelműsködjön. Ha szól a puska, térjen ki...

– Tatatata-tupppp... végül sajnos meg kell ismételnünk a szomorú hírt, hogy a hatalmas Tél betegségében semmi javulás nem észlelhető. Sőt! Havasi riporterünk szerint, állapota válságosra fordult, bár a nagy jegek doktorai mindent elkövetnek. Sajnos el kell készülnünk a legrosszabbra... de addig is, az erdők népe reménykedéssel tekint fel a hajdan oly csillogó jégpalotára.

– Aggódik a fene – mondja ebben a pillanatban Ravaszdy mérgesen a nejének –, legalább egy falatot hozhattál volna Kalánból.

Most meg rókáné tesz úgy, mintha aludna. Kint már világos az erdő.

Az öreg koca elhelyezkedett vackában, be is melegítette, de még nem alszik. Orra előtt egy kis hóvirág van, azt nézi. A kis virág meg a nagy. fekete disznót nézi.

A föld lágy, meleg párát sóhajt.

Az erdei újság elhallgatott.

Csend van, és késő február van.

NYÁRUTÓ

Álmos, porszagú csend. A világ semmiképpen nem akarja elhinni, hogy hajnal van, de a derengés felhígítja a sötétséget, s a fecskék kisurrannak az eresz alól; ásítva tápázkodnak a szürke fák, és az árnyékból kiemelik lomha hátukat a szalmakazlak. Még nyújtózkodnak a szalmaszálak, még lehelik magukból a tarlók kényérszagú melegét, de ez már csak az aszalódás kesernyés cukra, a búzamezők fiatalságának öregedő emléke.

Még hűvös van; a kertben erőtlenül lebeg a kaporszag, a méhes viaszszaga a pocakos uborkák indaszaga, de ahogy keletről szétterül a fény, az illatok párája porrá hullva szítál alá a kiásott krumplik széthányt bölcsőjébe.

Melegedik. A rétről egy sündisznó lohol hazafelé a kert gyepűje alá, ahol pár idei veréb csiripel a tüskés szörnyetegre, aki, ha van, hát van, de mégiscsak ijesztő.

A rét kopár, és nem szereti, ha a nap így levetkőzteti. A rét kopár, az ég kopár, a fűzfák úgy állanak a rétaljában, a patakparton, mintha bús fejüket most akarnák a vízbe dugni, vagy mintha most húzták volna ki belőle. Ámbár a víz kicsi, s a békák a part alá bújnak, hogy hátuk ki ne púposodjék a vízből, csemegéül a gémeknek és gólyáknak.

Mert – elég baj – gólyák is vannak a világon, most több, mint tavasszal, és békaszempontból életveszélyessé tesznek minden szárazföldi kirándulást. De a gólyák most csak állnak, még a szárnyukat is leeresztik a melegtől, és néha egymásra néznek, mintha azt mondanák:

– Hát ami sok, az sok... mi lesz itt délben!

A levegő száraz, mint a téглаégető pora, és nem hallatszik más hang, mint egy-egy ürgefüttyentés, ami figyelmeztetés az ürgevitéznek, akik ilyenkor "vigyázz"-ba állnak az ürgelyuk szájában, hogy messzebb lássanak. Az ilyen kiállás szép, de egyben veszélyes dolog, mert felülről jön a veszedelem, s lám, egy ilyen vitéz már erősen tornászik egy ölyv markában, nyilván utoljára.

A dombháton hideglelősen reszket a levegő, pedig meleg van, az ökörfarkkóró árnyéka reggelt mutat már, a tarlók repedezett hátát gyógyítóan vakarja egy-egy eke, és mögötte száll a por, mintha az ökrök füstölnének, ámbár nem szénnel tüzelnek bennük, hanem lucernával.

Az erdő alatt komoran ballag a juhász, mert az erdőőrre gondol. Belül az erdőben komoran lépeget az erdőőr, mert látja a juhászt, és tudja, hogy a juhász az olyan... Közben mindkettőnek igaza van. A juhász ugyanis legeltetni akar, mert ez a kötelessége, az erdőőr pedig nem engedi, mert neki ez a kötelessége. Legeltetni pedig – most már csak az erdőben lehetne, de – nem lehet, mert a birka kárt tesz, nagyobb, mint amennyit ér. Pardon nincs, orvosság nincs! Azaz várjunk csak... a juhász mellett ott ballag a pumi segédi, sőt főhadsegédi minőségben. Egy darabig állandóan az erdő felé figyel, de aztán nem figyel.

– Nono – mondja a juhász –, elment volna ez a tűzrevaló? A juhász nézi a kutyát, a kutya nézi a juhászt.

– Hát nézd mög – int az erdő felé, mire a kutya becsörtet a sűrűbe, és pár perc múlva más helyen bukkan elő az erdőből. Aztán leül és vakaródzik. Ez az elfoglaltság minden halandónak a bolhákat juttatná eszébe, holott az puminyelven azt jelenti, hogy:

– Senki és semmi, akár vakaródzhatok...

– Akkor fordíts, kutyám – int a juhász, és a falka csendesen beereszkedik az erdőbe.

Így azután mindenkinek igaza van.

A legelő újra mozdulatlan, a nap tüzes kereke szikrázva mászik az égi dombon, s a forrás mellett, mélyen az erdőben, szuszogva alszik a ráncos képű, pocakos Augusztus.

Alszik és izzad. Elszórta már, amije volt, s a napra bízta a világot. Alszik, és nem hallja, hogy halálmarsot furulyáznak a kukoricák, és összetöporódott levelük olyan, mint a tibeti lámák embercsontból készült furulyája.

A nap a tetőre ért, dél van.

Lángol a föld, és mozdulatlan minden, csak a delelő ökrök farka ostorozik, mert az erdőből böglyrajok zúdulnak ki véres útonállásra. Ez az ő idejük és a szöcskéké, akik nagyokat ugranak rajvonalban rágva a legelőt, ámbár ebben a hőségben még ugrálni is igazán furcsa gusztus.

Az eke aztán későbbben elindul; a böglyök visszamennek az erdőbe, az árnyékok óramutatója lassan délutánra fordul, és a dombok mögött mintha az alkony vágya sóhajtana.

A dombon szőlők vannak és fák. Tüskés kerítések és öreg pincék; a pincék előtt kis pad, a zsúphéjban darazsak, a kis ablakok mögött csend és régi törkölyszag. A darazsak zsongnak, mintha régi nagybögők emlékviszhangja szállna a levegőben, és kint a tőkéken érnek új bánatok és mámorok.

A fürtök megbújnak a gálickék levelek hónalja alatt, gyűjtik a cukrot, amiből boldogság lesz, és gyűjtik a cukrot, amiből boldogtalanság lesz, és gyűjtik a cukrot, amitől elmúlik mind a kettő. A kis pince vak ablakszeme nézi a szőlőt, és várja a mustot, hogy megforrjon, hogy újbort legyen, amitől a pince is félrevágja zsúpkalapját (különösen ha szél van), sőt pipálni kezd, mert a serdültebb fiatalság ellopta a pincekulcsot, szalonnát pirít és eszik zöldpaprikával, bort lop a lopóval, hiszen azért az a neve.

Az öreg pince pedig hallgat és beleegyezik, mert ő is mámoros, és neki nincs sem feje, sem gyomra, sem szédelgős másnapja, ami olyan, mint a bűnbánat.

De ezenközben már integetni kezd a vén diófa levele, s az érő fürtök megmártják magukat az alkony barna áradásában.

A nyugati ég vörös, s az est már elindult az erdőből (mindjárt a juhász után), és az őszibogarak megpendítik a kis citerákat.

Szól az ősz szelíd muzsikája, pedig már fent vannak a csillagok is, s az elmúlt nap nagy vásárja után takarítani kezd fekete seprűjével az Éjszaka.

ŐSZI TÁVÍRÓ

Kopogott az erdő őszi távírója: hullott a makk a fáról. A kis bölcsők, a magtartó csészék megnyíltak, mert megérett a termés, és a földre kíváncszott. Nem, nem lehetett már bölcsőben tartani a gyereket. Addig mocorgott, nőtt, erősödött, hogy egyszer csak pattant valami, és üresen maradt a bölcső, mint ahogy a bölcsők végül is üresen maradnak. A makk lehullott a földre. Egy makk, száz... millió...

És kopogott az erdő őszi távírója.

Szólt a föld, csábított az avar puha ágya, s a makkocskák fejest ugrottak a vágy ismeretlen mélységébe. Volt, amelyik azonnal begurult a levéltakaró alá, volt, amelyik fennmaradt. Volt, amelyik domboldalra hullott, és bukfencezve ugrált lefelé, halálra rémítve egy szunyókáló öreg nyulat, aki éppen friss lucernáról álmodott, és nem káposztáról, ahogy az emberek gondolják, mert a nyúl csak éhhalál előtt öt perccel fanyalodik a káposztára. A nyúl tehát nekiiramodott a domboldalnak, a makk pedig ott maradt a vacokban, amelyet vastagon betakar majd a sok hulló levél, megnyomja a hó, és tölgyfa lesz ott is, ahol eddig nem volt.

Más makkoknak azonban nincs ilyen szerencsájük. Egyiket felkapja a mátyásmadár, elrepül vele, és eldugja. Farepedésbe, elhagyott fészekbe, odúba – mindenhova. Eldugja, és elfelejti titkos kamráját, és a kis makk hiába vár. Majd jön egy mókus, és azt mondja:

– Nini! – és megeszi.

De ez nem baj, mert szól az őszi távíró szakadatlan – hull a makk, és van belőle elég. Különösen a fa alatt. Ezt tudják az erdei népek, de tudják elsősorban a vaddisznók. Valamelyik sötét éjjel az öreg koca összeszedi családját, és sásolni kezd az avar, mert csülökig járnak benne a malacok, és egymást lökdösik a türelmetlenségben. Ez felesleges zajt okoz, mire az öreg koca úgy oldalba vágja a köteles óvatosságról megfélelített csemétét, hogy az elnyikkantja magát, ami még nagyobb baj. Erre kap még egy anyai figyelmeztetést, s utána csend. Fekete erdőben áll a fekete familia. Csak a fülek és orrok élnek, a szem nem ér semmit. Az orrokat nem kerüli el az ezerféle szagnak egyetlen paránya, s a fülek minden zörrenést latra tesznek. Gyanús szag – emberszag – nincs, gyanús zöreje nincs, csak a távíró szól, de hiszen éppen erre van szükség.

Elindul az öreg koca, utána a malacok, de nem pattan egy ág, nem zörren egy levél, csak az avar susog a lábak alatt, mintha selymet selyemmel simogatnának. A nagy fa alatt azután ropogni kezd a makk, de ezt alig hallani. Mármint embernek. De meghallja a róka, aki szintén ide igyekezett, és most egyszerre leül, ami nála a tanácsstalanság jele.

– Az ördög vigye el – mondaná, ha ember lenne –, ezeket is éppen most ette ide a fene...

De mivel nem ember, csak vakaródzik. Aztán ásít. A faluból jön, ahol végigvizsgálta a tyúkólak táját, de – a tyúkólak mind zárva voltak, a kacsák ólja elé még követ is tettek, sőt egy helyen egy nagy rozsdás csapda tárta szét ölelő karjait. A róka jól megnézte a csapdát, és majdnem megsértődött. Ha ember lett volna, talán le is köpi az öreg szerszámot.

A róka tehát újra ásít és fülel. A makk ropog. Na – gondolja –, amíg ezek a telhetetlenek jóllaknak...

A rókát nem a makk érdekli, hanem az egérkék, akik szintén szeretik a makkot. De a makk, amilyen kicsi a disznónak, olyan nagy az egérkének, aki gurigázik vele, amíg csak ki nem gyúl felette a rókaszem két zöld lámpása, és – ham! Egy egérke, egy nyelés.

De most erről szó sem lehet. Az öreg koca goromba disznó, a szó legszorosabb értelmében, és a róka másfelé kezd figyelni, ámbár jól tudja, hogy ilyen zörgéssel csak a borz jár. Jön is már a szürke csíkos remete, szájában nagy cső kukoricával.

És hogy szuszog – gondolja a róka, de lelapul, mert a borz remetének ugyan remete, aki arról híres, hogy nem szól, hanem harap.

A remete zörgése elúszik a sziklás völgy felé, ahol várkastélya van, de a rókának ma nincs szerencséje, mert helyette jönnek a szarvasok. A róka erre már bizonyára káromkodna, ha ember lenne, de nem káromkodik, hiszen ő csak egy kis állat... és csak azt teszi, amire szüksége van, ami segít, egyszóval, ami megtölti a gyomrot. Elhúzódik tehát a szarvasok útjából, átmegy a nagy bokrok túlsó oldalára, és szemezetni kezdi a földiszederet. A földiszeder savanyú, mint az ecet, de erről eszébe jut a szőlő. Hopp! Persze hogy a szőlő! És ellohol a szőlők felé, ahol még nyulacska is akadhat a barázdában.

A szarvasok szimatolnak, álldogálnak, aztán lefeküsznek. Ketten vannak: anya és fia. Később felnéznek a fák koronájába, mert a tetőkön végigszaladt a hajnali szél; és az ágak között világosodni kezd az ég. Az anya szeretettel nézi tavalyi fiát, akit két hete nem látott, mert farsangolni volt. Most már vége! Két hétig bögtek itt a koronás és koronátlan urak, és – meg kell hagyni – ellenállhatatlanul bögtek... Hajaj, de hogy bögtek!

A disznók hazamentek, a borz elhelyezte a kukoricát várkastélya kamrájában, a róka végzett a szőlőkúrával, és alszik már a szőlő alatt a nádban. Most kel a nap, a csend ragyogásában csak az erdő távirója szól szakadatlan.

Kopog, egyre kopog az őszi táviró, csak, így nappal, már nem lehet annyira hallani.

SZÁMADÁS

Valaki feltűnt a távoli domboldalon, lassan emelkedve, mintha a földből nőne ki, és megáll a kelő nap glóriájában. Hajnal volt még, hűvös, majdnem hideg, s a lapályok párája alatt, pókhálón és fűszálon, levélen és virágszirmon, szikrázni kezdett a harmat millió csillaga.

A vándor csak állt.

Széttörölte deres bajuszát, aztán felnézett a levegőbe, ahol vadlibák utaztak, s a vezérgúnár mély hangon hátraszólt valamit a csapatnak, mire a libák örvendező zajongásba csaptak. A merev ék meg is lazult egy pillanatra, mert a vándor kedves öregesen felfelé intett, aztán a távoli zöld vetések felé. A rend erre helyreállt, és szinte hallani lehetett a szárnyak suhogását.

A vándor is elindult, amerre bokrosodott a rét, és amerre, túl a bokrokon, némán, figyelően állt az erdő. Öregesen ment a vándor, de nem fáradtan. Szemében csendes vidámság volt, s ha ránézett egy-egy galagonyabokorra, peregni kezdtek a levelek.

– Egy ember! – kiáltott egy kis idei cinke. – Egy ember, akitől nem félek! Furcsa...

Az öregember megsimogatta a cinke buksi fejét.

– Egyél sokat, és vigyázz a karvalyra...

– Igen – pislogott a kis cinke, de mire meggondolta volna a dolgot, a vándor már az erdő alatt állt. Szeme megsimogatta az ezüst törzsű bükköket, a rücskös tölgyeket, a hamvas gyertyánokat a; fák megremegtek, és millió színes, szállongó levél indult el a föld felé.

– Köszöntünk, vándor – suhogtak a levelek.

Az öreg felemelte a kezét.

– Aludjatok...

Ekkor a róka surrant ki a bokrok alól, és lefeküdt a vándor avas, nagy

csizmái elé. Lefeküdt, de szeme – két okos, ravasz szeme – az öreg arcára nézett.

– Te? – nézett rá az ember.

– A fia vagyok a tavalyinak, aki nincs, de mindent tudok: tudom a...

– Várj! A lábad sáros, a hasad vizes...

A róka felült, s mivel nem tudott azonnal felelni, vakarózni kezdett.

– És ne hazudj, mert számba veszünk mindent. Apád is mindig be akart csapni...

A róka csak nézte a vándor mosolygó arcát, de ezután lesütötte a szemét.

– A gólya úgyis beteg... és nem is tudom megfogni...

– Láttam, de nem adhatom neked, mert nem az enyém; a Nyár madara. Vedd leltárba. Mi van még maradék?

– Pár fecske, egy-két ürge se tartja magát az időhöz, és egy hörcsög nyomait is láttam.

– Az ürgék s a hörcsögök a tied, ha meg tudod fogni őket...

A róka lemondóan legyintett a farkával, s az öreg mosolygott.

– De a gólyát ne bánts... meg fogom gyógyítani...

– Igen. Az ember ártott neki... apámat is... a nagy bakot is... a nyulakból alig maradt... fácán kevés, az ember...

A vándor leintette a kis rókát.

– Az ember nem tartozik rád.

Ezek után avult noteszt vett elő, amely piros vadkörtelevélbe volt kötve, és öregesen megnyálazta ceruzáját.

– Halljuk, de pontosan! Kezdd a mezők felől.

– A réten van egy csapat fogoly, az erdőszéli gázosban pár fácántyúk. Az embernek csak a kakasok kellettek, mert nagyok és szépek...

– Szamár vagy.

A róka megnyalta szája szélét.

– ... a cinkék megvannak mindenütt, a feketeregők is, harkályok is. A mókások megfogyatkoztak, mert az öreg tölgyfába egy nyuszt érkezett... ámbár vadkörte is eszik, nemcsak mókust. Nem is értem...

– A lényeget – mondta szigorúan a vándor –, a mese nem érdek. Szóval egy nyuszt...

– A varjak is megvannak, a csókák is, három nagy csapatban, de ki tudná számon tartani őket? Összevissza mászkálnak...

– Azután?

– A szarvasokból két bika hiányzik, a két legszebb, az ember...

– Őzek?

- Megvannak. A nagy bakot.....
- Már mondtad. Hány gida van? A. gidákról beszélj!
- E-egy...
- Egy?

– Egy, de nagyon szép, fejlett őzike...

- És hány volt, amelyek nem lettek szép és fejlett őzikék?

A róka tétovázott, aztán felemelte hegyes orrát, de szeme ide-oda ugrált.

– Sötét volt a barlangban, egészen kicsik voltunk, apám igen szerette a családját...

- És az őzikék húsát...

Hűvös szellő borzongott végig az erdőszélen; a magasban varjak örvénylettek és lekiabáltak.

- Volt eger elég, de ezeknek őzhús kellett. Kár, kár...

– Hallod? Fia vagy a tavalyinak, aki nincs, mert elhízott; és az őzhústól ostoba lett. Ti hányan vagytok?

- Megvagyunk, az öreg kivételével, az anyánk és hét testvér...

– Lám-lám... – húzta össze szemét a vándor – nyolc róka és egy őzike...

– A két öreg vadmacska is megvan, meg a két kölyök – iparkodott el a kis róka a kényes témától. A borzok is megvannak, ámbár megették a császármadarak tojásait és...

- Van még valami?

- Igen. Az ember sok fát kivágott, meg sok bokrot...

A vándor becsukta a foszlott noteszt, a ceruzát melléje tűzte, közben folyton a rókát nézte. A kis róka erősen pislogott. Aztán idegesen felkapta fejét: – Emberek jönnek.

- Tedd a lábad a csizmámra.

A kis róka abban a pillanatban láthatatlan lett, s a két ember ott ment el mellettük beszélgetve:

– A kopár domboldalakat mind beerdősítjük mondta az egyik –, a vízmosásokat is, a rétaljba nyárfát teszünk, a patak környékére éget...

Az öregebb erdész a fejét vakarta.

- Óriás munka... pénz... ember...

– A pénz már ki van utalva, a munkát pedig elvégzik a gépek. Ember alig kell ide, de kell az erdő, mert kevés a fa... ámbár nagyon sokat pótol már a sokféle műanyag...

A láthatatlan kis róka megremegett, mert most csodálatos! – megértette az emberek beszédét.

És amikor messze volt már a két erdész, levette lábát a nagy csizmáról,

és felnézett.

– Lesz erdő – mondta vidáman –, lesz sok erdő a vízmosásban és a patakparton is, és a pataokban talán még vadrécek is lesznek.

– Az ember vet, mert aratni akar – mondta szigorúan a vándor –, de ti, ti sokan vagytok, és csak aratni akartok. Hat testvéred kihúzom ebből a leltárból... és beírom más erdőkbe, oda – intett –, ahol a hegyek látszanak. Ha el nem mennek, elpusztulnak.

– Parancsodra – billegtette farkát a kis róka, mert örült, hogy a vadászterületén kevesebben lesznek –, csak azt nem tudom, hogy mi az a “műanyag”.

A vándor erre a botjához nyúlt, a kis róka pedig lehajtotta fejét, mintha mélységes bánat gyötörné. Sokáig ült így, és körülötte susogva szálltak a levelek.

– Ravasz! Ravasz! – susogták a levelek. – Kinek komédiázol?

– Hát, hát – sivalkodott egy mátyásszajkó –, ennél nagyobb csirkefogó nincs a világon.

A róka felkapta a fejét, de nem állt már előtte senki, csak távolabb zizegett az avar, mintha valaki távolodott volna.

Az erdőn átaranylott az őszi napfény, a patakparton a gólya kinyújtotta sérült szárnyát, és úgy érezte: gyógyul.

A kis róka körülnézett, és vakarózni kezdett, de nem tudta, hogy a bolhák bántják, vagy csak a téli szőr nől.

Mindegy – gondolta vidáman –, szerencsére a nyulakat nem firtatta az öreg Október...

A BOLDOG TÉL

A nádas mellett egy öregember ült és köhögött. Aztán összehúzta magán a rongyokat, és újra köhögött. Hideg eső verte a tájat, s a fűvek és fák megborzongtak, amikor az öreg sípoló lélegzését árulón elkapta a szél, és szertehordta, mint a rossz hírt az emberek.

– Szszsz... beteg a November nagyon, mi lesz azzal a kölyökkel?

A gyerek ott ült apja mögött, s a vizet nézte.

– Igen – sóhajtott a beteg –, mi lesz veled.

A gyerek nem válaszolt.

– Az én időmben – mondta a hörcsög tele pofazacskóval, mert éppen

arra járt –, az én időmben általában válaszoltak a gyermekek a szüleiknek. Reám egyébként számíthattok...

A gyerek undorral nézett a hörcsög után, aki sietve vitte pocakját az árokparton odébb, mintha félt volna, hogy máris meghallja az ígéretet.

– Illett volna megköszönni – szipogott November, és szeme sarkában megült a hideg hajnalok könnye. – Bizony, illett volna megköszönni, mert mi lesz, ha egyedül maradsz?

– Majd mi vigyázunk rá! – károgtak a varjak. Megosztjuk vele, amit találunk.

– Mi is – csörgött a szarka.

– Meg mi is – csacsogtak a csókák csak úgy mellesleg, de a betegnek ez is jólesett.

– Köszönöm, nagyon köszönöm. – suttogta, és olyan szomorúan nézett a világba, hogy a nádbugák mélyen meghajoltak, és a cinkét többen megfeddték, mert hangoskodva tornászott a kökénybokor kihajló ágán.

– Beteg van a határban – mondta a karvaly mérgesen, mert a cinke már az ágak sűrűjében pislogott, és megfogni nem lehetett –, nincs benned semmi tisztesség...

Csak az öreg holló nem törődött a gyerekekkel, s ezért meg is szólta.

– Látszik, hogy dögön él – vijjogták az ölyvek, akik szívesen mondtak rosszat a hollóról.

– Zsugori! – kiáltotta a szarka, aki nem tudott tőle lopni semmit.

– Kemény szívű agglegény – mondták a csókák, akik folyton fecsegték, és hamar mondtak ítéletet. De a holló nem törődött velük. Ült a vén tölgy száraz ágán, bóbiskolt, és csak akkor nyitotta ki szemét, ha az öregség fájni kezdett csontjaiban.

Egyik este a bölcs uhu vetődött arra, és meg is kérdezte a hollót, hogy miért haragszik November gyerekére.

– Te okos, öreg bagoly vagy; megnézted jól azt a gyereket? Láttad a szemét? Ostobák! – topogott az ágon a holló. – Nem tudsz valami orvosságot a lábamra?...

Ekkor megajdult a szél az erdőn, a holt levelek zörgő táncba kezdtek, a száraz ágak összeverték csonkkarjaikat, és mindenki tudta, hogy meghalt November. Aztán csend lett, csak a köd sírdogált csendesen, és könnyei halk koppanásokkal hulltak az avarra.

– Szegény kis árva! – károgtak gyászosan a varjak. – Ne félj, mi veled leszünk.

– Nevelünk! – rikkantottak a csókák.

– Ne hallgass rájuk – sompolygott melléje a róka –, belőled akarnak

élni. Majd leszek én a gyámod...

– Hahaha!... – recsegett a szarka. – A róka mint gyám... Bocsánat, hogy ilyen szomorú alkalommal nevettek.

Csak a hörcsög volt komoly. Pofazacskója most is tele volt búzával, amit még a nyáron lopkodott össze, és szertartásosan csak ennyit mondott:

– Rám mindig számíthatsz! – Ezzel meghajtotta magát, hazament, és lakásának összes bejáratát befalazta.

– Hát kit választasz apádnak, Tél fiam? – kedélyeskedett a róka. – Mert ezért vagyunk itt.

– És ha valamit hagyott volna ránk a szegény boldogult... – mondták többen.

A fiatal Tél ekkor felállt. Elnézett a gyülekezet felett, és szeme hideg lett, mint a szikrázó jég.

– Minden az enyém! – mondta. – És most takarodjatok!

A gyászolók szinte megdermedtek. Ekkora hálátlanságra nem számítottak, és már neki akartak ugrani, hogy szétszedjék, amikor lecsúszott a Tél dérdolmánya, és jégtestén át lehetett látni, mint az üvegen. Mindenki visszahőkölt.

Először a róka tért magához.

– Nincs szíve! – suttogta ijedten.

– Nincs szíve!... – hátráltak a többiek is, és szerettek volna valahol messze lenni, mert a sajnálkozás nagyobb volt bennük, mint a félelem.

– Szegény Tél!

– Ne sajnáljatok! – üvöltött a Tél, és kibontotta ostorát.

A madarak ijedten rebbentek szét, a róka inalva vágatott át a nádason, csak a varjak károgtak panaszosan, és örvényleni kezdtek a felhők alatt, mert nem tudták, mitévők legyenek.

– Nincs szívem? – ordított a Tél. – Hát majd lesz! Minden az enyém lesz, ti is, a szívetek is. – És jeges ostorával olyat vágott a felhők közé, hogy azonnal megeredt a hó.

– Úgy, úgy! – sziszegett a Szél, akiről mindenki tudta, hogy hitvány szolga. – Ez kell nekik, Tél uram...

– Ki vagy te?

– Én a Szél vagyok, Hercegem – hajlongott –, méltóztassál parancsolni. Atyádnak is hű szolgája voltam.

– Hagyjuk az apámat... Félbolond volt, öreg és gyenge.

A Szél szégyenlősen bólintott.

– Hát igen... Ámbár nagyon kellemes öregúr volt. El is kanászkodtak alattvalói. De majd Te! De majd Te!

– Igen, én majd ráncba szedem őket! Most pedig takarítsd el a felhőket, mert elsősorban hideg kell nekem.

A Szél forogni kezdett, üvölni, felfújta magát, aztán zúgva nekirohant a felhőknek.

– El innét, sok maszatos lepedő!

A felhők ijedten lódultak egymásnak, hullatták a havat, amerre mentek, és éjjélre már tiszta volt az ég, csak a csillagok szikráztak fagyos magasságban. A Szél bizalmasan le akart ülni a Tél mellé, de az ráfordult.

– Eredj északra, hozz még hideget.

Reggelre a Szél már meg is fordult, s amikor megállt, olyan hideg lett, hogy megrepedtek a fák az erdőn, s a bokrok ágai merevek lettek, mint a kő.

A Tél pedig csikorogva járta a határt.

– Add ide a szívedet! – mondta egy kis verébnek, akit kint szorított a Szél, s már nem tudott elbújni. – Add ide a szívedet.

A kis veréb lefordult az ágról, de a szíve már halott volt.

– A szívedet! – kiáltott rá egy nyúlra a Tél, de a nyúlnak vastag bundája volt, és a szíve tele meleg félelemmel. Nem szólt egy szót se, de úgy elrohant, hogy a hó porzott utána.

– Szívet hozz nekem! – csikordult rá a Szélre a Tél.

– Igenis, Hercegem! – lendült neki a Szél, de repülés közben megtorpant.

– Szívet? Ki a fene ad nekem szívet?

Ténfergett egy darabig az erdő alatt, csak akkor vidámodott meg egy kicsit, amikor a rókat látta meg. a bokrok alatt sompolyogni. Odasuhant és megcirógatta.

– Hogy vagy, kedves koma?

– Eredj a pokolba! – csikorgatta fogát a róka.

– Ez nem szép tőled – lágyult meg a Szél. Mennyi finom szagocskát, szimatocskát hordtam neked valamikor...

– Mit akarsz?

– Hát – sóhajtott a Szél –, nagy sorban járok. Megmondom őszintén: szív kellene nekünk.

A róka leült a csodálkozástól.

– Megbolondultatok?

– Úgy látszik, magunk között maradjon, de ez nem segít rajtam. Csak te segíthetsz azzal a híres eszeddel, ezt mindenki tudja...

– Nem bánom – csillant meg a róka szeme –, de előbb mutasd meg a nyulakat, mert éhes hassal nem tudok gondolkozni.

S a Szél megmutatta a nyulakat.

Amikor a nyulak elfogytak a nádasból, a fácánokat kellett megmutatni, mert a róka még mindig gondolkodott.

– Nem olyan egyszerű a dolog – húzta össze keskeny pofáját –, mert csak akkor marad élve a szív, ha valaki önként adja. De már nyomon vagyok...

Es a hold már kétszer újult meg, mióta a Tél uralkodott, de a Szél még mindig adós volt a szívvel. A Tél már toporzékolt, amikor reggelenként megjelent.

– Szívet hozz nekem, te nyomorult!

S a Szél vágatott a rókához, akit meg is talált az árokparton, s a róka már messziről integetett bozontos farkával. Mellette állt egy félig megfagyott gólya. A Szél felborzolta a gólya tollát, hogy valóság-e. Ilyenkor gólya? A gólya megsérült a vándorláskor, eddig egy istállóban tartották a faluban, de tegnap megszökött, és most már tudta, hogy a nap neki csak egyszer megy le.

– Ez a barátunk hajlandó a szívét odaadni – lelkengett a róka, és a gólya bólintott.

– Odaadom – és a szeme szomorúan mosolygott.

– Bolond! – suttogta a róka. – Akkor menjünk mondta hangosan. – Segíts neki.

És szelíden odaterelték a gólyát a Tél elé, aki kegyetlenül nevetett.

– Nem félsz?

– Itt az idő – bólintott a gólya –, az enyim is és a tied is.

– Az enyém? – hahotázott a Tél. – Az enyém? Na, ide azzal a szívvel!

És a róka – mint aki jártas ebben a mesterségben – egy pillanat alatt átadta a dobogó, meleg szívet, s a Tél vigyázva a mellébe tette, ahol eddig nem volt semmi.

– Boldog vagy, Hercegem? – hízelgett a Szél.

A Tél csak állt. Válláról lecsúszott a dérdolmány, jeges tagjaiban lüktetni kezdett a meleg vér, darabos arca meglágyult, eltorzult, és szeme megcsordult.

– Boldog! – suttogta.

Azzal hanyatt dőlt az árokparton, és vége volt.

EGY SZEM KUKORICA

A padláson penészes időszaga volt a csendnek, és a pókhálók súlyosan csüngtek le a lécekről.

Ablak nem volt ezen a részen, és a homályban csak egy kis fényes sugár járkált reggeltől estig, mert egy zszindely törött volt, és ezen a lyukon keresztül besütött a nap.

A vékony kis sugár olyan volt, mint az óramutató. Reggel elindult az öreg bölcsőtől, és mire a sarokhoz ért – ahol mindig sötétség volt –, este lett.

Közben végigvándorolt a játék kocsin, kaszanyélen, füles kosáron, törött lámpán, rongyos kabáton és egy képen. A képből csak egy katonát lehetett látni, amint szuronyt szegez valakire, de az ellenség láthatatlan maradt, mert a vándorló kis napsugárnak az útja meg volt szabva. És néha el is maradt. Ilyenkor a padlás lakói tudták, hogy odakint esik az eső, vagy felhők járnak az égen.

Ha esett, azt abból is megtudták, mert elkezdett beszélni a lábos; a lábas a lyuk alatt volt, és Cseresznyésné azért tette oda, hogy az esővíz le ne folyjon a lakásba. A lábas néha megtelt; ilyenkor Cseresznyésné kiöntötte a vizet az udvarra, és az öreg edény friss bádoghangan méricskélte újra az esőcseppeket.

Tavaly egy denevér is lakott a padláson, de úgy látszik, jobb helyet talált magának valahol, mert egyszer csak nem jött vissza, bár a régi lakók megszokták surranó esti kiröppenését.

Lehet az is, hogy fázott, mert tél jött akkor. A padlás nagyon hideg volt, és az esős ős után sokáig nem süttött be a nap a padlásra.

– Tél van odakint – mondta a kabát –; talán elővesznek még engem is?

De nem jött a kabátért senki. Havat hordott a szél a háztetőre, és a varjúkárogás úgy hallatszott, mintha a pincéből jönne, pedig a varjak magasán jártak, fent a levegőben.

– Tavasszal talán kellek megint – szólt a bölcső. – Ti mind olyan öregek vagytok... és én a fiatalokat szeretem.

Ekkor kapargálás hallatszott a fal felől, és a bölcső elhallgatott.

– Ki az? – kérdezte mérgesen a katona. – Ki az?

– Bocsánat – mondta egy vékony kis hang –, én vagyok: Cin, az egér. Nincs nyugságom odalent a macskától, gondoltam, beengedtek – és végigszaladt a padláson. Megmutatta magát a katonának, a bölcsőnek, mindenkinek.

– Maradhatsz – mondta a katona, de a többiek nem szóltak, mert a hó megcsúszott a háztetőn, szabad lett a kis nyílás, s a nyíláson át vékony arany pálcájával benyúlt a homályba a napsugár. És vidám hangok jöttek nyomában. Búgtak a galambok, gyerekek kiáltottak valahol, és egy szarka cserregve szállt fel a háztetőre.

A kisegér pislogva ült a fényességben, mert éppen rásütött a nap. Szürke bundáján elsimult a téli borzongás, bajusza remegve tapogatta a meleget.

– Tavasz van – suttogta –, tavasz...

De ekkor eltűnt a napsugár, mert a szarka odarepült a nyílásra, és kutatva nézett be a padlásra.

Az egér akkor már a kabát alatt lapult.

A szarka a magtárból jött, hol teleette magát kukoricával, de gondolt a jövőre is, s egy szemet elhozott a szájában, hogy elrejtí valahol.

– Van itt valaki? – cserregett halkán. A padlás homályos és néma volt. Gyanús. A szarka bedugta fejét a nyíláson, és ekkor kint azt mondta Csibi Jancsi Cseresznyés Jósának:

– Most dobj! Bent van a feje...

A kő nagyot csattant a zsindelyen, a szarka ijedten vágódott a levegőbe, s a kukoricaszem halk pottyánással beesett a padlásra.

A katona szorosabbra fogta szuronyát a képen.

– Mi az, lőttek valahol?... Igen, lőttek – mondta később –, hallottam a golyót...

De nem válaszolt senki. A napsugár aranyos óramutatója lassan ballagott a sarok felé, és a kis egér is csak később merészkedett elő.

– Nagyon megijedtem – mondta. – Hát ez hogy kerül ide? – és körülszaglászt a kukoricát.

A kukoricaszem pedig téli álmát aludta, s nem gondolt arra, hogy talán fel sem ébred soha.

– Szép nagy szem kukorica – suttogott az egér, és a katonára nézett, aki híres volt becsületességéről. A katona azonban a sötétet kémlelte, és nem is vette észre, amikor az egér felkapta a kukoricát, és elszaladt vele a lyuk felé, ahonnan jött.

A lyuknál megállt egy pillanatra, és már majdnem besurrant, amikor észrevette a leselkedő macskát. Elejtette a kukoricaszemet, és az beesett a lyukba, onnét a padlás lépcsőjére, és – kop-kop – ugrálva gurult le a kamrába. A macska unottan nézett utána, és estig várta az egeret.

De ekkor már sötét volt a padláson. Aludt a bölcső, és kisgyerekről álmodott, aludt a katona, mert most már őt se bánthatta az ellenség.

De sötét volt künn is. A jegenyefán bóbiskolt a szarka, és a kukoricára

gondolt. Csak a kis egér nem aludt; éhesen járt-kelt a padláson, és csak messziről nézett a lyuk felé, ahol a macska ádáz, zöld szemei őrizték az ennivalót.

Cseresznyésné pedig reggel összeseperte a kamrát, mert az asszonyokban és a madarakban különös tisztogatási vágyat ébreszt a közelgő tavasz.

A seprű kemény keféje nagyot lökött a kukoricaszemen; felugrasztotta a levegőbe, s leejtette a krumpli közé.

Cseresznyésné nem tudta, mi a burgonya, ezért csak annyit mondott, hogy csírázni kellene ezt a krumplit, azután kidobálni a rothadtját...

Erről azonban nem tudott se a kukorica, se a krumpli. A krumpli lila, fehéres csíráit növesztette az ajtó felé, ahol besurrant egy kis világosság, a kukoricaszem pedig aludt, és álmában sem gondolt rá, hogy az ő ideje elérkezett.

Pedig az idő eljárt.

A padláson csendben surrantak a napok. A napsugár óramutatója sokszor végigballagott a bölcsőtől a sötét sarokig, amíg egyszer fel nem jött Cseresznyésné és egy fiatal menyecske.

– Itt van, Julcsa, ha jó lesz?...

És amint Julcsa hozzáért a bölcsőhöz, a szúette, kopott fák megfiatalodtak abban a pillanatban. A bölcső ringani kezdett, és a fiatalasszony úgy nézett rá, mint a madár a fészkére.

– Majd dolgozol érte valamit – mondta Cseresznyésné –, nem is kell visszaadnod... Vigyázz ezen a rozoga lépcsőn.

És lementek a kamrába, hol zsákban volt már a krumpli, csak a kocsit várták, hogy kivigye a földre. Tegnap megválogatták, a nagyját félretették, a közepesét zsákba merték, és most ijedten fülelnek a krumpliszemek a zsákban.

– Megesznek bennünket?

– A' biz megesik – pöffeszkednek az otthon maradt kövérek, és összebújnak egy halomba, mint akiknek semmi köze az eltávozókhöz. Csak akkor rémültek meg, amikor estefelé az öreg Cseresznyés bejön egy piszkos kondérral, és belőlük rakja tele.

– Disznónak való ez már – dörmögi, és a maradék nagyok ijedten hallják, hogy a konyhában pattog a tűz, vékony szúnyoghangon sziszeg a gőz, és társaikban pöfögve hálnak meg a csírák.

A vetnivalók pedig utaznak. Döcög a szekér, s a zsákokon átszűrődik a délutáni nap. A levegőben földszag úszik, és a Cseresznyés család kíséri a szekeret.

– Krumpli? – kiált oda némelyik ember, aki elmegy mellettük, pedig mi más lehetne a zsákokban.

– Krumpli. Elrakjuk. – És gondolatban már fészket csinálnak az omlós földben, és betakarják, mint éjjel a gyereket, ha fázik.

Döcög a szekér. A béres pipafüstje elúszik a zsákok felett, nyikorog a járom, és mindenki tudja, hogy Cseresznyések krumpliját viszik vetni. Csak azt nem tudja senki, hogy a krumplival együtt felmérték az egy szem kukoricát is, és az is ott van az egyik zsák fenekén, de ezt a kukorica se tudja. Alszik.

Dülőúton megy a szekér. Nem döcög már. Pattognak a küllők, mintha beszélgetnének.

A vetések felett száll a pacsirta, a kapák ringanak a vállakon.

– Talán kisfiam lesz – mondja elgondolkozva Julcsa. Eljött segíteni a bölcsőért. Cseresznyésné csak később válaszol.

– Lesz majd az is.

És a fű suhog, amint szoknyájuk verdes lépteik után.

Szó aztán alig esik estig.

A kapavágások után krumpli hull a fészkekbe, rá a föld, és mire a nap piros kendőt köt a fejére, az utolsó szem is a földben van.

– Rázzátok ki a zsákokat!

Csattogva rázódnak a zsákok, és az egyikből kirepül a kukoricaszem. Nem látja senki. A zsákból por száll utána, hallgat a föld, megkoccannak a kapák, és mindenki felül a szekérre.

Julcsa a béres mellett ül. A béres az előbb szalmából csinált maga mellett ülést.

– Ide ülj – mondta –, mégse ráz annyira... Elment a szekér, és csend maradt a mezőn. Az útszéli fák közt egy kis szél járt, és nem lehetett hallani, amint a földben. az egy fészkekbe vetett krumpliszemek megmozdultak.

– Termők leszünk – sóhajtottak mélyen; aztán magához húzta őket a föld.

Este lett. Elült a szél, álmódzott a föld. Később felkelt a hold, és gúnyosan végignézett a mezők felett, mint az éjszakai korhely a munkától álomba merült városon.

Beleskelt az öreg padláson, és titkokat keresett, pedig az öregségben már nincs semmi titok.

Ott feküdt az elnyűtt kabát, a rossz lábas, a törött lámpa, és ott állt a katona is szuronyt szegezve, mert a hold sápadt világossága felébresztette.

De nem történt semmi.

Elment a hold, és a kis egér végigszaladt a padláson.

– Hol a bölcső? – kérdezte. – Hol a bölcső?

– Kell a katona az országnak – mordult rá a katona –, és most hagyj bennünket aludni, mert elfújták már a takarodót.

A kis egér ijedten hallgatott el, aztán csendesen rágni kezdte az öreg csizmaszárat, és a kukoricára gondolt, melyet elejtett tegnap.

A kukorica pedig csendben feküdt a krumpliföldön, egy kis hant mellett, és nem tudta, hogy közben nagy szél kerekedett. Omlós földet hordott sárga héjára, aztán eleredt az eső, és jól beleragasztotta a földbe.

A kukorica minderről nem tudott semmit. És arról se, hogy reggel lett.

De később, amikor puha héján átmelegített a nap, és esőtől duzzadt csírájához lágyan odafeküdt a föld, a kukoricaszem felébredt.

És érezte, hogy ősz volt. Érezte, hogy testvérei voltak, és ott születtek mind, fenn a levegőben. Érezte, hogy neki is gyerekei lesznek valahol, valamikor, a sejtések, az idő ködös, mély ágyában.

Elindult benne valami titokzatos reszketés, ami nagyobb volt mindennél, amiért volt és lett minden; elindult benne a teremtés lüktetése: az Élet.

A kis kukoricaszem élni kezdett. Szétfutott benne a szeretet melege, és engedni kezdett a téli zsugoriság keménysége.

A kemény szem megpuhult, lisztje tej lett, héja bölcső, és rügyező kis csíra indult el a nap felé.

A csírából aztán kis levélke lett, mely nőtt, nőtt, és növekedésével fogyott a kukoricaszem, hiszen a levélke belőle táplálkozott.

És a kukoricaszem elmúlt anélkül, hogy elmúlt volna – mert önmagát érezte életre kelni. Gyökerei alatt érezte a régi héját, mely üres volt, és fölfelé tolta magát, mert tudta, hogy az élet odafent, a föld felett teljesedik be.

Hajnal volt éppen. Akkor éjjel egy kis eső esett, puha volt a föld, s a zöld levélke kibújt a napvilágra.

Ó!...

Jobbról-balról idegenek. Kerek levelű más növények.

Alig tudott szólni. Arra nem emlékezett, hogy ő piros szem volt valamikor szarka csőrében, egér szájában, zsákban, krumpli között.

– Ó! Te is, az éjjel?...

– Én már tegnap kijöttem – susogta az egyik –, de te nem közölünk való vagy...

– Nem. Én kukorica vagyok... és te?

– Én meg krumpli. A többiek is. De gaz is van közöttünk, azokhoz

semmi közünk.

– A te rokonságod merre van?

– Nem tudom. Én csak egyedül vagyok.

– Nem baj, itt jó helyen vagy. Nekünk nem ártasz, és mi sem ártunk neked. Most kel a nap, még nem láttad?

– Nem – felelte a kukorica, és harmatos levélkéjét a nap felé fordította.

Két varjú szállt ekkor a krumpli közé. Körülnéztek, és elindultak bogarászni.

– Tegnap szerencsém volt – mondta az egyik. Három egeret fogtam.

– Itt? – kérdezte a másik.

– Itt. De most még bogarat is alig látok... Nőnek a fiaid?

– Szépen. Már alig férnek a fészekbe, és hogy mennyit tudnak enni!

A krumpliföld mellett patak folydogált. Partján füzek álltak, nyárfák, és az egyik nyárfán fuvolázva köszöntötte a napot egy sárgarigó.

– Hallod? – intett arrafelé irigyen az egyik varjú. – Már muzsikál...

– Cigánynépség! De a tél elől elszökik.

A rigó magasan volt, és nem hallotta, mit beszélnek a varjak. Énekelve köszöntötte a napot, s a nap megaranyozta sárga ruháját.

Ballagtak a varjak, végig a krumpliföldön, s csak akkor néztek fel, ha egy gerle vagy örvös galamb elnyilallt felettük.

A nap pedig emelkedett felfelé, s a kis kukoricaszem nem tudott betelni vele. Halvány levélkéjében erősödni kezdtek a rostok, gyökerei ennivalót kerestek a földben.

És ekkor hirtelen borzongás szaladt rajta végig. Az egyik krumplilevél alól kibújt egy nagy, csupasz hernyó. Szürke bőrén szemölcsök voltak, és egyenesen a másik krumplibokor felé tartott.

– Mit akarsz? – kérdezte a krumpli. A hernyó nem felelt. Felkapaszkodott a krumpli levelére, és bele akart harapni, de a levél szőrös volt és íztelen. A krumplilevél reszketett, undorodott a hernyótól.

– Mit akarsz? – kérdezte újra, de a hernyó már ott is hagyta, és lába nyomán a levélen piszkos nyálkát hagyott.

A kis kukorica rémülten kiáltani szeretett volna, de csak remegni tudott.

– Ne bánts – kérlelte –, ma születtem. – A hernyó azonban kegyetlen volt és mohó. Felágaskodott, és a levélkét szájához rántotta.

A patakparton, sűrű kökénybokorban gébicspár fészkel. A kicsinyek ilyenkor aludtak még, anyjuk a túlsó réten szöcskékre vadászott, de gébicsapó örködve trónolt egy kihajló ágon, és nagyot ásított éppen, amikor valami mozgást látott a krumpliföldön.

– Segíts rajtam – nyöszörgött a kis kukorica –, megöl.

A hernyó észrevette a veszedelmet, és halottnak tetette magát. Szürke volt, mint a föld, és a gébics alig látta meg. De aztán hamar végzett vele. Egy-két vágás, és a hernyó tekeregve tűnt el kemény csőrében.

– Ha nagy leszek – mondta a kukorica –, csak szállj rám. Mert nagy leszek, és ringatlak majd.

– Köszönöm. Jó lesőhely lesz majd rajtad. Én is itt lakom a patak partján, és a nevem: Gébics. Ha valami baj van, csak nekem szólj – és visszareppt a fészekhez.

A kis kukorica nehezen tért magához.

– Ó, amíg felnövünk, ezer halál leselkedik ránk mondta az egyik krumpli –, de azokra is, akik bennünket akarnak elpusztítani. Itt ez a sok gaz...

– Van nekünk becsületes nevünk is! – kiáltottak ekkor a másfajta növények.

– Én búzavirág vagyok.

– Én útifű.

– Én a szarkaláb.

– Én a pipacs – kiabáltak összevissza. – Élni akarunk, és ez a föld a mienk is.

– Hát majd egy kicsit összébb szorulunk – békítette őket a kukorica.

– Csak a magad bőrére alkudozzál – mérgelődött a krumpli. – Te megnősz, de mi kicsik maradunk, és nem tűrjük senki árnyékát. A tiédet se, ha a gazzal cimborálsz.

A kukorica elhallgatott. Egyedül volt.

– Igaz – bólintott a szarkaláb –, a krumpli csak akkor nagy, ha nincs senki mellette... igyekezzünk, barátaim!

És igyekeztek.

Két hét múlva a csősz bekopogott Cseresznyésekhez.

– Jó napot!

– Aggyon isten!

– Hogy vannak?

– Csak vagyunk...

– Kapa van a háznál?

– Akad...

– Hát csak azért mondtam, hogy kevés krumplit esznek az idén libazsírral, pedig az nem rongy étel. Másnap, pedig a harmat még fel sem száradt, Cseresznyések már ott álltak a krumpliföld végén.

– Azt mondanám, hogy ez nem is a mi földünk, az Isten égesse el ezt a sok bűdös gajt! És beleálltak a krumplibába.

– Vigyázzatok a kapával, ki ne vágjatok egy szemet se. Úgy kell ezt a nyomorult kis krumplit kibóházni.

A kapák alávágtak mindenféle gyomnak, és lassan előtűnt a krumplibokrok sora.

S ami nem odavaló volt, csak elhanyatlott. El a búzavirág, a szarkaláb, a pitypang, és amikor délben odasütött a nap, egyszerre zörgő halottak lettek.

Cseresznyés Jóska az utolsó sorban kapált. Nehéz volt neki a kapa, hiszen még csak nyolcéves, de az igazat megvallva sokat nézelődött is. Hol egy madár után bámult, hol egy ürgét akart megfogni. De a krumplira is vigyázni kellett, mert bár az anyja szerette Jóskát, hirtelen kezű asszonyosság volt.

– Itt van egy szál kukorica – kiáltotta Jóska –, ezt is kivágjam?

– A tiéd lesz, Jóska. Ne bánts.

Jóska szépen körülkapálta a kis kukoricát, és úgy nézett rá, mint a saját tulajdonára. Aztán óvatosan továbbment.

A kis kukorica nem értette a dolgot. Remegett körülötte a föld. Gyökere egy helyen el is szakadt, de aztán már nem félt, mert a porhanyó hantok között édes levegő áramlott gyökereihez, a gyomok semmivé váltak, és nagy lett a világ.

– Látod – mondta estefelé a krumpli –, ezért gaz a gaz.

És ezen az éjszakán a kukorica úgy érezte, hogy erősen növekedik.

– Ha így nőhetek – mondta másnap a gébicsnek –, nem árthat már a hernyó.

– Ami a föld felett van. Csak a gyökered ne kezdje ki a föld alatt valami, mert akkor csak a vakond segíthet. Én nem. Látom, az ember feltúrta a földeket...

– Azok emberek voltak?

– Persze. Nem mertem egész nap kibújni a bokorból... csak arra a rét felé. Hopp, egy bogár...

A gébics felkapta a bogarat, a kukorica pedig egyedül maradt, és most már két levelét tárta ki a nap felé.

És napról napra nőtt erősen.

– Nézzétek Jóska kukoricáját – mondta Cseresznyésné legközelebb –, ilyen nincs a határban – és újra körülkapálta a kukorica tövét.

De ekkor már delelni kezdett a nyár. A kukorica mellett lihegő, zöld gyíkok szaladtak el néha, és egykét félelmes éjszakán villámfényes vihar robogott végig a határon.

A nyárfák sziszegve hajladoztak, a fűzek szinte lefeküdtek az árokba, és a kukorica a kiállott vihar után tudta, hogy elég erős.

– Szállj rám – biztatta a gébicset. – Elbírlak már. És a gébics, verdeső szárnnyal, óvatosan ráereszkedett a kukorica hajló levelére.

– Nem vagyok nehéz?

– Dehogy vagy – hősködött a kukorica, pedig attól félt, levele minden pillanatban letörhet.

Sose hittem, hogy egy gébics ilyen nehéz – mondta magában, amikor elrepült. – Erősebbnek kell lennem. s leeresztette a gyökereit, amilyen mélyre tudta.

Olyan mélyre, hogy az emberek kutat is hamarább találják.

Vize hátlett volna a kukoricának, csak a meleget kívánta nagyon. Húzta a nap, az örök meleg és az örök fény.

– Milyen nagy letté! – néztek fel rá a bokros krumplitövek. – Te úgy vagy szép, mi meg így.

Ekkor Cseresznyések újra megjelentek. A kapák újra meglazították a földet, és Cseresznyésné odavezette Jóskát a kukoricához.

– Ide nézz! – és apró halmot rakott a kukorica köré.

– Vigyázz a magadéra – mondta –, mert ha szép termést hoz, ebből lesz jövőre a vetőmag. A te kukoricából.

De Jóska most valahogy nem lelkesedett. Az előbb vízárt volt a patakra, és meglátta a gébics fészket. A kis gébicsek buksi feje kikönyökölt a fészek szélére, és Jóska elhatározta, hogy kiszedi őket.

Kiszedi és hazaviszi. Hogy aztán mi lesz velük, arra nem gondolt Jóska.

– Talán nem is örülsz a kukoricának – mondta anyja.

– Dehogynem – hazudott Jóska, és a gébicsekre gondolt.

Múlt a nap. A kapák újra végigvagdalták a krumplisorok közét, és a lábra kapott gyomnövények újra elhanyatlottak. De mielőtt az élet elszállt volna belőlük, titkos üzenetet küldtek a gyökereknek.

– Új hajtásokat! Mert elveszünk...

És a föld feletti részek még meg se száradtak a napon, a gyökerek már friss rügyeket indítottak el a napvilág felé.

A gébicsházaspár pedig ezalatt aggódó szeretettel egzámenre készült. Vizsgára. Mint az emberek. A szigorú tanító kérdez, és a csemetéknek felelni kell. És a szülők nem segíhetnek.

Amikor Cseresznyések már jó messzire elkapáltak, az öreg gébics meghimbálta magát a kökényágon, és azt mondta.

– Látjátok a kukoricát? Barátom. Nincs messze, és a levelét alátok tartja. Repüljtek!

És előreröppent, lassan mutatva, hogy kell, aztán megült a kukorica levelén.

Ekkor már alkonyodott. Cseresznyések a kapákat megmosták a patakban, és Jóska, aki hátramaradt, üresen találta a fészket, mert a két öreg gébics és a három fia ott ringatta magát a magános kukorica levelén.

Jóska lehajolt, hogy hantot dobjon a gébicsekre, de anyja odanézett.

– Bántott téged az a madár?

Így a gébicsek békén ültek a kukoricán egész estig, és csak akkor köszöntek el, amikor a patak vizén végigszaladt a piros arcú alkony.

A kukorica ebben az időben sokszor gondolt arra, hogy ő mégiscsak egyedül van. Nem félt már a hernyóktól, hiszen erős és nagy volt; levelei mint a kard, kemények és élesek voltak, de ha jött a szél susogása, magányos volt, és úgy érezte, jó lenne, ha körülötte nagy kukoricaerdő lenne, és elbeszélgethetne a testvérekkel, ha jön az éjszaka, és néma felhők járnak az égen.

Mert éjszaka körülfogta a magány. A krumplibokrok aludtak, a patak önmagának mesélt, s a kukorica hiába integetett levelével, hiába sóhajtott, nem válaszolt senki.

Néha egy nyúl baktatott el mellette, néha foglyok pihentek meg alatta, de ezek mind idegenek voltak, akiket nem érdekelt, hogy milyen virága van a kukoricának. Mert ekkor már virágzott a kukorica. Címeres, forgós, szép virágot hordott a fején, és lágy, bajuszos virágot a levelei mellett. És akkor tudta csak meg, hogy valahol – ahova ő nem láthat – virágzanak a többi kukoricák is.

Különös, nagy érzés volt ez. Az üzenetet a szél hozta, lágy simogatással, és idegen, édes virágport hintett a kukoricára.

Éjszaka volt akkor. Aludt az egész világ, csak a szél járt, és csak a patak sietett valamerre, nem lehet tudni, hogy hova. A levegőben pedig millió csók járt, és szállongó porleheletével mind megcsókolta a kukoricát.

És ettől kezdve a kukorica megkomolyodott. Ha jöttek a gébicsek, már rájuk szólt, hogy ide üljetek, vagy oda üljetek, mert a gébicsek ugyan honnét tudhatták volna, hogy a levelek alatt a bajuszos virágokból termés született.

Édes, lágy torzsa, melyen úgy ültek a fehér szemecskék, mint a gyerekek az iskolában. És a kukorica tudta már, hogy értük van minden. Homályosan érezte, hogy a kis szemek az időt, az életet hordják magukban, és egész életének beléjük kell átfolytania, és belőlük megújulnia.

Nem is törődött már magával. Nem törődött a címeres virággal, nem törődött a leveleivel. A szárában felvándorló édes nedvből csak akkor jutott a többieknek, ha a szemek már jóllaktak. Hiába páváskodott a virág, hiába sziszegtek elégedetlenül a levelek.

– Nincs! – mondta a kukorica, és zsugori lett, mint a mostoha, akinek édesgyermek is van. És a kukoricának volt. Három.

Egyik reggel gébicsék szokatlan ünnepélyességgel jöttek látogatóba. A gyerekek ki voltak mosdatva, és az öregek komolyan pislogtak.

– Búcsúzni jöttünk – mondták.

– Az éjszakák hűvösek már, a bogarak megfogytak, nekivágunk a nagy útnak. Sokat ringattál bennünket, hát áldjon meg az Isten!

Azzal felleppentek a levegőbe.

És a kukorica erős, nagy leveleivel úgy integetett utánuk, mint akiket sose lát többet.

De elfogytak a többi madarak is. A sárgarigó elvitte fuvoláját, a csíz elvitte citeráját, és csak a varjak trombitája hangoskodott a határban.

– Magunk vagyunk! – mondták hányavetien, és öntelten ringatták derekukat a kopott fűvű, őszi gyalogutakon.

Mert ekkor már ősz volt.

Az éjszakák mélyek és titokzatosak lettek, a hajnalok lusták és hűvösek. A réteket reggelenként megcsókolta a dér, és a tücskök bánatos hegedűje úgy sírt a bokrok között, mint a bujkáló panasz.

És egy napon kiszedték a krumplit is.

– Elmegyünk – mondták a telt hasú krumpliszemek –, jó lesz aludni. Tavasszal találkozunk.

Estig tartott a krumpliszedés, aztán a beszédes kerekű szekér elballagott a krumplival. A halott szárat kupacokba hordták és meggyújtották.

A kukorica akkor éjjel sokáig nézte a csillagszemű tüzet. Egyedül volt. Levelei szárazon sziszegtek már a szélben, forgóját letörte egy hányaveti szarka, de a termése – keményedett, és más nem is volt fontos.

Az élet lassan járt már a kukoricában. Olyan lett fáradt lustaságában, mint maga az ősz.

A szél néha körül táncolta, s ilyenkor öregesen zörögtek levelei.

– Ne játssz velem, te szél, vén vagyok én már az ugrándozásra – és arra gondolt, hogy milyen nagyon régen volt tavasz. El se hitte akkor, hogy valamikor öreg lesz és érzéketlen. Jöhetett volna most a hernyó, hogy megrágja, nem törődött volna vele. Nem is érezte volna. Mi érheti még?

Talán lefeküdne, ha lehetne. Gyerekeivel se törődik, és azok se anyjukkal. Megértek.

Kemények lettek és önzők. A selymes takaró csumája alatt szinte külön élnek, és nem kell nekik az ennivaló, amit anyjuk nehezen felszív a földből.

– Nem kell – mondják. – A magunk urai vagyunk.

De a kukorica nem haragszik. Nem kell, hát nem kell. Ilyen a gyerek, ha megnő. És büszkén tartja őket, addig, amíg egyszer Cseresznyésnének eszébe nem jut a kukorica. Vasárnap volt éppen, ráért, hát kiballagott a földre. Kőrmével megpróbálta a szemeket.

– Érettek – mondta, és letörte mind a hármat. De a kukoricának már ez sem fájt.

– Elmegyünk! – mondták gyerekei, de nem volt abban semmi szomorúság, és álmosan feküdtek Cseresznyésné kék kötényében.

Elmentek – gondolta a kukorica, és csak később vette észre, hogy öreg ősz lett körülötte. Száraz, hideg és csendes minden. Tele lett a határ szállongó falevéllal, és a csendes utakon unottan hajszolta a katángot a szél.

A patakparton cinkék cserregtek, és amikor meglátták a magános kukoricát, odareppentek.

– Élsz még, öreg kukorica?

– Élek, persze hogy élek. Csak lassan, mint akinek fogy már a napja. Üljetek rám! Ringatlak benneteket... Valamikor a gébics volt a barátom.

– Eljövünk máskor is – kiáltozták a cinkék, amikor elrepültek.

– Csak gyertek – suttogta fáradtan a kukorica –, úgyse kellek már másnak. – És fiaira gondolt. Úgy érezte, hogy jó helyen vannak, életük erős, és ha újra tavasz lesz, ő él majd bennük a földben és a napsugárban. Újra meleg lesz akkor, visszajön a gébics, és sárgarígó szőlő majd a hajlongó jegenyén.

Így álmodozott a kukorica, mert lassúdó élete csak álom volt már.

Másnap pedig esni kezdett a hideg őszi eső. A pipiskék panaszosan füttyögettek az utakon, s a sáros földön cuppogva baktatott egy nyúl.

Amikor elállt az eső, ködöt sóhajtott a föld. Sötét lett a határ, és a napsugár óramutatója nem ragyogott be a padlásra, ahol nem változott semmi, csak a gerendáról lógott le három fej piros kukorica. De álmosak voltak azok is már nagyon.

– Aludjunk – mondták, de nem válaszolt nekik senki, mert a régi lábosba most nem csepegett a víz, a kabát már régen aludt, a katona pedig az ellenséget kémlelte.

Csak a kis egér nézte okos, fekete szemével a kukoricát.

– Magasan vannak – sóhajtott. – A kukorica magasan, a krumpli mélyen. Közül a macska... és jön a tél...

És akkor éjszaka a tócsákra rátette hideg kezét a fagy.

Pedig reggel felsütött a nap, de távol volt nagyon, és ragyogása nem hozott meleget.

Dermedt volt az egész világ, és csak délfelé kezdtek szólni a cinkék is a patakpart bokrai között.

– Nincs... nincs... – kiáltották, és odareppentek a kukoricára, hogy panaszkodjanak.

– Hideg van, öreg kukorica, elpusztultak a hernyók, mi lesz velünk télen?

Hűvös szél támadt ekkor. Felborzolta a kis cinkék tollát, halott faleveleket ostorozott maga előtt, és amikor elmúlt hideg nyargalása, a kis cinkék dideregve kérdezték újra:

– Mi lesz velünk, öreg kukorica?

Nagy csendesség lett ekkor, és a kis cinkéknek már nem válaszolt senki.

Varjak jártak a levegőben, az élet aludt a földben, a csírák mélyén, és mint a tél fehér lepkéje, imbolyogva, puhán leröppent a földre az első hópehely.

A TÖLGY

Ezt a tölgyfát nem ültette senki.

Nem védte, nem ápolta és nem is törődött vele senki.

Néha megcsodálták az emberek, néha nagy kampósszögeket vertek bele – amilyeneket régi kovácsok készítettek –, s ezekre puskákat akasztottak, vagy vadat, amelynek vére ott szivárgott a vastag kéreg tétova vályúiban, és megalvadt, még mielőtt leért volna a földre.

Senki sem tudta, mennyi idős, mert a jövő-menő emberek rövid életében mindig ott állt a nagy tisztáson, egyedül, időtlen pompájában.

A tölgy pedig hallgatott koráról, bár az időt évgyűrűiben mérte és őrizte. Talán sokat mondhatott volna az elmúlt időkről, de nagyon zárkózott volt. Sokat mesélhetett volna, hiszen koronájában megültek néha a felhők, néha a csillagok, gyökerei pedig titkos mélységben tapogattak, ahol a föld alatti kis vízerek pityeregve keresték az utat a világosságra.

A tölgy összekötötte az eget a földdel; sokat tudott, de éppen ezért nem beszélt. Sokat tudott, mert sokat hallgatott.

Az erdő tisztelte, és a többi fák nem küldték közelébe gyermekeiket, mert roppant árnyéka alatt csak szerény virágok élhettek meg, sovány füvek és lappangó gombák társaságában.

Pedig volt életében egy-két pillanat, amikor megborzongott, mert

körülötte járt a fejsze, de ezek a borzongások azután elmúltak.

Egyszer – nagyon régen volt ez – már egészen közel ért a tarvágás. Reszketett az erdő, és a zuhanó fák törve-zúzva, halálos reccsenéssel dőltek a földre, amikor dél lett, s az emberek ott raktak tüzet a tölgy közelében.

Az emberek melegedtek, szalonnát pirítottak; a tűz fölött remegő levegőben úgy szállt a szalonna illata, mint az étvágy sóhajtása, amikor egy ijedt mókus ugrott ki az ágrakás alól, és felszaladt a tölgyre.

– Nini! – mondta egy legény. – Ha én így tudnék fára mászni... – és szemükkel követték a kis mókust, aki makogott valamit. Az emberek nem értették meg a kis mókust, aki nemcsak ijedt, de mérges is volt, és izgalmában többször nagyon formás kérdőjelet kunkorított a farkából, kérdezvén, hogy hol a fenében fogja ő gyermekeit az ugrásművészetre kitanítani, ha itt minden fát kívágnak?

Az emberek szájukba vették a falatot, aztán újra felnéztek a mókushoz, de ezzel végigmérték a fát is.

– Szép fa! – mondta valaki. – Hibátlan...

– Magnak való! – tette hozzá más, és a legöregebb favágóra néztek:

Az öregember nézte a fát, aztán nézte a tüzet, aztán a földre nézett, maga elé.

Hogy mit látott, mit érzett, mit gondolt – ki tudná azt megmondani.

– Hát akkor hagyjátok meg! – mondta. Csak a tűz pattogott.

A tölgy nem borzongott már. Az emberek kigombolták a bekecsét, mert szokatlan meleg lengett a fa körül, és a kis mókus majdnem elaludt a fa alkalmas villájában.

Ez volt az első eset.

A tölgyfa megmaradt, de körülötte kopár lett a világ egy-két évig, s ezt a pár évet a fa alaposan ki is használta.

Nem felfelé nőtt, de vastagodott, szélesedett, lefoglalta maga alatt a teret, és ebben a térben elnyomott mindent.

De ekkor már úgy beszéltek róla, hogy: az öreg magfa. Bőséges makktermését összegyűjtötték, és körülötte ismét felnőtt az erdő, de ekkor már magányos lett. A rokonság tisztes távolban állta körül, hiszen árnyékában úgysem élhettek volna meg.

Jóval később megint borzongani kezdett az öreg tölgy, mert idegenek jártak az erdőn, akiknek a szemében fejsze volt és pusztulás.

– Hát ez az öreg böhönc – mondta az idegenek vezetője, aki hasban szörnyű vastag volt –, ezt is hozzá vesszük, ha egy kicsit kívül is esik a vágáson...

– Ez magfa! – mondta az erdész, és utálattal nézett a Pocakra.

– Nekem mondja, fiam? Nekem?...

És környezete az alázattól nyúlós lelkesedéssel mosolygott, amiből a gúny sem hiányzott. Ez a szarvasbogár akarja kioktatni a Nagy Főnököt?

– De nem esik a vágásba – tette még hozzá az erdész.

– Hát majd beleesik! Mindent el lehet intézni, fiam – érti, mindent... a gatter fűrész nem nézi, hogy magfa vagy nem magfa. Csodás deszka lesz belőle.

Koporsódeszka! – kívánta az erdész. – Neked, vén haspók!...

Az erdész nem tudta, hogy az ilyen szívbeli kívánságokkal vigyázni kell, mert az ördög nem alszik! (Bár, ha tekintetbe vesszük az emberek ilyenfajta rendkívül gyakori kívánságait, igazán nem lehet tudni, hogy szegény ördög mikor alszik tulajdonképpen...)

Egyszóval: az ördög nem aludt, és mivel az erdész kívánsága teljesíthetőnek látszott, a Nagy Főnököt úgy megütötte a guta, mint a pinty, azaz könnyedén.

A tölgy borzongása abban a pillanatban megszűnt. A levelek reszketése elmúlt, és már csak lágyan lebegtek az alkonyi szélben.

És aki azután megvette az erdőt, nem kívánta a vén fát.

A harmadik borzongás még nem érkezett el, de nem volt nyugodt a vén fa, mert valami volt a levegőben. Valami volt az Időben, ami ott folyt el előtte az elhagyott úton, a patak felé. A patakon híd volt valamikor, és a híd mellett csárda. Új utat csináltak azonban másutt, a falu felé, és egyszer csak összeroskadt a híd, mert nem járt rajta senki, aztán üres lett a csárda, mert az út másfelé vezetett. Tetejét lefordította a szél, mintha öreg naptárlapot fordított volna, falait elmosta az eső, és benötte a fű, később pedig apró bokrok tipegtek fel a romok dombjára, mert onnét szebb volt a kilátás.

De az Idő megszokta már ezt az utat, megszokta már az öreg Tölgyet is, hát inkább erre járt. Így aztán a Tölgy megérezhette, ha valami baj közeledik, mint ahogy meg is érezte.

Valami baj!

Mi lehet? Vajon mi lehet? – gondolta. – Bár hiszen eleget éltem. – És komor lett a vén fa, és elkergette a harkályt is, aki pedig gyógykezelné jött, mert egyik ágára valami gomba telepedett, s a gomba alatti korhadást a harkály már kitapogatta.

– Nincs rád szükségem! – zsongott mérgesen. Talán már nincs is rád egyáltalán szükségem – enyhült meg azután egy kicsit. – Nem jól érzek...

– Mi baj van? – kérdezte akkor éjjel a nagy erdei fülesbagoly. – A Küllő

kotyogott valamit.

– Nem tudom – suttogta a Tölgy –, de minden gyökeremben, minden ágamban érzem.

– Álmodtál valamit?

– Nem álmodtam. Érzem...

– Ki bántathat téged?

– Az ember. Csak az ember.

– Járt erre ember?

– Nem járt.

A bagoly erősen gondolkodott. Több ízben megvakarta csőre tövét, sőt fűjt is néha, amikor valamelyik gondolatát elvetette. Végül is azt mondta:

– Beszélek Mutyusszal! – és olyan hangtalanul dobta magát a sötétség hátára, hogy a vízre hulló őszi levél láрма ahhoz képest.

Mutyusz a nagy kövön üldögélt, és a szentjánosbogárkák lámpását javította, mert nyár volt éppen, és nemsokára szükség lesz a kis lámpákra.

A nagy kő kedvenc helye volt Mutyusznak, aki egyszer azt mondta, hogy a kő a csillagokból zuhant az erdőbe, mert amikor ő idejött, már itt találta, pedig az nagyon régen volt; Mutyusz szerint akkor még mindenféle sárkányok ették itt egymást, és állítólag – ő a kővel is tudott néha beszélni.

Mutyusz – egyébként – kis emberke volt, de az lehetett, ami akart, s ha szükség volt rá, az lett, amire gondolt.

Az erdei népek szerették, és félték tőle, felkeresték tanácsért, és menekültek előle, bár általában nem szólt bele az erdő életébe.

A bagoly puhán lekanyarodott a nagy kőre, és szárnyait bizonyos tisztelettel, majdnem szertartásosan zárta össze.

A bagoly várt, mert a kis embert megzavarni nem lehetett. Pár bogárka volt már csak vissza, azok hanyatt feküdtek, mert kis lámpásaikat a hasukon hordták.

Mutyusz feltöltötte a kis tartályokat, kipróbálta, hogy megfelelően világítanak-e, aztán hasra fordította a kis bogarakat.

– Mehettek!

A kis bogarak eltűntek a sötétségben.

– Rájuk ijesztettem, hogy takarékoskodjanak suttogta később az emberke –, láttad? Egy se gyújtotta fel a lámpását.

A bagoly csak bólintott, és ültek egymás mellett a nagy, fekete kövön, a végtelen csillagos ég alatt, amelynek egész végtelensége benne ragyogott minden harmatcseppben.

– A Tölgy küldött? – kérdezte később az emberke.

– Te mindent tudsz, Mutyusz, de nem a Tölgy, küldött. Magamtól

jöttem, mert a Tölgy barátom.

– Küldött. Nem mondta, de ha nem ajánlkozol, mondta volna.

– Lehet.

– Büszke, mogorva vén fa – folytatta Mutyusz –, sosem kért még tőlem semmit, de azért kedvelem. Tölgy! Kemény és merev, olyan, amilyen. Régen ismerem, és becsülöm is, mert állhatatos. Kár lenne érte, mert ha elfelejtek valamit – ritkán, de előfordul –, csak belenézek az évgyűrűibe, ahova minden fel van írva.

– Belelátsz? – csodálkozott a bagoly.

– Még ebbe a kőbe is. De ezt nem mindig értem. Rettenetes régi, és a csillagok nyelvén beszél.

– A Tölgy – kezdte a bagoly.

– Ne magyarázz! Oda kell mennem, mert a sejtelmeket csak benne látom meg, amit a fa csak érez, de nem tud.

– Természetesen odaviszlek – hajolt meg a bagoly, és a félméteres emberke akkora lett egyszerre, mint egy kis bugylibicska. Felmászott a nagy bagoly hátára, és elhelyezkedett a puha tollak között.

– Mehetünk!

A bagoly úgy vált el a kőtől, mint egy puha fátyoldarab.

– Meg kell hagyni: csodálatosan repülsz. Még a tollaid suhogását sem hallom.

– Jólesik, hogy mondd, de gondold el: én éjjel vadászok, amikor csend van. Ha én úgy reszelném a levegőt, mint az ölyv vagy a vércse, hát egy egérke sem jutna a konyhámba. Az egérkének jó fülük van, de hát nappal ott dübörög az ember mindenféle szörnyű masinákkal, amik nemcsak szántanak, vetnek, de még muzsikálnak is. Félelmetes az ember; néha gonosz, de nagyon okos, az bizonyos.

– Nem lehet tagadni – suttogta Mutyusz a kényelmes tollpáholtyban –, csak az a kár, hogy agyonlármozza magát, és mire majd ráébred, hogy a zaj milyen átok, hogy a muzsika nem levegő, amit állandóan nyelni kell, ha élni akar, addigra fele a bolondokházában lesz, a másik fele pedig ész nélkül szerkeszti meg a hangtalan gépet és az ünnepnek szánt muzsikát. De úgy látom, megérkeztünk.

A bagoly szinte érintés nélkül érkezett az egyik vastag ágra, és a kis ember, mire lemászott a földre, már újra rendes nagyságú lett, azaz akkora, mint egy jókora tejeskanna.

– Köszönöm, Mutyusz, hogy eljöttél – suttogta a Tölgy. – Nem kértem ugyan, de Hú barátom, s azt gondolta, amit én...

– A túlzott büszkeség éppen akkora ostobaság, mint a felesleges

alázatosság... de nem erről van szó. Félsz?

– Nem félek. Az erdő háromszor újult meg, amióta itt vagyok, háromszor annyit éltem, mint a többiek... nem szabad félnem. De még egészséges vagyok... és reszket bennem valami, mert az idő jön, és az idő hoz valamit, ami aggaszt...

– Így is lehet mondani, de ez a félelem. Ha segíteni akarok rajtad, tudnom kell, hogy te jobban félsz a félelemtől, mint az elmúlástól.

– Okos vagy, Mutyusz, nagyon. Erre nem gondoltam.

– Most akkor legyetek csendben, és ne mozduljatok. Amennyire tudok, előreszaladok az Időben, s ha nincs nagyon messze, amitől tartanod kell: meglátom.

A kis ember szemlátomást zsugorodott, végül akkora lett, mint egy taplógomba, de szeme ragyogott, mint két kis távoli csillag, és elnézett valahova a láthatatlanba.

A bagoly ült, mintha kilett volna tömve, a tölgyfa levelei pedig rezdülés nélkül álltak a levegőben. Aztán a kis ember megint megnőtt, de szemében elhamvadt a fény.

– Nem kellett messze mennem. Egy kocsi jön a régi úton, rajta három ember. A hátsó kettővel lesz dolgod. Az egyik gyerek. Te vagy a gondolataik között, de hogy mit akarnak, az majd csak itt derül ki. Most még nem akarnak semmit. Ki kellene hallgatni őket.

Ekkor nagy csend lett.

Mutyusz kedélyesen ült a vastag ág hajlásában, és ráhunyorgott a bagolyra, a Tölgy pedig merev lett, mint a kő. Hallgattak. De jó idő telt el, amíg a Tölgy megreccsent.

– Hát... ha kihallgatnád őket, Mutyusz... kérlek...

A kis ember egyszerre vidám lett.

– Na látod! – vidámkodott. – Hajlik még az öreg derék... tudsz te még kérni is, ami bölcsességre vall és: egy-kétszáz év talán meg is éri...

A Tölgy kissé felszabadulva sóhajtott, a kis ember pedig a bagolyra nézett.

– Hazaviszel, Hú?

A nagy bagoly válasz helyett lehajolt, hogy Mutyusz a hátára ülhessen.

– És hát köszönöm is – suttogott a Tölgy, amikor Hú fellebbent a levegőbe, s az öreg Tölgy körül nem maradt más, csak a csillagos nyári éjszaka.

Az út, amely a csárdához vezetett, aztán a hídon át a szomszéd falu felé – nagyon régi volt, de még járható. Földjét keményre verték a patkók,

amelyek régen rozsdává váltak az Idő sunyi tüzeiben; kivájták beszédes kerekek, és kőkeményre gyúrták a nehéz szekerek, amelyek tengelyig jártak a sárban enyhe teleken, amíg a levágott fát elszállították valahova, hogy hamu legyen belőle, füst és meleg, ami körülvette az emberek ritkán elégedett, de jóban-rosszban halálig reménykedő gondolatait.

Ősszel és tavasszal az út vályújában szaladt le az eső és hólé. Nyári felhőszakadások után úgy rohant le benne a sárga áradat a patak felé, hogy csak egykét mindenre elszánt bokor vert gyökeret meredek oldalában, és az egynyári füvek könnyelmű magjai kapaszkodtak meg a fenekén, virágos szőnyeget terítve a táncoló tavasz, a ballagó nyár, a dudorászó ősz és a hideg szemű, hókucsmás tél lába alá.

De ezek nem is járhattak másfelé, mert mind az Idő gyerekei voltak, s ez a térben is végtelen hatalom már megszokta ezt az utat, mint ahogy minden utat megszokott, hiszen minden benne született, és benne is múlt el, ha el kellett múltnia.

Ezen a napon különösen csendes volt a hajnal; párás, messze ködben ébredt a világosság, és moccanás nélkül hallgatott az erdő.

Aztán egyszerre fellobbant a nap, s a harmattá vált köd milliárd kis cseppje egyszerre borult le az örök anya előtt a megsemmisülés ragyogó boldogságában.

A Tölgy gombás ága a napsugarak érintésére újra sajogni kezdett, és úgy érezte, kár volt tegnap a harkályt elzavarni, mert a harkály kibontotta volna a gomba alatti korhadást, s ezzel a gombát is elpusztította volna. Igaz, hogy a harkály gyógykezelése után esetleg kis odú marad, ahova talán darazsak raknak fészket, de ez nem baj, mert az ágat a viaszos lép tovább nem rongálja.

A Tölgy leveleiben halkan susogtak a gondolatok, s ha ember jár arra, talán csodálkozik, hogy szellő sem mozdul, hát akkor mitől libegnek a levelek?

Vajon Mutyusz hogy fog hozzá? – tűnődött az öreg fa. – Mikor jön a kocsí a régi úton, és mit akarnak az emberek?

A Tölgy nem volt olyan nyugtalan, mint tegnap, de a kétség nem szállt le róla, mert ami jön, az jön. De Mutyuszban meg lehet bízni... Igaz, mogorva néha, sőt goromba is, de nem beszél feleslegesen, s amit mond, arra hallgatni kell. Csak el ne aludjon, mert Mutyusz szívesen, bár keveset aludt a nagy kő árnyékában.

De a kis emberke éppen a pillanatban nem aludt. Űt a nagy kövön, előtte a földön egy kis idei rókakölyök, aki azt kívánta, hogy Mutyusz bár aludna.

A kis róka lehorgasztott fején óriási daganatot viselt, s a sebes daganat fölött Zú röpködött, a dögbogár; de olyan hangos örvendezéssel a seb láttán, hogy végül is Mutyusz megunt.

– Tűnj el, Zú, amíg jókedvem van – mondta Mutyusz, és a kis róka rémülten gondolt arra, hogy milyen lehet a kis ember, amikor nincs jókedve... Zú mindenestre eltűnt.

– ... rendben van; anyád azt mondta, hogy most már foghattok magatok is ételmezt magatoknak – folytatta a kis ember a Zú által megzavart kioktatást –, de azt már neked kellett volna tudni, hogy mi az, ami neked étel. A szarvasbikát nem akartad felfalni?...

A kis róka még jobban lehorgasztotta fejét, s arra gondolt, hogy ő csak nyulat akart fogni, hiszen anyjuk is hozott néha nyulat. Azok a nyulak azonban mozdulatlanok voltak, és ez, ami a bajt okozta, szintén annak látszott. Az egyik bokor alatt ugyanis egy nagy kan nyúl szundikált, amikor az éhes kis róka megrohanta. A nyúl halálos rémületében kirúgta magát a vacokból, s a bokor egy vastag, tövises ága úgy leseperzte a kis rókát a nyúl tarkójáról, mintha ott sem lett volna. Amikor magához tért, fején már szépen kelt a daganat, s a felszakított bőr alól kis vércsíkrok futottak az orrára, amelyeket igyekezett lenyalni.

– Eredj Mutyusz bácsihoz – mondta anyja –, és kérd meg szépen, hogy csináljon veled valamit, mert én nem tudlak meggyógyítani.

És most itt van. Úgy érzi, hogy közben még egy feje nőtt. A régi feje az, amivel gondolkodik, és az új fej, ami csak fáj. Nem – suttog elkeseredetten –, eszébe sem jutott, hogy a nagy bikát megegye.

– Mutasd azt a buta ravasz fejet! – és Mutyusz mosolyog. Kihúzogatja a tüskéket a sebből, miközben a kis róka majd kiugrik a keze alól a fájdalomtól.

– Akarsz egy pofont? – érdeklődik Mutyusz, miközben összeigazítja a tépett bőrt, s utána hatalmasat köp a sebre.

– Mondd meg anyádnak, hogy meg ne nyalja a sebet, mert amíg az én köpésem érzi, nem meri odarakni petéit Zú. És most takarodj, amíg jókedvem van...

A kis róka elvitte bánatos fejét, és Mutyusznak valóban jókedve kerekedett, amint az esetlen kis kölyök után nézett.

A nap már a fák fölé emelkedett; a hajnali dal már elült az árnyékokban, és az ég selymes ragyogásában egy ölyv vágta roppant köreit, de olyan magasan, hogy vijjogása éppen csak hogy leért a földre.

A kis ember egy falevelet szorított ujjai közé, és olyan élethűen vijjogott fel a nagy madárnak, hogy egy ürge az út mellett rémülten ugrott fejest az

ürgelyukba.

De az ölyv ereszkedni kezdett, aztán toronymagasból egyetlen zuhanással érkezett a kis ember fölé. Akkor szétvágta szárnyait, s olyan puhán ejtette magát a köre, mint szélcsendben a lepattant falevél.

– Köszönöm, Kiő, hogy nem tétováztál – és Mutyusz megsimogatta a szép nagy madár érintetlen tollait.

– Te sem tétovázol, Mutyusz, ha segíteni kell. Reggel fogtam egy nagy hörcsögöt, a család jóllakott, ráérek.

– Vérzik a lábad.

– Mondom, nagy hörcsög volt. És erős. Persze nem sokáig, de az utolsó pillanatban észrevett, és kicsit hátul fogtam.

– Az úton, a régi úton kell jönni egy kocsinak mondta Mutyusz. – Onnét felülről jól látod, és ha figyelmeztetnél...

– Szívesen; miért jön a kocsi?

Mutyusz nem válaszolt.

Az ölyv aggályosan pislogott.

– Ne haragudj, kicsit kíváncsi vagyok...

Mutyusz erre sem válaszolt. Hanyatt feküdt a kövön, és úgy látszott, mintha a fekete kő megsüppedne, mint a puha párna.

– Nem sokat aludtam az éjjel – mondta –, erősen riassz! – és becsukta furcsa, nagy szemeit, amelyek egészen kicsire tudtak szűkülni, néha gyilkosan élesre, de áldóan tág, melegre is.

Az ölyv pedig némán keringeni kezdett felfelé.

A reggel napsugaras volt, s a sárguló búzamezők illata belengett a kertek alá.

– Meleg lesz – mondta az erdész a kocsi mellett –, de azért hozd el a kabátod, megígértük anyádnak... A kisfiú – talán tízéves lehetett – enyhén bosszankodott, de bement a házba, és egy zöld lódengallért hozott a hóna alatt.

– Nincs rá semmi szükség – mondta –, azért fázom meg mindig, mert anyu...

– Félt téged, és okosabb, ha nem kritizálod.

– Te is mondtad, apám...

– Mit mondtam?

– Hogy anyu olyan, mint az időjárás, nem lehet ellene tenni semmit.

– De eresz alá állni lehet, ugye?

A fiú gondolkodott, aztán elmosolyodott.

– Becsapni, úgy gondolod?

– Nem... csak kitérni. Mert ugye, a legáldásosabb eső is lehet kártékony, ha sok van belőle, és ilyen anyád szeretete is. A kabát pedig elfér a saroglyában...

Amikor felültek, a fiú cinkosan belekarolt apjába.

– Apu, én nem házasodok meg...

Az erdésznek még a füle is nevetett, de igyekezett lenyelni.

– Hát, azt hiszem, ezt még ráérsz meggondolni.

– Rengeteget gondolkoztam már ezen, és beleírtam a naplómba is. Tintával írtam bele, és azt már nem rádiózhatom ki.

– Jobb, ha ceruzával írod azt a naplót...

– De akkor nem hiteles... Pedig amikor olyan beteg voltam, hidd el, nehéz volt az ágyban tintával írni. Gyenge is voltam...

Az erdész arcára árnyék ereszkedett, pedig sütött a nap.

– Nagyon gyenge voltál, azért kell vigyáznod... még most is gyenge vagy.

– De ez már nem olyan... és ugye, apu, más naplóját nem illik elolvasni? Nagymama olyan kíváncsi, odaáll az ágy mellé, és nézi...

– Csak az írásod nézi, Albert; mondta, hogy milyen szép betűid vannak. De el is zárhatod, Albert.

– Igen – mondta a fiú, és elgondolkozott, apja pedig megérintette az öreg kocsis vállát.

– A régi úton kellene menni, Józsi bácsi.

– Lehet – bólintott az öreg –, el lehet rajta menni, csak néhol fogni kell a lócsöt, mert itt-ott gubbenős.

Ekkor már kiérték a faluból. Átmentek az új hídon, s a köves úton a lovak minden biztatás nélkül csendes ügetésbe fogtak. Utánuk kavarogva szállt a por.

A fiú zsebkendőt tartott szája elé, s apja csak bólintott.

– Okosan. A régi úton már nem lesz por.

Nem is lett.

A kocsi befordult a bokrok közé, ahol alig lehetett látni, hogy út volt valamikor, de a por kinn szállt a köves út fölött, a kerekek elhallgattak, és csak a küllők kerepeltek, ha valami ág közibük tévedt.

A kocsi néhol dülöngélt, de jó, erdőjáró kocsi volt, amely sosem dül fel, csak figyelmezteti az utast, hogy jó lesz fogódzkodni.

Az út vályújában megrekedt a meleg, lassan hullámozott a levegő, és a keserű cserszag olyan volt, mint az orvosságba ágyazott gyógyulás.

És alattuk folyt az Idő, de ezt látni nem lehetett.

– Ölyv – nézett fel az erdész –, rettenetes magasan van. De milyen

különös a hangja.

Igen, az ölyvnek különös volt a hangja, és azt jelentette, hogy a kocsi befordult a régi útra.

Mutyusz intett, hogy köszöni a híradást, s mire a kocsi az öreg tölgy tisztása szélére ért, Mutyusz már ott állt, és felemelte a kezét. A lovak megálltak.

– Na? – kérdezte a kocsis, és már ostorhoz akart nyúlni.

– Hagyja őket, Józsi bácsi – mondta az erdész –, a legjobb helyen álltak meg. Innét látjuk az egész vágást.

– Höhöhő – röhögött cinkos melegséggel az egyik ló –, höhöhő, jó helyen álltunk meg, Mutyusz?

– A legjobb helyen – intett a kis ember az egyik bokorból –, de most legyetek csendben.

A kis bokor ott állt a kocsi mellett, de az emberek csak a bokrot látták, hiszen Mutyusz volt a bokor. Az erdész kiterítette a térképet az ölében.

– Hát lássuk csak...

A fiú egy darabig nézte a térképet és apja piros ceruzájának ide-oda vándorlását. Ezt aztán megunt, és az öreg Tölgyet nézegette, amint ott állt a nagy térség közepén, mint maga az Erő, az Idő és az élet.

A fiú homlokán verejték gyöngyözött, érezte a láz érkezését és egész testi gyengeségét. Halvány arca most torz lett, és utálni kezdte a Tölgyet.

– Hány éves ez a vén fa, apa?

Az erdész kezében megállt a ceruza, és újra jól megnézte a Tölgyet.

– Hát, fiam, azt nem lehet tudni biztosan. Talán kétszáz is...

– És hogyan lehetne megtudni biztosan?

– Át kellene fűrészelni a törzsét, és megolvasni az évgyűrűket.

– Béla bácsi azt mondta, hogy az ilyen vén böhönc már csak a helyet foglalja...

– Béla bácsi csak a hasznót nézi, és ha a fák emberek lennének, Béla bátyád rövidesen felfűrészelné az egész emberiséget... mi bajod van; Albert?

– Semmi – és keserű kis arcán csak úgy lobogott a láz –, úgy örülnék, ha megolvashatnám ennek a pudvás öreg fának az évgyűrűit. Olyan nagy öröm lenne!

– Ha beleesne a vágási tervbe... – mondta az erdész aggódva és tétován.

– Talán... ha úgy jelölném... de...

– Egyszer már én is örülnék valaminek – sóhajtott a fiú, és szeme csupa könny lett.

Az erdész még mindig tétovázott, de a fiú vértelen kis kezére nézett, és

felesége jutott eszébe, az otthon... a Rém...

– Ide nézz!

És a piros vonal reszketve idébb csúszott a térképen pár milliméterrel.

– Most már belekerül a vágásba, és megoldvashatod az évgyűrűket... Szánkón jövünk majd ki, mert a vágás – tudod – csak télen kezdődik.

– Köszönöm, apa – mosolygott most már a fiú –, majd aztán újra ültetünk egyet helyette.

– Persze – bólintott az apa kissé szomorúan, és nem szólt többet, de arra gondolt, hogy az élet csak egyszer múlik el, fának és embernek, de újraültetni már nem lehet soha.

Mutyusz eleget hallott. Intett a lovaknak, mire azok nyugtalankodni kezdtek, mintha a rengeteg bögöly csak most szállta volna meg őket, pedig csíptek eddig is, mint a veszedelem.

Az erdész elcsomagolta a térképet.

– Menjünk hazafelé, Józsi bácsi! Ez a sok ronda bögöly nem hagyja békén a lovakat. Fogóddz meg, Albert...

A kocsi szinte egy helyben, pattogva, nehézkesen fordulni kezdett, aztán helyrezökkent, s a közel álló bokrokat súrolva eltűnt az út hajlásában.

Csak a kerekek távolodó kattogása maradt utána. A kis bokor megrezdült, eltűnt, és a kis ember állt már ott, aztán elgondolkozva ballagott a Tölgy felé, amely minden levelével várakozott.

Mutyusz leült a fa mellé, hátát nekitámasztotta, és kezét egy vastag gyökérre tette, amely már a föld felett indult a mélységek felé.

– Nehéz ügy – mondta –, de sietni nem kell.

– Tudsz segíteni?

– Akarok segíteni, és ez több, mintha azt hinném, hogy tudok.

– Megmondanád, mit hallottál?

– Azért jöttem. Láttad azt a papírt az ember kezében? Na! Hát ez is ostoba kérdés volt! Hiszen persze hogy láttad a papírt az ember kezében! Minden leveleddel láttad.

– Láttam.

– Nahát, azon a papíron van följegyezve, hogy melyik erdőrészt kerül vágásra.

– De én nem esem bele! Ezt már megmondta sok nyarak és telek előtt az az ember, aki már nem él azóta.

– Igen, ez így volt eddig...

– És most?

– Beleesel! Beleesel, mert a gyerek akarja. A gyerek kíváncsi, hány éve

élsz, és meg akarja számolni az évgyűrűidet. Az apja nem akarta. De a gyerek beteg, és a gyerek könnyei elmosták az apa akaratát.

– Ó!... – sziszegték a Tölgy levelei. – Ó, hogy a szű essen bele!

– Már beleesett! Ettől romlott meg a szíve és a feje is. De – Tölgy barátom – ha te ilyeneket kívánsz, akkor máshoz kell fordulnod segítségért. Én nem szolgálom a romlást és...

– Bocsáss meg, elvesztettem a fejem. Nem is értem az egészet. Tudod, hogy nem szoktam. Hidd el, még a gyökereimben is szégyellem magam.

– Látom, és elfelejtettem, amit kívántál, mert mint minden, ami rossz – még ostobaság is. Ha a gyerek elpusztulna, még a vágás megkezdése előtt, az apja még biztosabban kivágná. Kegyeletből...

– Miből? – zsongott ámulva a Tölgy.

– Kegyeletből.

– Kegyeletből akar megölni?

– Igen. Most látom, hogy milyen fiatal vagy tulajdonképpen. Én még jól emlékszem, amikor az emberek egymást áldozták fel – kegyeletből. Aztán lovat meg mindenféle állatokat... de nagyon eltértünk a tárgytól. A fiú beteg. Úgy látom, nagyon beteg, egyik tüdeje különösképpen. A tüdőszű dolgozik benne. Lázas és ingerült. Egyik vállán Irigy ült, a másikon a Bosszú. Ez a két zshivány mindig együtt ront, és úgy dobálták a fiú gondolatait, mint a pók vetélő két lába a fonalat. Meggyűlöltettek téged, mert erős vagy, szép és öreg, ő pedig fiatal, beteg és csúnya lett, amint rád nézett. Pedig a fiú jó gyerek, de gyenge, s a rontás oda tereli, ahova akarja.

Ekkor egy kis csend ereszkedett a tájra, s az erdő hűvös lehelete kijött a tisztásra melegedni. A patak felől egy rókalepke hintázott át ijedt csapongással a napsugaras térségen, de amint meglátta Mutyuszt, puha libbenéssel leszállt a kis ember kezére.

– A gébics! – billegette reszkető szárnyait a piros lepke. – Mutyusz bácsi, dugj el...

A kis ember ráfűjt a lepkére, s az azonnal láthatatlanná vált, s a következő pillanatban már ott is volt a gébics.

– Erre ment a pille, Mutyusz bácsi?

– Arra, az út felé – intett Mutyusz, s a gébics nagy ívekben szállt az út felé; de alig tűnt el, máris egy karvaly vágódott a Tölgy egyik ágára.

– Valamit láttam ide leszállni – és szinte lihegett a megerőltető iramtól –, de messze voltam. Mi volt az, Mutyusz bácsi?

– Gébics, a tövisszűrő; arra ment a patak felé.

– Sss... – rúgta el magát a karvaly a fáról, s mint egy szürke rakéta, szinte sistergett a szédült iramban.

Mutyusz mosolygott.

– Most már értem!

– Mit? – zizegett a Tölgy.

– Az Idő keze volt a dologban. Igen, az Idő keze! Ő tanácsolta neked azt a rossz kívánságot, hogy a fiúba essen a szű.

– Nem értem.

– Mert ha nem mondd, én nem tartok itt neked kegyeletes prédikációt, hanem már megmondtam volna, mi a teendő, és régen szunyókálnék kedves kövemen. Aludnék – mondom – a kő túlsó oldalán, ahová nem sűt a nap, de akkor a gébics megfogta volna a rókapillét, a karvaly pedig megölte volna a gébicset. De az Időben nem érkezett még el az ő pusztulásuk, tehát intézkedett...

– Talán rólam is intézkedik – kérdezte a Tölgy, de a kis ember erre nem válaszolt, hanem nagyot ásított.

– Sokat tudok – mondta kitérően –, sok mindent nem tudok, de aludnom nekem is kell. Estig alszom, és megkeresem Balangót, aki az álmok parancsolója, és sötétben is többet lát és többet tud, mint bárki nappal. Éjfélre itt leszünk. Ne aggódj, mert az emberek is azt mondják, hagy akinek ideje van, élete van. S az emberek ezt jól tudják, bár más dologban néha hihetetlenül ostobák.

– Köszönöm, hogy fáradsz, Mutyusz, csak még arra kérlek, szólj Küllőnek, ha valahol látod, hogy jőjön gyógykezeln, ha akar, mert tegnap mérges voltam és elzavartam. Bár – suttogott a Tölgy elgondolkozva – lehet, hogy ez is benne volt az időben... és tulajdonképpen nem én vagyok az oka...

Mutyusz ekkor kivételesen kissé hangosan nevetett.

– Hát tudod, Tölgy barátom, az Idő ugyan végtelen, de takaródn, de azért nem lehet vele...

Azután csak a csend, csak a fény és a vándorló, néma árnyékok maradtak a Tölgy körül. Zsongott a táj, s a reszkető levegőben zűmmögve járta déli táncát a bogarak ezer nemzetsége.

Meleg volt, de a levegő nem állt meg; az éjszakai hűvösség maradéka a föld felett kűszott a szálerdőből a patak felé, hol szitakötők leselkedtek a régi híd megmaradt egyetlen oszlopán. A szitakötők látszólag játékosan villantak fel a levegőbe, mintha csak csillogó szárnyukat mutogatták volna a napsugárnak, de vadászat volt ez a javából, mert minden felvillanás egy-egy muslinca vagy gyanútlan szűnyog halálát jelentette.

A part mellett egy bokor sárga liliom boldog aléltságban tárta szét

kelyhét a nap felé, itta a fényt, ám az is lehet, hogy a virágban mászkáló kis bogárcák most hurcolták szét benne a szerelmes üzeneteket.

A parton egy nagy kökénybokor álldogált, akivel a gébicsnek már az úkapja kötött szerződést mindenféle rágeszáló rovar és hernyó ellen, bár a kökény olyan szívós és keserű, hogy csak a legigénytelenebb hernyók és rovarok vetemedtek fiatal ágainak vagy leveleinek megrágására. Mindezen szolgálatokért lakást, azaz fészeknek való helyet választhatott a nagy bokor belsejében, és éléskamrát rendezhetett be a sok száz tüske között. A tüskék kemények voltak, és szúrtak, mint a lódarázs, a gébicsnek pedig éppen erre volt szüksége. A tövisszúró gébicsek népe valamikor megtanulta azt a bölcsességet, amit az emberek úgy mondanak, hogy “több nap van, mint kolbász”. És ahogy az embereknél szöges kampón lóg a szalonna és a sonka, a gébics a kökény tüskéit használja ugyanezen célból. És amikor napokig zuhog az eső, és a többi madarak éheznek, a gébics fütyül az időre, lekaszt a nyársról egy cserebogarat vagy nünükét, és kedves családjá úgy jóllakik, mint a duda. De még mindig marad a nyársakon egy-egy kis béka, lótetű vagy gyík, amelyek talán epedve várják az elmúlást – ha ugyan egyáltalán várnak valamit –, mert már napok óta vonaglanak a tüskén, ahová a gébics felszúrta őket.

Kegyetlen szokás, bizony nagyon kegyetlen, gyilkos és könyörtelen, de a gébics sose mondta magáról, hogy ő a Teremtés Koronája, akinek Értelme és Szabad Akarata van...

Ő egyszerűen gébics, kisbetűvel.

De a gébics ezt sem tudja. Kint ül a bokor egy kihajló ágán, és vár. Nemrég érkezett vissza a rókapille üldözéséből, és mivel a raktárt fel kell egy kicsit frissíteni: leskelődik. Kis fekete szeme idevillan, odavillan. A szitakötőkkel nem törődik, mert tisztában van képességeivel; de a fű alatt valami mozog, valami csillog, és ki is ér a fürdő gyalogútjára egy aranyos hátú futrinka. A gébics pedig ráejti magát a szép bogárra, aztán eltűnik vele a bokorban, ahol a kapálódzó futrinkát “elhelyezi”... A kökénytüske a bogár hátán jön ki, és kész.

A gébics anya most etette meg a fiatalokat, és elismerően pislog, az atya pedig újra kiáll a leshelyre, de ijedten kotródik is vissza a sűrű szövénybe, mert egy gém kanyarodik le a sárga liliom mellé, ahol alig tenyérynyi a víz, és a nefelejcsék millió kis virága nevet a kék égre.

A gém becsukja szárnyait, fejét kissé felfelé tartja és megmerevedik. Csak kemény, sárga szeme él, mint a rideg üvegcserep. Érkezésére egy tucat béka csodás fejessel tűnt el a víz alatt, de ez a gémet nem érdekli, mintha tudná, hogy minden leszállása így kezdődik. És a patak elviszi

ennek az ugrándozásnak az emlékét is; pár perc múlva úgy lehet érezni, hogy nem történt itt semmi. Az ijedtséget elvitte a víz, a loccsanások hullámai megnyugodtak a parton, a nap süt, a gém árnyéka csak árnyék, és csak azok a rideg sárga szemek élnek önmaguknak.

A gébicsek pislognak a bokor árnyán, és nem jönnek elő, bár a gém nekik nem jelent veszedelmet. A szitakötők újra elfoglalják helyüket a vörösfenyő cölöpön, sőt egyik majdnem a gém fejére szállt, hiszen olyan, mint egy szürke karó, amikor egyszer csak felsivalkodott egy béka olyan halálos rémülettel, hogy az eszelős irtózat hangjaitól szinte borzongás futott végig a patak virágos ágya felett.

A part mellett mozgott a sás, és a gém feje olyan lassan fordult arrafelé, mint az óramutató. A mozgás kifelé tartott, és a sás szegélyén megjelent a béka, bár nem jószántából. A béka félig egy kígyó szájában volt, és hol nyekergett, hol sikoltozott.

A gém olyan gyorsan vágott oda, hogy a mozdulatot szemmel követni nem lehetett. Az első vágást követte a második, a harmadik... a kígyó tekergett, aztán elnyúlt, a béka siránkozott, mert a kígyó visszafelé hajló fogai nem tudják a zsákmányt elengedni. Végül a gém agyonvágta a békát is, és hozzálátott a nyeléshez, ami nem is volt olyan egyszerű, bár sem a béka, sem a kígyó nem volt nagy. Mindenesetre a fejénél kezdte el, de tíz perc múlva még csak ott tartott, hogy a fej – békástul – leérkezett, de a kígyó fele kilógott a szájából, s ez a kilógó rész még mozgott.

A gém nyelt, nyelt, időnként még ugrott is a nyomaték kedvéért, s ilyenkor nyaka hullámokba görbülve nyomta le a kiadós falatot.

Végül úgy látszott, hogy leért az egész, mert a nagy madár bögye oldalra tolódott el, mintha egy tömött dohányszacskót nyelt volna.

A gébicsatya határozott megnyugvással látta a kígyó pusztulását, amelytől minden csontjában irtózott, de nem bújt még elő az árnyékból, amíg a gém nehézkesen fel nem lépegetett a partra, és csak erős nekifutás után tudott felemelkedni a levegőbe.

A táj ezután üres maradt, mert a kis gyíkokat nem lehetett látni, amint a csárda romjainak dombján lihegve hajkurászták a szöcskéket, és nem lehetett látni a piros fejű, zöld harkályt sem – a Küllőt –, mert éppen a Tölgy vastag ágának túlsó oldalán dolgozott. Csak a kopácsolása hallatszott, és látni lehetett, hogy ilyenkor apró faszilánkok és kéregdarabkák szállingóztak a földre.

A Küllő érkezését hangos rikkantások jelentették, bár a Tölgy jobban szerette volna, ha a jeles ács kevesebb feltűnéssel érkezik.

A Tölgy – mint a természet minden gyermeke gyengeségnek tartotta a

betegséget, és szégyennek, ha valakire rászorult.

– Klü – klü – klü... – rivalgott a piros sapkás ácsmester, amikor Mutyusztól átvette az üzenetet – jövök-jövök, majd adok én nekik... klü-klü-klü már itt is vagyok!

– Látom, Küllő barátom – suttogta kesernyésen a Tölgy –, de nem bánám, ha kevesebb zajongással viselkednél, mert néha megfordul erre a héja, és nem szeretném, ha éppen itt tekerné ki a nyakadat.

– Óvatos leszek – ígérte Küllő –; de ha oda kell vágni, hát oda is vágok.

És oda is vágott. Jól megkapaszkodott a rücskös kéregben, kemény tollú farkával megtámaszkodott, s így egész teste egy rugós nyelű kalapács lett, amely a lábakkal volt megrögzítve. Először csak egy lyukat fűrt, amelybe beleöltötte hosszú, horgas tüskében végződő, ragadós nyelvét, de mivel nem talált semmit, kemény csőrével mérgesen lenyeste az útba eső gombákat.

– Klü-klü – mondta sokkal halkabban –, majd csinálom én itt rendet!

Eltelt fél óra; a lyuk helyén ökölnyi nyílás tátongott, amelynek falai azonban olyanok voltak, mint a vas.

– Szégyen, gyalázat! – csóválta piros fejét a harkály. – Egyetlen álcát, férget, szút nem tudok mutatni neked. De a gombákat kiirtottam, s olyan egészséges vagy újra, öreg Tölgy, hogy akár örökké is elélhatsz. Ezt a kis odút próbáld benőni, bár a te korodban ez már nehezen megy.

Köszönöm, Küllő, majd megpróbálom.

A harkály ekkor óvatosan körülnézett, s mivel a messze környék semmi veszélyt nem mutatott, rikkantott egyet, elrúgta magát az ágról, és hintázó, nagy íveket vágva eltűnt a szálas erdőben.

– Örökké – suttogott a Tölgy, és a papírra gondolt, az erdészre és a gyerekekre, akinek az egyik vállán az Irigy ül, a másikon a Bosszú, és tüdejében a Szű őrli az éveket.

Ekkor már nagyon meleg volt, és a lassan mozgó levegő szomorú gyantaszagot hozott valamelyik távoli fenyvesből.

A kocsi ekkor ért ki a régi útról a köves útra, s a lovak azonnal ügetésbe csaptak, de az erdész előreszólt:

– Menjünk csak lépést, Józsi bácsi.

A lovak kényelmes lépésbe ernyedtek.

A fiú felvette már a lódengallért, de még így is didergett.

– Anyunak megmondjuk? – nézett apjára. – Most már megint jobban érzem magam,

– Meglátja... tudod.

– Nem. Ebéd után úgyis lefektet.

– Nem bánom – nézett az apa a levegőbe –, megpróbálhatjuk...

A kocsi halk zörgéssel ballagott, de alatta, mint ostoba törvény kúszott a hideg árnyék, amit nem tudtak eltaposni sem a lovak, sem a nehéz kerekek.

Később egy-két társtalan felhő vitorlázott végig az égen, és észrevétlenül délután lett, amelynek árnyékai már az alkonyba értek. A csalitosban egy őzsuta szoptatta kisfiát, aki ijedten kapta el fejét, valahányszor anyja felemelte lábát, és vakaródzott. Az anya ilyenkor újra visszaterelte gyermekét a cuclihoz, és csak éppen azt nem mondta, hogy: – ...egyél, számár, csak vakaródom, mert Zú akar az orromra szállni, és kullancsok vannak a fülem mellett.

A patakpartra visszaérkezett a gém, de begye lapos volt már, mint a deszka, mert a kígyót békástul átnyújtotta gyermekeinek. A kiscégek jól látták anyjuk hatalmas begyét, és úgy néztek rá, mint az ember gyermekei egy várakozáson felüli, karácsonyi csomagra. Nem is csalódtak.

A mama – bár lehet, hogy apa volt, mert ezt nehéz eldönteni – gyorsan kiöklendezte a kígyót, aki még döglötten is konokul fogta a békát. A gémcsemeték akkora lármát csaptak, mint amikor egy háromgyerekes családban hat gyerekre való rántott csirke kerül az asztalra.

A gém ezek után szétvagdalta a váratlan nagy falatot, ami nem ment könnyen, de végül is betönte a csemeték száját, és amint párja megérkezett, azonnal elrúgta magát a fészekről, valószínűleg egy kis privát vadászatra, mert éhes volt. Hogy délutánig még hányszor fordult meg, nem lehet tudni, de most visszajött a patak mellé, ahol a délutáni ferde napsütésben különösen jól láthatók a kis halak. S a gém főleg ezekből él, de elnyelné a félkilósat is, ha lenne. A patak azonban ilyent ritkán ad, és kígyó is nagyon ritkán kerül a konyhára.

A gém árnyéka átnyúlik a vízben, s ez megnehezíti a halászatot, de amikor az árnyék megmozdul, s a halacskák szétrebbenek, a gém már nyeli is az illetéket.

A gébics, nejével együtt, kidüllesztett mellel ül a kihajló ágon, mert két cickányt és két kis gyíkot kebelezték be, az éléskamra tele van, tehát felesleges röpködésnek nincs semmi értelme. És ilyenkor veszélyes is, mert a karvaly ebben az időben szokta végigportyázni a patak mentét. Szerencse még, hogy a karvaly rendes madár, aki pár perc eltéréssel reggel jön, amikor még harmatos a fű, és alkonyat előtt, amikor a bokor árnyéka túlesik már a vízben. A karvaly itt alacsonyan jön, majdnem a víz felett, s ha valami ijedt madár felrebben, azt elkapja. Az persze más, ha az áldozatnak

kiszemelt madár már repülésben van. Egyszer egy gyurgyalag szikrázott a víz felett, ragyogó zöld tollait villogtatva, amikor megjelent a karvaly, és megrohanta a gyurgyalagot. És ekkor csodálatos dolog történt. A méhészmadár egy villanással kitért, egy másik villanással már toronymagasan volt, aztán úgy otthagyta az elkeseredett ragadozót, mint a versenyautó a söröslovat. Gébicsék a hasukat fogták volna a nevetéstől, ha ez szokásuk lenne, de kis szívükbe valami jó érzés költözött, aminek az emberek között. káröröm a neve.

Az összeomlott csárda kakukkfüves kis dombja már árnyékban van. A nap lehajolt a szálerdő mögé, s a dombocska halmán, a bokrok szoknyája körül úgy bolyong a kakukkfű illata, mint a sóhajtó emlékezés.

A nap apró kis sárkányai, a gyíkok, már elbújtak, és nem lehet tudni, hogy hiányzik-e nekik az a kettő, melyeket gébicsatya vitt haza kedves családjának.

A nagy Tölgy alatt most óriási a sürgés-forgás, de ezt csak a Tölgy látja mégpedig elégedetten. A Küllő által leszórt korhadt forgácsot kéregszilánkokat, gombamaradványokat hangyakaravánok hordják távoli, púpos nagy fészükbe, azzal a félelmetes rendszerrel és beosztással, amit az ember nem ért meg, a hangyák pedig nem magyaráznak meg.

A hangyaboly a nagy fától talán harminc méterre van, de Küllő távozása után fél órával már elindultak a fürkészők, ezeket rövidesen követték a teherhordók, és másfél óra múlva már végtelen, élő lánc kötötte össze a hulladékanyagot a hangyavárral.

Az üresen jövők közül egy-egy kivált, ha valamelyik teherhordó nem bírja a félcentis gerendát, és ketten húzzák a már kijárt úton, és a jövő-menők néha összeérintik csápjaikat, mintha valamit kérdeznének, vagy parancsot továbbítának.

De a lánc mozog, és a Tölgy örömmel látja, hogy tisztul alatta a föld, tűnik el a gombahulladék is, és ha jól mozognak a kis robotosok, holnapra már nyoma sem lesz a betegség szennyes termékeinek.

És amikor ellobban a nap, a Tölgy alatt nincs már egy szilánk se.

A boly pedig néma, mint az élet ismeretlen mélysége.

Később, nagyon halkan, megzendül az erdő. A mezőről beszalad a búzamezők, alélt szénarendek, suttogó kukoricák, út menti virágok kavargó illata; lassú szélben suttognak a fák, valahol hazafelé dohog egy gép, utána öregesen kattog egy szekér, és amikor a feketerigó is betejezte álmos furulyázását, a völgyekből elindul az Éjszaka jámbor szállásmestere, az

álmom ágyazója, a csillagszemű Est.

Ekkor már elült a szél; az utakon a néma Sötétség botorkál, és szinte felszisszen, amikor itt-ott elpattan egy ág, sásolni kezd az avar, és sehogy sem érti meg, hogy az öreg vaddisznó kocának négy lába van, nyolc malacának harminckét lába van, és semmiképpen nem járhatna a levegőben.

Márpedig enni kell, ezért menni kell!

Nem messze, azt nem lehet mondani, csak ide az erdőszélre, ahol alig tenyérnyi a lucerna sarja, de a fiatalságnak éppen erre van szüksége. Különben is a szellő onnét jön befelé, s ilyenkor az anyakoca egy kis könnyelmű zörgést megengedhet szeretett gyermekeinek. Természetesen, ha az öreg koca megállna, a csíkos süvölvények is kővé dermednének abban a pillanatban; de miért állna meg? A levegő tiszta minden gyanús szimattól, s a fekete család úgy tűnik el a lucernatábla fekete tepsijében, mint a kéményseprő az éjszakában.

Utánuk csend, hull a sötétség korma, s amikor már kellően befeketítette az erdei világot, a magasságok boltján kiragyognak a csillagok.

A Tölgy várt, de ez az ő hosszú életében nem jelentett semmit. A harkályvágta seb nem fájt, de érezte, hogy van, és keserű nedvet szívárogtatott a kis odú falaira, nehogy beleköltözzék valami csavargó bogár, odatojva petéit, amikor megint a Küllőre lenne szükség, újabb tisztogatásra, és sohase lenne vége a gyógykezelésnek.

A levelek kíváncsian suttogtak néha, de már jól fent volt a hold az égen, amikor Mutyusz megjelent.

– Beszéltem Balangóval – suttogta –, és elmondtam neki mindent. Azt mondta, éjfélre itt lesz, mert már régen látott, és most újra látni akar téged.

– Itt is vagyok – suhant meg egy árny, amelynek emberformája volt, de nem a földön állt, hanem súlytalanul lebegett a levegőben. Két nagy szeme csak most nyílt ki, s a két enyhén sugárzó szem nem mutatott sem jóindulatot, sem rosszindulatot. A két szem mérlegelő volt, majdnem közömbös.

– Csodát én sem tehetek – mondta. Amikor szólt, a szája látszott, s amikor leszállt a földre, lábai indultak el, és körüljárta a Tölgyet. Körüljárta, jól megnézte, aztán leült Mutyusz mellé, aki bizonyos tisztelettel adott helyet a föld feletti vastag gyökér hajlásában.

– Mutyuszban sok a jóindulat – mondta, s egyik keze látszott, amint a kis ember vállára tette –, de én csak ott segíthetek, ahol erőt kapok a segítségre attól, aki vár tőlem valamit. Ehhez persze az kell, hogy legyen is

valamelyes ereje annak, aki kér...

– Nekem... – kezdte a Tölgy, de Balangó felemelte a kezét, s ez a kéz tiltóan megvilágosodott.

– Tölgy barátom, ne terheljük az Időt. Egészen mindegy, hogy mit mondasz, és mit érzel. Ha azt akartad mondani, hogy van erőd – mint ahogy azt akartad –, ez nem fontos, s ha azt mondtad volna, hogy nincs erőd, ez is mellékes. Egyedül az számít, amit én látok, s amit én tudok. És én nagy és sok erőt látok benned – nem is láttam ilyen öreg fát ilyen egészségesnek –, tehát segíteni akarok, mert a te időd olyan messze van még az Időben, hogy azt csak az ember ronthatná meg. Az ember pedig énram tartozik.

– Ez annyit jelent – szólalt meg Mutyusz...

– Majd meglátjátok. – Az árny kiegyenesedett, puhán megérintette a Tölgyet, és eltűnt, mint a kora őszi lehelet.

Mutyusz a bocskorát piszkálta, mert a kis ember ez alkalommal bocskort viselt.

– Balangó ilyen – mondta később. – De ha azt mondta, hogy segíteni akar, hát segít is.

– Az aggodás elmúlt belőlem – suttogott a Tölgy –, hallod a leveleimet? És azt mondta, hogy az ember őrá tartozik.

– Igen – bólintott az emberke –, de én jobb szeretem, ha már beszél valaki, hát: bū vagy bá, de világosan mondjon valamit!

Ekkor egy denevér kezdett keringeni a kis ember feje felett. – Mutyusz bácsi! – suhant el arca előtt. – Mutyusz bácsi, a kis róka nagyon rosszul van. Száraz az orra, mint a tapló. Csak nyöszörögni tud már.

– Meggyógyul! Mondd meg nekik. És nem is árt, ha kínlódik, legalább megjegyzi, hogy az erdő iskolája nem hülyéknek való.

A bőregér hangtalanul vágott a fák fölé, és kicsit később Mutyusz is kászálódni kezdett.

– Megnézem azt a taknyost – mondta –, mégis megnézem... hát pihenj nyugodtan, Tölgy barátom. A kis bocskorok az utolsó szónál már messze bent jártak az erdőben, de sakkal kisebb zajjal, mint amikor egy lepke vergődik a pókhálóban.

Azután mintha minden mozgás megállt volna az éjszakában, csupán a Hold ballagott robotos egyhangúsággal, és – fogyásban lévén – udvarát is szélnek eresztette, mert fényszűkében az udvartartásra már nem tellett.

Ilyen éjszakákon már nem éles az árnyék; nem csillog a fény a vizeken és ablakokon, nem leskelődik a Hold, mert nem is lát jól, bár más alkalommal szívesen kíváncsiskodik kutak mélyében, kertek alatt, bódult

emberek szeme tükrében, öreg szobák mélyén.

De a Hold ma nem is kíváncsi, mert fázik, talán szidja a Földet, hogy elfogja előle a Napot, és mérgében kiutasította Szent Dávidot is, aki telehold idején benne hegedül.

A Hold tehát füttyül a Földre, didereg, és nem törődik vele, hogy ki mászik be kinek az ablakán, és miért.

Így azután nem láthatja Balangót sem, aki nem mászik, hanem belendül a félig nyitott ablakon egy kis szobába, ahol már úgyis többen vannak, mint kellene.

Balangó leül az ablaknál egy nagy karosszékbe, egy kis asztal mellé, amelyen varrókosár van, szemüveg és javításra váró harisnyák.

Balangó: árnyék az árnyékban, de a szeme néz, és fehér izzásától felébrednek a halottak is.

Először a Láz ébredt fel, és nyugtalanul pislogott ki a paplan alól, ahol a kisfiú testét átölelve tartotta.

Balangó szeme az ablak felé int.

A Láz át van hevülve, és összeveri fogát már csak a gondolattól is, hogy most ki kell mennie a hűvös éjszakába.

Kelletlenül kászálódik.

– Ez a dolgom – vacog –, most elküldesz, aztán megint vissza.

Balangó úgy nézett a nyúlós árnyra, hogy az egy pillanat alatt felszáradt, és az ablak szája szinte kihányta az éjszakába.

A két parancsoló szem ekkor az ágy végébe nézett, s lábtól, a takaró alól Irigy bújt elő; szemében valami keserű, ecetes vágy, a másik oldalról pedig a Bosszú, aki kancsal volt, s rángatózó szája gonoszul görbült befelé.

Balangó csak nézte őket, amint ködrongyaikat összeszedték.

– Megyünk, megyünk, Balangó úr – csikorgatta fogát a Bosszú –, akad még dolgunk az emberek között...

A két szem megvillant, és a bajtársakat úgy kivágta az ablakon, hogy alig tudták összeszedni magukat az udvar árnyékai között. Amikor feltápázkodtak, Irigy megszólalt:

– Ennek a mocsok Balangónak van a legjobb dolga a világon.

– Lesz rá gondom!! – rángatódzott a Bosszú, és ez jólesett nekik, bár mindketten tudták, hogy ennek a fenyegetésnek semmi értelme nincs.

Balangó csak ült, és pár perc múlva az erdő tiszta, illatos éjszakai levegője kezdett befolyni az ablakon. Először csak a földön kúszott, aztán térdig ért, aztán elnyelte az ágyat, faliórát, és emelkedett egészen a mennyezetig.

A fiú verejtékes homloka felszáradt, besüppedt melle telten emelkedett, szíve lelassult, izmai álmosan elernyedtek, és alvó gondolatai felébredtek.

– Erdő! – ébredtek a gondolatok. – Erdő! Érzed? A fiú megmozdult, nyújtózkodott, és olyan csodálatosan könnyűnek érezte magát, hogy majdnem felébredt.

– Talán álmodom?

Balangó felemelte a kezét. Albert lába alatt ropogni kezdett az avar, és emlékezett már a reggelre, amikor hazulról elindult. És ez nem is volt furcsa, pedig soha eddig nem engedték el egyedül.

Ropogott az avar a régi út kerécsapásában, és kilátott már a nagy tisztásra, amelyen a Tölgy állt. Nem, ez nem álom – gondolta, és azután már nem is gondolt rá többet, hogy amit lát, hall, érez: álom lehetne.

Kezében kurta fűtykös, vállán tarisznya, és orrában a fagyal virágjának bódult illata.

Eddig nem is gondolt rá, hogy ez a fagyal illata, igaz, azt sem tudta, melyik a fagyal. Eddig minden cserjére azt mondta: bokor. És minden illatra azt, hogy: szag. És minden lombos fára azt, hogy: fa.

De most ismerte őket.

Elsősorban a Tölgyet, amely magányos volt, titokzatos és mindig elérhetetlen, mint egy távoli hegyorom.

A tisztáson piros gombák és fehér margaréták őrizték a csendet, és a fiú megilletődve ballagott a lágyan suttogó Tölgy óriás árnyékában; csak amikor odaért, látta meg a kis öregembert, aki a fa mellett ült.

Ez az ember Mutyusz volt, de ezt Albert nem tudta, sőt Mutyusz is csak álmodta az egészet, hiszen minden, ami történt, Balangó akarata volt csupán.

A kis öreg valamit forgatott a nyárson. A tűznek már csak a parazsa élt, és nagyon kellemes illatok szállongtak a levegőben.

– Jó reggelt, bácsi – mondta a fiú, és Mutyusz csak intett, hogy: üljön le, mert éppen a falatot dugta a szájába.

És Albert leült, elővette tarisznyáját, mert mindez nagyon természetesnek látszott. Valami nyugodt biztonság úszott az erdő nehéz illatában.

A tarisznyában kenyér volt, szalonna és újhagyma, két alma, sajt, s egy olyan csodálatos bicska, amilyent Albert még nem is látott.

Meglepetés! – gondolta. – Nagymama ígérte, ha meggyógyulok...

– Szép kés – mondta az emberke –, nem is láttam még ilyen szép kést. Vigyázni kell vele, láttam: nagyon éles.

Albert kiterítette a kenyérruhát, és rendben kirakta a kis elemózsiát.

– Megkínálnám, bácsi, ha elfogadja.
– Köszönöm – bólintott Mutyusz –, de előbb az enyémet. Tartsd a kenyered.

Mutyusz mély keresztet vágott egy húsos gombába, a kereszt hasítékába vajat kent, megsózta, nyársra tűzte, és az eleven parázs felett megsütötte. Aztán áttette a fiú kenyerére.

– Várj egy kicsit, még forró... aztán, ha kell még, szólj, van elég.

A fiú idegenkedve nézett a gombára. Egyszer rosszul lett a gombától, s azóta még a szagát sem szerette... de mit mondjon ennek a kedves öregnek, hiszen ezt sem tudja megenni...

Ekkor valami nagyon kellemes, meleg ételszag kúszott az orrába, amitől összefutott a nyál a szájában, és gyomra illetlenül nagyot kordult, mintha azt mondta volna:

– Gyerünk azzal a gombával; éhes vagyok! Albert később bevallotta, hogy ilyen omlós, ízletes, illatos ételt még életében nem evett.

– Szabad még kérni... bácsi?

– Mutyusz. Szólíts csak Mutyusznak...

...Mutyusz bácsi.

– Mondom, hogy van elég. Ez vargánya, de lehet más gombából is.

És Albert evett, evett... Mutyusz pedig elvette a fiú egyik almáját, s azt hámozgatta.

Az ételszag aztán elszállt; megettek mindent, a bicskákat becsattintották, aztán csak ültek, mintha vártak volna valamire.

De a reggel békés, gondtalan öröme nem volt már sehol. A nap elé felhő kúszott, az erdő elcsendesedett, a Tölgy levelei úgy zörögtek, mint száraz koszorúk a temetőben, és a fiú szíve valami növekvő félelemtől úgy verte magát, mint rab madár a hálóban.

– Mindjárt jönnek – mondta Mutyusz.

– Kik? – rebbent meg Albert.

– Hát a favágók. Az erdész kiadta a parancsot, és – tudod – szigorú ember...

A Tölgy mélyen zúgni kezdett; ez a zúgás olyan volt, mint a távoli orgonaszó. Nagyon távoli és nagyon szomorú.

– Nem tart sokáig – mondta a kis ember, és felnézett a Tölgyre –, pedig kár érte. Úgy hallottam; meg akarod számolni az évgyűrűket? Hát most majd megszámlolhatod...

– Nem! – ugrott fel a fiú. – Mutyusz bácsi, most már nem akarom! – és vértelen arcában irtózva lángolt két riadt szeme.

– Késő! Már itt is vannak. Fogd be a füled... A Tölgy mellett két ember

állt már ekkor, és Albert meg sem kérdezte, honnét jöttek, mikor érkeztek.

Az egyik ember felnézett a fára.

– Arra dől, innét kezdjük.

– Jaj – suttogta a fiú –, jaj! – És nem tudta szemét levenni a Tölgyről, amelybe a gyökerek fölött mélyen rágta már be magát a nagy fűrész.

– Nézd, milyen egészséges a fűrészpor... mint az üveg... bizony, nem pudvás “böhönc” volt ez a fa, és még századokig élhetett volna.

A fiú már nem tudott szólni. A nagy fűrész mintha a szívét vágta volna, s a fogak kegyetlen károkozásába elmúlt idők haldokló napjai hörögtek.

– Állj félre, mindjárt dől – intett Mutyusz... bizony, nagyon meg kell gondolni, mit kíván az ember.

Albert arca elé kapta a kezét, és mégis látta, hogy végtelen lassan nyílik a fűrész nyomában a rés, aztán egy roppanás, és az öreg fa dőlni kezdett.

Először lassan, mint aki nem hiszi el, hogy meg kell hálnia, aztán törve-zúzva akkorát ordított, mintha a hegy dőlt volna össze.

Utána mélységes csend.

– Kár – szólalt meg a kis öreg –, nagy kár. Aztán odament a tuskó óriási lapjához, és letörölgette.

– Na, gyere, most megnézheted.

– Nem bírom – ingadozott a fiú.

– Sokat kibír az ember, ne félj. Akartál valamit: itt van. Viselned kell a következményeket. Látni akartad az évgyűrűket, most megszámolhatod... de még az is megtörténhetik – ha ujjaddal lassan végigköröszöl az évmutató körökön –, hogy látsz mindent, ami volt, hiszen a Tölgy a múltból, a levegőből, a földből, esőből, hóból, tavaszból, nyárból, őszből, télből, az Időből építette fel magát, és láthatatlan kis sejtjeibe beleépített mindent, ami itt körülötte valaha megtörtént.

– Na, gyere, most már mindegy...

S a fiú – maga sem tudta, hogyan – rogyadozva odament a csonk mellé, és leült a fűrészvágta, másfél méteres gramofonlemezre.

Szívdobogása már elmúlt, kicsit meg is nyugodott, de nagyon elesettnek érezte magát, és szomorúan gyengének.

– A közepére tedd az ujjad: ott kezdődik; aztán menj végig minden körön...

Albert reszkető mutatójával alighogy megérintette a középső sötét részt: elhomályosult minden, s a fiú egyszerre könnyűnek érezte magát, mintha ágyban feküdne, s egyszerre valaki kinyitotta volna az ablakot.

... először csak a szél suhogását hallotta, és a csillagos eget látta; valahol a meredek domboldalon hullott a makk, és gurult le a meredeken,

mintha egerek szaladtak volna az avaron.

A halk zörgés megállt itt, megállt ott, ahol makkszemek fészket találtak az avar bölcsőjében, csak egy szem szaladt messze a többitől, és szinte fejest ugrott egy kis gödörbe, amit talán a borz ásott, talán a róka, de ez a makk szempontjából nem is volt fontos.

– Így kezdődött – hallatszott Mutyusz hangja, aki úgy látszik, mindent látott a fiú elrévült tekintetében.

A kis gödröt aztán betemették pihenni vágyó, száraz levelek, betakarta a hó, de tavasszal megállt benne a nedvesség, és a makk élni kezdett, hogy mint makk elmúljon, de éljen mint fa.

A gödröt már csak azért is jónak lehetett mondani, mert minden cserje túlnőtt, dél körül mégis kapott elég napot.

A fiú mindezt látta és hallotta.

Ujja most már magától indult el, mint a gramofontű a lemez barázdájában, csak nem kívülről kezdte, hanem belülről, és egyik körből át kellett lépni a másikba, mert ezek befejezett körök voltak, és nem csigavonalban futottak.

Ujja már kilépett a középpontból, és a kis fa már fél méterre kiemelkedett a gazból. Most már Tölgy volt, erős, kemény és parancsoló.

Tisztelte a Napot és más senkit. A kis gödör mindig nedves volt; a tavasz, nyár, ősz szinte egymásba estek, s alig mozdult a fiú ujja, már szállongani kezdett a hó.

A körök egyre tágultak, és eleinte nem volt bennük más, mint az évszakok változása. Virág, mag, levélhullás, nyári villámlás, őszi álmra készülődés, téli fagy, varjúkárogás, aztán olvadás, hogy odahallatszott a patak vizének zagyva rohanása.

A kis tölgy ekkor már embermagas volt, és kilátott az útra, ahol néha dülöngélő szekerek mentek a patak gázlója felé, mert híd akkor még nem volt.

Albert ujja – ha végigjárta – átlépett egyik körből a másikba, s magától indult el, amíg be nem járta az egész évjelző gyűrűt.

De ezalatt nemcsak a Tölgy nőtt – ahogy szélesedtek a karikák –, hanem a többi fák is. A cserjék már lemaradtak, a füvek elvékonyodtak, a virágok nem virágoztak, mert a fák alatt nőtt az árnyék. Nap nélkül pedig nincs élet.

A Tölgy ekkor már ötméteres lehetett. Sudár, egyenes, ágai szabályosan tárultak szét, majdnem pontosan úgy és akkorára, mint földben a gyökerei. Körülötte majdnem ugyanolyan nagy tölgyek, cserfák, kisebb gyertyánok növekedtek, és verekedtek a fényért a levegőben és a vízért a föld alatt.

A mutatóujj – talán a tizenötödik körben – éppen télbe ért. Ebben az évben különösen nagy volt a hó, és fákat repesztő a hideg, amikor hallani lehetett valami távoli zajt, ami hóropogáshoz és ágtördeléshez hasonlított.

A növekvő lármája a Tölgy felé tartott, és már törve-zúzva – látni is lehetett egy óriás vadkant rémült rohanásban. Szája tájékozott, s orrlukain füstölve tört ki a pára, és mögötte...

– Farkaskutyák... – lehelte a fiú.

– ...nem! – hallatszott Mutyusz hangja. – Farkasok! Ne felejtse el, ez sok-sok éve történt...

– Jaj!

A farkasok közül egy már elérte a disznót, és oldalról a torkának ugrott, de a kan megperdült, s ebben a perdülésben villámgyors odavágás is volt.

A farka megtorpant, a kan előrezúdult, de ott maradt a farkas, szinte két halomban. Egyikben a test ami még kicsit mozgott –, a másikban a tüdő, máj, belek. A borotvaéles, szörnyű agyar egész munkát végzett. Azt még lehetett látni, hogy a farka marakodva szedi szét a testvért... aztán – az időmutató kisujj meg nem állhatott – már újra tavasz volt, és újra tél.

A következő években alig történt valami, pedig már a hatvanadikat számolta Albert. Ezek az évek olyan gyorsan lobbantak el, hogy a madárdal visszhangjára szinte ráhullott a hó, s a vadcseresznye fehér szirmait mintha a hópelyhekkkel keverte volna össze a szél.

Később, valamelyik körben, a fiú borzongást érzett, mert borzongott a fa is. A nagy fűrész rekedt hörgése betöltötte a völgyet, s a fák zuhanása úgy hallatszott, mintha kínlódó óriások ütöttek volna a földre haláltusájukban.

A Tölgy reszketett, mert már ő volt soron, amikor a kis mókus felszaladt a törzsén, s az emberek odanézték.

– Szép fa – hallatszott egy távoli hang. – Hibátlan. Száll a füst, s egy öregember nézi a Tölgyet.

... hagyjátok meg... mának való!

A borzongás elmúlt, hiszen már nyár van újra. A patakon híd, idebb egy nádfedelű csárda, előtte gémeskút. A Tölgy egyedül áll százéves szépségében a tisztáson.

A csárda kéményfüstje már hó felett száll, a Tölgy ágkarjai messze oldalt nyúltak ki az elmúlt nyáron, s az egyik ágon egy nagy bagoly leskelődik a csárda ablakára, ment éjszaka van, s az ablak fojtott világossága olyan gyanakvással nézi az éjszakát, mintha történnie kellene valaminek, amit hírül kell adni a bennvalóknak.

De nem történik semmi.

Lágy cimbalomszó verdesi belülről az ablakot, mint a névtelen szomorú mámor, aztán újra nyár, újra tél, szekerek zörögnek az úton, távolabb dörrenik a puska, s egy koronás, szép őzbak támolypog ki a tisztásra.

Oldala véres, s a Tölgy alatt összeesik.

De ekkor már sarjerdő van a nagy fa körül; alatta a tisztáson csak moha, fűvek, egy-két virág és időnként gombák.

A sarjerdő sűrű, mint a kender; onnét rohant ki a bak, és onnét jönnek ki kutyák és emberek.

– Itt van! – kiált egy legényke, és leveri a kutyákat a bakról. – Kinél van szög?

Nagy, kovácsolt kampósszöveget vernek a Tölgybe, s erre akasztják a bakot. Vére a durva kéreg repedéseiben keresi az utat a föld felé, amíg elapad.

A Tölgy érzi a szöveget, idegen testet a testében, de ez nem fájdalom. Érzi, és ez rossz, mert felesleges. De a megsebzett sejtek és nedvek már körülfogják, s a csersav enni kezdi a vasat.

Az évek körei ekkor már métereseek, de Albert ujja nem jár sem gyorsabban, sem lassabban. Az évek egyre hosszabbak, az évszakok jobban elváltnak, s egyik tavaszon elég sokáig hallani az erdőből puskaropogást.

Vadásznak – gondolta a fiú...

– Igen – válaszol Mutyusz a gondolatra –, de vadászok vadásznak vadászokra. Ez háború, fiam. Az emberek közt időnként felgyülemlik a rossz, a hazugság, a harag, az elnyomás keserősége, az irigység, a kevélység, a hiúság, s egyszer csak lánggra lobban, és nem lehet eloltani, csak vérrel...

A puskaropogásba most már ágyúk is beleszóltak, aztán távolodott a zaj, és – miként régebben az őzbak – egy fiatal katona támolypogott a Tölgy alá. Leroskadott a földre, hátát a fának támasztotta, és bal kezét a mellére szorította, ahol sötét folt nőtt egyre nagyobbra.

Aztán aszályos nyár jött, a minden háborúk éhes tallózója.

Az öreg csárdás a pitvarban ül a padon, és szemében nem az van, amit néz, hanem amit lát.

Egy kis halmot lát a Tölgyhöz nem messze, a halomba fejfa állítva, rajta elszáradt koszorú.

Később kijön az asszony, leül az öreg mellé, kezét ölébe ejti, és nem szól, mert mindketten tudják, amit tudnak.

A vénember köhög, aztán kezét felesége karjára teszi.

– Úgy gondoltam, Mari, tegyetek a kis katona mellé... ha sor kerül rá...

Az asszony válla meghajol, aztán felkel, és bemegy a házba.

Tél, szigorú, szeles, havas tél. Hirtelen tavasz, nyár, s amikor az őszi szelek orgonálnak az öreg Tölgy ágai között, a kis katona már nincs egyedül.

A csárda tetejét pedig bontogatja a szél, mert elhagyták az emberek; de nem is törődik vele senki, mert a csárdának nincs már sem ajtaja, sem ablaka; csak a szél kavargat az elhagyott ivóban, és sikoltva hordja ki a kéményen régi tüzek, nevetések, átkok, nóták és táncdobogás holt hamuját.

Hangos az üres csárda, és a betévedt száraz levelek zizegő forgószélében a romlás keserű táncát járja az Ősz.

De a Tölgy körül lassan újra felnő az erdő, vágható lesz az erdő, tehát eladható.

És az a félelmes várakozás újra kezdődött abban az évgyűrűben, amely éppen a fiú ujja alatt volt. A Tölgy minden levelével az utat figyelte, hogy mi történik rajta, de ebben az időben – nincs már se csárda, se híd – az út is elöregedett, és nem járt rajta más, csak az Idő.

De a veszedelem nem az úton jött, nem kocsin, csak úgy gyalogosan, az erdő felől.

A Tölgy érezte, hogy közeledik, s amikor hangok hallatszottak, a Tölgy legmélyebb gyökerétől legmagasabb ághegyéig érezte, hogy a baj megérkezett.

Pedig pár ember volt csak, de az öreg fa tudta, hogy a bajhoz két ember is elég. Köztük lépegetett a nagy szakállú erdész, és ha nem szóltak hozzá, a földet nézte. Ha válaszolt, felemelte fejét, és a kínos udvariasság úgy vonaglott az arcán, mint rács mögött a lázadás.

Kiértek a tisztásra.

– Hát ez az öreg böhönc?

– Ez magfa – nézett az erdész udvarias utálattal a vevők vezetőjére, akinek mérhetetlen hasát alig érte át az arany óralánc. – De nem is esik a vágásba.

– Hát majd beleesik, fiam... mindent el lehet intézni, érti? Mindent! Csodás deszka lesz belőle... A kíséret alázatos elismeréssel vigyorgott, az erdész szeméből pedig az átok fekete lángja csapott ki, és mintha egy koporsó indult volna el a levegőben.

A feszültség még tartott egy kis ideig, de aztán megnyugodott a fa, és elernyedett a fiú ujjai alatt is a várakozás.

És a következő évben újra letarolták az erdőt. Újra csattogott a fejsze, újra károgott a fűrész, de ezek a gyűlöletes hangok a Tölgynek már nem mondtak semmit. Az sem, amikor a szakállas erdész körüljárta, méregette,

de a szemében szeretet volt, sőt tisztelet.

Egy fiatal gyakornok jött akkor oda, s az erdész méregetését gyilkos szolgálatkészséggel azonnal félreértette.

– Én is felmértem már... – intett a Tölgy felé a legnagyobb fűrész majd elbánik vele. Az ilyen vén dög már csak a helyet foglalja.

A szakállas arc szinte megkövült, aztán olyanokat mondott, hogy Albert majdnem elkapta az ujját a tuskóról. Albert ilyeneket még nem is hallott. Az ő apja szelíd ember volt, nem kiabált, és nem káromkodott; de ez a régi erdész nem volt szelíd ember, és igenis káromkodott.

Szerencsére a becsületes mutatóujj nem állt meg, mert már újra kicsattant a tavasz, rigó furulyázott az alkonyatban, és a virágba borult vágás felett hosszú csőrű madarak kergették egymást korrogva és püsszegve a szerelem bódulatában.

Hol voltak ezek a virágok eddig? – villant fel a fiúban a gondolat, hiszen a szálerdő örök árnyékában legfeljebb a harangvirág néma csengettyűi hajlongtak eddig, ha arra járt a szél, és más semmi. Hosszú-hosszú évek óta nem volt itt virág, és most, hogy újra ránézhetett a tarvágás földjére a Nap, egyszerre millió virág nevetett az égre, és a felhőben szálló virágportól némelyik kis róka akkorát tüsszentett, hogy az anyaróka minden szőrszála égnek meredt az ijedelemtől, mert ezt még a botfűlű ember is meghallhatta.

De az ember, az egyetlen ember, aki ekkor az erdőn járt, nem hallotta meg, és nem is gondolt a puskára, mert a Tölgyet nézte.

Fiatal erdész volt – talán új ember a szakállas helyett –, körüljárta a fát, és megemelte a kalapját, mert az Idő, a Természet, az Alkotás ilyen gyönyörűsége előtt mást nem tehetett.

A fiú keze reszketni kezdett.

– Apa – suttopta, és szeme elborult –, apa...

– Igen – hangzott Mutyusz hangja –, még fiatalkorában. – Nagyon szerette ezt a fát, de téged jobban szeretett...

A mutatóujj azonban, ha reszketett is, továbbballagott, bár Albert most nem látott semmit, mert a szeme tele volt könnyel, és arca eltorzult.

– Meg kellett volna, hogy verjen... akkor nem történt volna semmi...

– Téged soha nem vert meg apád, tudod...

– De most meg kellett volna!! Nagyon! Ha nekem fiam lesz... de én nem házasodom meg. Ezt meg is írtam a naplómban...

Mutyusz halkan nevetett, de a nevetést a nyári hőség levegője ringatta már, s az őszi eső halk kopogásában halt el.

A csárda összeroskadott már, s a két sír megsüppedt, mint a régi bánat.

A hidat elvitte a tavaszi áradás, a hídlábak szétmállottak, csak az az egy maradt meg, amelyik a vörösfenyő volt.

Az évek egymásba nyúltak, a régi út elhagyatott lett, és a fáradt ujj az utolsó évgyűrűbe lépett át.

– Százkilencvenkilenc – suttogta a fiú, és fel akarta emelni kezét.

– Menj végig azon is, ha már elkezdted... Százkilencvenkilenc – gondolta a fiú –, és én vagyok az oka, hogy nem lesz kétszáz... A szorongó csendben ment a fáradt ujj, s a régi út felől zörögni kezdett egy kocsi, látni lehetett már, ahol a tengelyvég megütötte a bokrokat, és kibukkant a tisztás szélén két ló feje.

Aztán a kocsi, Józsi bácsi és Albert apjával.

– Mutyusz bácsi! – rettent meg a fiú. – Ez nem lehet... én itt vagyok... és ott is?

– Nem te látod, amit látsz, a Tölgy látta...

Áll a kocsi, a lovak füvet tépnek, s a hangok is most egészen közel jönnek.

– Béla bácsi csak a hasznót nézi, és ha az emberek fák lennének, rövidesen deszka lenne az emberiségből... Mi bajod van, Albert?

– Semmi... – és most elborzadva látja saját arcának eltorzult gonoszságát, de ijedten látja meg a két kis ködszerű gnómot vállain.

Kik azok, Mutyusz bácsi?

– Az Irigy és a Bosszú... Most súgják neked a tanácsot, és te halálra ítéled a fát.

De látja apja szomorúan keserű arcát is és a piros ceruzát.

– Ide nézz!

A ceruza remegve kanyarodik.

– Most már beleesik a vágásba, és megoldvashatod az évgyűrűket...

– Köszönöm – mosolygott a fiú, és Albert most szeretné leköpní azt a másikat.

Balangó közben átnézett a többi szobákba is. Elrendezte a szülők s a nagyanya álmait; és elültetett bennük gondolatokat, melyek csak akkor születhetnek meg, ha szükség lesz rájuk.

Az érkező hajnalra rábízta, hogy döntse az erdei levegőt, ameddig lehet, s ezt a parancsot adja át a reggelnek is. Aztán kilendült a levegőbe, és eltűnt a homályban.

Amikor a fiú felébredt, már fényes reggel volt, de a szobát megtöltötte még az erdő hűvös, hajnali levegője.

– Álmodtam – indultak el a fiú ébredő gondolatai, és úgy érezte, ezt az

álmot nem szabad elmondania senkinek, még a naplónak sem.

Ez a gondolat nem volt fogadalom, és nem volt akarat, mégis úgy megült benne, mint a kő.

Az este lázas volt, teste verejtékben úszott, s a betegség nehéz párája szinte fullasztotta, most pedig száraz, hűvös minden.

Szíve nyugodt volt, és új vágyai születtek. Egész teste könnyű lett, és amikor a külső ragyogásra nézett, az álmos gondolatok zsilipje átszakadt.

Hirtelen felült, mintha kiáltani akarna, de aztán csak arcát hajtotta tenyerébe, és sokáig úgy tartotta.

– Százkilencvenkilenc... százkilencvenkilenc... – suttogta – a Tölgy él, él!! és csak én tudom, hogy jövőre kétszáz lesz.

Feküdt bágyadt révületben, de a testében, a gondolatai között, a szobában s a külső ragyogó reggelben is testetlen boldogság lengett. Tervek és vágyak, közelebb és távolabb, utak és szándékok, de mind a lehetőségen belül és a valóság határtalan szárnyain.

Már majdnem elaludt újra, amikor csendben és leselkedve nyílt az ajtó.

– Albert, itt a doktor bácsi!

– Kezét csókolom, anyu. Nincs lázam.

– Leült kicsit az irodában. Tedd be a hőmérőt addig. Tegnap egész nap lázas voltál.

– Régen volt, anyu...

Az asszony elgondolkodva állt az ágy mellett.

– Csodálatos, hogy idehozza az erdő szagát a szél...

– Nincs is szél, anyu...

– Az éjjel be akartam jönni, hogy betakarjalak, ha álmodban kitakaróztál volna, de olyan mélyen elaludtunk. Jól betetted a hőmérőt?

– Nézd meg, anyu, nem akarlak becsapni. Az asszony keze Albert hóna alá csúszott.

– Egészen száraz vagy... – Aztán a fiú homlokára tette a kezét, és elgondolkozva ott is hagyta.

– Nem értem.

De a doktor sem értette.

– Persze, az előfordul, hogy a beteg reggelre láztalan...

– Nem csaltál, Albert? Mert ilyen már előfordult... persze az éjjel agyonizzadtad magad.

– Nem, doktor bácsi. Teljesen szárazan ébredtem. A doktor hümmögött, közben a fiú csuklóját fogta. Aztán a vállát vonogatta:

– Nem értem!...

Végül is szinte mérgesen azt mondta:

– Ül fel, Albert! Dobd le azt a bűdös kabátot! A doktor aztán munkába vette a fiú százszor átvizsgált, vézna kis testét. Először összevissza kopogatta, utána megfogta két karját, és eltolta magától, mintha most látná először.

Aztán a sztetoszkópot vette elő.

– Sóhajts, az áldóját, sóhajts!

A fiú sóhajtott.

– Köhögj!

A fiú köhögött.

A doktor maga elé nézett, majd a mamára nézett, és megvakarta fejét. Aztán szó nélkül összecsomagolta holmiját.

Kinn pedig azt mondta az anyának:

– Nem is merem mondani: alig hallható kis zörejek, semmi szörtyögés, semmi húzódas, reszelés, szóval: semmi. Nem is rendelek semmit, nem írok fel semmit. Hogy mi történt: nem tudom.

Az irodában pedig az erdésznek:

– ... engedjétek kedvére; normális határok között jöjjön, menjen, tegyen, amit akar. Majd egy hét. múlva megnézem megint. Azt hiszem, tévedtem, és ennek nagyon örülök... De nem értem, nem értem!...

Az erdész kikísérte a vendéget, s a homályos iroda egyedül maradt. De később árnyék mozdult a nagy kályha mögött. A kályha ajtaja csendben kinyílt, és Balangó tűnt el a nyitott ajtó sötét torkában.

A nagy fekete kövön már felszáradt az éjszakai pára, és Mutyusz is felébredt, mert a kis ember egy-két órai alvással is beérte. A meteorit egyik oldala erősen megnyúlt, s ez alatt tanyázott Mutyusz, ha nem volt semmi dolga – ami ritkán fordult elő –, vagy ha aludt.

Az erdő lakói tiszteletben tartották Mutyusz magányát, aki többnyire úgymint kívül tartózkodott, vagy előjött, ha kérelmező közeledett a nagy kő felé.

Balangó érkezésére is azonnal kinyitotta szemét, és felült.

– Elintézem – mozdult szája az árnyak –, a gyereken van még annyi erő, hogy segíthettem. Szólj majd a Nyár asszonyának, a többi az ő dolga, és ő segít is, hiszen Anya.

– Tudok mindent!

Az árny keze láthatóvá vált, és elutasítóan intett.

– Senki sem tud mindent! Legyen rajta a szemed; az ember furcsa jószág, s a gondolatok között néha elkallódik.

– Köszönöm, Balangó.
– Felesleges. Segítettem, mert lehetett segíteni és ha lehet, akkor kell is.
– A Tölgy?... – kérdezte a kis ember.
– Mutyusz barátom, bocskorodba szállt az eszed? Azt mondtam, hogy: elintéztem.

Mutyusz bűnbánóan hallgatott.

... a kis rókával pedig nem, törődhetsz többé!

Már úgyis túlmentél a határon. Kezdesz öregedni, Mutyusz...

– Én...

– ...és sokat beszélsz, Mutyusz. Magad is tudod, hogy az élők a pusztulásból élnek, és ha te azokat is meggyógyítod, akik önmagukat ítélték halálra, mi lesz akkor az élőkkel? A gyógyíthatókat gyógyítsd, de ne avatkozz a Rend útjába, mert elpusztítod az élőket.

– Igen! – sóhajtott a kis ember, és olyan kicsi lett, mint egy pecsétnyomó, bár ezt most nem akarta. Ez csak a beismerés volt, és Balangó mást nem is akart, mert amikor Mutyusz körülnézett, már nem volt sehol.

A kis ember ekkor éktelen haragra lobbant, és csak hosszas hallgatás után határozott úgy, hogy nem káromkodik. Sőt, későbbben elnevette magát.

– Balangónak igaza volt, ezen kár lenne vitatkozni. Alaposan megmosta a fejem, ez is igaz, de! De: a gyerek gyógyul, a kis róka gyógyul, és a barátom, a Tölgy megmarad! Én pedig beszélek a Nyár asszonyával, aki mindenütt ott van, s éppen ezért sehol sincs ott.

Mutyusz! – mondta végül önmagának. – A fejmosás határozottan megérte!

A reggel éles volt, világos, Albert mégsem tudott számot adni magának róla sem akkor, sem később. Úgy érezte, hogy ez a reggel több és más, mint az eddigiek, de nem tudta felmérni, hogy miért több, és mennyivel más. Ha később visszagondolt rá, tisztán látta minden színét, moccanását, de ez az egész nap valahogy nem volt folytatása az előbbieknél, és nem volt kezdete az utána következőknek. Ez a nap mintha mindig lett volna, kezdet nélkül, vég nélkül, de nem lett. belőle sem múlt, sem emlék.

Csodálatos nap volt!

Ugyanaz az út, ugyanaz a fény, és mégis más. Minden erősebb lett, tágabb, szebb, ismerősebb, érthetőbb és világosabb. Minden mondott valamit, minden kérdezett valamit, minden bokor mögött tenni lehetett volna valamit, minden virágból pár szálát hazavinni, örömet szerezni, kis kertet csinálni, botot faragni, mindent megismerni, kikutatni, megkérdezni,

védni, megtartani és szeretni, szeretni!

Még Józsi bácsi kalapja is más volt: kissé zsíros, az igaz, de éppen ő mondta, hogy így tartósabb, és lepereg róla az eső.

Az erdőig nem is szóltak egy szót sem. A lovak maguktól fordultak rá a régi útra, mintha úgy érezték volna, hogy másfelé menni egyáltalán nem is lehet.

Józsi bácsi sem szólt egy szót sem, hiszen tegnap is erre mentek, és az erdész is hallgatott, mert neki teljesen mindegy volt, hogy merre mennek. Mintha valami nyugodalmas bódulatban úszott volna a kocsi, ami úgyis a végére ér valaminek, amiről úgysem lehet tudni, hogy vég-e vagy csak kezdet.

S a lovak újra megálltak ott, ahol tegnap Mutyusz állította meg őket, és a kocsis megeresztette a gyeplőt, hogy harapjanak egyet-kettőt, hiszen itt álltak meg tegnap is. Itt mondta az erdész, hogy legjobb helyen álltak meg.

És a fiú szemének lágy tükrében felállt a Tölgy.

– Százkilencvenkilenc – suttogetta.

– Mi az, fiam?

– Szép fa, apa... ugye, legszebb az erdőn.

– Igen, fiam.

Csend lett, csak a nyár zsongott körülöttük. A nagy tisztáson egy fecskefarkú lepke hintázott át, a lovak a fűvet rágták, s a hosszú szárú margaréták a kocsira néztek.

– És ugye, nem engeded kivágni, apa?

Albert csak most nézett fel, és vértelen kis kezét apjáéra tette.

– Nem engedem, Albert.

Az erdész hangja tördelten rekedt volt. Nem nézett a fiára, csak átölelte egyik karjával. A Tölgy nézte a két embert, és a kétszázadik év elején felírta őket. Aztán csak ültek.

A fiú később cinkos mosolygással az öreg Józsira mutatott, aki áldott nyugalomban aludt a bakon.

– Alszik! Apa – suttogetta tovább –, olyan furcsát álmodtam az éjjel. Fiatalkor voltál, amilyennek én soha nem láttalak. Alig ismertelek meg. Itt voltál ezen a tisztáson, körüljártad ezt az öreg fát, és megemelted a kalapod... Igaz ez, apa?

Az erdész döbbenetesen nézett fiára.

– Igaz, Albert...

A kocsi szinte megrokkadt alattuk.

Ekkor az egyik ló felvágta a fejét, és nyakához csapott, mert valamelyik bögyös érzékeny helyen szúrta meg. A gyeplő megrándult, a zabla

megzörrent, a kocsis felébredt, és egyszerre hallani lehetett az erdő visszhangos, madárfüttyös zengését.

Később Józsi bácsi mérsékelten köhögött, ami kérdés is volt, hogy mi történjék tulajdonképpen, mert nem tudja, miről beszéltek, amíg ő bóbiskolt.

– Nincs valami dolgod másutt az erdőben, apa?

– Mindig van, Albert.

– Mert én akkor itt maradnék... ha megengeded?

– Jól van, fiam, jobb is, ha mozogsz egy kicsit. Majd visszafelé felvesszünk. A pataknál messzebb ne menj.

– Itt maradok a tisztáson.

Albert lemászott a kocsiról. De sem az apa, sem a fiú nem gondoltak arra, hogy ez még pár nappal előbb is lehetetlen lett volna. Lehetetlen, mert a fiú soha nem akart leszállni a kocsiról, de apja nem is engedte volna.

– Ugyan, fiam – ingatta volna a fejét –, mit csinálnál itt egyedül? Szél támadhat, beborulhat... tudod, nagyon vigyáznod kell magadra.

De ma mindez természetes volt, mert Balangó nemhiába mondta, hogy: Elintéztem.

Albert nézett a kocsi után, s apja derűsen intett, mielőtt befordultak volna a sötét vágásba.

Aztán egyedül maradt, de ezt nem érezte. Máskor szorongó magányosság ült volna szívére és gondolatai közé, de most nem ezt érezte, hanem a magány és a vágyak végtelen szabadságát. A lélegzet és fény szabadságát.

De még csak állt. A szeme végigsimogatta a tájat, a pataktól a csalitosig, körültapogatta a hallgató virágos teret, a csárda kis dombját, a csalit szélén a sötét mogyoróbokrokat; de a kör szűkült, egyre-egyre, aztán felemelte a fejét, mert a kör közepén ott állt lélegzetszorongató, hívogató, időtlen pompájában a Tölgy.

S a fiú ekkor elindult feléje, mintha szívét és eszméletét a szeretet és a szépség rettenetes erejével vonzotta volna az óriás. Lépegetett egyenletesen, majdnem öntudatlanul, s amikor odaért – levette kalapját. Szeme most csak a kéreg évszázados jeleit látta.... amíg látta... mert szeme elhomályosult, kalapja kicsúszott kezéből, megölelte a vén fát, arcát hozzászorította, és könnyei eltűntek a kéreg barázdái, a vér, az idő és az élet nyomtalan útjain.